

29

شوباتی 1985 سال سییه

کاروان

کوفارنکی روشنییری مانگانه به نه مینداریتی گشتی روشنییری و لاوان به زمانی کوردی و عه ره بی بهری دهکا

chalakmuhamad@gmail.com

تابلو ی بهرگی دووهم
محمد عارف

تابلو ی بهرگی یه که م
پابلو بیکاسو

له کتیبخانه ی نیشتمانی له به غدا
ژماره ی «483» ی سالی «1982» ی دراوه تی

نرخ ی «200» فلسه

له چاپخانه ی «دار آفاق عربیة» چاپکراوه

سه رپه رشتکاری بهرگی : محمد عارف
دهرینانی هونه ری : محمد زاده
سه رپه رشتکاری چاپ : جعفر قادر به رزنجی

نه دره س

هه ولیر : نه مینداریتی گشتی ی روشنبیری و لاوان
گوفاری «کاروان» ت : 20882

کارواندا

کوفارینکی روشنبیری مانگانه به
نه مینداریتی گشتی روشنبیری و لاوان به زمینی
کوردی و عه ره بی دهری دهکا

سه رنووسه ر

محمد امین محمد احمد

29

شوباتی 1985 سالی سینیهم

- له یادی نه مراندا : عوسمان خوشناو ، براده رینکی
له میژی .. 2
- ره خنه و لیکولینه وه : عبدالرحمن مزوری ، وه صفی حسن ردینی ، 6
محمد علی قه رهداغی
- زمانه وانی : ره نووق نه حمه د نالانی ، د . نه وره حممانی 15
حاجی مارف .
- دیوانی کاروانی : کاکه ی فه للاح ، عدنان مزیری ، 34
مه هاباد قه رهداغی ، عبدالله حسین
رسول ، مه دهوش ، نیازی حمه
عزیز ، جلال حمه امین .
- جیهانی چیروک : طاهر صالح سعید ، اکرم علی ، جلال 44
مصطفی ، فوزیه عزالدین رشید ،
ناشتی عوسمان دانش ، هشیار محمد
حسن ، غازی فاتح وه بیس ..
- شانو : حیدر عبدالرحمن . 58
- ته ندروستی : د . فرمان محمد زهندی ، د . فیصل 64
عارب بلباس ، دکتور عبدالکریم
محمد علی .
- زانیاری : نه ندازیار - حه مه قادر . 71
- روشنبیری گشتی : فاروق رفیق ، ماولود قادر بیخالی ، 74
نه وزاد نه حمه نه سوهد ، عمر عبدالرحیم ..
نایف قادر نانه کالی ، عبدالله سلیمان
- به ره می لاوان : محمد امین ، صبدالدین حه ریری ، 108
نه وزاد عه لی ..
- فولکلور : احمد عبدالله زهرو ، نه نه سی حامدی ،
حبیب سعید محمد ، خالد صالح حسن 110
تاماده کردمی ، دژوار ، تاسوس ،
- کاروانی روشنبیری له کوردستاندا مه تین . 117

عوسمان خوشناو

جاریکی تر ته م و مژی خه م و نه ندو بالی به سه ر ئاسمانی کورده واری دا کیشا ، له تاریکی یه کی شه وه زهنگدا نه ستیره یه کی گه شه داری تر له ئاسمانی زمانه وانی کوردا پڑا ، طاهر صادق ، ماموستا و نه دیب و زمانه وانی کورد بودو و جار پیلوی چاوه کانی له یه کنا ، نه و چاوانه ی پرپوون له باق و بریق و پرشنکی و وشه ی کوردی ، نه و چاوانه ی پرپوون له ئاواتی جوان و هیوای به رزو تاسه و ئاره زوی پیش که وتن و گه شه کردنی زمان و ویژه ی کوردی ، ده با پایزی رهنگ زهردو شووم مه ست بئی به م هه سوو گه لاپیزانه ی نایه وه له باخی کورده واری دا پاش وه رینی گه لای ژینی زمانه وانی کوردی نه مر طاهر صادق .

نه م چند دیره کورته ، نه م دوو دلۆپه فرمیسکه ، له م به سه رکردنه وه سه ر بئی یه دا ، په روه ردگار و رابه رو زمانه وانیکی وه ک ماموستای کوچ کردوو هیچ نی یه نه گه ر زانیمان له و پوژه ی ماموستا چاوی کرده وه له ژین له سالی

طاهر صادق

نه ستیره یه کی ئا و ابو و له
ئاسمانی زمانه وانی کوردیدا

1911 - له شاری کۆل نه دان و خه بات ، گولشه نی به هه شتی کورده واری ، شاری حاجی قادرو مه لا محمدی کویی ، شاری کویه ، به ئی له و پوژه ی چاری کرده وه دهستی به ماموستایه تی کرد له سه ره تای سی یه کان .

له و ماموستایه تاق و سه ره پشکانه بووه که به دلسوزی و پاکي و په روشی خویندکاری بی که یاندووه ، زور و ابووه له سه ره ئه رکی خوی پیویستی بو خویندکاران کرپوه ، به بوون و نه بوون که مته رخه می له یارمه تی دانی لی قه و ماوو هاوولاتیانی خوی نه کردووه ، له سه ره تای شهسته کان به خوړایی و به دهست پیشخه ری خوی و یارمه تی ماموستای دلسوزی تر خویندنگه ی نیوارانی له که ره کپی - ته په - له که رکوک کردوته وه بو فیرکردنی نه و هاوولاتیانه ی که نه یان نه توانی به پوژ بخوینن له به ر باری گوزه رانیان ، به شداری کرد له دامه زرانندی یه کیتی نوسه رانی کورد / لقی که رکوک ، نه ندای یه که م دهستی به ریپوه به ری نه و لقه بوو .

نه ندای پشتگیری کۆپی زانیاری کوردبوو ، به شداری کردووه له زور کۆپو کۆبوونه وه و کونفرانسی ماموستایان و نوسه رانی کورد به مه به ست پیشخستن و په ره پیدانی ویژه و زمانی کوردی .

له په نچاكانه وه تا کوچ کردنی زور ووتارو لیکولینه وه ی له پوژنامه و گوڤاره کوردی یه کاندای بلاو کردوته وه ، به شی زوری نوسینه کانی زمانه وانی بووه ، ده رباره ی رینوس و پیزمانی کوردی بووه ، له پوژنامه و گوڤاری وهک : شه فق ، پیشک و تن ، نوسه ری کورد ، ژین ، پوژی کوردستان ، برایه تی ، گزنگ ، گوڤاری کۆپی زانیاری کورد ، وه هی تر .. به شداری کردووه و لاپه ره کانی نه خشاندون .

له سالی 1969 په رتووی (رینوس) ی داناو کتیبخانه ی کوردی بی ده وه مه ند کرد .

نه و هه موو نه رکه پیروزانه ، نه رکیکی گرنگترو پیروزتریان له بیر نه برده وه نه ویش نه رکی دانانی فره نه گی « هاوتای ووشه ی » بو که به شیکی زوری ته مه نی پر له نه رکه و بی داری بوته رخان کردبوو ، تابگاته نه و پوژه ی چاری پوژن بکات به چاپ کردنی ، به لام مخابن مه رگی بی تامان ریگای به ماموستای نه مر نه دا که ئاواته که ی بیته دی ، جا له م باوه ره داین که کورپه کانی تاراده یه کی زور لی وه شاوه ن به تاییه تی کاک (فواد) ی نوسه ر نه م ئاره زووه ی باوکیان

جی به جی بکه ن و به زوترین کات فره نه نگه که بکه یه ننه دهستگای چاپ کردن و به یارمه تی هه موولایه ک نه و به ره مه به نرخه بگاته دهست خوینه رانی کورد ، له دوی نه م ته مه نه پر له خزمه ت گوزاره به هاوولاتیان ، له نه نچامی نه خوشی له ته مه نی هه فتا و دوو سالی دا له 1984 / 11 / 5 مال ئاواپی یه گجاری به دل شکاوی و ناره زایی له دونیای ویژه و زمانه وانی کوردی کردو به نامرادی سه ری نایه وه و زمانی حالیشی ده یگوت :

خه زانی مهینه تی هات و گیروده ی مه رگی به د ناووم
له گوڤیش به رده بازی پیم ، له ژیرپیتان بی دووچام
نه وه تدهم چاندووه هه رگیز له بیر پوله ی نه مر نه مر
له ناو خاکیش منی شه یدای ووشه ی پاک و ره سه ن ماووم !

سلای پیروزی ووشه ی که شه دارو ویژه ی زیندوو له گیانی پاکي « طاهر صادق » ی ماموستا و نوسه رو زمانه وانی کوردبی ...

ههزار سلاو له گیانی پاکی شاعیری کور دپه روهر (جگه رخوین)

هه لبه سستی (شه هناما شه هیدان) ی ، توماریکی زیندووی پاله وانه کانی نهم شورشه یه . (جگه رخوین) ، نهک هر شاعیریکی ره سهن بووه ، به لکو زمانزانیکی شاره زای زمانی کوردی بووه و نهمه ش هه همیشه له شاعره کانیدا رهنگی داوه ته وه .

سه یدا له باره ی به ره می شاعیری گه لیک دهوله مهنده وه کو بزاین تاکو نیستا دوو به رگ دیوانی چاپ کراوه .

به رگی بیکه م ، له ژیر ناوی (دیوانا جگه رخوین) ، به پیشه کی ی خوا لیخوشبوو (میرجه لادهت به درخان) له چله کاندای ، به تیپی لاتینی ، له شاری (شام) چاپ کراوه . به رگی دووه میشیان به ناوی (سه وراثادی) و به پیشه کی ی ناپو (عوسمان سه بری) ، به هه مان تیپوله هه مان شویندا ، له سالی 1954 دا به چاپ گه یشتووه .

بیکومان ، ناوی (جگه رخوین) له لاپه ره کانی میژووی نه ده بیاتی زمانه که ماندا ، هه همیشه پرشنگارد هبی .

نیتر ؛ به بونه ی کوچ کردنی نهم شاعیره هیژایه و بو بیره وه ری شاعیریکی گه وره ی دیکه شمان (قه دری جان) ده سستی ریزو حورمهت گرتن ده خه یه سه ر سینگو و ، له گه ل خودی خوی جگه رخوینیش ، نهم هه لبه سستی ده خوینینه وه که به زمانی داپیره نیشتمانی هه لبه ستاوه :

له م مانگه داو له ولاتی غه رییدا ، له (سویند) نه ستیره بیکی نیجگارگه ش له ناسمانی شاعیری کوردیدا تاو ابو . نه میش شاعری به ناوبانگ (جگه رخوین) ه . سه یدا ی (جگه رخوین) ناوی (شیخ مووس) و باوکی ناوی (حسن) بووه . له بنه ماله بیکی هه ژار ، له سالی (1903) دا له گوندی (بیکه ند) ی له کوردستانی سووریا هاتوته جهان . هه رله مندالی په وه باوکی مردووه و خوشکیکی سه ره رشتی کردووه .

وه کو ده ستوری نه وسا ، له حوجره ی فقه قی یان له خویندنکای نایینی دا ده سستی به خویندن کردوده و به فقه قیاتی له گه لیک شوینی کوردستان گه راوه و ماوه بیکیش ، له گوندی (هیران) ی له لای شاعیری گه وره (صافی - کاک مصطفی ی - هیرانی) ، ده رسی خویندووه . سه یدا له خویندنی نایینی به رده و ام بووه تاکو نیجازه ی ره رگرتووه ، به لام هه رگیز مه لایه تی نه کردووه و هه رله زویکه وه راره وی تیکوشانی گرتووه له پیناوی نیشتمان و نه ته وه که یدا .

به هوی نه وه ی که له کاتی شورشی گه وره ی (شیخ سعید) دا له هه ره تی لاویدا بووه ، بلیسه ی نهم شورشه ، هه سستی نه ته وایه تی شاعیره که مانی هیناوه ته جوش و به سه دان هه لبه سستی ناگرینی پیشکه ش به نه ته وه و نیشتمانی کردووه ،

گوتنا وهلات

وهلاتى من دگوتہ من ب رازى
ل نه زمى گوھ بدیره گه ر دخوازی
جگه ر خوینی کورپی من توو ژ دهردان
سلاشان زوو ژ من بگهینه کوردان

*

ببیژہ نه ز کچه ک بووم تاکو بووم پیر
نه دی من خوه وهکی فی سالی نیسیر

*

سه ری من بوو سپی پووش و په لآخه
ل ژیری من چونینه غه یری ناخه

*

ل چاقین من دچن سه د ئاف و سه د جو
ژ من ئیدی دکن گازنده زارو

*

خه راب بوونه ژ من سه د خان و قوناخ
نه مایه بو په ریشانان ، دووسی ماخ

*

نکارن بینه جه م من ، یه ک دوریوی
دبن ده ستاده مانه نه ف ده سیوی

*

کورپین من پر ژ خوشکین خوره پاکن
به لی پرسی ل داپیرا خوه ناکن

*

جزیرو شه هره زوورو گورو لوران
هه می قیزی منن پیری ب قوربان

*

جووانن سوورپه رینه سه ربلندن
گه له ک نازو ده لال و گه ورو رندن

*

بجووکن پر شه پالن به رزه واجن
گه له ک پاکن وه لاکن بی ره واجن

*

ژ ته هیفی دکه م نه ی خورتی کوردی
توو فان خوشکین جه وان هیژا نه به ردی

*

ژ هه رسیکان توو کیژانی دخوازی
توو ناس ناکی ژ بل نافین مه جازی

*

قه له ن یه کتی ئوخوین و خوه ندگایه
توو کیژانی بی بی بو ته سه زایه

*

نه پر مایه کورپی من نه ی (جگه رخوین)
هونی سه ره به ست بین ، مزگین و مزگین

له دیوانی (سه ورا نازادی - ل 8)

« براده رینکی له میژی »

فه ره هه نگوک :

جه م من = لای من	ب رازی = به نهینی
سینوی = بیوه ژن	نیسیر = نه سیر
گهور = سپی	په لآخ = په لاش
شه پال = نازدار	ناخ = خاک
کیژان = کامه بیان	جو = جوکه
قه له ن = نه ختی ماره بی کچان	گازنده = گازنده = گله بی
هون = ئیوه	زارو = مندال

به کی به گئی نه رزگی و نائله خاتوین

هوژانغان به کر به گئی نه رزی هوژانه کا هی سه ری وی نه فه یه :

بدهرکه فتم ته ماشاکه م تیی روژی لدنی دابو

خه یالا دلبه ری ناکه م مه دی ناکه ه کو په دابو

حه تا نه فروکه وه سا یابه لافه [نه رزی] نه ف هوژانه بنائله خاتوینی کابانیا سماهیل پاشایی یه کی ، پاشایی نامیدی نه هاندی یه . د فی گو تاریدا نه م پیچک دی خو بقی بابه تیدا به ردهین ، به لکو ماسیه ک [ناکه ه] مینا دلبه را نه رزی بکه فیه شوکا مه . جاری ژریفه سماهیل پاشای کابانیه ک هه یه بنافی [نائله خاتوین] یان نه ه . ۱۹۰۰ پا نه و چ [مه دینا] یه نه رزی د هنده ک دهست خه تادا گو تی یه [مه دیناکه م] کو په دابو ۱۹۰۰ مه چ به لگه و گروف هه نه کو نه فه بنائله خاتوینی هلدایه و نه بخاتوینه کا دی ۱۹۰۰ میژوفان [نه نوه مایی] نیکه مین ژیده ره نافی [نائله خاتوینی] ئینای کو کابانیا سماهیل پاشایه و نه رزی هوژانا نافبری بی گو تی یه ۱۹۰۰ .

به ری وی ژیده ری لسه سماهیل پاشای و کارید وی ناخفتین ، نافی [نائله خاتوینی] نابهن کو کابانی یا وی یه ، وه کی : یاسین خیرالله العمري خودانی په رتوکا [غرائب الاثر] و په رتوکا [زبدة الآثار الجلیة] و س . ه . لونگریک خودانی په رتوکا [اربعة قرون من تاریخ العراق الحدیث] و صدیق الدملوجي خودانی په رتوکا [إمارة بادینان] و محمد نه مین زه کی خودانی په رتوکا [میژوی کوردو کوردستان] .. و گه له کید دن .

به لی ژبه ر کیم شه ره زایی یا مه د میژویا بادیناندا به رامبه ر شه ره زایی یا میژوفانه کی مینا نه نوه مایی ، نه فه بو [گه نگه شی] مه دانا راسته نافی کابانیه کا پاشای [نائله

خاتوین] بوو . باشه نه و چ [مه دینا] یه ، نه رزی نافی وی بری .. ۱۹۰۰ بهزرا من نه فه چه وتی یا دهست نفیسیایه .. نه رزی گو تی یه یان پیگفه لدیف رینفیساکه فن نفیسی یه [مدینا گه ه] کو په دابو ، ده ما هاتی یه را کرن بویه [مه دیناکه م] مه دینا گه ر ، مه دی ناکه ه [، کو یا راست] مه دی ناکه ه [ه ، نانکو] مه دیت ناوهخت ، مه دیت ژنشکه کی فه ، یان بی ناکه ه داری] .. نو هوژان هه روی مه عنایی دگه هینیت ده ما دبیزیت :

خه یالا دلبه ری ناکه م

مه دی ناکه ه کو په دابو

نه زه زرو خه یالا دلبه ری ناکه م ، به لی مه دیت نه و ژنشکه کی فه په دابو !!

بیینه سه ر چیروکا [نائله خاتوینی] .. مه گو ت [نه نوه مایی] بو جارا یه کی نه فه نفیسی یه ۱۹۰۰ نه فید دن مینا ص . ب . نامیدی و عبدالکریم فندی ژوی فه گوهاستی یه ۱۹۰۰ .

نه م لدویف به لگه و گروفید نه فرو [گومانی] دبهین کو نه رزی نه و هوژان بنائله خاتوینی فه هاندی یه ژبه ر :

1- نه وید نه ف هوژانه را کری نه نفیسی یه ، کو د فلانه دهست نفیسیدا یان د بیفانه په رتوکیدا هاتی یه ، گویه

[نه رزی] نه ف هوژانه بوی خاتوینی یا فه هاندی !

2- نه رزی خاتوینا هوژان بی هلدای دکه ته [دلبه را] خو ، ده ما دبیزیت :

خه یالا دلبه ری ناکه م

مه دی ناکه ه کو په دابو

کی یه ناکه ه په دابوی ۱۹۰۰ دلبه را وی یه .

3- هه که هوژانغانی نه فه پیش سماهیل پاشای فه فه هاندبیت ، کو پاشایه بکابانیا خو دبیزیت لدیمایی نه دگوت [به کر

مه علوله کی ژمیژم] دا برهنگه کی نافی پاشای که ته تیدا ، کو نه هونه ری وی به رزه بیت ونه دوزا پاشای !!

4- نه ف غه زه لا [نه رزی] گه له کا به ردایه ، چو توخیب بو نینن ، [غه زه له کا جسی یه] بریفه ناچیت بو کابانیا

پاشایه کی مینا قاچکی بکه فیه ناف ده فی خه لکی ، وه کی [ده فو لیفید شریفید شه کر ژنی دباریت] یان

[روی ید سورافو سپیاف کری] یان [خدامی چاروکا وی را کر دا ببینم] !! بلا چه ند پیوهندی و هافلید وی

بابه تی ئەقینی لنگ پەرتویی هەکاری

وه صفی حسن ردینی

پە یوهندی د ناقبەرا ئەقینی و هوزانی پە یوهندیە کا موکمه و که فنه و هه که ئەقینی نه با داری هوزانی راست نه دبوو ئە گەر هوزان نه با مروفا ب ئەقینی نه دگوت (نه مازه ل چاخی به ری) له ورا دی بینین هوزان و ئەقین نیک ته واوکه ره بو ییدی و مروف دبیزیت هه ردوو وهک (هه قال چه مکانه) .
ئەقینی یا بویه سه روکانی و ئیلهام و پالفه دان بو که له ک که سا هه تا بویه هوزانغان و سترانبیژ و .. ئەقینی ئە گەر ئیکی به بو هه می رهنگیت خوگوری کرنی و نه وه وه ریس پە یوهندی د ناقبەرا مروفا و هه ره وه سا دناقبەرا مروفا و سروشتی و وه لاتی و نه وه ئە گەر ژیانە کا پر خوشی و که یف و شاهی و هه ره وه سا نه وه ئە گەر ژیانە کا پر که سه روخه م و کوفان ..

ئەقینی که له ک جهی فه گرتی د ناف مه یانا فولکلور و توری مه بی کلاسیکی و ئەقینداری لنگ هوزانغانیت مه بیت کلاسیکی که له ک جارا سه رنچا من یا پراکیشای و من دقیا لسه ر بنقیسم .. قی جاری من هه ولا دای به حسی بابە تی ئەقینی لنگ (پەرتویی هەکاری) بکه م دیاریکه م هه ستا وی به رامبه ری ئەقینی و دا خوینده واری مه بی نهو بزانیته کا جاوا باپیریته مه (ته عبیر) ل نیش و نازار و خه میت خو بیت ئەقینداری کرینه .. به لی دا ئاقریه کی بدهینه ئەقینی به ری بچینه ناف باغچی هوزانیت پەرتویی هەکاری و دقنی ئاقرییدا مه دقیت بیژین کو دوره نگیت ئەقینی بیت هه یین نیک ئەقینا راست و نازک پیروز یانکو ئەقینا

دگه ل پاشای دموکم بن .

5- حه تا [دلبر] دچیت ، ژنویکا ئەرزى دبیزیت برینید ئەقینی من هه ودانه فه [ژنو حوبی من هه ودابوی ۱۹۰۰]
باش بنیره په یفا حوبی چ توف [حوبه] بو
هوزانغانی په یدابوی تو بیژی [حوبا] خویشک و
براینی به سوراف و سپیاف کری ۱۹۰۰

6- ئەرزى هه که راست ئەفه بکابانیا پاشای گوتبا ، دا زانیت کانى که نگی گوتی به ۱۹۰۰ چ دەم دیتی به ، سپیدی یان ئیقاری ۱۹۰۰ لره خه کی دبیزیت سپیده به زوی به ، هه ما روژا ده رکه تی [تینی روژی لدنی دابو] لره خی دی دبیزیت ژ بالافی ژ سه ر ریباری یا هاتی به فه : [ئەوی روژی ژ بالافی - ژ رویباری فه که ریابو] باشه چه وا که هشتی به ، وی سپیدی زوی بچیته رویباری بالافی و بزقیریته فه ۱۹۰۰ دپاره بشه فا چوی !! تو بیژی کابانیا پاشای بشه ف بچیته بالافی ، یان بکه یفا دلی خو یا چوی پشتی نه ه - ده ه - وه سیفه ژى داینه دو یف خو ۱۹۰۰

دیماهی بهزرا من ، لدویف به لکه و گروفید بوری ، [ئەرزى] هوزانا ناقبری ، بنائله خاتوینی کابانیا سماهیل پاشایی به کتی ، پاشایی نامیدی ، نه فه هاندی به ! به لکوب خاتوینه کا دی یا [خه یالی] و نه یاراست گوتی به ، و نه دویره ژبه ر مروفانی یا وی بو پاشایید نامیدی ، که له ک جاران چوبیته کووچک و ته لارید وان ، سه یران و هاقینگه هید وان .. کابانی و به رده ستک و خاتوینید وان دیتن و سود ژ خه مل و راپیچ و کارو کوکید وان دیتی به د فه هاندنا قی هوزانیدا .

فه روزو سه ره کانى :

- (1) المائی - انور / الاکراد فی بادینان - الموصل 1980 م - ب : 206 .
- (2) یوسف عبدالرقيب / دیوانا کرمانجی - النجف 1971 م - ب : 90 .
یا هه ژى به بیژین هیژا [عبدالرقيب] نه نفیسی به بکی هلدایه ،
دیاره [مه مدوح بریفکی] بو ئاشکه را نه کری به .
- (3) المائی - انور / الاکراد فی بادینان - ب : 206 .
- (4) ص . ب . نامیدی / هوزانغانید کورد - به غدا . 1980 - ب : 380 .
ديسان : عبدالکریم فندي / دیوانا به کر به کتی ئەرزى - به غدا
1982 / ب : 108
- (5) بنیره [بسورانی ته زین دابو] ، [ژ ده ف و لیتا شه کر باری] ،
[هلینا خادمی چاره ک] -

تو بزانی چ د کیشم ژ برینیت د نهان
ب نیش و سوتن و ژانن نه ب نه وصافی به بیان
نالو و عللو و ناهان د گرم تا سه حه ری بپ 63

یانژی ده می دبیزیت :-

به سستی به ندا دوسه د به ندانم نه ز
سه ر حه تا پی وی دناف پیچ و تاب
په رتو هر که س بیته فی مهیدانی عشق
دی بکت البهت قه بولا هر عذاب بپ 93

هه تا دبیزیت :-

ناگری قینی ل من سوتن هناف و جه رک و دل
له و ژ من نائین فغان و ناله و زاری و ناه
نه ز نزانم من چ کریا خه تایا من چی په
یا ژ من زیزه په قینی ناکت ل من نه صلا نگاه بپ 184

په رتو بومه فیار دکه ت کا نه قینا چاوا بو به ری تام که تی و
دیار دکه ت بینینا خو بو نه قینی پشتی زانی و تام کریه و دبیزیت
نه فین دهرده کی بی دهرمانه به لی پا ژ دهردیپرا ژی دهرمانه
چاخی دبیت :-

من ژ نه ول قه ت نه زانی ناگره ک سوزانه عیشق
ناته ش و بیت و شه پاره ناخکرو نیرانه عیشق
تا کو پیله ک من دگل که ر هوگری بوم ناشنا
له ذدهت و ذهوق و صه فاو عومری جاویدانه عیشق
نولفه ت و مهرو موحبه ت و شه وق و شوره فین همه
دهردی بی دهرمان وه لی هه دهردرا دهرمانه عیشق
حاکم و شاهو وه زیزه به گلر و سولتانه عیشق بپ 148

صه برو بهین فه ره می و چافه نیری نالافیت گرنکن د فه ره نگا
نه قینی دا ، هه روه سا نه فه هاریکارن بو به رده و امبونا عیشقی و
مروقی نه فیندار دقیت قه بولا فان تشتا بکه ت دا کو روژه کا
خوشترو پیروژتر بو بجه بهیت و (په رتو) بخو دبیزیت دهرده کی
گرانه و خودان کوژه به لی پا که س نه شیت خو ژ فی دهردی
خلاص که ت :-

نه ز نزانم دی چ بت دهرمانی دهردی انتظار
قه ت خلاص نینه من نه صلا ژ دهردی انتظار

(عذری) ، نه ف نه فینه نه فینه کا ویزدانی په و نه فینه کا پاک و
ته میزه و فی نه قینی فه لسه فا خویا هه ی چنکو ژیده ری فی
نه قینی دله و ناقول ل فی حاله تی نه قینی هه می هیفی و
نومیدیت نه فینداری نه وه دلبه را خو ببینیت و به س .. چنکو
دیتن بتنی تیر بونه و لوتکا شادینی په و ناسانتیرین تشت لفی
حاله تی نه قینی وه فاداریه و خو گو ریکر نه .

تایی دووی بی نه قینی نه قینا (جسدی) په یا نه پیرو زوراست و
که له ک دبیزنه فی رهنگی نه قینی نه قینا (غرائزو مغامرات) چنکو
ژیده ری فی نه قینی نه عه قل و دله ، به لکو ژیده ری وی جه سه دو
غه رائزن نه ف چه نده ژی دگل سه خله ت و سه ره اتیت باب و
باپیریت مه و چفاکی کوردی ناگونجن و نه ف کاره تشت کی
بیانی په ل سه ره وشتیت کوردا چنکو میژویا نه قینی د چفاکی
کوریدیا په ره کی پاک و پیروزی هه ی ..

نه که ر نه م پیدا چونه کی د دیوانا (په رتو هه کاری) دا بکه بین دی
بینین نه فی هوزانقانی که له ک بایه خنی دایه نه قینی و پارچه کا
مه زن ژ باغچی هوزانا خوبو فی چه ندی بی ته رخان کری و دی
بینین چاوا نه قینی خول دلی ویی نازک نالاندی و دلی وی نیخسیر
مری و برینداره کری :-

ناگری عشقی حه لان دن مه جسم و ته ن و جان
وه ره جاره ک ژ ته را دا بکه م نه ز دهردی به بیان

نی دهمه نی ساعه ته نی روژه نی ماهه نی سال
دائما پی دهر پی نه زکوشتم فی دهر دی انتظار
یان دهمی دبیت : -

بپ 124

دهر دی د دلی خو گه ر بکه م جمله حسیب
قه ت نائیه شه رحه کی ب سه د جلدی کتیب
نه مان وهه رام و سه برو سامان کره

چاقین ته نزا چ کر لمن مه کرو فریب بپ 71

فی که فتن یان نیک دیتن (وصال) که سه ره کا مه زنه د دلی هه می
نه فیندار اداو بی گومان هیفی و نارمانجیت ژیا نا نه فیندار نه وه
بکه هنه نیک - به لی دی کی باوهر که ت و که نکي !! ؟ چاوا مروف
به لایه کا مه زن بکه ت و بکه فیه به ندیخانه کی و قه د باوهر نا که ت
کودی روژه کی لی خلاس بیت هوسانی نه فیندار باوهر نا که ن کو
دی روژه که هیت دی نیک و دوو بینن یان دی بو نیک بن و په رتو
که له که راست دبیت دهمی دبیت (روژا وصال ره وشه نه)
که له که راسته چنکو پشتی سه بری و عه زابا نینتزاری نه که ر
مروف دل به راخو ببینیت باوهر نا که ت نه فه نه و خوزیا (دیتنی) به
بجه هاتی .. په رتویی هه کاری دبیت : -

گرتین و دفتیت که لا دلی خو داپیژیت نه فجا دی نه فیندارا
ته شبیه که ت ب که له که تشتاوب که له که وینا و رهنگا دی پی
بیژیت و وه سفیت وی که ت ، هه روه سا کچک ژی هوزانا و سترانا
ب لاوی دلی خو دبیت دا ناگری دلی وی بیته زایه کی ، بی
گومان هوزانغان زور ب نه فیندارا دلی خو دبیزن و هنده که وینیت
هوزانکی بو وان دولبه را دگرن دی بیژی نه فه نه هوزانه به لکو
وینه کی فوتگرافی به -

په رتو ژی د وه سفا جوانیا هه قالا خودا هوزانغان و هونه رهنه ند
بویه چاخنی دبیت : -

نه برویت قبله نی جانان خال رخت کعبه نی دل
هه مه مه حبوبی جهان ژ حوسنا ته خه جهل
نه مثالی ته هه بونه و نه ثانی ب ته بن

نه د (بلخ) نه د (خلخ) نه د (چین) و نه چکل
نی کوزولفیت ته هه می حلقه و عقد گرهن
نی کوله علیت ته دکن حال گرهنیت پر مشکل
هه ر که سی وه صفا جه مالا ته بهیستی

کونه بوی نه و ب دل یا ب دوسه د جان مائل
نینه موحاجنی چراغه که شه ف و روژان پرتو
ب خیالا ته نه وی روشنه مشکاته نی دل بپ 163

یانژی دی بینن چاوا په یفیت خو کرینه کامیراو وینه کی
فوتگرافی بی قه شه نگ گرتیه دهمی دبیت : -

رو ما هتاب و چاردهیه شه نک و شه پال و سادهیه
به گزادهیه شه هزادهیه سه رتاب پا نورا سه مه د
نه زمان ژ وه صفان مایه لال سبحان ژ نه قاشی نه حد
نه و صانعی صنعی ره فیع چیکر جه مالا وی به دیع
هژمار بکن رهنگان جه میع نین قه در نین عه ده د

عارضی کسانیا که ملاند ب زولف و گولاکان خه ملاند بپ
113

پشتی که له که ب هه قالا خو کوتی و که له که وه سفا وی کری و ب
تشتا هه فبه رگری نه فجا دبیت : -
ناگر ژ قه له م دی بجیتن به د به دفته ر
حینا بنفیسیم ژ جه مالا ته یه که نه و صاف

مزگین ل وه یارو برا بوم نائلی روژا وصال

بوری ل من تاری شه فا فرقه ت پ دل روژا وصال

هجره سیهرو چونه درشما وصالا پر ژ نور

سه د شوکر سولتانی غه فور جار دی فه که ت روژا وصال

روژا وصالی روشنه د یه کدا گول و تیک گولشنه

خوشی جه نه ت و خوش مامه نه وه قتی خوشه روژا وصال

لاکن نه که ر چه ند سالکان هجره کودا ب به رنگان

ته شبیهی شیخی سالکان نه ز برمه پیش روژا وصال

نه ی پرتویی بلبل مثال یا نه غمه نی شیرین مه قال

په رواز که پیش باغی جه مال فه صلی گول و روژا وصال بپ

159

هه تا دبیت

برینا من ژنو کول بو ژ نازارا د نیف دل بو

وصاله که قه د نه حاصل بود سالیدا نه مر چاره که بپ 150

ب راستی نه که ر مروفی تشته که بفیت فیچا راوه ستیانا وی نینه و

هه ر دی که ت و بیژیت ، مروفی نه فیندار ژی راوه ستیانا وی

نینه و هه ر دهم بی مژیوله چنکو ناگری نه فینی هناقیت وی بیت

پرتو قه نه شیت ناله جه ورا ته بکیشیت

له ورا ژ نه زهل کرنه دل و جان ل ته نه و صاف بپ 144

لیک فیه بون و دویر که فتن (فراق) نافه کی ب سه همه و بترسه د
فه ره نگا عه شقی داو خوزی یان نه فینی نه با یان لیک فیه بون
نه با چنکو لیک فیه یون دهرده کی پر ژان و ناگره و خودی نه که ت
نه ف دهرده که سی بکریت چنکو که له ک که س ژ نه که را فی
چه ندی بیت شاش و سه و داوی بوین ، (پرتو) ژی دبیت : -

فی فرقه تی سه وداکرم

فریاد ژ دهستی فرقه تی

مه جنونه کی شهیداکرم

فریاد ژ دهستی فرقه تی

* * *

ثانی برن که سب و سه عی

عومری عه زیزلمن بوزه عی

مه یقم سه را (ارض ابلعی)

فریاد ژ دهستی فرقه تی

* * *

عشقا عه زیزان ناته شه

مه ردهم ژ نو تازه که شه

که ر چ بمن حاله ک خوشه

فریاد ژ دهستی فرقه تی

* * *

مه جرو فراقا نامدار

بی به ختیا چه رخا غه دار

تیکدا کریمه تارو مار

فریاد ژ دهستی فرقه تی

* * *

نه ف فرقه تا دوزه خ صفه ت

جه هنه م کو حفظی ژی دکه ت

به س پرتویی دی بی چکت

فریاد ژ دهستی فرقه تی بپ 212

وه نه بیت کو هوزانقانی مه پرتویی هه کاری ب وان که سا
نه حه سیابیت نه ویت لومه ی نه فینی و نه فیندارا دکه ن و چ
بایه خنی ناده نه نه فینی .. نه فچا دا بزانیی کا پرتویی دهر
هه قا وان چ گوته : -

غه پیری مه جنونان د شه هری من نه ما فه رزانه یه ک

تی بکه ت له ومی ژ نه فغانی نیازا عاشقان

یا که ره یا وی نه دی هه جرو غه ما جانانه یه ک بپ 157

پشتی مه چه نه د لایه نیت کورت و کیم ژ هوزانا پرتویی
هه کاری - نه ویت دهره قا نه فینی دا هاتینه گوتن دیارکری و
نیخستیه بهر چاف .. نه فچا مه زانی کو هوزانقانی مه که له ک
نرخ و بایه خ یا دایه نه فینی و دقت بزانیی کو بابه تی نه فینی
که له ک جهی خو بی کری دناف چیروک و داستان و سه رهاتیت
مه داو که له ک کاری کریه سه ر ژیا نا ناده میزادی ژ که فن هه تا
نه فرو و لناف مه کوردا که له ک سه رهاتی و کریارا بی رویدای
نه فینی (هه بونا) خو یا دیارکری کو نه و ژی هیزه کا پیروزه وه
کارتیکه ره و دقت حیسابا وی ژی بیته کرن و ژره و شتیت نه فینی
بیت که له ک که له ک باش نه وه ، نه فینی پیری یان زه نگینی یان
کورتی یان دریزی بزانیی و نه فن یا بی توخییه و شیخی
سه نغانی و کچا فه له و دهرویشی عه بدی و عه دول ووو ...
نمونه نه بو فی چه ندی و هه که حاله تی نه فینی و دلداریی
که هشته سنوره کی ناسی و ناسته نگه کا مه زن و بی ری وی کافی
ژیان لبر چاقیت نه فیندار د بیته چونه و خو گوشتن و سوتن لبر
چاقیت وان دبیته دهرمان و چاره سه ر کرن و ب سه داو هزارا
لنفا چفاکی مه دا (بی که فن و نوی) نه ف نمونه هه پین و مه
هه میا بی گولی بوی کو نه که ر داخازا نه فیندارا بجه نه هات و
نه که هشته نیک وی کافی گوشتن هیفا دکه ت و نه مان باشتره و
خوشره ژ مانی .

ژیدهر

- 1- دیوانا پرتویی هه کاری - تویراندنا صادق بهاء الدین نامیدی -
به غدا 1978 ز .
- 2- احنی (20) قصیده حب فی الشعر العربی - فاروق شوشه بیروت
1973 ز .
- 3- رساله فی سایکولوجیه الحب - دکتور صلاح مخیمر - مصر
1975 ز .

گەنجىنە يەككى دىكەي كەلەپوورى ئەدەبىي كوردى

« كەشكۆلى مەلا عەبدوللاي مەريوانى »

رەنجى بەرى (40) سال

گولچنى لە باخچەي ئەدەبىي كوردىدا

چنگ خستىيان بىرى بى هوودە ئەبى !

دياره ئەوانەي ئەمە پيشەيانە بە زيانى ئەم كارەي خويان نازانن و ، نازانن لە باتى هيشتنەو وپارازتنى دەسخەتەكان ئەبنە هوئى مردن و لەناوچوونيان ! رەنگە تا ئىستەيش دەيان دەسخەت و كەشكۆلى نايابى شاعيرانمان لاي ئەم و ئەو بەندى زيندانى سنووقە كۆنەكان بن و كەس هېچ هەوالىكيان نەزانى . لەم دەرفەتەدا وەك موژدەيەك بەلگەيەكى ئەم راستىيە پيش چاوى خويىنەرانى كورد دەخەم .

لەم روژانەدا چومە خزمەت ماموستا مەلا عەبدولكەرىمى مدرس ، بە هوئى پرسىيارىكەو لە تەنەشت خويەو بە ناو كتيبەكانىدا گەرا . لە پىر كەشكۆلىكى كۆنم بەرچاوكەوت . يەكسەر خۆم بى نەگىراو پرسىم : ماموستا گيان ئەو كەشكۆلە چىيە ؟ فەرموى : ئەو كەشكۆلى مەلا عەبدوللاي مەريوانىيە ، مەلاحەمە ميني كورپى بە ئەمانەت بوئى هيناوم .

دريژەي نەدەينى كەشكۆلەكەم لە ماموستا وەرگرت ، بەلام چىم دى ؟ ئەو چەند وەختە هاوار ئەكرى و ، بانگەواز بلاودەكرىتەو و پەيتاپەيتا ديوانى كوردى دەردەچىت ئاياكەس بەم كەشكۆلەي زانيو ؟ بەداخەو ئە ! ديارە نەبوونى ئەم سەرچاوه لە بەردەستى ئەوانەدا ئەو ديوانانەيان بلاوكردووتەو بوە بە هوئى زيانىك كە هەرگىز قەرەبوو ناكريتەو .

جا با دوور نەبوون و وەلامى پرسىيارەكە - چىم دى ؟ - بەدەينەو : نازانم چۆن باسى ئەو بەكەم دواي ئەو كە تۆزىك كەشكۆلەكەم پەره پەره كرد چ تەزوويەك بە لەشما هات و ، وەك

لە ژمارە (312) ي روژى 1976/4/8 ي روژنامەي هاوكارىدا وتارىكم بە ناونيشانى «بو ئەبى كەشكۆلى شاعيرانى كورد لە زيندانى سنووقە كۆنەكان دەرنەچى ؟» نووسى : پيش ئەو وتارەو دواي ئەو وتارەيش وەك هەر نووسەريكى كورد كە لە مەيدانى كەلەپوورى ئەدەبىي كوردىدا خەريك بووبى هەستم بە دەردىكى كوشندە كردو . هەركەس شيش دەستى دابىتە ليكوليينەو ئەدەبىي كوردى وەك من سزاي لە دەست ئەو دەردە چەشتو .

كىمان هەيە كە خەريكى ليكوليينەو ئەدەبىي شاعيرىك بووبىت و بى ئەرك و ماندو بوونىكى زور دەسخەت و نوسخەي پيوستى ئەو ديوانەي چنگ كەوتبى ؟ نەك هەر ئەو هيش ، كىمان هەيە دواي گەران و پشكنين و پرسىيارو ماندو بوونى زور گەيبىتە ئەو ئەنجامە ؟ بىگومان و بە متمانەو دەلەيم : كەس ! هوئى سەرەكىي ئەم بە ئەنجام نەگە بيشتنەمان بو ئەو دەگەرپتەو كە تا ئىستە كەشكۆل و دەسخەتە پەيوەندى دارەكان بە ئەدەبىي كوردىيەو كۆنەكراونەتەو لە كتيبخانە گشتىيەكاندا جىگەي خويان نەكردوتەو . كە ئەمەيش نەكرا ديارە ئەو هيش نەكراو كە فيهرەست و بيبليوگرافيا بو دەسخەتى كوردى و كەشكۆل و ديوانى شاعيرانى كورد بىكرىت . وەك ئەمانەيش نەكراو ئەو هيش نەيە كە ئەوانەي دەسخەتەكانيان لايە بە هاناي نووسەرانەو بىن و وەلامى بانگەوازيان بەدەنەو ، كاريان مەيسەر بكن . بەلكو زور لەوانەي ئەو سەرچاوانەيان لايە وەك ئەسپىي مشتى كويركەوتوو دەستيان پياگرتوون و ، بە ئامان و زەمان لە دەستيان دەرنەچن و ، هەر هەوليك بدرى و ، هەر كوششيك بو

کورتی که نویسد می نایب
 کورتی که نویسد می نایب
 کورتی که نویسد می نایب
 کورتی که نویسد می نایب
 کورتی که نویسد می نایب
 کورتی که نویسد می نایب
 کورتی که نویسد می نایب
 کورتی که نویسد می نایب

- چند شاعیری دیگر ده نویسی
 له لایه پره (115) دا نووسیویه
«فهرست کلام فصاحت نظام مشکل مولانا خضر متخلص بنالی - رحمه الله»
 دواى نه مه يش سه ره تاي (93) پارچه شيعرى (نالی)
 نووسیویه له لایه پره (116) هوه دهستی کرده به دیوانی نالی و
 (کوللیاتی نالی) و تا لایه پره (185) دهخایه نی .
 هر له و لایه پره دا پارچه یه ک شیعری (که یفی)
 نووسراوه .
 له لایه پره (186) دا شيعرى سالم دهست پیده کات و له ل
 187 دا ته و او ده بیت .
 ل : 188 و 189 شيعرى (مه حوی) یه .
 ل : 190 شيعرى (فیکرى) یه .
 له ل : 191 هوه شيعرى کوردی دهست پیده کات و تال :
 202 ده پروات .
 له ل : 203 وه همه چیزه شيعرى فارسىی دهست
 پیده کات و شيعرى شاعیرانی وهک : مه غریبی و ، شهره فی
 قه زوینی و ، کرمانی و ، سهلمانی ساوجی و ، جامی و ، حافظو ،
 صائبو ، عیصمهت و .. ده یانی دیگره ده نویسی و ، نه مه
 همه چیزه تاکوتایی ل : 230 ده گریته وه له ل : 231 دا دوو
 پارچه ی دیگره شيعرى سالم ده نویسی . له ل : 232 دا
 (ته رجیع به ندی) کوردی دهست پیده کات و تا 238 دهخایه نی و ،
 هر له و لایه پره دا پارچه یه کی دیگره شيعرى سالم نووسراوه .
 له ل : 239 وه (متمن) ی عیصمهت دهست پیده کات و
 نه میش تا 247 دريژه ده کیشی . دواى نه مه شيعرى چند
 شاعیریکی دیگره فارس ده نویسی و تال : 253 له سه ریان
 ده پروات . له و لایه پره دا دیسان لا له سالم ده کات وه و

ده لین : له ته وقی سه رمه وه هات وله په نجه ی پیمه وه ده رچوو !
 له لایه که وه له خوشی نه و که شکوله جوانه وه که دیم ، له و
 لایشه وه له داخ و خه فته تی نه و زیانه تی که له نه ده بی کوردی
 که و توه به بونه ی دووره دهستی نه م که نجینه وه .
 نه م که شکوله ده سخته تی مه لا عه بدوللای مه ریوانی یه که
 پیاویکی شاره زاو نه ده ب دوست و ، مه لایه کی چالاک و دلسوزو
 شاره زاو خه خوش بوه . گولچنیکی به ذه وق و هه ست و
 بیرناسکی باخچه ی نه ده بی کوردی بوه و ، زانیویه تی چی
 ده کاو ، چ گولیک ده چنی ! بویه له نه جامی گولچنی یه که یدا
 سامانیکی نه وتوی کو کردوته وه که زور که م وینه یه .
 هاتوه له سه ره تاي که شکوله که یه وه به م جوړه دهستی
 پیکردوه :
«فهرست کلام افصح الشعراء الاکراذ ملا عبدالرحیم متخلص بمعوم - علیه الرحمة»
 له م فیه ره سه ته دا سه ره تاي (116) پارچه شيعرى
 مه وله وی نووسیویه . دواى نه مه له لایه پره (6) هوه دهست به
 نووسیینی شيعره کانی مه وله وی ده کات و ، نه م دیوانه تا لایه پره
 (95) دهخایه نی .
 دواى نه مه له لایه پره (96) دا دوو پارچه شيعرى سه یید
 یه عقوب ده نویسی .
 له لایه پره (97) دا به خه تی مه لاحه مه مین له 28 ی
 موچه ره می سالی 1355 دا پارچه یه ک شيعرى میرزا قادری
 پاوه بی و پارچه یه ک شيعرى فارسى نووسراوه .
 له لایه پره (98) دا شيعرى شیخ ره زای طاله بانی
 دهست پیده کات و له لایه پره (100) دا کوتایی پیده هیننی .
 له لایه پره (101) هوه تا لایه پره (114) شيعرى فیردهوسی و ،
 تازه ری و ، نه حمه دی و ، نومیدی و ، ذه وقی و ، جامی و ...

دختره زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به
 دغز نه زنده ابرو سپید بر دانه سودا به

1340 طه ویله .

1314 قه لای هه ولیر .

ئهم میژووانه چه ندین جار نووسراون ، به لام دوو
 جاریان له جاره کانی دیکه زیاتر جیکه ی بایه خن :
 1 - له سالی 1340 دا له طه ویله نووسیویه :
 له ته مه نی (52) سالییدا ئه مه م نووسیویه . خواجه ماوهم
 بده تا (63) ئه مه یش به ته فه ئول به سال و ته مه نی پیغه مه ر
 - د - .

هه ر له م شوینه دا نووسیویه :

ئه مه م له دینی طه ویله نووسی ، له کاتیکدا گوشه گیر له مالی
 خومدا دانیشتبووم و خوم له خه ک دابریبوو ، خواجه له زیانیان
 بمپاریزه .

له و میژوووه ی سه ره وه وه بو مان ده رده که ویت که
 خوالی خوش بو له سالی 1288 دا له دایک بوه .

2 - هه ر له طه ویله بی دیاریکردنی سال شیعریکی
 (میرمعصوم) ده نووسی و ، له دوا ی شیعه ره که وه ده لی :

ئه م به یته پر به پیست و سه ره سه ری ژیانی منه ؛ چونکه
 له گه ل ئه وه دا ده ستم به تاله و ، له (ماسوی) واته له خودا
 به ولاره گوئی به که س ناده م و ، له گه ل ئه وه دا خیزاندارو
 ده ست پروتم هیمه تم به رزه و ، پشت به خودا له دینی طه ویله ی
 پیروزدا و له ته نیش تئارامگای پیروزان (سیراچه دین) و
 (به هادین) هوه ، له گه ل منداله کانم : تووباو ، به دیعه و ،
 محمه د مه عرووفو ، محمه د عارفو ، دایکیاندا بی پشت و
 په نا - جگه له خودا - له خانویه کدا دانیشتووین و به ژیانی
 ده رویشی روزگار ده گوزه رینین .

له دامینی ئه م باسی ژیانه ی ماموستای مه ریوانی یه وه ،
 نووسراویکی ماموستای سه جادی ده گویمه وه ئیره و ، دوا یش

پارچه یه کی دیکه شیعی ده نووسی .

له ل : 254 و 255 دا ئیجازه ی ماموستا مه لانه بوبه کری به
 (مه لاجیکه) به ناوبانگی تیایه بو مه لعه بدوللای مه ریوانی
 - خاوه ن و نووسه ری ئه م که شکوله ی که باسی ده که یین - .
 دوا ی ئه مانه جاریکی دیکه شیعی مه وله وی ده ست
 پیده کاته وه تا 259 ده روا . دوا ی ئه مه دوو په ره به قه یچی
 برراوه و کوتایی پارچه شیعیکی ناته واو ماوه .

له ل : 261 هوه شیعی هه مه چیزه و نوکته و
 قسه ده نووسری و ، له ناو ئه و بابه تانه دا هه ندیک روخسارناسی
 ده نووسری . دوا به دوا ی ئه مانه نامیلکه ی (حقایق الحدایق)
 ده نووسی و تا کوتایی که شکوله که واته تا لاپه ره (231)
 ده گریته وه .

به پیوستی ده زانم لیره دا توزیک بگه ریمه وه سه ر باسی
 لایه نیکی دیکه ی که شکوله که :

ئه م که شکوله له سه ر شیوه ی (بیاض) نووسراوه ته وه و
 پیوانه که ی (10 × 22) ه . ماموستای نووسه ری زور به ته نگ
 کاره که یه وه هاتوه و ، ئه م که شکوله ی هاو پینی هه میشه یی بوه ؛
 بویه ده بینین گه لی شارو دینهاتی دیوه و ، له چه ند سالدا
 نووسراوه ته وه . له ده ورو به ری سالی (1307) ی کوچیدا دهستی
 به نووسینه وه ی کرده و ، ورده ورده له گه لی خه ریک بوه و ، پتر
 له (33) سال به دهستی یه وه بوه .

لیره دا به کورتی هه ندی له و سال و شوینانه ده نووسم :
 دینی چوپر (بی دیاریکردنی سال)
 دینی قه لاتنی (بی دیاریکردنی سال)
 (کرشمانی) 1324 . له کاتی قاتی و گرانی ی سه خندا .

1307 و 1308 بی دیاریکردنی شوین .
 1329 طه ویله .

هه له یه کی میژوویی راست ده که مه . ماموستا سه جادی له میژووی نه ده بی کوردیدا ده لیت :

«مه لا عبداللهی مه ریوانی : 1860 - 1938 . له دی (وله ژیری) مه ریوان هاتوته دنیاوه و له شاری سوله یمانی کوچی دواپی کردوه . نه م زانایه کورری مه لا معروفی کورری سو فی قادری کورری مه لا نه حمه دی کورری سلیمان و دایکی ناوی خاتوزبیده ی کچی شیخ محمدی هه ررگینه بوه . مه لا عبداللهی مه ریوانی مه وله وی تاوه گوزی به وولاتی سوله یمانی له لایه ناساند ، تا نه و نه هاتبوه سوله یمانی نه دیب و شاعرانی سوله یمانی نه وهنده ناگیان له مه وله وی نه بوو . مه لا عبداللهی له بهر نه وه که پیاویکی زاناو نه دیب بوو حاجی توفیقی پیره میردی سوله یمانی به هه لی زانی مه لا عبداللهی له خو ی نزیک خسته وه ، گوررینی هونراوه کانی مه وله وی بو سه ر شیوه ی سوله یمانی پیره میرده وه له ژیر ناوی «رو حی مه وله وی» دا ، نه م نیشه گه وره و به نرخه به ده ستیاوو یارمه تی مه لا عبداللهی مه ریوانی بووه»¹ .

ماموستا سه جادی ژیا نی مه لا عه بدوللا به (1860 - 1938) دیاری ده کات . من سالی کوچی دواپی نه م پیاوه م بو روون نه بوه ته وه ، به لام - وه ک پیشتر له ده ست و زمانی خو یه وه نووسیم - بو م ده رکوت که سالی (1288) ی کوچی به رابه ر به (1871) ی زایینی له دایک بوه ، واته دانانی سالی (1860) له لایه ن ماموستای سه جادی یه وه بو له دایکبوونی هه له یه و ده بی بکریت به (1871) .

لیره دا که نه م موژده خوشه به خو ینه رانی کورد راده گه یه نم ده بی داوای لی خوشبوون بو ماموستای مه زمان مه لا عه بدوللا ی مه ریوانی له باره گای خودادا بکه یین ، نه و ماموستایه ی که له وه موو : به رده ل به ر دو ، گه ران و ، نه بوونی و ، کویره وه ری یه دا تاماده نه بوه نه م گه نجینه به نرخه به مالی دنیا بگوریته وه و ، هه میشه هاوده م و هاو رپی ژیا نی بوه و به نرخترین سامانی دنیا ی بوه ، به جو ریک له لاپه ره (162) دا ناخ هه لده کیشی و ده لی :

«خدا میداند به نصیب که باشد . آخ !!»

نیمه ییش ده لیین : ماموستای نه مر خودا به به هه شتی

به رینی خو ییت شاد بکات . نارام له نارامگای هه میشه پیدا بو خو ت ناسووده به ، دیاری یه به نرخه که ت له ده ستی نه میندایه و ، جیکه ی ریزو شایانی سو پاسی و قه درزانی نی نه وه کانی دواروژی گه له که ته .

هه روه ها ده ستی ریز بو مه لا حه مه نه مینی کورپی ماموستای نه مرمان به سنگه وه ده گرین که نه م دیاری و یادگاره ی باوکی به و شیوه جوانه بو پارازتووین .

دوا ی نه مانه ییش رووی ده م و قه له ممان ده که یینه نه و که سانه ی که ده سخه ت و دیوانی شاعیران و سامانی که له بووری نه ده بی یان لایه و هیشتا لای خو یینه ران ناویان نه زراوه و باسیان نه کراوه بیریک له و کاره یان بکه نه وه . پیشینانمان فه رموو یانه : نه و که سه ی یه ک کورپی بی بی به وه جاخ رو شن دانانریت ، نه و که سه ییش یه ک جووت گای ببیت به جووتیار نازانری .

چونکه نه و کورپه که ی مرد وه جاخی کویر ده بیته وه و ، نه میش گایه ک له گا کانی مرد سه ری نیله که ی ده که و یته زه وی و جووتی بو نا کریت و له جووتیاری ده که و یته .

نه و که سانه ییش که یه ک نوسخه ی که شکو لی یا ده سخه تیکیان هه یه مه ترسی یان له وان که متر نی یه ؛ چونکه گه لی جار به چاوی خو مان دیومانه ناگر به ربوه ته مال و کتیبخانه و چه ندین تاکه نوسخه ی نایابی ده سخه تی دیوان و کتیبی نایاب بوه به خو له میش ؛ به لام له م چه رخه دا که رهسته ی نوسخه زورکردن له ژماره نایه ت و ، کتیبخانه گشتی یه کان ده رگیان تاوه له یه بو که سانیک له و روه وه داوای یارمه تی یان لی بکه ن و به که مترین ماوه چه ندین نوسخه و یینه له کتیبیک ده گیریته وه و کتیبه که ییش ه یچ که م ناکات . به لکو نه م کاره ده بیته هو ی زیندو کردنه وه و له مه ترسی رزگارکردنی ده سخه ته تاک و نایابه کان .

په راو یزه کان :

1 - پیغه مه ر - د - له ته مه نی (63) سالییدا له جیهان ده رچوه ، نه میش به پیروزی ته مه نی پیغه مبه ره وه نه و ناواته ی خواستوه .

2 - پروانه : علاء الدین سجادی ، میژووی نه ده بی کوردی ، چاپی دوهم ، 1390 ه - 1971 م ، چاپخانه ی معارف ، به غداد .

کاری هه بوون

ره ئوو فی نه حمه د ئالانی

1984/8/27

1 - منداله که بوو ، منداله که ی بوو بوو ، منداله که ی ده بی .. هتد .

2 - خوزگه به هار ده بوو ، نه وه بو تو ده بی .. له و رسته کارانه دا ، دوخی کارا [Nominative] بی گرفت و ته واوه : بوونی منداله که یان بوونی به هار و شته که له زه ماننی رابوردوو رانه بوردوو دا ، ده چه سپیت و سه رله به ریشیان رسته کاری ته واون .

ب - 1 - ئاوه که بوو به سه هۆل ... نه بوو به سه هۆل .
2 - منداله که بوو به پیاو .

له م جوونه یاندا ، کاری (بوو) ناته واوه و به بی گری ئاوه لکاره که مه به سستی سه رومر نادابه ده سته وه . له م کاتی گورانه دوخی = صیرورة / هدا ، پنی ده بیژری کاری ناته واوی یاریده ده رو زه مانیشی به زه قی تیدا دیاردی کراوه . نه رکه سه ره کیه که ی گورانه کاریه له باریکه وه بو باریکی دی و له چه مکی بوونی رووت ده ربا زبووه .

ج - به ندیه که ئازاد بوو ، ... ئازاد ده بی

لیزه دا چه سپانی ئازاد بوونه که بو به ندیه که پیشان ده دا که به ستراره به زه ماننی له مه و په رو له مه و دواوه . له گه ل نموونه کانی پیشوو دا جیاوازه ؛ چونکه مه به سستی ئیره ته نیا چه سپانی بوونه رووته که نیه . که پیشی ده گوتری یاریده ده ر ، له به رته وه یه نه ئاوه لئاوه که به ته ننی ئیسناد فه راهه م ده هینی ونه [بوون] ی رووتیش هه مان مه لبه ندی - ئازاد بوون - ی کاتی تاییه تی پی مه یسه رده بی .

د - منداله که نووستبوو ، گوله که سوور بوو بوو . له رسته ی

به رله وه ی که له بابه ته که هه ل پیچم ، رای ده که په نم که له ژماره 80 ی گوڤاری روشنبیری نویی سالی 1980 دا لیکولینه وه یه کم به سه رناوی - گه ردانی بوون - ه وه داکوتا . نه م چاره شیان نوره ی « کاری هه بوون » ه له توژینه وه یه کی چردا .. وه ک هه موو خه مخوریکی زمانه نه ده بیه که مان به چه ندان گرفتی بی په زاوه گیروده م . نه گه رله م باسه دا خالیکی به رانییش نیشانه بکه م ، له ئاینده دا ده بیته ده ستمایه یه ک بو قول داگرتنی زانسته زمانیه کان له لایه ن شاره زایانه وه و له پیناوی پته وکردنی ساختمانی نه و زمانه نه ده بیه ماندا که گرفتاری که نده ستمه ی روزگار بووه .

نه م کاره ی ئیره په یوه ندی ی به فه لسه فه ی سه رتا پاگری بوون و نه بوونی شت و بوونه وه ره وه نیه ؛ به لکو چه مسه ریکه له مه یدانی ئیتمولوژی و وشه سازی ی زمانه که ماندا .. هه رچه نده لیره و له ویی زمانه وانیماندا ، که مه نیگا و پرشته نووسینیکی ناچلانه ی به خویه وه دی بی⁽¹⁾ نه و راسته رییه مان بو دینادا که بمان که یه نیته ئارامگی زمانه وانی .. هاوکاریه که ی له مه ر منیش هه نگاوی سسته رویه که به ره و به نده نیکی فره دور .

ترازاندنیک :

یه که م کاری [بوون]

نه م کاره وه ک هه موو توخمه کانی دی ، گه ردان ته واوه و به ساده بی و لیک دراوی ، رسته کار (جملة فعلية) سازده دا و رووداوی سه ر به کاته کان دیاردی ده کاو هه وینیکه بو زاوژی جورا و جوری وشه و ئاوه لئاو . دیسان وه ک یاریده ده رو پاشگر په لی هاویشته وه ، وه ک له م نموونانه ی خواره وه دا ده رده که وی :

یه که میاندا - بوو - پاشگری کاری - نووست - هو ته نیا ماوه دوری له مه و به ر راده که یه نی و چه سپانی وجود له نارادا نیه . له دوه میشیاندا ، بوو - ی یه که م کاریکی ناتنه واوه و سفه تی سووریه تی بو گو له که ده چه سپینی له کاتی رابوردووی ره به قدا . بوو - ی دوه میس ته نیا پاشگریکی رووته بو [بوو] ی یه که م له ه مان رسته داو بیجگه ی دیاردی کردنی ماوه دوری هیچ دهوری دی نیه . به چاوپوشین له و مامه له جوداییه کاری [بوو ، ده بی ، به ..] له خانه ی کاری - بوونه ک = کینونه - دا ، دست نیشان ده کری و له خیلی کاره خوویسته کانه .

دوهم کاری [هه + بوون]

نهری

- مالم نه بوو .
- مالم نه بووه .
- مالم نه بوایه .
- مالم نه بی .

نهری

- 1 - دروست : مالم هه بوو .
- مالم هه بووه .
- مالم هه بوایه .
- مالم هه بی .

- مالم نه ده هه بوو .
- مالم نه هه بوایه .
- مالم نه ده هه بی .
- مالم نه هه .

- ب - نادرست : مالم ده هه بوو .
- مالم بهه بوایه .
- مالم ده هه بی .
- مالم هه .

به به راوردو به ره نجامی ته ورسته گه له ، نه مه ی خواره وم بو درده که وئی :

نیگا :

گه ردان ده که ن . به وچه شنه پیک هاتنه به هه له ی ده زانم پیی بگوتری کاری ناتنه واو .. بی هیز .. یاریده ده ر . له دوخی چه سپان و کاراییدا چ جیاوازییه کی نیه له گه ل ته و ه دا که بلین : - مالم هه بوو ، مالم سووتا .

2- نه م جار هس به سر نه ورستانه دا ده چه وه که له دوخی نه ری داو له و نمونانه دا ، ره که کاری [هه] به ساده یی گه ردان نا کاو خه به ری پی نادری .

3- له رابوردووی به رده و امی و رانه بور دو دا که نیشانه ی تاییه تیان له به راییی کاره کانه وه هیه ، دیسان گه ردان نا که ن و به کارنا هینرین ؛ لیره دا دوو نهینیه زمانی به دی ده که م :

1 - کاری هه بوون ، نه ک کاری بوون - ته نیا به ره و چه سپانی وجودی رووت ده بیته وه و دیارده ی به ستنه وه به زمانی تیدا سسته وره هایه .

ب - رابوردووی نزدیک وره به ق و دانانی ، نه وه نده له کاتی [نیستا] دانابرین ، نه گه ر بو تا بیناش بی له باری زه ق بوونه وه دا ، به یه که وه هه ل ده که ن . له لایه کی دیکه شه وه ، نیشانه ی - ده ، ب .. - ده شی به ره لستیکی دیکه بن .. به هر حال نه و بوچوونه تاییه تیه م بو باری سه رنجه .

4- هه روه ک له مه ولا بو مان ده رده که وی ، کاری هه بوون - چ ساده بی و چ لیک دراوی ، نامرازی [نه ، نا ، مه] ی نهری که له نه فی کاره کاندایا و سه لیکه ی زمانه که سازاندوونی ، وه ریان ناگری و نامرازیکی تاییه تی له شاهنگی « نی » دا وه رده گری . جاری له سر رویشتنی نه و نامرازه تاییه تیه ده هیلمه وه بو دوای به ره نجامی و به راورده که م .

نه م کاره به لیک دراوی ، شاه لئاوی کارای لی ده سازی ، وه ک [هه بوو = بووه : فلانکه س - هه بووه بووه]^۳ . بو پیچه وانه که شی ناشکرایه که ده گوتری : فلانکه س نابووته = نابووده .

1- نه وادیاره ره که کاری [هه] ی وجودی و [بوو] ی که ی نوونه ، جووته ده به ستن . له محه له دا وه ک لیکدراویک و له دوخی نه ری داو له ریژگه ی رابوردووی ره به ق و نزدیک و دانانیدا - وه ک له خشته ی یه که مدا - کوزاره ی ته واو ده که یه نی و به دروستی پیکه وه

به گویره ی سه لیکه ی رسته سازی ی کوردی تاثیر کاری « هه بوون » و کاری « بوون » مان لیکدی ترانژاندن و مه نتیق و نه رکیان له رسته سازیدا جیاوازه . نه وچا داده کشیم بو نیره وی بابته که .. به رله وهی به خواستی مه لبه ندی زمانه نه ده بیه که لئی وردبیمه وهن نمونه و دهقی لئو ده ربه خه م ، به پیویستی ده زانم به ره و دیرینه هه وارگی نه وکاره ، ناوړیک بده مه وه :

سپیه م : - سوړاڅیک له ره گه کاری [هه] دا :

1- نمونه ی ناویستایی :

« - پانیشچه اهمه = منم پاسه وان ..

- داتاچه ، سراتاچه اهمه = دادپه روه رمنم .

- اهورا نامه اهمه = ناهورا ناوی منه »^۳

له نه و تیکسته وه به دروستی ره گه کاری (هه) مان بو ده رده که وی که له کوردی ی ئیستامانداو له و رسته ناوانه دا تی ده چی که ده لئین : دادپه روه رمنم = من هه م . هه رله دوخی نه رییدا که مه به ست راگه یاندنی هه بوون بی له کاتی ئیستادا به ره وانی ده رده که ویته وه تی ناچی که ده لئین : - (من هه م، ئیمه هه مین) له جوونی رسته کاره و چه مک و مه به ست که ی له گه ل مه نتیقی رسته ناودا جیاوازه .

2- نمونه ی له زمانی هیندیدا :

1- نزدیک هی = نزیکه

2- پانی به ندکه روو ... پانی نهی هیی = یان :

نه هی هیی = ناوه که بگره وه .. ناو نیه = به م گوکردنه : -

. Pani, Nihî hây

به وردبوونه وه یه که له فه ره نگه و ناخاوتنی هیندیه کان کاری وجوودی له قالبی - Hiy ده برینیکی ئاساییه به پیچه وانه ی زمانی کوردی له دوخی نه ریشدا فورمی کاره که ده پاریزن .. هه مان کار بو تی په رو تی نه په پر گه ردانی بی ده که ن و به هیزه^۴ . دواتر له رووی فونه تیکه وه دهقی - نه هی هیی - م له ئوستادیکی هیندی ی براده رم تابینا کرده وه که له کرکه ی - نه هی هیی - وه نزیکه ، ده قاوده ق بی که ی نه کوردی له وه ده چی که بلین : نه وشته بوونی نیه ..

وجوودی نیه .

3- نمونه ی له فارسیدا :

« پیویسته له زمانی فارسیدا ، چه سه ک = رابطه / یه ک هه بی ، پالپشت و پالدراو = مسندو مسندالیه / به یه که وه بیه ستیه وه .. نه ویش له رسته ناودا بریتیه له مه ی خواره وه »^۳

چه سه په کی قرتاو

چه سه په کی ته و او

مه نه م = منم .
ئوست = نه وه .
نیه م = نیم .
نیست = نیه .

مه ن هه سته م
ئو هه ست
نیستیم
ئو نیست

ریشه ی نه و ده قانه ش به گه ردانی کون و تازه یانه وه هه ر له هه مان ده قه وهن که پیشتر له قاواره ی (هه) ی ناویستاو [هیی] ی هیندیدا به رامبه رکران .. نه مه ش به چا و پوشین له زیده ی . ST - ی فارسیه که . به لام له زمانه که ی ئیمه داو له رسته ناودا (من کوردم) قه واره قرتاوه که یان خو ی راداو ه . قالبی یه که میان (رابطه تمام) له بری ده سته شیوه ی گوران و لوپیدا ، باشتر خو ی پاراستوه - وه ک زمانیکی جیاوازو سه به رخو [کوردی] به که مه گورانیکه وه له فارسیه که جیا ده بیته وه .

4- نمونه ی کوردی له شیوه ی لوپی و ناخاوتنی
شاره زوورو نه رده لاند :

خشته ی - ۱ -

3	2	1
_____	_____	_____
له مالم	له مال هه م	من هام له مال
له ماله	ها مال	نه و ها له مال

خشته ی - ب -

- 1- به بی سوانه وه تی چوون له دوخی نه ریذا : - من هم ،
 نیمه هین ، تو هه ی هیت / نه وه یه ، نه وان هین .
 2- له گه ل راناوی خاوه نیذا : نه سپم هه یه ، نه سپمان هه یه -
 هه مه ، هه مانه . نه سپ و ماینمان هین ، هه مانن ،
 هه یتمانن .

وردکردنه وه :

له ورسته کارانه دا ، کاری [هه] به زهقی له گه ل راناوی
 کاردا گه ردانی کردوه و نه سواوه : نه مه یان کاریکی خو کردی
 زمانه که مانه و ریسه ی نه گه ره که .

له ونمونانه دا ، راناوی لکاوی کارا له کومه له راناوی
 کاری تینه پیره : به ده ستووری زمان ده بی زیادو
 که میان نه بی .. ده با پیکال پیکیان بکه ینه وه :

من هم - مردم / م
 نیمه هین - مردین / ین
 تو هه یه - مردیت / یت ، ی
 نیوه هین - مردن / ن
 نه وه یه - ه - مرد [..] / ..
 نه وان هین مردن / ن .

له کاره رابوردوه که - مرد - دا ، نه وا دیاره که راناوی
 که سی سینه م له نارادا نیه .. به لام له کاری [هه] دا زیده یه که
 به فورمی بزوینی [ه] خوی راداوه و نکوولی لی تاگری و له کاتی
 تی چوونی کاره که شدا - وه که له مه ولا باسی ده کری به له مپه ره وه
 خوی ده پاریزی و ده ی سه لینی که پیوستیه کی زمانیه .
 ده نه و جا راناوی یان کاری یاریده ربی ، به چ ده ستووریک نه و
 زیده بزوینه دابین بکه ین !؟

به گویره ی هه لکه وتی گروه راناوه که ، بیتو به راناوی
 که سی سینه م دابنری ، ده بیته بیژوک ! چونکه له کاره
 تینه پیره کانی دیذا ، نه و راناوه له نارادا نیه . هه رچه نه ده
 زمانه وانه کانمان به گشتی ناوی کاری یاریده ده ربی هیزیان
 به بالا بریوه .. نه مه یان کاتیک ده سه لینی که خودی کاره که ی
 له ته کدا نه بی . که بلین [نه وه یه] یاریده دری بوچی و چ

فه یلی	لوپی	عه ره بی
من هه سه م	هیسم	انا موجود
نه وه سه ی	هیسه	هو موجود

خشته ی - ج - له جافیدا :

پاره م هه س ← هه سم ، هه سه م
 پاره م نییس ← نییسه = Niy'esme

له م شیوه ناخاوتنه کوردیان شدا کاره وجوودیه که
 باشتر - به تایبه تی له دوخی نه ریذا خوی هیشتوه ته وه و به چاو
 شیوه ی دیکه مانه وه له گه ل زنجیره ی باسکراودا . نه وه نه ده
 دووره گه ردان نه وه ستاوه ته وه . وینرای نه وه ش که
 دهنگی / ت - ی فارسیه که تی چووه . شیوه فه یلیه که ش چه ند
 شتیکمان بو وه ده رده خا :

1 - بزوینی دوا ی دهنگی [س] ی قرتاوی پاراستوه و نه و
 بزوینه له نگه ریکی فونه تیکیه و نه راناوه و نه به شه کاره ، چونکه
 تیکرای کاره که له به رچاوه - راناوی کارا [ی] له نه و -
 هه سه ی - دا بو که سی سینه می تاک له ته کیدا یه و ، دوو راناو
 بو یه که که س و له یه که حاله تدا ، له زماندا روونادا .
 ب - هه مان دهق له قالبه ناویستاییه که وه نزیکه . شیوه
 لوپیه که ش که بزوینی [ه] ی شکاندوه ته وه به داکشای
 [ی] له دهقه هیندیه که وه نزیکه . که راناوی [ی] که سی
 سینه مییشی گوپیوه ته وه به [ش] خوی نزیک ده کاته وه له
 فارسی و لقی هه ورامی .

5- کاری [هه] به رووتی له مه لبه ندی زمانه
 نه ده بیه که ماندا :

دهوریک دهبینی ؟ .. دیسان بوچی به تهنی گه پریان له و بزوینه بیژوکه هالاندوه له نیوهر شهش راناوه که دا به فیرب توبی ناودیریان کردوه ، نه گه رنه وانی دی راناوبن نه میش راناوه ، نه گه رنه میش کاری یاریده ده ربی ده بی نه وانی دیکه ش ، هر فعل مساعد بن ؟!

نه وسا چ جیاوازییه کی هه یه له گه ل نه وه دا که بشلین له - مردم - دا ، راناوی « م » ی کارا ، فیرب توبیه بو کاری - مرد - نه گه رنه و بریاره شه بدهین ، نه و شیرازه ی زمانو مه نتیقی زمان هه ره سه دههین .. !!

ریزمانی فارسی به ره و زانستی مه نتیق بووه ته وه که سه باره ت به قسه یه کی کونه یونانیه کانه وه دلنیا :

که دهلین : « قه زیه ی خه به ری پیک دی له مه وزووع و مه حمول - واته نیهادو گوزاره - ده بی رابیته یه کیش هه بی بو ئیسنادی ته و او جا زه مانی بی یان نازه مانی بی . زانا یونانیه کان باشر مه نتیقیه کان به خته وه ری نه و زمانه ده ست نیشان ده کن که رسته ی خه به ری ی بی رابیته یان نیه و په نجه ده خه نه بان « است » ی سواوه . په نجه شه بو هه ژاری ی زمانی یونانی و [...] دریز - ده کن که له چه سه کی رسته ناودا ، که له به ریان هه یه ».

نه وان له ریزمانی خو یاندا ، نه و دیارده یه یان مه یاندوه و له کورتی بریویانه ته وه . ئیمه شه هر هه مان دیارده مان هه یه و له ته وه ری مه نتیقیه کان ده رباز بووین و به لاسایی زمانی ئینگلیزی بریاری نه وه مان داوه که رسته ی کوردی به بی کار نابی . من نه وه نده ده لیم : مه رج نیه نه وه ی بو ئینگلیزی سازابی کوتومت بو ئیمه شه بگونجی^۳ زمانه وانه کانمان نه وه نده له سه ر نه و بریاره هه تهرن که ده بی نه و کاره له رسته که دا زه قاوزه ق به ده ره وه بی یان هیماکه ی له چاوه ل ببه زیته وه .

6- سوان و تی چوونی کاری « هه » :

1- له رسته ناودا :

- من کوردم کورد نیم

- نه و کورده کورد نیه

2- له گه ل گری پرپوزیشندا :

- له مالیم له مال نیم

- له ماله له مال نیه

وهک له مه وه بهر گوتم مه نتیق ریگه به وه نادا که نه و دهسته راناوه دووبه شه بکرین و له پله ی که سی سییه مدا راناوه که کاری یاریده ده ری ناته و او بی و نه وانی دیکه شه هر راناوی روت بن . وهک بریان داوه .

هر نه وه نده مان بو ده لوی که به سه رجه میان بلین راناویان پیان بلین کاری یاریده ده ره به بی ریزه پر . رووتبر بو ی داده خزیم : نه و له وینه ی [من هه م] دا « م » راناوی کارایه و سو ی تیدانیه . له وچه له دا که کاره که تی ده چی و ده بیژین « منم » ریگه مان به خومان داوه حوکم بدهین که « م » له منم - داو « ه » له - نه وه - داو ... هتد . کاری بی هیزی یاریده ده رن ..!

نه نجامه که ی نه وه ده دا به دهسته وه : که یه ک مورفیم و له یه ک رسته داو له یه ک دوخدا ، پی بگوتری کارو پی پی بگوتری راناو ..!

له وه شه به ولاوه تر ، نه و بوچوونه نامه نتیقیه که مه یه کی زمانمان بو ده سازینی که فتوا بو زمانی کوردی ده ربکه یان : شتی و امان هه یه پی بگوتری « راکار » له باتی - راناو - !.

7- گهردانی کاری - هه - له دوخی نه رییدا :

له روی سو راخ و رسته سازیه وه تاثیره ریسه م دایه . کاری - هه له دوخی نه رییدا ، ده سویت و تی ده چی . زمانه که شه بوخوی وه ستایه ؛ دوا ی تی چوونه که ساختمانیکی نه و توی بو سازده دا که مه به سستی ته و او ی پی وه دی بهینی . هاو کیشه که شی هر نه مه نده یه : [.. نامرازی / نی + راناوی لکاوی کارا] سه لیه ی زمانه که به جوریکی سازاندوه که به رامه ی کاره تی چوه که به رنادا . وهک له م نمونانه دا :

1- من نیم ، ئیوه نین ، نه و نیه .

2- نیمه ، نیمانه ، نیمن ، نیه تی .

نه و کاره به ساده یی ده رکه و توبی یان تی چووی ، نه به ستر او ته وه به دیاردی کردنی کاته وه بو یه ناویشی ده به ن به کاری ئیستا .. له م دوخی نه رییه دا ، له ره تی کاره تینه په ره کان لای داوه ، که نه وانی دی نامرازه کانیا ن بریتین له - نا ، نه ،

مه - نه میان به ته نی دواي تی چون [نی] ده بیته
جی گری و + راناوی کارا . نه م قالبهش ده قیقی گشتیه
له زمانه هیندونه وروپیه کاندای ، چه نده گوپانی به سهردا هاتبی
سیمای خوی بزرنه کرده ، به لام له هیندیه که دا نامرازه که و
کاره که - نه هی - پیکه وه له گهر داندان . له فارسی وه هندی
شیوهی کوردیدا به شیکی سواوهی له تک نامرازی [نی] دا ،
ده مینیتیه وه . به دووریشی نازانم که جیابوونه وهی نه و نامرازه له
ناهنگی نه وانی دی هویه که ی بگه ریته وه بو تاوی سوانه وه و
پاشماوهی - نه هی - بی ، به تی چوونی - ه . ه - ومانه وهی
داکشای - ی - به شه کاره که و به رواله تی - نی -
خوی داپشتوه . ده قه ئینگلیزیه که ش هر به تاوی هه مان
سوانه وهی و به کرکه ی خویان NO = نوو .

له وهرگرتنی راناوی که سی سینه می تاکیشدا وهک
له مه وپیش گوتم ریزپه ره و ده بووایه وهری نه گرتایه .
وای بو ده جم نه گهر نه و راناوه ده گمه نهش وهرنه گری
ساختمانی ده سته رسته ی بو فراهه م نایه چونکه له لایه که وه
کاره که تی چووه ، ماوه ته وه راناوه کان له بیجگی که سی
سینه مدا ، له گه لیان جووت بووه وهک [نی + م ، نی
- ن ..] جابیتو له که سی سینه میشداو بوتاک نامرازی نی -
قه واره یه که ره گه ل خوی نه خا نه و نامرازه که به ته نی
ده مینیتیه وه ، نه وسا به هیچ ده ستووریکی زمان تاکه نامرازیکی
نه فی به بی کارو به بی راناوی کارا توانی نه وهی نیه که ته عبیر
له رسته یه که بداته وه . وهک نه وه وایه له نانووسم - دا ،
به ته نی - نا - ی نامراز جی گری کارو کارا بی و مه به سته
رسته یه کیش رابگه یه نی نه فسانه هیما ی ناوا سه مه رهش له
زمانی قسه دا به دی ناکری . که واته ریزپه پرو سازدانی راناوی
که سی سینه می تاک ده گه ریته وه بو نه و نهینیه زمانیه ، نه گهر
بو باری سه رنجیش بی نوبه ره بیری خومه . نه و خواسته زمانیه
نه وه ندهش گرنه که له کویدا به رنگاری بزویین بوو ئینفونیکی
له لارا بو ده هینی یان به کارلیکی خوی دهی هینیتیه ناراه ، وهک
له م نمونانه ی خواره وهدا :

- هه + یه + ه ی راناو = هه یه .

- نی + یه + ه ی راناو = نییه .

یان :

نی + ه ی راناو = نیه / به هه ل چه رخانه وهی داکشای بو

نه بزویین .

له دوخی خاوه نیدا :

- هه + یه + ه ی + تی له مپه ر + ی / خاوه نی = هه یه تی .

- نی + یه + ه ی + تی = نییه تی / یان - نییه تی .

هینانی نیو بر یان بلیم - له مه پهر = حاجز ، ده که ویته
نیوانی دوو بزویینه وه تا هه ردو وکیان گو بکرین و له به رساختمانی
وشه که ، هیچ کامیان له نیونه چی . نه ویش به پی ی ناخاوتنی
شیوه کان و کاری میکانیکی خودی زمانه که دهنگه کونسنانتی
نیو بر بارلی گو پین و جورا و جوری ی لی سازده بی . به نمونه
له یه که شیوه ناخاوتندا و له یه که ساختماندا دوو دهنگه
نیو بری جیا په یداده بی وهک

- هه + یه ی کونسنانتی نیو بر + ه ی راناوی کارا + تی
نیو بر + ی / ی راناوی ته مه لوک .

یان له ناخاوتنی کرمانجی ی سه روودا به گشتی و به کزی
له موکریدا له باقی (یه) نیو بر [ن] ی ده که نه له مپه ر ، وهک
[نی + ن + ه ی راناو = نییه = نیه . یان له م به یته
فولکلوریه دا : « میر به قوربانت ده بم ، خو نانی ناغایان بو
نوکه ران منه تی [نییه]

هه ر نانی خو ت به فکره نه مه گی منی قه له نده رت به فکر نییه »

8- گرفتنی رینووسی « نیه » :

به سه رنجدانی نووسین و به ره می نه دیبان و زمانه وانه کانمان ،
تیکرای نه م قالبانه له بیته و به رهدان و بی نارامییه کی ته وای
پیوه دیاره 1- نیه / 2- نییه / 3- نییه ؟ .

به گویره ی نه م هاوکیشه یه [نی + یه ی نیو بر + ه ی
راناو ، نمونه ی دوهم و سینه م راستن و له مپه ری - یه - ی
دوهم له دهره وهی وشه که وه هاتوه . نه وجا له به ره وهی که دوو
برگه ی ته واره زور به ی نووسه ران به شیوه یه کی لاسایی جیا جیا
دهی نووسین . له لایه کی که شه وه که پیتی (ی) له خویدا
نووسه که و پیویست به ده ست لی هه ل گرتن ناکا راستر نه وه یه که
به یه که وه بنووسری - نییه - نهک - نی یه . هه ندیکی
دیکه شمان نهک به تاوی فونولوژی به لکو له به رسووک دهستی و

ناهنگی - چیه - له وجوره وشانه دا ، نیوبریان له دهره وه بو ناهین .

سه رچاوه و په راویز :

- 1- گوډاری په روه رده و زانست ژ 12 و 13 / هه - ی سواوه نووسینی ماموستا عبدالله شالی . شهویش نمایشیکه و بو قوتابیانه و ، لیکولینه وه و به راوردی تیدانه کردوه .
- 2- فرهنگی خال .
- 3- خورده اوستا موبد اردشیر .
- 4- فرهنگی اوردو فارسی چاپی بمبای .
- 5- القواعد الاساسية لدراسة الفارسية / د . ابراهیم امین الشواربی / چاپی قاهره .
- 6- گوډاری روشنبیری نوی ژ 94 / رهڅخه ی ماموستا عبدالستار کاظم له کتیبی - کیشیه که له ریزمانی کوردیدا - نالانی .
- 7- بو کتیبی شرح الشمسية - له زانستی مه نتیقا .
- 8- دواژماره ی روژنامه ی برابیه تی - وه که له یاد مینی و له سالی 1971 دا . نووسینی - نالانی .
- 9- توحفه ی موزه فرهیه ، بهرگی یه که م . ل 99 - ئوسکارمان .
- 10- دواوانیک بو رینووسی کوردی / دست نووسی نالانی .

بو ناکاداری

خوینه رانی نازیز ناکادار ده که یه وه که له ژماره «28» ی گوډاره که ماندا هه له یه که رووی داوه ، شهویش بریتی یه له و جی گورکی یه ی که له لاپه رپه (86 و 89) دا رووی داوه ، واته لاپه رپه ی 86 چوته شوینی لاپه رپه ی 89 و به پیچه وانه لاپه رپه کان راست ده که ونه وه و داوای لی بووردنیش ده که یین .

اروان

سووک گوته نی خویمان راهیناوه به نووسینی شه قلی یه که م ، که ده نووسن « نیه » .. دیاره کونه نووسینه کانی منیش نه و تی چرانه یان پیوه دیاره به لام دوا ی باقی کردنه وه و لیکولینه وه م ، چند سالی که له سهر شه قلی « نیه » ده روم و په یوندیشی به هاوکیشیه یه کی ورده وه هه یه .. به لای زور که سه وه نه وه نده ناماقوله به کاریکی جادویی نه شیواویان داناوه و رهڅخه شیان لی گرتوم .

که نه و ریپازه شم ره چا و کردوه ، نه لبه ته چاولیکه ریانه ره دوی نه که وتوم مه سه له که ش ته نیا له به ر نازداری ی [نیه] نیه . نه و هاوکیشیه یه چندان گرفتی زمانه وانی پی ده رپه ویته وه ، بو نیره ش ناشی بینیان لی بگرم . به کورتی هه ر نه مه نده ی لی ده ورده که مه وه :

دهنگه بزوینه کانی [و ، وو ، ی ، یی] که به رهنگاری دهنگه بزوینی دی بوون ، له خویندا نه و میانه یه یان هه یه که هه ل بچه رخیته وه بو کونسنانت و ده بنه وه به راییی برگه ی کراوه و نیمچه بزوین له پیش خوینانه وه به جی ده هیلن . نه که ر نه م هاوکیشیه یه ره چاونه که یین نه و ته که ره یه که دهڅخه یه ریزمانه وه ، به نموونه له یه که شیوه ناخاوتندا او بو یه که مه به ست له یه که ده رپریندا ، زمان نه وه نده به ره لانیه دوو مورفیم دابه زیننی وه که بلین : له داری به پروو - دا داکشاوی - ی - نامرازی نيزافه یه و له جه وه ردا جیاوازه له نامرازی - که لای داربه پروودا - چونکه نه میان نه بزوینه . واته بنووسین ناوازی نيزافه دوانه یه که میان داکشاوی - ی و دوه میان - ی - کونسونانت . سه ليقه ی زمان نه مه یه له و تاکه ناخاوتنه داو له و فریزه دا نامرازه بنه رپه تیه که ته نیا بزوینه داکشاویه که یه به لام له که لای داردا ، ناچاری ی گوگردن که له که ل بزوینی هه ل کشاودا ترنجاوه هه لی چه رڅاندوه ته وه به نه بزوین . نه و کارلیکه ش ته نیا له نه و بزوینانه دا په ی داده بی که له مه و به ر دیاردی کران . نه مه ی گوتم نیگایه که بوو له کیشیه یه کی به رین و مه سه له یه کی نالوزدا .

که واته که ردان و هاوکیشیه ی « نیه » به لای منه وه به م چه شنه یه : [نی + ه] به هه ل چه رڅانه وه ی داکشاو بو - ی - ی نه بزوین = نیه / نه مه ش له خویدا دوو برگه یه و بزوینی برگه ی یه که م نیمچه ژیره و به م پیته عه ره بیاننه نانوسری نه مه ش نووسینه راستیه که یه تی ، [Niye] له سهر

کورته هه لسه نگان دنیکی

نه و کارانه ی

له مه پدانی لیکولینه وه ی

» جیناوی که سیی

لکاو « دا کراون

حاضره چه لازم بن چه متعدی ، وهکو (نووست ، دانیشنت ، بنوو ، بخوینه ، مه نوو ، مه نووسه « ل 28 – 29) .

ماموستا سه عید کابان به دوا نه مه دا ، نه وه راده که یه نی ، که نه و جیناوه لکاوانه به جیناوی که سی ناوده برین و له پرووی به کارهینانیا نه وه له گه ل کرداری تپه پرو تپه پری رابوردوو جیایان ده کاته وه ده تی : « ماضی متعدی نه مانه ن : (م) بو مفرد متکلم ، (ت) بو مخاطب مفرد ، (ی) بو غائب مفرد ، (مان) بو جمع متکلم ، (تان) بو جمع مخاطب ، (یان) بو جمع غائب ، وهکو (خویندم ، خویندت ، خویندی ، خویندمان ، خویندتان ، خویندیان) . ضمیران شخصیه ی ماضی لازم نه مانه ن : (م) بو مفرد متکلم (یت) بو مخاطب مفرد ، بو مفرد غائب له فعله که دا ده شاریته وه ، (ین) بو جمع متکلم ، (ن) بو جمع مخاطب و غایبه به قهرینه جوی ده کرینه وه ، وهکو (نووستم ، نووستیت ، نووست ، نووستین ، نووستن ، نووستن) : (ل 29) .

له باره ی نه و جیناوه لکاوانه شه وه که ده چنه سر کرداری رانه بوردووی تپه پری و تپه پرو نووسیویه : « ضمیران

له به شیک له و کتیب و نامیلکه و وتارانده دا که له باره ی زمانی کوردییه وه نووسراون ، چاومان به باسی (جیناوی که سیی لکاو) ده که وی ... له نیو زمانه وانانی کوردها به ر له هرکه س ماموستا سه عید صدقی کابان له کتیبی « مختصر صرف و نحوی کوردی » دا¹ به ناوی « ضمیر متصل » وه له و کیشه یه دواوه (بروانه : ل 28 – 31) . له سه ره تادا جیناوه لکاوه کانی به سه ردوو جوړی « 1 - متصل ناشکرا : 2 - متصل شاراوه » دا دابه ش کردووه وه له باره یانه وه ده تی : « ناشکرا - ضمیریکه له لفظا شکلیکی بیی وه کو ضمیرانی که له م مثالانه دا به فیعلان و اسمانه وه نووساون (خویندم ده رسم ، خویندت ده رست ، خویندی ده رسی ، خویندمان ده رسمان ، خویندتان ده رستان ، خویندیان ده رسیان) . له م مثالانه دا (م ، ت ، ی ، مان ، تان ، یان) قیسمیکن له ضمائر ی متصله هم به فیعله وه ، هم به اسم وه نووساون . (یت ، ین ، الف ، ن) قیسمیکی ترن هر به فیعله وه ده نووسین . وهکو (ده خویت ، ده خوین ، ده خوا ده خون ، بخون) .

ضمیر شاراوه - ضمیریکه له لفظا شکلیکی نه بیی . نه م ضمیره مخصوص مفرد غائب ماضی لازم و مفرد امر و نه می

شخصیه ی حال و استقبال چه لازم چه متعدی نه مانه ن : (م) بو مفرد متکلم، (یت) بو مفرد مخاطب . نه م (ت) یه ده نووسری اما ناخویرینه وه . (ی) بو مفرد غائب . له بعضی فیعلا (الف) وه کو (ده خوا ، ده پروا) (ین) بو جمع متکلم ، (ن) بو جمع مخاطب و غائب به قهرینه جوی ده کرینه وه . مثال بو استقبال ، وه کو (ده خوینم ، ده نووم ، ده خوینیت ، ده نوویت ، ده خوینتی ، ده نوی ، ده خوینین ، ده نووین ، ده خوینن ، ده نوون) مثال بو حال ، وه کو (وا ده خوینم ، وا ده نووم ، وا ده خوینیت و ده نوویت الخ) : (ل 29-30) .

له کوتاییشدا باسی نه وه ی کردووه که جیناوه لکاوه کان ده بن به کارا به بهرکار به موزاف ئیله یه ی (ل 30-31) .

نه گه رچی ماموستا سه عید صدقی بهر له هه موان باسی جیناوی که سبی لکاوی کردووه نه گه رچی ریزمانی عه ره بی تاکه سه رچاوه ی بووه ... به لام ده بی نه و راستی به بخه ی نه پیش چاو ، که نه م لیدوانه ی له گه لی پوووه له زوربه ی نه و باسانه ی له م سالانه ی دواپی له باره ی جیناوی که سبی لکاوه وه نووسراون زانستیانه تر و راستتر و قولتره ...

یه کی له پوو ی هه ره دیارو باشی نه م لیدوانه ی خاوه نی کتیبی «مختصر صرف و نحوی کوردی» ، نه وه یه جیناوه کانی که سی دووه م و سینه می تاکی دهسته ی دووه م که تا نه مپرو هه ر زمانه وانیک به شیوه یه ک ناوی ده باو له دیاری کردنیاندا هه له ی زوری تیدا ده کری ، نه م راستتر بویان چوووه .

هه روه ها شایانی باسه ، ماموستا سه عید صدقی دهسته ی دووه می وه ک جیناوه ته ماشا کردووه ، نه ک وه ک کوتایی کردار .

ماموستا توفیق وه هبی له کتیبی «دهستوری زمانی کوردی» دا^{۱۱} له ژیر سه ربا سی «بو ناوی که سبی پیوه نووساو» دا (ل 85-102) ، نه گه رچی به دوورو دریزی دواوه ، به لام باسه که ی زوربه ی زوری ده باره ی نه رکه کانی جیناوی لکاوه ، که سه ر به سینتاکسه و مه به ستی لیکولینه وه ی نیمه ش له پوو ی مورفولوژییه وه یه ... نه وه ی لیره دا ده مه وی په نجه ی بو رابکیشم ، نه وه یه :

1- ماموستا وه هبی به پنی نه رک جیناوه لکاوه کانی دیاری کردووه به گویره ی نه و چوار نه رکه ی لیان دواوه ، چوار

خشته ی داناوه .. نه مه ش بووه به هوی په یدابوونی فورمی هه مه چه شن و دوورخسته وه ی جیناوه کان له نه سلیمان .
2- نووسه ر چه فده لاپه ره ی سه باره ت جیناوی که سبی لکاوه نووسیه و ته نیا نیو لاپه ره ی سه ره تای پیوه ندی به لیکولینه وه که ی نیمه وه هه یه ... به لام وه ک خوی په نجه ی بو راکیشاوه ، له باسی گهردانی کرداردا له پوو ی مورفولوژییه وه لیی ده دوی ... ده باره ی نه و نیو لاپه ره یه چه ند تیبینی یه ک هه یه :

(ا) جیناوه لکاوه کان به پنی به کارهینانیان جیا نه کراونه ته وه ، به لکو به گویره ی هاتنیان به دوا ی دهنگی بزوین و کونسونانندا ریزکراون .

(ب) له دیاری کردنی جیناوه لکاوه کانی که سی دووه م و سینه م تاکدا که م و کورتی زوره .

ماموستا نووری عه لی نه مین له و کتیبه یدا ، که به ناوی «ریزمانی کوردی» یه وه بلاوی کردوته وه^{۱۲} له ژیر سه رناوی «پاناوی که سبی لکاوه» (ل 90-95) دا له و کیشه یه دواوه به سه ر دوو جوردا دابه شی کردوون . بو جوری یه که م «م ، ت ، ی ، مان ، تان ، یان» ی دیاری کردووه و ده لی چوار نه رک : «1 - نه بیته بکه ری هه رچی فرمانی رابوردوی تیه پ هه یه ؛ 2 - نه بیته ته واوکه ری سه ره خوی فرمانی به هیز ؛ 3 - نه بیته ته واوکه ری یاریده دراوی فرمانی به هیز ؛ 4 - نه بیته ته واوکه ری ناو (موزافو ئیله یه ی) «ده بیننی و نمونه و به لگه ی بو هیناونه ته وه» (ل 91-92) ... دوا به دوا ی نه وه ش باسی جوری دووه می کردووه و «م» : «ی (یت) ، ه» ؛ «ی (یت) ، ت (ات) ، Ø» ؛ «ین» ؛ «ن» ؛ «ن» ی بو ده ست نیشان کردووه و ئنجا باسی ده وره کانیانی له رسته دا کردووه و له وه دواوه له گه ل کام جور کرداردا به کاردین و له گه ل کام به کار نایه ن (ل 92-95) .

نه م نووسینه ی ماموستا نووری عه لی نه مین تا راده یه ک سه رکه و تووه و که رهسته یه کی خراپ نییه .. که م و کورتی سه ره کیشی نه وه یه ، فورمی هه ندی جیناوی باش دیاری نه کردووه ..

له باسی جیناوی که سبی لکاوی کتیبی «آوا ئوده ستورا زمانی کوردی» ی جگه رخوین دا^{۱۳} هه له و ئالوزی و تیکه ل کردنیکی نه شماره زایانه کراوه (بپروانه : ل 81-82) . نووسه ر

نهك هه ر وا دادهنی كه « م - نیشانا دهنگیژه . ئی - نیشانا تهكئی پهندی و نه پهندی یه . ن - نیشانا هه موو كومایه » (ل 81) ، بهلكو بهلگه و نموونه كانیشی زور لاواز و نازانستین .

لینكولینه وهی هه ره قوول و زانستی و دیار كه له باره ی جیناوی كه سبی لكاوه وه نووسراوه ، نه و لاپه رانه ن ، كه ماموستا مه سعوود محمه د له وتاری « سوورپیکي خامه به دهوری راناودا » دا^{۱۱۱} نه و باسه ی تی یاندا کردووه (بروانه : ل 84-129) .

نووسه ری نه م وتاره له باسی « جیناوی لكاو » دا له سی كیشهی سه ره کی دواوه :

1- له رووی زاراوه وه .

به رای واقعی و نموونه ی له بار نه وه ی نیس بات کردووه ، كه چ زاراوه ی (راناو ، جیناو) و چ زاراوه ی (لكاو) ئیجگار نابه جین ... نه گه رچی له جینی (لكاو) وشه ی (چالاک) ی پیشنیار کردووه ، به لام ناچار بووه هه ر (لكاو) به کاربینی (ل 66-75) .

2- ساغ کردنه وه ی فورمی كه سی دووه می جیناوی لكاوی دهسته ی دووهم .

زور به ی نووسه رانی ریزمانی کوردی به هه له (یت) یان (ه) یان بو حاله تی كه سی دووه می تاکی دهسته ی دووهم داناوه .. نه و تاكه تاكه یه ش كه راستن و (ی) یان دهست نیشان کردووه هیچ بهلگه یه کیان نه هیناوه ته وه ... هه رچی ماموستا مه سعوود محمه د له ساغ کردنه وه ی نه م کیشه یه دا لینكولینه وه یه کی میژوویی و زمانه وانیی نه وتوی کردووه گومان نه مینیی ، كه فورمی راستی نه و دوخه (ی) یه (بروانه : ل 89-99) .

3- باسی جیناوه کانی كه سی سینییه می تاکی دهسته ی دووهم .

1) نه وه ی چه ندین ساله نووسه رانی ریزمانی کوردی بزویی (ه) ی کوتایی رسته ی « دارا مه رده » یان به کرداری « بوون » (فعل الکینونه - Verb to be) داناوه ، نه م نیسپاتی کردووه ، كه نه و بزوینه جینی جیناوی لكاوی گرتوته وه و بوته جیناو (ل 110-129) .

ب) ماموستا مه سعوود محمه د راست بو نه وه چووه ، له حاله تی كه سی سینییه دا هه ندی جار جیناوی لكاو پهیدا نابیی و

هه روه ها باش نه وه ی لینکداوه ته وه ، كه (ت) ی دوا ی (ی) و (ات) ی وشه کانی وهك (دهچیت ، ده نووسیت ... ده پروات ، ده خوات ...) زیاده ی گهردانی کرداره ..

نه گه رچی هه ندی سه رنج و تییینیم ده رپاره ی وتاری ناوبراوی ماموستا مه سعوود محمه د هه یه ، به لام رهنگه زیده رویی نه بی ، نه گه ر بلیم له باسی جیناوی لكاودا ، نه وه ی ماموستا مه سعوود گه یشتوو یه تی لینكولینه وه یه کی بی هاوتایه ... به لام سه یروسه مه ره نه وه یه د . نیبراهیم عه زیز نیبراهیم له باره ی نه م وتاره وه ده لی : « ماموستای به ریز (مه سعوود محمه د - نه وره حمان) هیچ نه نجامیکی وه دهست نه هیناوه »^{۱۱۲} .

ماموستا مه سعوود محمه د هه روه ها له کتییی « چه ند حه شارگه ییکی ریزمانی کوردی » (ل 6-7-9-17-85-91 دا^{۱۱۳}) و له وتاری « له ئاوینه ی نه م گوتاره دا تیشکی چه ند چرایهك » (ل 23-25) دا^{۱۱۴} و له « به سه ردا چوونه وه » ی وتاری « له باره ی هیندی له نهینیه کانی ریزمانی کوردی » ی ماموستا حه سه نی قزلجی (ل 146-149 دا^{۱۱۵}) گه لی زانیاری له باره ی جیناوه لكاوه کانی زمانی کوردییه وه خستوته پیش چاو .

ماموستا حه سه نی قزلجی له لاپه ره (124-127) ی وتاری « له باره ی هیندی له نهینیه کانی ریزمانی کوردی » دا^{۱۱۶} باسی (ت) ی کوتایی هیندی کرداری کردووه و له وه دا له گه ل ماموستا مه سعوود محمه د دا گونجاوه ، كه وتوویه نه و (ت) انه ی کوتایی کرداری كه سی دووهم و سینییه می تاك ، وهك : (دهخویت ، ده كه یت - ده بات ، دهچیت ..) جیناوانین و وشه ی کونی ده ری و ئاویستای هیناوه ته وه كه له وایندا وهك له په هله ویدا نه و (ت) انه به کارهاتوون ..

لیژنه ی زمان و زانسته کانی کوری زانیاری کورد كه له و کیشه یه دواوه^{۱۱۷} رایه کی یه کگرتوو له نیوان نه ندامه کانیدا نه بووه و بویه هه ر یه كه به پنی تیگه یشتن و بوچوونی خوی بیروپای تو مار کردووه :

له سه ره تادا ده مرآستی لیژنه - ماموستا مه سعوود محمه د نه وه ی راگه یاندووه ، كه نه و بیروپای خوی له باره ی تیکرای جیناوه کانه وه له وتاری « سوورپیکي خامه به دهوری راناودا » دا بلاو کردوته وه و پیویست نییه لییره دا دووباره ی بکاته وه (ل 40) .

به دوا نه مه دا ماموستا نووری عه لی نه مین له جیناوه لکاوه کانی کولپوه ته وه (ل 40-43) .. نه گه رچی زانیاری باشی تومار کردووه ، به لام هه ندی تیپینیم له باره ی چه ند راو بوچوونیه کی په وه هه یه :

نه م نه دنامه ی لیژنه له سه ره تادا وای دهر برپوه له و برپوایه دایه که (ت) ی کوتایی کرداری کاتی نیستای که سی سینه می تاکی تیپه پرو تینه په ر ، جیناوی لکاووه وشه کانی (ده چیت ، ده خوات) یشی کردووه ته نمونه .. (ل 40) . به لای منه وه ، نه ک هه ر نه و (ت) ه ، به لکو (ی / آ) ش جیناو نینو زیاده ی گه ردانین ...

له و خشته یه دا که بو ده سته ی دووه می جیناوه لکاوه کانی ساز کردووه ، وای نیشان داوه ، که له حاله تی که سی سینه مدا جیناوی نییه (ل 41) ، که چی وه ک باسما ن کرد ، له سه ره تادا نه وه ی وتووه ، که « (ت) له کوتایی کاری (مضارع) ی تیپه پرو تینه په ر بو که سی سینه می تاک راناوی لکاووه .. » (ل 40) .. دواتریش ده لی : « له (مضارع) ی تیپه پرو تینه په ری (معلوم) دا راناوی که سی سینه می تاک له شیوه ی (ی ، یت) دا دهر ده که ویت ، وه ک : ده چی ، ده چیت » (ل 41) .. به م چه شنه ، نه مه له گه ل مه به سته ی خشته که دا یه ک ناگر نه وه .

سه رنج پاکیش نه وه یه ، ماموستا نووری عه لی نه مین بزوینی (ه) ی رسته ی وه ک : (دارا مه رده) به جیناوی لکاووی که سی سینه م دانانی²⁸ ، که چی بزوینی (ه) ی کرداری فه رمان بو که سی دووه می تاکی به جیناوه له قه له م داوه .

ماموستا صادق به هانه دین له سه ره تادا وای داناوه ، له دیالیکتی کرمانجی ژور وودا (م) بو که سی یه که می تاک : (ی) بو که سی دووه می تاک : (ه) بو که سی سینه می تاک ، (ن) بو که سی یه که م و دووه م و سینه می کو نیشانه یان پاشگر ن و وا راده که یه نی که له گه ل ره گی کرداری تینه په پرو تیپه ری رابوردووو رانه بوردوو به کار دین ... ویزای تیکه ل و پیکه لی ، که م و کورتیی گه وره ی نه م لیدوانه ، به تاییه تی له وه دایه ، که نووسه ره که ی هیچ حیسابی بو حاله تی دهر که وتن و دهر نه که وتنی به رکار نه کردووه .

نه گه رچی باشه ، ماموستا صادق نه وه ی خستوته پیش چاو ، که له ناوچه ی بادینان له که سی یه که می کودا کوتایی (ین) له جیی (ن) ده بینری و له که سی سینه می تاکدا (یت)

له بریتی (ه) به کاردی ، به لام نابی نه وه له بیر بگری که چ (یت) و چ (ه) زیاده ی گه ردانین ..

تنجا د . نه سرین فه خری که وتوته باسی جیناوی لکاووه له که سی سینه م و دووه می تاک دواوه (ل 49-50) . به داخه وه ، رام له گه ل تیکرای نووسینه که یدا ناگونجی :

نه م نووسه ره وای داناوه که « (یت) راناوه بو که سی سینه می تاک له کاتی نیستا و داهاتوودا نه ک (ی) به ته نیا .. » (ل 49) . بو نیسپات کردنی نه م رایه شی پینچ به لگه ی نه وتوی هیناوه ته وه ، که له رووی زانستی یه وه یه ک له یه ک کزترن . به وینه له به لگه ی دوه مدا ده لی : « 2 - له گه ل ره گی کاری چاوگ نه لقیه کاندا که هه میشه کوتایی یان به (ی) دیت ، نه گه ر (ت) مان قرتاند بلین چی ؟ که هه میشه کوتایی یان به (ی) ی ره گه که یه یان راناوه که ؟ نه گه ر بلین هی ره گه که یه نه ی کوا راناو یان به پیچه وانه وه » .. « وا بزائم نه گه ر یه کسه ر بلین راناوه خو مان له وه موو نالوزی و لیکدانه وه و پروون کردنه وه یه رزگار ده که ین » (ل 49-50) .

نیمه که له زمان ده کولینه وه ، ده چینه بنج و بناوانی و هه ول دهر دین یاساو ده ستوره جور به جوره کانی بدوزینه وه و وه ک هه ن با ناله بارو پر کیشه و زحمه تیش بن - به و چه شنه بیانخه یه پیش چاو ... تویزه ر مافی نه وه ی نییه بو خاتری ئاسان کردن شتیک به شتیکی تر له قه له م بدا . چون ده گری حاله تیکی گه ردانی کردار به جیناودانری هه ر بو نه وه ی خو مان له نالوزی و لیکدانه وه و پروون کردنه وه رزگار بکه ین ! ... نه مه له هیچ زانست و مه یدانیکدا ، به تاییه تی له مه سه له ی زمانه وانی و تیکدانی واقعی زمانیکدا به هیچ چه شنیک جینی نابیته وه .

د . نه سرین له باره ی جیناوی لکاووی که سی دووه می تاکیشه وه نووسیویه : « هه مان شتیش ده لنین دهر باره ی راناوی لکاووی که سی دووه می تاک » ... به راستی د . نه سرین ده بوو هیچ نه بی که می سوود له وه موو به لگه میژووی و واقعی یانه ی ماموستا مه سعوود محمه د وه ربگری ...

له کوتاییدا ماموستا هه ژار رای خوی له باره ی جیناوه لکاووه کانه وه دهر برپوه (ل 57-58) . هه رچه نده نه م نه چووه ته ناو کیشه نالوزه کانی نه و باسه وه و به کورتی له چه ند لایه نیکي دواوه ، به لام نه و زانیارییه ی خستوویه تی یه پیش چاو له گه ل

هه لکه وتی زمانی کوردیدا ده گونجی ..

ماموستا نه حمه د حه سه ن نه حمه د له کتیبی « ریزمانی کوردی » دا¹³¹ به شیوه یه کی زور ساکار باسی جیناوه لکاوه کانی کردووه (ل 159 - 167) . هه رچه نده دوو دهسته جیناوه لکاوه کانی جیا کردووه ته وه ، به لام له دیاری کردنی دهسته ی دووهدا هه له و که م و کورتی زور ده بیبری .

له لاپه ره (55 - 63) ی کتیبی پۆلی یه که می ناوه ندیدا¹³² به ناوی « راناوی که سبی لکاو » هوه که می زانیاری به شیوازی فیرکردن خراوته پیش چاو . پرووی باشی نه م کاره نه وه یه ، که دوو دهسته جیناوی لکاو دیاری کراوه .. نه که رچی که لی هه له ی تیدایه ، به لام سیانیان زور دیارن :

1- له دهسته ی دووهدا بو که سی دووه می تاک (یت) به جیناو دانراوه و بو که سی سینه می تاکیش (ات ، یت) .

2- و تراوه : « له گه ل فرمانی رابوردووی تی نه په ردا ، بو که سی سینه می تاک راناو نی یه » (ل 56) .. به لام وه ک ناشکرایه ، جیناوی (ه) به کرداری تینه په ره وه ده لکی که له دوخی رابوردووی نزیکتی نینشانی دا بی ، وه ک : مردووه ، نووستووه ، که راوه ، چووه ، فرپووه ..

3- نووسراوه : « بو فرمانی نیستاو داهاتوو (ات) یان (یت) به کارده هینین و نه که ره گی فرمانه که به پیتی بزوین دوی بی (ات) و نه که ره به پیتی دهنگدار دوی بی (یت) به کار ده هینین » (ل 56) .. وه ک لیکولینه وه ده ری ده خا نه (یت) و (ات) ، نه (ی) و (ا) جیناو نین و زیاده ی گه ردانی کردارن .. و پرای نه وه ، راست نییه بو تری نه که ره گی کرداره که به دهنگی بزوین دوی بی (ات) به کار ده هینین ، چونکه وه ک پشکنین ده ری ده خا نه و (ی) یه به دوا به شیک له بزوینه کاندانابی به (ا) ، به لکو بزوینی کوتایی ره گی کرداره که ده کا به کونسونانت و خوی وه ک خوی ده مینیته وه ، به وینه :

ده نووم ده نووین

ده نووی ده نوون

ده نوی ده نوون

ماموستا صادق له و نووسراوه یدا که به ناوی « ریزمانا کرمانجی » یه وه نووسیویتی و به رۆنیو پاکیشراوه¹³³ ، نه که رچی باسی جیناوه لکاوه کانی تیکه ل به جیناوی جوداو

که ردانی کردار کردووه ، به لام که رهسته یه کی زوری له باره ی کیشه ی ناوبراوه وه خستوتته پیش چاو و له دیاری کردنی فورمیاندا تا راده یه ک سه رکه وتووه .

نه که رچی ماموستا محمه د مه عرووف فه تتاح له وتاری « خویه تی له زاری سلیمانیدا » دا¹³⁴ مه به سستی سه ره کی دیاری کردنی شیوه ی جیاوازی ده ربیرینی خویه تی له به شه دیالیکتی سلیمانیدا یه ، به لام به تاییه تی له باره ی جیناوه لکاوه کانی دهسته ی یه که مه وه که لی زانیاری تومار کردووه ، چونکه نه م دهسته یه ده وریکی که وره له ده ربیرینی خویه تی دا ده بیینی .. هه روه ها جیناوه کانی دهسته ی دووه می دیاری کردووه و که میک لییان دواوه . نه وه ی جینی ره خنه بی ، نه وه یه (ت) ی بو که سی دووه می تاک و (ی ، یت ، تا ، نات) ی بو که سی سینه می تاکی دهسته ی دووه م به جیناو دانواوه .

د . کوردستان موکریانی له وتاری « جو ره کانی جیناوو ده وریان له رسته ی کوردیدا له دیالیکتی کرمانجی خوارووو کرمانجی ژوو روودا » دا¹³⁵ به کورتی له جیناوی لکاو (به تاییه تی دهسته ی یه که م) و دهوری له رسته دا دواوه (ل 240 - 242) .. هوی باس نه کردنی دهسته ی دووه می جیناوه کان نه وه یه ، که به جیناویان دانانی و له م باره یه وه نووسیویتی ده لی : « هیندی له زمانه وانان گرووی دووه م به جیناوی لکاوو له هه مانکاتدا به کوتایی که سی ده دهنه قه له م .. وه یا به کاری بی هیز ، کاری یارمه تی ده ر یان پیوه ندی کاری ده ژمیرن . جی ناوه لکاوه کانی گرووی دووه م جیناوی لکاو نین ، هه روه ها کاریش نین ، به لکو نه و کوتاییانه ن ، که به کوتایی کاری رانه بوردووی تیه ره و تینه په ره کاری رابوردووی تینه په ره وه ده لکین . نه رسته دا نه و ده وره ناگیرن که راناوی لکاو م ، ت ، ی ، مان ، تان ، یان) ده یگیرن و ده بنه به رکاری راسته و خوو ناراسته و خوو دیارخه ر . نه رکی گرووی دووه م (م ، ی ، ی ، آ ، ین ، ن ، ن) ته نیا نیشاندانی که س و ژماره یه ، نه ک گیرانی دهوری کار . نه م کوتاییانه ، که له به ر نه رکی ریزمانی نیوی (کوتایی که سی) لی تراوه » (ل 240) .

وا ده رده که وی د . کوردستان له و رایه ی په شیمان بووبیته وه ، بویه له و کتیبی ریزمانه دا ، که له گه ل د . نه سرین فه خری دا بو به شی کوردی زانکوی سه لاهه ددین دایانناوه ، تیکرای نه و پاشکویانه ی وه ک جیناو باس کردووه¹³⁶ .

به ئی هه ندی نووسه رانی دی پیزمان کوردی باسی ئه م دهسته یه یان هه ر له به شی گه رانی کرداردا کردوووه به کوتایی کرداریان له قه له م داوه :

بو نمونه د . ئیبراهیم عه زیز ئیبراهیم له وتاری « گیروگرفتی نووسینی فرمان له گه ل پاناو له پووی پیکه وه نووسان و پیکه وه نه نووسانه وه » دا¹ ، ده ئی : « ... به لام لیکولینه وه ی ئیمه سه باره ت پاناوه کانی لکاوه وه و شاره زایی خوم له پیزمانی کوردی ده ری ده خات ، که وینه ی دووه م (م ، ت ، ی / یت ، ، ، ، ی ن ، ن) پاناو نین و نابی ناویان ئی بندریت پاناو . ده توانم ئه م رایه ش ده ربهم له به ره بوونی تیشکی ئه م راستیانه ی خواره وه :

1- ئه مانه ، که ناویان براوه پاناو پاناو نین ناتوانن بین به به شیک له به شه کانی پرسته .

2- به هیچ جور شوینی خویمان ناگورن له ناو پرسته دا

3- هه رده م به کوتایی فرمانه وه ده لکین و خویمان له کوتایی فرمان جیا ناکه نه وه .

4- فورمی (سفر) چون ده توانن بین به پاناو ؟

له به ره ئه م چوار خالانه ی سه ره وه ناتوانن جوری دووه م به پاناوی لکاو دابنیین ، به لکوئه مانه کوتایی فرمان و ده که ونه کوتایی فرمانه کان « (ل 453 - 454) .

هه ندی به شه ناخواتن هه ن نابن به به شیک له به شه کانی پرسته و به شه ناخواتنیش هه ر به پیبازی بوونه به شی پرسته جیا ناکرینه وه .. جا ئه که رچی له سه ریکه وه یه که م به لکه که د . ئیبراهیم بو دهسته ی دووه م له جیناو خستن هیناویه تی یه وه زور به جی نییه ، له سه ریکی تریشه وه تووشی هه له یه کی بنه په تی بووه ، نه ویش نه وه یه راست نییه که ئه و جیناوانه ناتوانن بین به به شیک له پرسته ... به ره له هه رشت ناشکرا دیاره که دهوری کارا به رکار ده بینن له پرسته دا ، وه ک :

ا - دهوری کارا :

دهمان نیرن - ئه وان ئیمه ده نیرن

دهت گرین - ئیمه تو ده گرین

ب - دهوری به رکار

ناردمانن - ئیمه ئه وانمان نارد

گرتیانین - ئه وان ئیمه یان گرت

به لگه ی دووه م هینده لاوازه ، که قوول بوونه وه له وه لامیدا به پیویست نازانم و ته نیا نه وه نده له تویره ده پرسم : له که یه وه مه سه له ی شوین گورین له پرسته دا بووه ته مه رچی پیناسه ی جیناو ؟ .

به لگه ی سییه م که وا داده نی « هه رده م به کوتایی فرمانه وه ده لکین و خویمان له کوتایی فرمان جیانا کاته وه » ، ئه که رچی مه رچیکی نادرسته ، هه روه ها راستیش نییه ، چونکه وه ک ناشکرایه ، جیناوه کانی دهسته ی دووه م به زور به شه ناخواتنی تریشه وه ده لکین ، به وینه :

1- ده چیته سه ر ناو وه ک :

من شیرزادم ، ئیمه شیرزادو شیروانین

تو کوردی ، ئه وان کوردن

2- به ئاوه لئاوه وه ده لکی . وه ک :

تو جوانی ، ئه وان جوانن

من زیره کم ، ئیمه زیره کین

3- له گه ل زور به ی جیناوه کاندا دی :

ا) له گه ل جیناوی که سیی جودا . وه ک :

منم ، ئیمه یین ، ئیوه ن ..

ب) له گه ل جیناوی خوینی . وه ک :

ئیمه خوین ، ئیوه خون ..

ج) له گه ل جیناوی پرسیار وه ک :

من کیم ، ئیمه کین ، ئه وان کین ..

د) له گه ل جیناوی نه فی . وه ک :

تو هیچی ، ئیوه هیچن ..

.. و هه ندیکی تر

4- ده چیته سه ر چند جوریک له ئاوه لکردار (به تایبه تی ئاوه لکرداری شوین) . وه ک :

من لیره م ، ئیمه لیره یین

من له سه ره وه م ، ئیمه له سه ره وه یین ..

... هتد .

5 - به ژماره وه ده نووسی . وه ک :

ئیمه چوارین ، ئه وان شه شن ..

.. و گه لپکی تر .

به لگه ی چواره میشی زور کزو لاوازه ، چونکه ناشکرایه له زماندا جیناوی نادیار (شاراوه) هه یه و ته نانه ت ماموستا

سه عید صدقی له مه دواوه .

د . ئیبراهیم دواى نه و چوار به لگه نادروسته ی له پری یانه وه ویستوو یه تی دهسته ی دووه می بی له جیناوه تی بخا ، وا دهرده بری که ته نیا (ئی) جیناوه و ده لی : « له ناو فورمه کانی (م ، ت ، ی / یت ، . . . ین ، ن ، ن) راناوی (ئی) هه یه له لای هه ندی نووسه رانی ریزمانی کوردیه وه ، که به رای نیمه کوتایی فرمانن ، به لام نیمه سه باره ت (ئی) ده لئین شه م فورمه راناوی لکاوه چونکه ده توانی به ناو بلکی له ناو پرسته دا یان به راناوی که سی لکاوه هروه ها له م نمونانه ی خواره وه دا دیاره » (ل 454)

وهك ناشکرایه ، له میژه نووسه رانی ریزمانی کوردی له یه کیتی سوفیت مامه له ی جیناوی لکاویان له گه ل (ئی) دا کردوه . . . شه م بو چوونه جینی سه رنج و تیینی زوره و نیره جینی لیدوانی نییه ، به لام نه وه نده ی پیوه ندی به باسه که ی د . ئیبراهیم وه هه بی ، سه رسورپه ی نه وه یه ، زوربه ی نه و به لگانه ی نه و بو به جیناوه دانانی (ئی) هیناونی یه وه نادروست و هه لن :

پرسته ی « دوینی زوو گه ی شتمه هه ولیری » و . . . که بو نه وه کردوو یه تیه نمونه ، گویا نه و جیناوه چووه ته سه رناو - واته (ئی) ی دواى وشه ی (هه ولیر) جیناوی که سی سییه می تاکه - هه له یه کی گه وره ی زمانه وانیه ، چونکه نه و (ئی) یه نیشانه ی جنسی می یه ، له هه ندی به شه دیالیکتی وهك سوران و موکریان .. دا ²⁰⁰ . له بهر نه وه ی نیشانه ی جنسی می له به شه دیالیکتی سلیمانیدا نه ماوه ، نه و پرسته یه ده بیته : « دوینی زوو گه ی شتمه هه ولیر » .

ديسان که ده لی : « راناوی ناو بر او ده توانی بیی به ناوه لکاری شوین له پرسته دا ، نمونه :

* ماره که ی خو خشانده کونی

* نوینه ره کان رویشتنه که رکوکوی

* گه شت که ره کان هاتنه دهوکوی ،

نه وه له مانه شدا هه مان هه له ی کردوه و (ئی) ی دواى وشه کانی (کون ، که رکوک ، دهوک ،) ديسان نیشانه ی جنسی می یه . نه گه ربه شیوه ی سلیمانی نه و پرستانه بووترین ، نه وه له پرسته ی یه که مدا پاشبه ندی (هوه) ده چپته سه ر وشه ی (کون) و به و بی یه به قسه ی د . ئیبراهیم بی ، ده بی (هوه) ش

جیناوی . . یاخود له پرسته ی دووه م و سییه مدا هیچ شتیک ناچپته سه ر (که رکوک) و (دهوک) ، که چی نووسه ر بیشتر له به لگه ی چواره می دانه نانی دهسته ی دووه می نه و پاشبه ندانه دا به جیناوه و توویه : « فورمی (سفر) چون ده توانی بیی به راناو » .

نامه وی له تیکرای نمونه کانی بدویم ، ته نیا په نجه بو خالیکی سه رنج راکیش دریز ده که م ، نه ویش نه وه یه که به لگه ی سه ره کی دانانی (ئی) به جیناوی لکاوه وه یه که ده لی ده لکی : « به راناوی که سی لکاوه » هوه « ناردمی ، ناردنی ، ناردینی ، ناردمانی ناردتانی ناردیانی » ی به نمونه هیناوه ته وه . . . شه م پرسته ، به لام خو تیکرای جیناوه لکاوه کانی دهسته ی دووه م ، که د . ئیبراهیم به کوتایی کرداریان داده نی ، نه وانیش به جیناوی که سی لکاوه وه ده لکین ، وهك : « ناردیانم ، ناردیانی ، ناردیانین ، ناردیانن ...) . که واته بو نه مان جیناوه نه بن و (ئی) جیناوی .

د . ئیبراهیم عه زیز ئیبراهیم کاتی له باسی نه وه دا ، که دهسته ی دووه می جیناوه کانی به کوتایی کردار داناوه ، له باره ی وتاری « سوورپکی خامه به ده وری (راناو) دا » وه ی ماموستا مه سعورود محمه د دواوه و توویه : ماموستا مه سعورود « نه وه ی پیکاوه ، که کیشه له سه ر جووری دووه می راناوی لکاوه یه و ده لی هه ندی له زمانه وانان به (کار) ی داده نین و هه ندیکی تریش به راناو ، به لام ماموستای به ریز هیچ نه نجامیکی وه ده ست نه هیناوه » (ل 453) . . . ناشکرا دیاره ، د . ئیبراهیم له نووسینه که ی ماموستا محمه د نه گه یشتوو وه ویرای نه وه ش حوکمیکی ناره وای داوه . .

ماموستا مه سعورود له وتاری ناو بر او دا دواى نه وه نه که و تووه ، که دهسته ی دووه م جیناون یان کوتایی کردار ، به لکو هه ولی داوه ، هه له ی نووسه ران له دیاری کردنی جیناوی که سی دووه م و سییه می تاکه دهسته ی دووه م دور بخاته وه و فورمی پرستی نه و جیناوانه ده ست نیشان بکات . . هه روه ها بزوینی (ه) ی کوتایی پرسته ی وهك (دارا مه رده) که زوربه ی زمانه وانان به کرداری داده نین ، نه و ئیسپاتی کردوه ، که جیناوی لکاوه . . به و بی یه ، ناشکرا دیاره ، که ماموستا مه سعورود نه و پاشبه ندانه به جیناوه داده نی ، نه ک به کوتایی کردار . . هه رچی مه سه له ی وه ده ست هینانی نه نجامه ، به رنگه

زیده پویی نه بی نه که ر بلیم له باسی جیناوی لکاودا ، نه وهی ماموستا مه سعوود که یشتوو یه تی - نه که رچی له هه ندی شوینیشدا رام له که لی ناگونجی - لیکولینه وه یه کی بی هاوتایه . د . وریا عومهر نه مین له وتاری « لایه نیکی جیاوازی » دا⁽²¹⁾ ، که به شیکی زوری ده رباره ی جیناوی که سبی لکاوه (ل 261-274) و له وتاری « ریزمانی راناوی لکاو » دا⁽²²⁾ و « په یوه ندی راناو فرمان له کرمانجی ژورودا » دا⁽²³⁾ ، که سه رله به ریان باسی جیناوه لکاوه کانی زمانی کوردییه ، زانیاری باش و راستی له باره ی نه و کیشه یه وه ده رکه وتن و نالوگو رکردن .. ی جیناوه کاندایا . مه به سستی سه ره کی نووسه ر له م لیکولینه وانه دا پروون کردنه وه ی ده وری جیناوی لکاوه له رسته دا ، جا بویه پرووی مورفولوژی بایه خ بی نه داوه .. که م و کورتی نه و به شانیه ی وتاره ناوبراوه کانی د . وریا ، که پیوه ندی به م باسه ی نیمه وه هه یه ، به تاییه تی له دیاری کردنی فورمی جیناوه کاندایه نه ویش له که سی دووه م و سینه می تاکی ده سته ی دووه مدا .. به لام نابیی نه وه له یاد بکه یین ، که به ره مه کانی نه م نووسه ره ، به تاییه تی له مه ی دانی کیشه جو ربه جو ره کانی جیناوی لکاودا جینی دیارو به رزیان وهرگرتووه .

به ره مه ی لیژنه ی زمانی کوردی کو رپی زانیاری عیراق - ده سته ی کورد ، که به ناوی « به راوردکاریی له نیوان زاره کوردیکاندا » وه یه⁽²⁴⁾ چهند لاپه ره یه کی که می له باره ی جیناوه لکاوه کانی زمانی کوردییه وه یه (ل 317-329) . نه م کاره نیجگار ساکارو پر که م و کورتی و ناته واوی و هه له یه : وه ک نیشانمان داوه ، زوربه ی نووسه رانی ریزمانی کوردی دوو ده سته جیناوی که سبی لکاویان دیاری کردووه ، که چی لیژنه ی ناوبرا و ته نانه ت ناوی نه و هه لکه وته ناشکرایه ی زمانی کوردی نه بردووه .

یه کیک له دیارده چالا که کانی ریزمانی کوردی و یه کیک له بابه ته کیشه له سه ره کانی زمانی کوردی مه سه له ی جیناوی که سبی لکاوه ، که چی لیژنه ی زمانی کوردی کو ر توو یژالیکی ته نکی سه ره وه ی گوتووه و به پچر پچری چهند شتیکی ساده و ساکاری له سه ر نووسیوه من نایه م به راوردی نه م به ره مه ی لیژنه له گه ل وتاره که ی ماموستا مه سعوود محمه د بکه م ، که ده سال له مه و به ر بلاوی کردووه ته وه ، چونکه ناگاته

قوله بی یشی ، به لام ده لیم ته نانه ت ناشگاته نه ژنوی نه و باسانه ی ، که د . وریا عومهر نه مین و ماموستا نووری عه لی نه مین سه باره ت به جیناوی لکاو نووسیویانه .. جا ده بی ته فسیری نه مه چی بی ، که کاری لیژنه یه کی حه وت هه شت که سی ، نه ک هه ر نه گاته کاری که سیکی دوور ، به لکونه گاته نووسینی تاییه تی کو نتری دوان له نه ندانه کانی خو پشی .

ماموستا نووری عه لی نه مین پتر له بیست سال له مه و به ر دوو ده سته جیناوی لکاوی جیا کردو ته وه .. له م سالانه ی دواییشدا د . وریا به شیوازیکی زانستی یانه تر جیاوازی نه و ده سته جیناوه ی نیشان داوه .. به لام لیژنه نه له یه کی جیا کردوونه ته وه و نه باسی بوونی نه و دیارده یه ی کردووه ...

قه له م توانستی باسی هه موو هه له و ناته واوییه کانی نه و کاره ی لیژنه ی نییه و ته نیا له باره ی حاله تی که سی دووه م و سینه می تاکی جیناوه لکاوه کانه وه ده دوینین ، چونکه نه وان کیشه ی گرنگی نه م باسه ن :

لیژنه بو که سی دووه می تاک ته نیا باسی (ت) ی کردووه و نه ویش زور به کورتی و هه روه ها دیاریشی نه کردووه سه ر به کام ده سته یه ... له و خشته یه ی له لاپه ره (329) دا بو جیناوه لکاوه کانی ساز کردووه له ته ک (ت) هوه (یت) یشی داناوه و هه ر نه وه ندی ... نه که رچی نیمه تی ده گه یین نه و (یت) ه بو ده سته ی دووه مه ، به لام هه قمانه له لیژنه بپرسین : نه مه جیناوه که له نه ده بیاتی سه ده ی نوزده و سه ره تای سه ده ی بیستدا له شیوه ی (ی) دا ده بینری و دواتر (ت) ش وه ک زیاده ی گه ردانی کردار ها توته سه ری نیتر بو ده بی (یت) بی ؟ ... نه و جیناوه هه ر ده چپته سه ر کردار یان به شه ناخاوتنه کانی تریش ... به کرداری تیپه ره وه ده لکی یان تینه په ره وه ؟ ... له رسته دا چون خوی ده نوینی ؟ ..

لیژنه کاتی باسی جیناوی (ی) ده کا ، نه ک هه ر نه یوتووه نه مه بو که سی سینه می تاکی ده سته ی یه که مه و نه ک هیچی له باره ی ده ورو ده رکه وتن و خو نواندن یه وه نه نووسیوه ... به لکو ته نیا به چهند دیریک نه وه ی نیشان داوه که له لو رپی و هه ورامانی و کرمانجی ژورودا چون دیت ... به لام به داخه وه ، زوربه ی نه مه شی به هه له لیک داوه ته وه . به وینه لیژنه وا راده گه یه نی ، که « نه م راناوه له زاری لو رپیدا ده رناکه وی » (ل 322-323) ، که چی له (نویشکی له باره ی

پیزمانی کوردی یه وه) دا ، که پاشکوی « فەرهنگی له ک و لوپ » ه^{۳۳} ، به پوونی نه وه دیاری کراوه ، که (ی) جیناوی لکاوی که سی دووه می تاکه و چه ند نمونه یه کیش هینراوه ته وه ، وهک : « هه نی (دهبی) » (ل 224) ؛ « مووی (دهبی) » (ل 227) ..

هه روه ها بو که سی سینه می تاک لیژنه له لاپه ره (327) دا « ت ، یت » ی دهست نیشان کردووه و له لاپه ره (329) یشدا (ان ، تیت) .. به راستی نه می کاریکی یه کجار بی سه روبه ره . لیژنه نه ک هه ر له دیاری کردنی نه و جیناوانه دا هه له ی گه وره ی کردووه و فورمی وای داناوه ، که له زمانی کوردیدا نییه ، به لکو سه یرو سه مه ره نه وه شه له دوو شوینی یه کجار له یه ک نیزیکدا به دوو چه شنی ته واوله یه ک دوور وینه ی کیشاون .

د . ئییراهیم پوور له کتییی « دستور زبان کردی » دا^{۳۴} به کورتی له جیناوی لکاو دواوه و نه وانه ی دیاری کردووه که له به شه دیالیکته کانی سنه و هه ورامان و کرمانشانددا به دهرده که ون و وا راده گه یه نی که سی حاله ت : « ۱ - ضمیر متصل فاعلی ؛ ب - ضمیر متصل مفعول ؛ ج - ضمیر متصل اضافی » ی هه یه و به پنی پیژهی تیپه ری و تینه په ری کردار خوین ده نوینن (ل 10 - 11) .

له هه ندی له و کاره زمانه وانینیانه دا که کوردناسانی سوڤیت : د . قه ناتی کوردو ، د . چه رکه زی به کو ، د . که ریمی نه یووبی و د . ئی . ئا . سمیرنوفا ، د . مه کسیمی خه مو ، د . پ . ل . تسابولوف ... نووسیویانه ، چاومان به باسی جیناوی که سی لکاو ده که وی .

د . قه ناتی کوردو له تیکرای نه و کتییانه یدا که له باره ی مورفولوژی دیالیکتی کرمانجیی ژووروه وه نووسیویتی ، له باسی جیناوی که سی لکاودا ته نیا له (ی) دواوه^{۳۵} .. هه رچی جیناوه کانی دهسته ی دووه مه له به شی « کوتایی کردار » دا لیانی کولیوه ته وه ..

به پای من ، نه و (ی) یه ی د . قه ناتی کوردو و گه لیکتری به جیناوی گشتیی دوخی تیانی داده نین ، وهک پیشتر نیشانم دا ، جیناوانییه ... هه رچی دهسته ی دووه میسه ، که به کوتایی کرداریان له قه له م داوه ، هه رچی به لگه یه نه وه ده گه یه نن ، که جیناوی که سی لکاون .

د . قه ناتی کوردو له کتییی « دستوری زمانی کوردی (به که رهسته ی دیالیکتی کرمانجیی ژووروو خواروو) » دا^{۳۶} به دوورو دریزی له جیناوی که سی لکاو (ل 104 - 111) ی کولیوه ته وه .

نووسه ر له سه ره تادا نه وه ی دیاری کردووه ، که (ی) ، ین ، ن) دهسته یه ک جیناون و له هه ردوو دیالیکتی سه ره کیی کوردیدا به کاردین ... دوا ی لیدوان له م دهسته یه ، ئنجا نه وه ی نیشان داوه ، که (م ، ت ، ی ، مان ، تان ، یان) دهسته یه ک جیناوی لکاون و له دیالیکتی خوارووی کوردیدا له مه ودا یه کی فراواندا ده ور ده بینن ... دواتر له چونیته ی به کاره یانانیان و شیوه ی خوناندنیان له گه ل کرداری ساده و ناساده دا دواوه .. هه چه نده د . کوردو دهسته ی دووه می جیناوه

لکاوه کانی وهک کوتایی کردار ته ماشا کردووه ، (پروانه : ل 165 - 188) ، به لام زانیاریی باشی له باره یانه وه تومار کردووه ، به تاییه تی له نیشاناندانی نه و حاله تانه دا ، که کاتی له کرمانجیی خواروودا دهسته ی یه که می جیناوه لکاوه کان ده چه سه ر کرداری رابوردووی تیپه رو له کرمانجیی ژوورودا نین و دهرناکه ون ، چی جیگه یان ده گریته وه و چون دهرده بپرین .

د . چه رکه زی به کوش له کتییی « زمانی کورده کانی نازربایجان »^{۳۷} و کتییی « به شه دیالیکی کوردی تورکمه نستان » دا^{۳۸} ته نیا (ی) ی وهک جیناوی لکاو ته ماشا کردووه و دواتریش له کتییی « زمانی کورده کانی سوڤیت » دا^{۳۹} هه ر (ی) ی به جیناوی که سی لکاو داناوه (ل 165 - 166) .

نه گه رچی نه میسه هه روهک د . قه ناتی کوردو ، دهسته ی دووه می جیناوه لکاوه کانی وهک کوتایی کردار سه یر کردووه ، به لام له سه ر بناغه ی که رهسته یه کی زوری به شه دیالیکته کانی کوردی سوڤیت و به راورد کردن له نیوانیانددا ، شاره زایانه له و کیشه یه ی کولیوه ته وه و شایانی باسه ، نه وه شی دیاری کردووه ، که له کرداری رابوردووی تیپه ردا هاتن و نه هاتنی جیناوه لکاوه کان (که نه و به کوتایی کرداری داناون) به بوون و نه بوونی به رکاره وه به نندن .

له کتییی « دیالیکتی کوردی موکری » دا ، که د . که ریمی نه یووبی و د . ئی . ئا . سمیرنوفا دایانناوه^{۴۰} ، باسی جیناوی که سی لکاو له دیالیکتی موکریدا کراوه (پروانه : ل

45-47) نووسه رانی ئەم کتیبە وایان نیشان داوه که جگە له دوو دەستە جیناوی لکاو ، هەر وهە (ی) یش جیناویکی گشتی یە ..

له باره‌ی ئەم به‌ر هه‌مه‌وه سه‌رنج بو‌ چه‌ند خالێک راده‌کیشین :

1- نووسه‌رانی ئەم کتیبە ، هه‌روه‌ک ماموستا مه‌سه‌وود مه‌مه‌د ، فۆرمی ده‌سته‌ی دووه‌می جیناوه‌کانیان دیاری کردووه ، به‌لام هه‌یچ به‌لگه‌یه‌کیان نه‌هه‌ناوه‌ته‌وه .

2- راست بو‌ نه‌وه‌ چون ، که له به‌شه‌ دیالیکتی موکریدا له جیناوه‌کانی ده‌سته‌ی دووه‌مدا بو‌ که‌سی یه‌که‌می کو ، جگه له (مان) له زوودا شیوه‌ی (ن) ش هه‌بووه بو‌ که‌سی دووه‌می کو ، هه‌روه‌ها (وو) ش جیناوی که‌سی لکاو ، به‌لام له (تان) که‌متر به‌کار ده‌برئ ... ده‌بوونه‌ و راپه‌یه‌یان به‌ نموونه‌ و به‌لگه‌ پته‌ و بکه‌ن .

3- ده‌لین : « نه‌ و وشانه‌ی کوتایان به‌ بزویی (ی - آ) هاتوو جیناوی لکاو (ی - آ) که‌سی سینه‌می تاک وهرناگرن . له‌ و حاله‌ تانه‌ دا جیناوی جودایان بو‌ به‌کار دینری ، وه‌ک : جوانی وی . »

4- د . که‌ریمی نه‌ یووپی و د . ئی . ئا . سمیرنوفا تاراده‌یه‌ک باش له‌ چۆنیه‌تی به‌کاره‌ینانی (ی) دواون ، به‌لام هه‌له‌یان له‌ وه‌دایه ، که‌ به‌ جیناوی لکاوایان له‌ قه‌له‌م داوه .

د . مه‌کسیمي خه‌موله‌ و کاره‌ زانستی په‌یدا ، که‌ به‌ ناوی « زمانی کورده‌کانی بادینانی کوردستانی عیراق » هوه‌ بلاوی کردوته‌وه⁽³³⁾ ، باسی هه‌یچ جیناویکی که‌سی لکاو نه‌کردووه . به‌لام له‌ به‌شی « کوتایی کردار » (ل 341-351) دا . نه‌وه‌ی ده‌ست‌نیشان کردووه ، که‌ له‌ به‌شه‌ دیالیکته‌کانی بادیناندا (م ، ت ، یت ، ن / ین ، ن ، ن) ده‌ببینرین .

د . پ . ل . تسابولوف له‌ کتیبی « له‌ باره‌ی مورفولوژی زمانی کوردی‌یه‌وه » دا⁽³⁴⁾ باسی جیناوی لکاو کردووه (ل 25-28) و نه‌وه‌ی ده‌ست‌نیشان کردووه که‌ ده‌سته‌ی یه‌که‌م له‌ دیالیکتی خوارویی کوردیداو (ی) له‌ هه‌ردوو دیالیکتدا به‌کار دئ . شایانی باسه ، نووسه‌ر به‌راوردی نه‌و جیناوانه‌ی له‌ گه‌ل ئاوێستا و فارسی کوندا به‌راورد کردووه ...

له‌ نیو نه‌ و کارانه‌ی به‌ زمانه‌ رۆژئاوا یه‌کان له‌ باره‌ی ریزمانی کوردییه‌وه‌ نووسراون ، سه‌یری کتیبه‌کانی : د .

نه‌رنست مه‌کاروس و جه‌مال جه‌لال ، د . مه‌که‌نزی ، د . جوئیس بلو ده‌که‌ین :

د . نه‌رنست مه‌کاروس و جه‌مال جه‌لال له‌ لاپه‌ره‌ (178) ی

نه‌و کتیبی « ریزمانی کوردی » په‌یاندا ، که‌ سه‌رپاره‌ت به‌ شیوه‌ی سلیمانی‌یه‌ و سالی 1967 له‌ مه‌شیگان بلاویان کردونه‌وه⁽³⁵⁾ ، ته‌نیا جیناوه‌ که‌سی یه‌ لکاوه‌کانی ده‌سته‌ی یه‌که‌میان دیاری کردووه ... هه‌رچی ده‌سته‌ی دووه‌مه‌ به‌ کوتایی کرداریان داناووه‌ له‌ به‌شی « کوتایی کردار » (ل 151-152) دا لئی دواون . وێرایی کورتی باسه‌که‌ به‌ تیکرایی ، هه‌روه‌ها هه‌له‌ له‌ دیاری کردنی فۆرمی که‌سی دووه‌م و سینه‌می تاکی ده‌سته‌ی دووه‌مدا ده‌بینری ، نه‌ویش نه‌وه‌یه ، فۆرمی (یت) یان بو‌ که‌سی دووه‌می تاک و (یت ، ات) یان بو‌ که‌سی سینه‌می تاک داناووه .

د . مه‌که‌نزی سه‌ره‌رپای نه‌وه‌ی باش فۆرمی جیناوه‌کانی ده‌سته‌ی یه‌که‌می نیشان داوه ، هه‌روه‌ها تایه‌تیتی هه‌ندی ناوچه‌شی خستوته‌ پێش‌چاو⁽³⁶⁾ به‌وینه ، وا راده‌گه‌یه‌نی له‌ ناوچه‌ی وارماوه‌ بو‌ که‌سی دووه‌می تاک ، جگه‌ له‌ (ت) ، هه‌روه‌ها (و - u) ش له‌ ناواندا یه . له‌ ناوچه‌ی پژه‌رو موکری و ره‌واندز بو‌ که‌سی دووه‌می کو (وو - u) و بو‌ که‌سی یه‌که‌می کو (ن) ش به‌کار دینرین⁽³⁷⁾ .

ئه‌م زانایه ، وه‌ک گه‌لێ له‌ نووسه‌رانی دی جیناوه‌کانی ده‌سته‌ی دووه‌می به‌ کوتایی کردار داناووه‌ سه‌ره‌رپای نه‌وه‌ش وای نیشان داوه ، بو‌ که‌سی دووه‌می تاک له‌ سلیمانی و وارماوه (ی / یت) و له‌ بنگردو پژه‌رو موکریان و هه‌ولێرو ره‌واندزو خوشناوه‌تی (ی) به‌کار دئ و بو‌ که‌سی سینه‌می تاکیش له‌ سلیمانی و وارماوه (ی / یت) ؛ له‌ بنگردو پژه‌رو موکریان (ی / یت) ، (ی / یت) ؛ له‌ هه‌ولێرو ره‌واندزو خوشناوه‌تی (ی / تن / ن) به‌کار دینرین (ل 110) .

جوئیس بلو له‌ کتیبی « MANUEL DE KURDE (Dialecte Sorani) » دا (م ، ت ، ی ، مان ، تان ، یان) ی له‌ ژیر سه‌ر باسی « جیناوی که‌سی لکاو » دا به‌ کورتی باس کردووه (ل 55-56) . هه‌رچی ده‌سته‌ی دووه‌مه‌ وه‌ک کوتایی کرداری ته‌ماشاکردووه‌ له‌ به‌شی کرداردا لێیان داوه . بو‌ که‌سی تاکي نه‌و ده‌سته‌ی دووه‌مه‌ (ی / یت) ی دیاری کردووه‌ و بو‌ که‌سی سینه‌می تاکیش (ی / یت ، آ / آت ، ی / یت) ی داناووه (ل

50-53) هه رچی جیناوی لکاو ی (ه) شه به کرداری « بوون »
(فعل الکیوننه - Verbtobe) ی له قه له م داوه .

سه ره پای نه و چند به ره مه ی سه ره وه لیبان دواپن ،
هه ندی کتیب و نامیلکه و وتاری دیکه ش هه ن ، که باسی جیناوی
که سبی لکاو یان تیدا کراوه ، به لام به داخه وه ، ئاسان نییه باسی
هه موویان بکه یین .

* * *

تا نیره - واته دوا ی که می نیشاندانی نه وه ی چی
له باره ی جیناوی که سبی لکاو وه له زمانی کوردیدا نووسراوه -
نه وه مان بو پوون بووه وه ، که به شیکتی زوری نه و باسانه ی
دهر باره ی نه و کیشه یه نووسراون ساده و ساکارن و هه له و
ناته و اوی و که م و کورتی یان تیدا یه و به لای زور لایه نی
باسه که دا نه چوون و تیشکی پووناکی یان ئاراسته ی که لیک
پرووی نه کردووه و نه نچامیکی سه رکه و توویان وه ده ست
نه هیناوه ... به لام له گه ل نه وه شدا ، چند کاریک هه یه ، به
تاییه تی نه وانه ی ماموستا مه سعوود محه مه دود . وریا عومه ر
نه مین و د . قه نات ی کوردو و د . چه رکه زی به کو و د . که ریمی
نه یووبی و د . ئی . ئا . سمیرنوفا و د . مه که نزی .. که له سه ر
بناغه ی که رهسته ی باش و شیوازی زانستی نووسراون .
نه گه رچی نه و جو ره هه ولانه گه لی پرووی جیناوی که سبی
جودایان ساغ کردووه ته وه ، به لام هیشتا چه ندین نادیار ی و
ته م و مژ به سه ر نه و کیشه یه ی زمانه که مانه وه هه یه ئاشکرا
نه کراون و نه ره وینراونه ته وه ته نانه ت هه ندی شتی زور
ئاشکراش ده بینین ، که به هیچ چه شنیک نه خراوه ته سه ر
کاغه ز .

زور به ی نه و نووسه رانه ی دهر باره ی جیناوی که سبی
لکاو له دیالیکتی کرمانجی خواروودا دواون ، نه گه رچی تا
پاده یه ک له سه ر نه وه هاو ده نگن که دوو دهسته جیناوی لکاو له و
دیالیکته دا هه یه ... به لام له دیاری کردنی هه ندی جیناودا
جیاوازی ده که وینه نیوانیانه وه .

دهسته ی یه که می نه و جیناوانه ده مه ته قی یه کی نه وتوی
له سه ر نییه . هه رچی دهسته ی دووه مه له دوو پرووه وه جیی
دهمه ته قی یه . پرووی یه که میان ، نه وه یه که می له زمانه وانان
نه م دهسته یه به جیناوانانین . پرووی دووه م ، که بناغه ی
مه سه له که یه ، نه وه یه ، نه وانه ی به جیناویان داناوه یان به

شتیکی دی له دیاری کردنی به شیکیاندا جیاوازی یه کی ته واوله
نیوانیاندا هه یه ... گومان و ده مه ته قی و کیشه ی نه م دیارده یه
به شیوه یه کی سه ره کی له فورمی که سی دووه م و سبییه می
تا کدایه .

دهر باره ی جیناوی که سبی لکاو له دیالیکتی کرمانجی
ژووروودا سی کیشه ی سه ره کی هه یه :

1- به شیکتی گه وره ی زانایان ، نه گه رچی واره گه یه نن ، که
دهسته ی دووه می جیناوه کان له م دیالیکته شدا وه ک
دیالیکتی کرمانجی خواروودا ده رده که ون ، به لام به کوتایی
کرداریان له قه له م ده دن .

2- زور به ی توژه ران وایان نیشان داوه ، که له کرمانجی
ژووروودا دهسته ی یه که می نه و جیناوانه نین و هیچ
حاله تیکی له و چه شنه نابینری ... هه ندیکیش نه وه یان
نیشان داوه ، نه گه رچی له دیالیکتی ژووروودا دهسته ی
یه که می نه و جیناوانه به رچاو ناکه ون ، به لام نه و
مه بهسته ی جیناوه لکاو هکانی دهسته ی یه که م له دیالیکتی
کرمانجی خواروودا ده یه که یه نن و نه و ده وره بی ده بینین ،
له کرمانجی ژووروودا له شیوازیکی ئیجگار نیژیکدا
ده رده بپرین .

3- نزیکه ی هه موان له و پایه دان ، که له دیالیکتی کرمانجی
ژووروودا ته نیا (ی) جیناوی لکاو ه .

جا هیوامه له ده رفه تیکی دی دا له تیکرای نه و
نائا شکراییانه بدوین ، که له سه ره وه په نجه مان بو را کیشاون .

په راویزه کان :

(1) سه عید صدقی ، مختصر صرف و نحوی کوردی ، به غدا ، 1928 .
(2) ته و فیک وه هبی ، ده ستووری زمانی کوردی ، جیزی یه که م ،
به غدا ، 1929 .

(3) نووری عه لی نه مین ، ریزمانی کوردی ، سلیمانی ، 1960 .

(4) جگر خوین ، آوا نو ده ستورا زمانی کوردی ، به غدا ، 1961 .

(5) مه سعوود محه مه د ، سووریکتی خامه به ده وری (پانوا) دا ،
« گو فاری کوری زانیاری کورد » ، ب 2 ، ژ 1 ، به غدا ، 1974 ، ل
9-147 .

(6) د . ئیبراهیم عه زیز ئیبراهیم ، گیروگرفتی نووسینی فرمان له گه ل
پانوا له پرووی پیکه وه نووسان و پیکه وه نه نووسانه وه ،
« گو فاری کوری زانیاری عیراق - دهسته ی کورد » ، ب 8 ،
به غدا ، 1982 ، ل 453 .

(22) د . وریا عومەر ئەمین ، ریزمانی راناوی لکاو ، گوڤاری « کاروان » ، ژ 8 ، ههولیر ، 1983 ، ل 68 - 74 .

(23) د . وریا عومەر ئەمین ، په یوهندی راناوو فرمان له کرمانجیی ژوو روودا ، گوڤاری « کاروان » ، ژ 2 ، ههولیر ، 1982 ، ل 43 - 41 .

(24) لیژنه ی زمانێ کوردی ، بهراوردکاری له نیوان زاره کوردی په کاندای ، « گوڤاری کۆری زانیاری عیراق - دهسته ی کورد » ، ب 10 ، به غدا ، 1983 ، ل 277 - 337 .

(25) حمید ئیزهه پنهان ، فرههنگی لهکو لوپ (لیدوان و بهراوردکردنی : مهحموود زامدار) ، به غدا ، 1978 .

(26) دکتر ابراهیم پور ، دستور زبان کردی ، تهران ، ؟ .

(27) به وینه ، پروانه :

1 - د . قهناتی کوردو (کوردوییف) ، دستووری زمانی کوردی موسکو ، 1957 ، ل 107 .

ب - د . قهناتی کوردو (کوردوییف) ، زمانی کوردی ، موسکو 1961 ل 32 - 33 .

(28) (به کهرهسته ی دیالیکتی کرمانجیی ژوو رووو خواروو) ، موسکو ، 1978 .

(29) د . چه رکهزی بهکو (باکاییف) ، زمانی کوردهکانی نازربایجان ، موسکو ، 1965 ، ل 65 .

(30) د . چه رکهزی بهکو (باکاییف) ، به شه دیالیکتی کوردی تورکهنستان ، موسکو ، 1962 .

(31) د . چه رکهزی بهکو (باکاییف) ، زمانی کوردهکانی سوڤیت ، موسکو ، 1973 .

(32) د . کهریمی نهیووبی و د . ئی . ئا . سمیرنوقا ، به شه دیالیکتی کوردی موکری ، لنینگراد ، 1968 .

(33) د . مهکسیمي خهمو ، زمانی کوردهکانی بادینانی کوردستانی عیراق ، کتیبی « ولاتان و میلله تانی روزه لاتنی نیزیکو ناوه راست » ، ب 7 ، بهریهان ، 1975 ، ل 273 - 382 .

(34) د . ر . ل . تسابولوف ، له باره ی مؤرفولوژی زمانی کوردی په وه ، موسکو ، 1978 .

(35) Jamal Jalal Abdulla and Ernest N .

McCarus , Kurdish Basic Course (Dialect of Sulaimania) , Michigan , 1967

(36) D . N . MacKenzie , Kurdish Dialect Studies , London , 1957

(37) به پینی نهو لیکولینه وه یه ی د . مهکهنزی ، ده بی جیاوازی حاله تی که سی دووه می تاکو کو کورتی و دریزی (و) ده ری بری . به لام تیکستی تومارکراوی کوردی ، نه وه ئیسپات ناکهن ، به لکو نه وه نیشان ده دن ، که (وو) بو هه ردوو حاله ت به کاردی .

Paris , 1980 . Joyce Blau , Manuel De Kurde , (38)

(7) مه سعوود محهمه د ، چه ند چه شارگه ییکی ریزمانی کوردی ، به غدا ، 1976 .

(8) مه سعوود محهمه د ، له ئاوینه ی نه م گوته رده تیشکی چه ند چرایه ک ، گوڤاری « کاروان » ، ژ 20 ، ههولیر ، 1984 ، ل 17 - 25 .

(9) مه سعوود محهمه د ، به سه رداچوونه وه ، « گوڤاری کۆری زانیاری کورد » ، ب 5 به غدا ، 1977 ، ل 135 - 176 .

(10) چه سه نی قزلجی ، له باره ی هیندی له نهینیهکانی ریزمانی کوردی ، « گوڤاری کۆری زانیاری کورد » ، ب 5 ، به غدا ، 1977 ، ل 113 - 134 .

(11) ریزمانی ناخاوتنی کوردی به پینی لیکولینه وه ی لیژنه ی زمان و زانستهکانی کۆر ، به غدا ، 1978 .

(12) بو رهت کردنه وه ی نه م بوچوونه ، پروانه : مه سعوود محهمه د ، سه رچاوه ی ناوبراو ، سوورپکی خامه به دهوری (راناو) دا ، ل 110 - 129 .

(13) نه حمه د چه سه ن نه حمه د ، ریزمانی کوردی ، به غدا ، 1976 .

(14) عه بدوللا شالی ، د . عیزه دین مسته فا ره سوول ، د . نه مین عه لی ، نووری عه لی نه مین ، فرهه دیدوون عه لی نه مین ، عه لئه دین سه جادی ، که مال مهحموود فرهه ج ، نه بو زهید مسته فا سهندی ، زمان و نه ده بی کوردی بو پۆلی په که می ناوهندی ، به غدا ، 1976 .

(15) صادق به هانه دین ئامیدی ، ریزمانا کرمانجی ، به غدا ، 1976 .

(16) محهمه د مه عرووف فه تاح ، (خویه تی) له زاری سلیمانیدا ، « گوڤاری کۆری زانیاری عیراق - دهسته ی کورد » ، ب 7 ، به غدا ، 1980 ل 162 - 195 .

(17) د . کوردستان موکریانی ، جو رهکانی جیناوو دهوریان له رسته ی کوردیدا له دیالیکتی کرمانجیی خواروو کرمانجیی ژوو روودا ، « گوڤاری کۆری زانیاری عیراق - دهسته ی کورد » ، ب 7 ، به غدا ، 1980 ، ل 229 - 254 .

(18) د . نه سرین فه خری و د . کوردستان موکریانی ، ریزمانی کوردی بو پۆلی په که می به شی زمانی کوردی زانکوی سه لاهه ددین ، 1982 .

(19) د . ئیبراهیم عه زیز ئیبراهیم ، کیروگرتی نووسینی فرمان له گه ل راناو له رووی پیکه وه نووسان و پیکه وه نه نووسانه وه ، « گوڤاری کۆری زانیاری عیراق - دهسته ی کورد » ، ب 9 ، به غدا ، 1982 ، ل 450 - 488 .

(20) پروانه : د . نه وره حمانی حاجی ماری ، ریزمانی کوردی ، به رگی په که م مؤرفولوژی ، به شی په که م - ناو ، به غدا ، 1979 ، ل 172 - 178 .

(21) د . وریا عومەر ئەمین ، لایه نیکی جیاوازی ، « گوڤاری کۆری زانیاری عیراق - دهسته ی کورد » ، ب 10 ، به غدا ، 1983 ، ل

پيشكه شه به

كك حه سيب قه ره داخى شاعير

تفسيريش نه گري

(1)

رووى دهمى تكات كرده من
ناويك له وساوايه بنيم
منيش به دهم سه رنجه وه
ووشه به ووشه يم مژى
وهك گوله باخيكي تازه
به گلينه ي چاو بوئم كرد
چرپانم به گوى ي تاسه تا :
نه و (فه ره نكي خه م) ه چاكه
كه هه وينى نه م شيعره ته
كه خوئينى نه م ساوايه ته
توش دهم به جى ،
وهك وو مه سه لى (هه نگو دار)
ناوت لى نا (فه ره نكي خه م)

(2)

نه مه نه وسا
به لام دوايى
له به ر دلى هه ره هويه بوو
ناشكرابى ، يا نهينى
وهك شاعيرى
زوو بزاتى
له به ر ناسورى ي زامه كان
هه ر نه توانى
له دواييا شيعر بلى
يان كه ووتى :

نه ي شاعيرى فه ره نكي خه م !
نازائم له بيرت چوته وه ؟
كه واچن سالى له مه وبه ر
له باخچه كه ي نووسه رانا
دهمه دهمى نيواره يهك
ساوايه كي شيعرى خوتت
له كوشابوو
كه تازه له دايك بوو بوو
هيشتا ناوت لى نه نابوو
شيعرى بوو كه هه ر دوو چاوى
فرميسكى تياقه تيس مابوو

شيعر ته ٻي ٻو ڇه م دائي
 ٻويه چه پڪه گولي شيعري
 به ڪه م باخچه ي گه شاوه تان
 وه ڪوو شيعره ساوا ڪه تان
 سه رجه م ناونا (فه رهه نكي ڇه م)

(3)

ٺه ي شاعيري فه رهه نكي ڇه م !
 له ڪوچي ٻي گه رانه وه ي
 (ڪه ڙال) ي جوانه مه رگتا
 له سه ر زماني ٺه وه وه
 ٻار ٻيم ووتي .
 له ڙير ره شمالي سه يواني ماته مه وه
 به دهم هه نيسڪي خوينه وه
 (ڪه ڙال) ووتي :
 بابه گيان ! مه گري ، مه ينه تي زوره
 دين و به روڪمان ٺه گرن به نوره
 پيش مروڻ دهريا ڇه يالي ڇاو بوو
 چي هه به هه مووي ووشڪ و ٻي ٽاو بوو
 فرميسڪي مروڻ پري ڪرده وه
 به دهم زووخاوي داخ و دهرده وه
 ڪوستانه ڪه ي منيش دلوپيڪه له و
 بووم به ڇه يال و به يادو به ڇه و
 ٺيوه م به جي هينشت بو ڪسپه و ماته م
 مني (ڪه ڙال) ييش بو (فه رهه نكي ڇه م)

(4)

ٺيسه ش ڪه وا له پاش سالي
 له ڪه ڙاوه ي پاييزيڪي ته ماوي يا
 ڇه ماوي يا
 ته رمي (به هار) به ٻي ٺه ڪن
 ٻولاي (ڪه ڙال)
 هه تاڪوو ٻي ي ٻلي خوشڪي
 بريني ڪوستي هه ردوڪمان
 زور تازه يه و
 ته ماشا خويني لي ٺه تڪي
 ڪه من هاتم
 هه نيسڪ ٺه يوت :
 له به ر دوو جوانه مه رگه ڪه
 جاري گه روو جي تايه لم
 له به ر گريان
 ڪه من هاتم
 فه رهه نكي ڇه م ڪه ي بابه
 هه رگه وره و گه وره تر ٺه بوو
 نه ڪ هه ر (ڪه ڙال)
 وا (به هار) ييشي گرتي خوي
 ڪه من هاتم
 گويم له ناله و شيوه نتي بوو
 هه ر ٺه يوت و ٺه يوت وه :
 [هه ر ڪوچ ڪوچت بوو ڪوچ نه براهه وه
 [ڪوچ بوو به ناگر نه ڪوڙايه وه]

پتني مه

پتني مه من كه س نينه

فيجا دلي نالينه

نو مه ردو چافيت من زي

مه سي گاغا بگرينه

* * *

مه چيي كه سي خوونه بيت

دي لجهاني به رزه بيت

نو ژبه ر كول و كوفا نا

دلي وي قهت نا قه بيت

* * *

من كه سه كي خو نه ما

له و نه ز كه تم ناف خه ما

نو چافيت من ژ به رگري

زوها نابن چ ده ما

* * *

نه ز نزانم دي چ كه م

دي به ري خو كيغه ده م

نا بينم وي ريبا راست

لبه ر من به رزه به هر ده م

* * *

چ ژ حالي من نزانن

چونكي هوين بي كوفا نن

ناهين ده ستي من بگرن

سه ر ريبا راست م دانن

* * *

نزا دي كيغه مه رم

بي كه سم دل كه سه رم

راسته نه زي دژيم راسته

به لي بي بي نه كه رم

عدنان مزيري

83 / 6 / 29

پيشكه شه به

خون او جه مال هيراني جوانه مه رگ

وورشه ي ئه ستيره كان

مه هاباد قه ره داغي

1981 - 5 - 30

كفري

مه موو شه وي نه ستيره كان

له ژير په رده ي شه وه زهنگا ياري نه كه ن

تريفه ي زيوينيان نه كه نه گه ردانه و .

له گه ردي زه وي نه كه ن

به لام نه م شه و نه ستيره به كي گه ش تورا ... و

ئاسوی ئەم ھەوارە ی جی هیشت

ئەو ئەستیرە گەشە تو بووی

تو بووی بە دوای بوکی ساوای بە یانا چووی

رێگە ی نە هانت گرتە بەر ،

ئاسوی فراوانت پیوا ،

بە ھەر شاخی ئەگە یشتی ..

بە ھەر باخی ئەگە یشتی ..

سوراخی ھەتاوت ئە کرد ،

نە تەوزی یەو ، بە دیت نە کرد

* * *

سبەینی .. دار چرۆ دە کاو ..

گول بەرە و پووی ھەتاو ئە بی بە لاوک و بە ھورەو

توش خەمە تو او ھکانت بکە شە ونم

پە رە ی نە رم و ناسکی گول بشورەو

پە رچە می سە وزی گە لاکان بشورەو

ئە وسا دیسان

لە ھە وارگە جی ماو ھکە ت

بوئی بە ھارت بو دینن گول و شە و بو

توش بال دە گری

دیسان دە بیته ئە ستیرە و ھە ئنە فیری بەرە و ئاسو

* * *

ئە گە ر دیسان ..

بویتە وە ئە ستیرە پە رچ زیوین و چا و پە شە کە ی جاران

کە س مە دوینە

چکە لە ھە تاو و مانگ و ئە ستیرە کان

ئە گە ر دیسان ھاتیته وە

بو ئاسمانی ماتى مە لپە ندە کە ی جاران

* * *

ئە ی ئە ستیرە دلدارە کە

تو دوینی شە و ھەر ئە گە رای ..

سەرت ئە کرد بە گشت کون و کە لە بەری ئە م وولاتە و

چاوت ئە گیرایە ھە موو قوژبنیکی ئە م جیھانە

بە دلی پە ر ھیواتە وە ..

نە ت دوزی یە وە !

بو یە ھە گبە ی نا ئومیدیت گرتە کۆل و ..

و ھک نە بووی توایتە وە

* * *

توایتە وە ..

بووی بە « خوناو »

لە ھەر دوو چاوی ئاسودا قە تیس ماوی

به پروژو شه و هه لېبی و هه رگیز مه کوژیوه
له ژيله موی تاگردانی خوری هاوین مه توریوه
هه موو شه وی
له به ردهم ناوینه ی مه نگی ده ریاکاندا
پرچی دریزت شاننه که و
چاوه کانیشته کل ریز که
به مه ره می پرووناکی و خور
نازاره کانت ساریژکه

* * *

نه که ر نه مجاره هه لهاتی ناوا مه به
مه چوره وه ژیر په له هه ور
هه موو شه وی سه رنجی ساوام بدوینه
ناونگی پروون
به سه ر گول و که لای داری ناواره بیم ببارینه

* * *

نه ی نه ستیره ناواره که
نه و نیواره ی که هه لهاتی
نه شکی چاوی هه ژاره کان له سه ر شانوی پروومه تیانا
هه لته په رین
گورانی یان نه ووت بو به هارونه وروز

شه پوله کان موسیقای خه نده یان ژه نی
بو مانگو تریفه ی پروژ
نه و نیواره ی که هه لهاتی
شه ویش وه کو پروژ پرووناک بوو
گولی هه موو گولزاره کان
نیگای هه موو هه ژاره کان
پرشنگی چاوی گشت که سی بو دیده نی پیشانگای شه نگی
ناسمان چوو
نه و کازیوه یه ی ناوا بووی
چوله که ی سه ر هه موو داری نه یانجریوان ، نه گریان
کوتری سپی گشت که ناری
به سوزی خه م نه یانگمان
نه وکی پر گریانی منیش
چه خماخه ی ژانیک ی به رزی لی بوو به دهنگ به ره و ناسمان

* * *

خو هه ر نه بی هه ور بکاو ..
رینگی ناسو
چول کا له یاساوی رهش
توش بگه ریوه نیشتمان
نه ی نه ستیره ی دهم به خه نده ی جوانی ناسمان
با له شه وانی بیداریم ، ته نیا نه بم تو بدوینم
تا پاپوری خه وله چاوما له نگر نه گری
نه وپسا به هاری خه ونه که م
که لاله ی هیوام بو نه گری

دلداري خاك

عبدالوللا حسين ره سول

من نازانم نه تو خاكي !
نه نه نيشتماننه تويه ؟

من نازانم نه تو يارمي !
نه نه هيلانه ي هه لويه ؟

(هه ندرين) گوي دلي منه !
يا گوي سينه ي توو ليمويه ؟

تو هه ره وي ، نه ويش تويه
به لام نه گه ر خاكامان نه ما ..

ماني نيمه به بي هويه

* * *

تازه فيري گاگوله بووم
چاوم به م خاكه كل ريز كرد

شه يداي تامي نه م خوله بووم
تامي خاكي خومم چيز كرد

ووتيان : «كخه» ، ووتيان : (بفقه)
تووش ليدان و كوتين بووم

له وپوزه وه شه يداي خاك و ...
خيري دلداري و نه وين بووم ..

چونكه توش گولي نه م خاكي
له كرنوشگاي خوداي فينوس
فيري نايينيكي تازه و ، فيري زين بووم

* * *

وریندی قەدەست

● مەدھوش ●

لە پەشت رەوانگە و بن سەنگەر
بە رامبەر لە شکرێ دوژمن
خوێ بگری وەك پولاو ئاسن
بە تویشە بەرەو مەتارە
پوژگار بیری تا ئیوارە
خاوەنی بیرو باوەر بی
چاوە ترس و تیکۆشە ربی
هەموو لەشی لە کارابی
تا دلۆبی خوینی تیابی
وەك بروسکە خوێ بنوینی
دلی دوژمن بلەرزینی

هەرزەکاری دەولەمەند

چەند خوشە ماچ چەند خوشە ماچ
لە دەم و لێو لە سەر تا قاچ

دەولەمەند

چەند جوانە دیمەنی دینار
بە دەیی بە صد بە هەزار
لە قاصدە دا دانیابی
لە سەر یە کتر هە لچنرابی
دەفتەری چەکی بە رباخەل
رەصیدیکی بە رزی لە گەل
ژمارە ی زلزلی تیابی
سفری زور لە بەر دەمیابی
تە لە فون و میزو دەفتەر
ئیشکەر و بەر دەس و رابەر
ئوتومبیل و ئاقرەتی جوان
ئیواران بوگەشت و گەران

تیکۆشەر

چەند خوشە ژینی تیکۆشەر

چه ند خوشه گوی مه مک مزین
 به نه سپایی به تونگ به قین
 چه ند خوشه تل و تیک نالان
 وهك شه ره شه قبی منالان
 چه ند خوشه کوله ی ران گوشین
 جی په نجه ی نال بکا به شین
 چه ند خوشه تا به ره به یان
 دهم له سه ردهم ران له سه ران
 به شه ویکی توف و زستان
 له ناو نوینی نه رم و نیان
 دهرگا هه مووی داخرابی
 کونی په نجه رهش گیرابی
 هیچ دهنگی نه چیته دهری
 با نیشکچی چاوی دهری

باسیان ناکری هینده زورن
 ناچار له گه ل فرمیسکی نال
 نه بی خوت به یته دهس خه یال
 هه تا کاتی لیک د ابران
 که بوجیا بوونه وه هه لسان
 به لین به ن په یمان نه شکینن
 له لای که سیش نه یدرکینن
 خه می دلداری چه ند تال بی
 نابی به سه ر دلا زال بی
 نه خوازه لا که دهر و دهشت
 به هاران نه بی به به هه شت
 خوش نه بی بوگه شت و گوزار
 بو پیگه یانی دوست و یار

دلداری ی هه ژار

چه ند خوشه دلداری ی هه ژار
 له گه ل یاریکی وه فادار
 له بن سپه ری چناری
 له سه ر سه وزه گیای به هاری
 به چرپه په کتر بدوینن
 چاوله په کتر نه تروکینن
 سکالای دلیان هه لریژن
 له و نازارانه ی نه یچیژن
 له دهس نه ریتی دواکه وتوو
 له راستی ره وشتا خه وتوو
 پاره وه ره شه و فریودان
 باوک و کهس و کار خه له تان
 نه مانه هه موو ناسورن

بیینه سه ر باسیکی تازه
 نه میش هه ر رازو نیازه
 له نویژ که ره تا عه ره ق خور
 دل و دهرونی جور به جور
 نه مه یان چه ز له نویژ نه کا
 نه ویان سه ری خوی گیز نه کا
 هه رکه سه خوی و دلی خوی
 چونی بوی و چون لوا بوی
 نه م زیانه ی له لا خوشه
 زیانی که ی له لا بوشه

مروقیکی سه ر لوتکه ی شاخ
 سه یران که ریکی کانی و باخ
 هه ر له باوه شی سروشتان

له كوردستاني به هه شتان
 هه ركه س به هيوای ئامانجی
 بو دلدانه وه و قازانجی
 گهل بو هه ریه کی له مانه
 دپریك ته كا به نیشانه

به لام مروقی پی گه یو
 له هه موو شتی تی گه یو
 نه مانه هه مووی نه زانی
 نه توانی نرخیان بودانی
 هه موو که سی به دلی خوی
 نه به وی وه ها بلوی بوی
 نه مانه هه مووی ره وایه
 ته نیا یه ک مه رچی تیدایه
 مروف هه رخوی ته نیا نیه
 ژینی له گهل خه لک جیا نیه
 بپروانیته ده وروپشتی
 به دانه دانه به گشتی
 له مانه ش گهل گرانتتر
 جیهانیکی فراوانتر
 بپویسته ژینی ته رخان کا
 که سه رزه مینی پی جوان کا
 بهر له هه مووان دوست و یاری
 هاوسی و هاوپی و کهس و کاری
 هاو نیشتمان و بیگانه
 له مروقی نه م جیهانه
 کهس ناتوانی به ختیار بی
 تا ده وروپشتی ئازار بی
 نه و چیژه به زهره ماری بی
 که نزیکت ده رده دار بی
 که وابی بو خوت تیکوشه
 چاو له عه یبی خه لک بپوشه

چون نه توریم؟ ...

نیازی همه عزیز
 رانیه - ئاداری - 1984

لێت تورام و ..
 بوله مه لی خوشه ویستیم
 له شه قه ی بالیان داو فرین
 لیت ره نجام و ..
 بپیارم دا چنگ له هه و رازی خه می توبکه مه وه
 چون نه توریم؟!
 چون نه ره نجیم؟!
 وات ده زانی .. خوشه ویستی بیکه نینه!
 وات ده زانی .. دلی عاشق
 شانوی ئاهه نگی مه ستانه و ..
 سه پیرانگای سه وزی نه وینه!
 نا ، گیانه که م ..
 نه وه ی دلی نه سووتابی
 نه وین له لای گوشتی کاله
 نه وه ی شه ویک ..
 له شه وانی جودایی دا نه گریابی
 تامی فرمیسکی به خوړو
 هه نسکی گه رمی پی تاله !!

که سم مژده
 وا ده میکه
 له لیوت تور اوه خه نده ،
 مه لی ناوات و نیازت ،
 کویله و به نده .
 هو کچی مژده
 چه ند به هیوای
 گولی ناواتت بپشکوی
 من سه ده نده
 خاتو مژده
 تو ته نهانیت
 نه و یاسایه ی
 مانی نیوی بی خوراوه
 کون و گه نده^(۱)
 که سم مژده
 نه وه ی ناواتی توو چه ندی
 وه ک توی پیوه کوت و به نده
 سه ربه ستیه
 چه نده ها که س بوی ده سوتین
 وه کوو به روانه ی ده وری شه م
 له کیوان و دهشت و هه رده .

کویله و به نده

(۱) مه به ستم دیله تی ده ست نه و خوو ره وشته کونه یه که
 نیستاش هه ندی که س مامه له ی له گه ل نافرته بی نه کن
 له ناو کومه له که ماندا .
 (۲) که نده = رزیو ، بوگن .

جلال حمد امین
 کویله
 1983 / 6 / 15

بو (ن) ی براو ہاروی

لہک زنگاو

تاہر سالح سه عید

لہ تک تاریک و پروون دا کہ وتیتہ ری . پیدہشت و ہورازو نشیوہ کانت بری . بیرت لہ حہ سانہ وہ نہ کردہ وہ . وات دہویست بہر لہ وہی تاریکی رہش مالی خوبی ہلداو ، ہہ موو شتیک لہ رہشایی شہودا نوقوم بیت . بگہیتہ ناوایی یہ کہی نہو دیو چیاکہ و لہ تک سپیدہی روژی دووایش دا بگہیتہ وہ نہ وگوندہی لیوہی ہاتبووی . چاوت بریبوہ چیا گہردن کہ شہ کہ و ، ہہ نگاوی ریک و پیکت دہنا . لہ ہہ موو نہ و ماوہ یہ دا کہ بریبووت تہ نہا جاریک بہ بیرتا نہ ہاتبو ناوریکی تیدا بدہیتہ وہ ، ہہ موو ناوردانہ وہ یہ کہ ، لہ گوژم و تینی رویشتن کہم دہکاتہ وہو ، دہبیتہ ہوی دوواکہ و تن ، چہند بچووک تریش بیت . لہ رہوتی مل نان و چوونہ پیشہ وہ .

لہ پیش دا وا نہ بوویت ، ہہر زوو ہہ ستت بہ ماندویتی دہکرد . ماسولکہ و دہمارہ کانی قاچت ، لہ پرووی ہہ ورازہ کان دا کرژ دہبوون . ہہ ناسہت سووار دہبوو و ، خیزہت لیوہ دہہات .

ہہ موو جاریک دایکت پی ی دہووتی :

• نیرہت لی ببریت چی دہکہ ی ؟

تو دہتگوت :

• خوم بہوی رادینم .

نہ و دہیگوتہ وہ

• ریگہ ی ہہ ورازو نشیو ریبواری خوبی ہہ یہ . تو دہتگوت :

• کہ ی خوبی یہ کانمان لاخت . دہبیتہ ریبواری نہوی

یانہ .

نہوسا تو ہہر زوو لہ رویشتن بیزار دہبوویت . ہہر

فرمانیک بہ روکی پی بگرتیتایہ وات دہویست وایی لہ شوین و

جیگہ ی خوبی وہ بہ نجام بگہ پتری . نہوسا تو وات دہویست ،

ٹیستاش نہ و ملہ ی دہینیت ناوردانہ و ہت بوئی یہ . پی

دہشتہ کان دہدریتہ دہم یہ کہ و دہیان بہ ستیت بہ ہہ ورازو

چیاکانہ وہ . ہہر شہوی لہ شوین و جیگہ یہ کہ دا ، لی دریز

دہبیت و ، لہ پال بہردیک دا گیانت دہحہ سپینیتہ وہ .

تو زوو تر خوت ہوگری نہ و کارہ کرد .

گہ یاندنی راسپاردہ کانت بہ خوت رہوا بینی .

نہ تبردن و نہ تہینان ، بہ لاتہ وہ نہ مانہ تیکی پیروز بوون . بویہ

تووندترو قائمتر ہل دہگرتن ، بہرچاوت نہ دہخستن ، تا بہ

شوین و جیگہ ی خوبی دہسپارد . لہ و سہرہ وہ پاشہ و پاش

دہبوویتہ وہ ملی ہہ مان ریگت لی دہگرتہ وہ . بہ کوی دا

ہاتبوویت ہہر بہوی دا دہہاتیتہ وہ .

ریگاگان بہ تو ناشنابوون و ، توش بہ وان نامو نہ بوویت .

بووبوویتہ ہاوری ی دووا بہردو داری نہوی بانانہ . کہ

برسیتی زوری بو نہ ہینایت ، لہ سہر کانی و ناویک وورگت

دہخستہ سہر تویشہ بہرہ کہ ی ہشتی خوت . کہیش ٹالوش

ٹارامی لہ بہر ہلگرتیتایہ ، لہ کوی بہ شارہ میروولہ یہ کہ

بگہ یشتیتایہ ، لہ ریگہ کہ لات دہداو ، دوور دہکہ وتیتہ وہ .

دوور دہکہ وتیتہ وہو ، بہ دیار شارہ میروولہ یہ کہ وہ چیچکت

دہکرد . دووا پارچہت لہ بہری خوت دا دہمالی و نہ تدا بہ سہ

شارہ کہ دا . سہرنجی موریانہ قہلہ وہ کانت دہدا ،

نہ و ہندہیان چلک و خوین خواردبو ، حہوسہ لہ ی ہہ نگاوانانیاں

نہ بوو . باشتر تیت دہرووانین ، میروولہ گورچ و گولہ کانت

دہدی . بہ یہ کہ دہگہ یشتن و بہ گوی ی یہ کتریان دا دہچرپان .

ٹیتر نہوان بہ یہ کہ دا دہہاتن و دہچوون . نہوانہ ی کہ لہ

شارہ کہ یان دوور کہ وتبوونہ وہ ، بہ روو دووا دہبوونہ وہ .

ہہ والہ کان زوری نہ نہ خایاند دووا یہ کیانی دہگرتہ وہ . کاتیکت

ده زانی نهك هه ر موربانه قوورسه رهنگاو رهنگه كان چلكه كه شيان له كول جله كانت كردووه ته وه . نه وسا جله كانت له بهر خوت دهكرده وه . له بهر خوته وه نه ت ووت ، نه بي مروف نه ركي خوي به شان و كولي خويه وه بيت .

ههنگاو دهنييت و دهچيته پيشه وه . چيا بلنده كه ديت به پيرته وه ، نه وهنده ي كه كور و كوزمت ده داتي . ههست به شتيكي نا ناسايي ده كه يت . شور ده بيته وه و رووه و لاي تو ديت . ته پ و تو زيكي سوور به ده م باكه وه نه دا . نه وانه ي پشته وه ي له دووريزي نه م ديونه و ديودا ده رده كه ون . دليان له مشتياندايه و چاويان له ناستي ريگه كه و ده وروو به ري دا داچريوه . به قه له ميازيك خوت له ريگه كه دوور ده خه يته وه . ده كه ويته پشت كا به رديكه وه . به رووي يه كتري دا ده ته قنه وه . دوو اي تاويك تو ملي ريگه ي لي ده گريته وه ، نه وانيش سه ره و خووار تو ز ده كه ن .

تو زووتر تين و ته كانت له وه وه وه رگرت . نه وسا رچاوه ي يه كه م ههنگاون بوو . نه وسا تو تازه خه تت دابو . بيري له كاسه ي سه رت دا نارام و نوقره ي نه ده گرت . بيري ريگه ي هه وراز ونشيو ي نيشان داي . نه وسا كاروان ملي ريگه ي نه گرت و . ياساكان برياري برينه وه ي هه موو شتيكيان ده دا . ياساكان به سه سه ري خوتان و خواسته كانتانه وه راده گيرا .

ياساكان و ايان ده ووت :

● دهنگتان به رز مه كه نه وه .

● بپر له شويني له دايك بوونتان مه كه نه وه .

● دلداري كردن قه ده غه يه .

تيكرا شه قامه كان ، كولانه كان ، بي دهنگي خويان له كشو ماتي يه كي نيچگار ، نيچگار رهش دا ده خووارده وه . ناده ميزاده كان ته لي به يه كه گه يشتني دهنگه كانيان لي قرتينرابوو . نالا ره شه كان بالا ناويته ي گه ره كه كان بوون . ترس و ساميكي گه وره ، خوي له شاره وه پيچابوو . كه پرسيار يكي تو زاوي به جووتني كلاشي دو مي شپه وه خوي كرد به مال دا .

● كي نه و نازارانه درويينه دهكات .

پرسيار يكي تر :

● خي چاو له ناستي مردن دا داناخات ؟

كه تاريخي له بهر پي ي به ره به يان دا دريژ بوو . نيوه شاننتان دايه زير داره مه يتي تاريخي و به كورتان سپارد . هه ره له وني دا بوو جاريكي كه وه تا هه تا يه له چه قه شه قامه كان داو . له حه وشه ي هه ر ماليك دا پيگه ري نه به زينتان دانا يه وه . نه نجام رهنگتان . رهنگه كه ي نه وساو . شيوه تان شيوه كه ي نه وسا بوو .

چاوم ليته رووه و كه ژه كه ههنگاو دهنييت . ههنگاو كه كانت ره قاسي هه لزان و هه لكه رانن . بيره وه ري يه كانيش سيبه ريكن و شان به شانته ههنگاو دهنين .

● به لام روله نه مه ژانه ، گينگل دانه .

● وايه ، به لام دايه ، له مانس دويتي دا خوشه ويستيت دهحه سينمه وه . له ژانه كانم دا له دايك بوونيكي نوي نه دوزمه وه . برسي يه كان له ههنگاو دا سوواري قوناغه دووره كان ده كه م . برسي يتي ده كه مه هاو ريم تا بتوانم به ختيا ري بروينم .

● وابي نيوه له پيش هه موو كه سيك دا ده مرن .

● به لي ، له دوو اي هه موو كه سيكيش دهحه سيني نه وه .

ههنگاو كه كانت نه تدهن به لووتكه و ، لووتكه نه تدهن به و ديو . ناوايي يه كه خويت نيشان ده دات . ناوايي يه كه له گوليك نه چيت به سنگي چياكه وه .

« تا له نازاره كاني خومان دا نه توينه وه . هه رگيز ههست به نازاره كاني ، كه ساني ترناكه ين . »

چاوت بريوه ته چياكه و ههنگاو دهنييت ، دوور و به رز ده پروانيت : ههنگاو كه كانتم ليوه دياره ، هه لده گرن و نه دبن . نه دبن و نه تدهن به ناوايي يه كه . پاسپارده كانت ده كه يني ، ده كه يني و به و ريگه يه دا كه هاتبوويت هه ر به و ريگه يه دا ده چيته وه . تا بو جاريكي كه پاسپارده كاني نه مان بو نه وان به ريته وه .

ههنگاو كه كانتم ليوه دياره دينه وه ، دينه وه له تهك كازيوه دا خويان ده كه نه وه به و ناوايي يه دا كه ليوه هاتبوون .

سه سه ريشه

نه كرهه مه لى

- نه لى .. هه تا نه م مناله وورتهكانه هه بن بو يه ن به لاي من و تودا .. گووم تى لى كرد بو چ ژيانىكه .. پشوو لى هاووين بو گيانى نيمه دانراوه .. تا سه عات چه ند نارو زوويان لى بيت نيشيان بى نه كهن و نيوه قيمه تيشيان نه ده نى ، وه لا چى يه ؟ .. منالن .. پاشان تفيكى ده كرده پرووى شوسته كه و چه ند هه نكاويكى ده ناو ناوريكى لى نه دامه وه ، به خو لى و جامانه كه يه وه كه كرد بووى به له چك و سه رو گويلاكى بى داپوشيبوو هه ر ده تووت فه ركه وورچه

- ده لى فه رموو با مل بشكينين نه مپروشمان فت .. نه مپروش كه واديك نه بوو بلى كه رتان به چه ند ؟ . نينجا له ريگا ده ستى بى ده كرد :

- خه لك چون نه ژى و نيمه ش چون نه ژين ؟ كاكم چاكي كرد مال و مندالى پيچايه وه و تى لى ته قانده ، نيستا وهك پاشا نه ژين ، له هيچيان كه م نيه .. له نه وروپا ..

من نه وه نده تاقه تى گو لى گرتنى سكالاو داخى دل هه لپشتنى نه وم نه بوو نه وه لى نه و كاته بيرم لى نه كرده وه نه وه بوو نه و پروژهم چون لى بروا .

دايكى مناله كان ديسان هه ستايه وه ، سه پيريكى مناله كانى كرد كه دلنيا بوو به دهره وه نين ، ليفه كه لى دايه وه به خويداو لى لى نووسته وه ، نه م جگه ره يه كى ترى گردا . (كه

نه و شه وه تا به يانى خه و نه چوه چاوى .. دايكى مناله كان خه به رى بووه نه م جگه ره لى نه كيشا .. چوووه دهره وه و هاته ژووره وه ، نووسته وه ، نه م هه ر جگه ره لى نه كيشا .

كچه بچكوله كه لى به دهم خه وه وه تليكى دا .. له قه يه كى له ليفه كه داو له سه ر خو لى لادا .

- له م منالانه لى من كه خراپ ده نوون .

به هيمنى ليفه كه لى دايه وه به سه ر شان و مليدا .. به هيواشى گوپه خرپنه كه بى ماچ كرد .. ناھيكى قوولى هه لكيشا .. تاس برديه وه

(له باتى جاريك سه د جار گوشت و نيسقانم تيكه ل بيت نهك منالينك خو لى له په نجه لى بيت) هه ر دوو ده فه لى شانى خسته سه ر باليفه كه .. په نجه كانى ده ستى تيك نالاندو كردنى به باليف بو پشت ملي .

(هه ر چه ند ده كه م ناتوانم بيه نيمه پيش چاوى خوم .. ووتم په نكه بينيرى بو لاي براكه لى بو دهره وه لى وولات ، چونكه زور جار ده يووت :

- خوزگه سه گيك بوومايه و له نه وروپا بزيامايه . نه و پروژانه لى كه خور هه لده هات و نيمه هيشتا هه ر له جيگه لى خوماندا چه قيبووين چاوه رى لى كرىاريكمان ده كردو هه ر نه ده هات به تاييه تى كاتيك پشوو لى هاووينى قوتابخانه كان ده ستى بى ده كرد ، به ده نكى به رز ده يووت :

ته قه ی له دهرگا نه دا .. هینده ی بلزی یه ک و دوو جامانه کم له سه رو ملم ده نالاندو دهرگای حه وشه م ده کرده وه ، به جووته کولانه تاریکه که مان ده پری ، ته نها فیره فیری په ره میزی نانه وای سه رسوچه که ده بیسرا ، یه کی دوونانی که رمان ده کپی ، که ده که پشتینه مهیدانی کریکاران نه وجا بانگی به یانی ی ده دا ، له گه ل نه وانی تر دا له ناو میگه له که دا راده وه ستاین چاوه پری ی کریاریکمان ده کرد ، که ده هات و به دوو چاوه زه قه کانی به سه ر تا پاماندا هه لیده پروانی نه که ر بی ی شه رم نه بوایه وه ک مه ر بکریت دهستی به که مه رو بپر بپری پشست و خوار پشتوینه که شماندا ده هینا .. بیر چوونه وه ی زور سته مه ، نه و نینسانه ریک و پیکه ناقله نیش که ره .. نیستا به جاده کانداه سورپینه وه و منال گالته ی بی ده کن ، بیگومانم هه موو شیتیکی نه م وولاته خاوه نی چیروکیکی به سوی ی تال و تفتی وه ک نه وه ی «سه عه» یه

خویشی نه یده زانی له چ ده لاقه یه کی میشکیه وه (سه عه شیت) خو ی کردوه به که لله پداو نه مشه و زیاد له شه وانی دی وه ک مار خو ی نالاندوته لق و پویی بیره کانیه وه .. نه یده زانی چ ده ستیک نه م لاپه ره کونه توز گرتوه ی جاریکی تر له میشکیدا هه لدا یه وه ، به لای نه مه وه (سه عه شیت) یش یان (حه مه سه عی) ی هاو پری و هاو دهردی جارانی وه ک هه زاره ها حه سره تی پوزانه ی تر ، وه ک هه زاره ها کلافه خه می که وره ی تری نه م میگه له نینسانه به سته زمان و بی ده سه لاته پوته ناهیکی قبول و له کونجیکی بچوکی دل و میشکیدا جالجالوکه ته ونی له سه ر چنیوه .

خویشی نه یده زانی چی گیرایه وه بو ده سال له مه و پیش .. به تی ده سال له مه و پیش ، شه ویکی تاریک و نوته ک .. شه ویکی ره شی نه نگوسته چاو ، په شتر له کراسی دایکیکی پوله کوژراو .. ناسمان دهستی بقو و غه زه بی خستبوه بینی زه وی ، باران کوننه یه ک له عنه تی سه ر به ره و خوار بوو . له سوچی ژووری خانویه کی قوردا ، کریکاریکی بی کار خه ریکی نه خشه دانان بوو بو به رپا کردنی تاوانیک ، تاوانی کوشتنی نینسانیک ، له سوچیکی تری هه مان ژووردا نافرته تیکی زه یستانی نیوه مردووی لاواز به دهم نازاره وه دهینالاند .. له نیوانیشیاندا

ساوا یه کی ناسکی ته مه ن یه ک پوژ ، هیشتا خونچه ی چاوه کانی نه پشکو تو بوون ، په نجه نه رم و نیانه بچکوله کانی دهستی توند نوقاندبوو وه ک نهینی ی ژیانی تیا حه شار دابیت و نه یه وی به ناسانی پیدا به دهسته وه .

به تی ده سال له مه و پیش له به ره به یانی نه و شه وه ره شه دا له سوچی ژووری خانوه قورده که دا تاوانه که به رپا کرابوو ، نافرته تیکی زه یستانی نیوه مردوو به دیار لاشه ی ساوا یه کی ناسکی ته مه ن یه ک پوژی خنکینراوه وه هه نسکی ووشکی هه لده دا .

خه لکی که ره ک زوریان ووت :

- ته مه ن به ده ست خویه .

- خوا خوشی ویستوه بویه زوو بردویتی وه بولای خوی .

- نیستا چوله که ی به هه شته .

- شه وه خنکاندویتی .

- پارچه په رویه ک که ووتوته سه ر ده می و دایکه له به ر ژان و

نازاری خوی ناگای تی نه بوه تا وورده وورده هه ناسه ی له به ر

پراوه و خنکاوه .

- قودره تی خویه .

- باوکی کفری کردوه و خوا به مناله که بی نواندوه . هه موو

شتیکیان ووت ته نها راستی نه بیت ، ناهه قیشیان نه پوو کی

هه یه بچینه عه قلیه وه باوکیک به دهستی خوی منالی خوی

بخنکینی ؟! (نای «سه عه» که ده توت :

- چون ده هیلیم منالم وه ک خوم له م گواوه دا بزی ، با له دایک

ببیت خوم نه زانم چون له م لیتاوه که وره یه ی رزگار ده که م . کی

بیری بو نه وه ده چوونا به و شیوه یه رزگاری ده که بیت ؟

شقارته که ی هه لگرت ، دهستی بو پاکه ته که ی برد ، سوک هاته

به ردهستی ، سه یریکی ناوه که ی کرد ، دایخسته وه و

فیری ی دا .

- نای بو جگه ره یه ک .

(سه عه ی کلول نازانم مردوویت ؟ ماویت ؟ ناخو نیستا له کو ی

بیت ؟ له چ شاریک ؟ له ناو چ که راجیکدا ؟ له به ر ده رابه ی

پایزا هقیان

● جلال مصطفی محمد ●

1- سوزا ٹیکنی و دوپماہی نی -

راستہ ژئی وی بی گہ ہشتی بہ پتر ژ چل سالآ لی ہیشتا رہنگو رویاری کچی نی لی دیمی وی دیاردکن ، ٹہفہ راستی یہ کہ خہلکی گوندی ہمہ ہی دزائن . بہ ژنہ کا بلندو تڑی و پر بزاف ہیشتا ہم و چاخ نہ کارینہ بدروستی نہ خشی خو ل دیمی وی بی جوان بکن . دہما تہ ہیف کربا نہ نیا وی یا کہ فہر دا دیروکا فیانہ کا دویرو دریز لی خوینی .

لسہر جہی خو خو کربو کوم .. روناہی یہ کا کیم ل دوریت پہنچہ را ٹودا وی مابو .. خودیکہک دہستی دا بو ہویر بہری خو ددا رہنگی خو .. دہستیت خو دانہ بن گوہیت خو « راستہ ؟ ٹہفہ راستہ ! موییت سپی چوینہ پرچا من .. ٹہفہ چہند بسہرفہ چو چہند چہرخ زفرین .. من های ژ خونینہ ، ہیشتا یا ژ من فہ دومی بو من ٹہو ناخفتن گوتی .. ہیژ من ژبیرنہ کری یہ و تا بمرم ژبیرناکام . لی ما چ مایہ بو مرنی : مانہ ٹہفہ رہنگہ کی مرنی یہ ؟! خودیکہ ژ دہستی خودانا ٹاوازہک دہلوراند ژ زیمارا دایکی بو کوری خوبکہت مہلویل تر بو .

ژ ہمہ می تہ حلہ ژینی وی جارہ کی دہلیفہ بو ہلکہت کو دگہل لاوہ کی د ژینی خودا ببیتہ جوت خہم و خوشییت خودگہل بنیفی کہت لی ٹہف چہندہ لدوی دلی وی چینہ بوو بو بہندہ یا بیرو ہزریت کہ فن .

پتر ژ بہری بیست سالآ دہما تیکہ لی دناقبہ را وی وی لاویدا پہیدا بووین ہینگی سوزا خو بو فہبری کو ہشتی وی تا

داخراوی چ دوکانیکدا ؟ لہ بہر دہگای چ مزگہ وتیکدا شہرہ و پری دنیات لہ خوت کو کردبیتہ وہو پراکشاپیت ؟ من ہہتا نیستاش وہکو ٹہوسا وہکو دہسالی رہبہق لہ مہو بہر ہہ موو بہرہ بہ یانیک دوو نانہ گہرمہ کہ دہکرم و پیش مہ لابانگدان لہ ناو میگہ لہ کہی مہیدانی کریکاراندا رادہ وہستم . ٹہو پوژانہ ی کہ سہعات چواری ٹیوارہ بہ جل و بہرگی گہ چاوہ وہ دہگہ ریمہ وہ ہہر کہ لہ سیلہ ی کولانہ کہ وہ دہر دہکہوم (تریفہ) بہ پراکردن بہ خلہ بہرہو پووم دیت دلہ لہ مستمایہ ، تازہ کہ وتوتہ سہرہی ، سہرسمیک نہ داوبکہ ویت .

کہ دہیگرہ پاوش و توند بہ سنگمیہ وہی دہنووسینم و خومان دہکہین بہ مالا (ہیوا) چوار مہشقی دانیشتوہ خہریکی رہسم کردنہ ، نازانم رہسمی چی دہکات ؟ کاغہ زیکی رہنگاو رہنگ زیاتر ہیچی تر نابینم ، کومہ لی رہنگی تیکہل و پیکہ لی جوانی دلرفین ، پمہیی .. سہوزی کال ... ٹہرخہوانی .. زہردی نالتونی .. وہنہ وشہیی .. من ہیچی لی تی ناگہم ، خوی ہی ی ٹہ لی رہسم ، سہر لہ سہر دہفتہرہ کہ بہرزدہکاتہ وہو بہ چاوہ گہشہ ہلویبہکانی تیم دہروانی پاوش دہکات بہ ناوقہ دما . - بابہ ، بویہ سورہکات بو ہینام ؟ ٹاخ (سہعہ) خوزگہ (ہیوا) ت دہدی) سہری (تریفہ) ی ہلبری خستہیہ وہ سہر ہشتیہ کہ ، ہشتوینہ کہی بہست ، جامانہ کہی لہ سہرو ملیہ وہ ٹالاند ، بہ ٹہسپایی دہرگا کہی کردہوہ ، پیلاوہکانی لہ ہی کرد .. دایکی منالہ کان بہ دوایدا ہستا ، لہ بہر دہرگای خہوشہ ہی ی ووت :

- ٹہمشہ ونہ نووستیت .

- خہ مہسہعی .. لہ گہل خہ مہسہعی بووم .

دایکی منالہ کان دہرگای خہوشہ ی داخستہ وہو گہ رایہ وہ بو لای منالہ کان . ٹہمیش کہ کولانہ تاریکہ کہی دہبری تہنہا فہرہ فہری پہرہ میزی نانہ وای سہر سوچہ کہ دہبیسرا .

مارتی 1984

ہہولیر

مرنی بمینیت کچ . ها نه فه یا روژیت خو بیت دویماهی ی
ده ژمیریت - وهکی نه و دبیزیت - و هیشتا سوزا وی بسهری
خویه هیشتا شاسواری شهنگه نه فینا ژ هه سپ و زینا
نه هاتی به خواری .

2- فه مایا کاروانی نه فینی .

هه ر زوی مرنی دایکا وی ژی دزی بتنی مایه دگه ل بابی
خو دفی که فنه خانیکی فه که س نه ما روژیت خو دگه ل بیه ته
سهر ، بابی وی ژی نه دکاری وی فیان و دلوفانی ی بده تی نه و
دایکا وی ددایی هه را بتنی و بی دهنگی ل دوریت وی مشه بو .
جارنا زارویه ک دهاته جه م وی نان و ماست ددانان به رو ژیرا
چیروک فه دگیران و خو دگه ل مژویل دکر جارنا هویر هیف دکره
فی زاروی : « دی بلا نه فه هه دارا من بیت .. بلا باب و براو
کورپی من بیت .. » هه دگه ل خودکره که نی و دگوته فه « کورپی
من بیت » . جارژی بکه نی به کنی دگری هه لداری دکر دگوت
« کورپی من بیت یان کورپی وی بیت .. !؟ » .

نه فه کورپی سی ی به دگه ل دوو کچا ژ زارویت وی بی
هه فپشکی یا وی کری د وی فینانا لی بویه پاهیزو به لکیت وی
زه ربوین .. نه و لاره بی ل نیقا ریکی خو ژ فیانی فه دزی و هه فالا
خوهیلا به بتنی دفی ریکا پر ناسته نگ پشته خو ژ هه می ریکا
بی هیفی کری .

چه ند جاره کنی هزیریت خو کریان وهکی خه ونیت شه فا
دهاته بیرنی ده ما بابی وی ل ناف چافیت وی
دخوری : « ناهم .. نه ز کچا خو ناهم .. ما میر د مالا مه دا
نه مایه دا نه ز کچا خو بده مه ته .. » . نه ف ناخفتنه دبو نه
دیواره کنی بلند دنافه را فیککه هشتا واندا .

3- ناخفتنا دویماهی ی

بو جارا نیکی ژ ژینی فی فیانا درپژ پیره نه فینداری
ناخفتنیت بی هیفایی ژ هه فالا خو گولی بون ده ما جارا
دویماهی ی که هشتینه نیک د مالا وانفه هینگی دهنگی وی ژ
هه می جارا نزمتر و بی هیفی تر بو ده ما دگوت :
- نه فه دویماهی به .

له رزینه که ته له شی زه لاهی هه روهکی که تی به سهر
که له خنی خوشتفی به کنی خوو گوئی خو دده ته ناخفتنیت وی
بیت به مرنی .
- هیشتا نه زنی ب هیفی مه .

بکه نی به کنی بگازنده فه به رسفا وی دا :

- پشته که نگی لاوو ؟! نه فه پاهیزا هیفی یانه !

- وه نه بیژه به س ... به س ...

ناخفتنیت وی تیکه ل بون دگه ل پیلیت گری :

- وه نه بیژه تو بقی گوتنی شه مالکا دویماهی ی ژ ژینی من
دغه مرینی .

- شه مالک د ژینی مه دا نه مایه .. هه می تاری به .. تاری -
بدهنگه کنی بلندتر گازی کر - تاری به تاری . هه می جیهان
تاری به .

دهستیت خو ددور وه راندن و کیشا بنگ خوفه ، دهستیت

خو نیخستن سینگی وی و بخورتی خو ژ دهستی نینادر :

- نه و کانیا هنده سالا پاقر زایی بلا هه را پاقر بیت .

- نه ز چ تی بگه هم ژ فی ناخفتنی ؟

- خو ژ من دویر بیخه !

- هو بسا ناهی ؟

- نه فه دویماهی به .

- تونه شی ی .

- هه بریارا من دای من یا بجه نینای و توفی چه ندی ژ هه میا

باشتر دزانی .

- من نه فیت تو ژ من دویر که فی .

بشکورینه کا پر ننازی که ته سهر لیفیت وی و دیا جاما

گل و گازندیت خو هه میا بسهری وی داکه ت .

- نه فه بیست سالا نه زا ژ ته دویرم :

نه فه بیست سالا د ریکا ته دا توشی هه می رهنگیت دهرده

سهرینی و به دبه ختی ی بوم .. تو چه وا دکاری فی چاخی

هه می ی دویر ژ من بژی .. به سه من چ مال فی ژینی .. چاخی

خویکا خو ژ ژینی مه راکر .. جهی من ل فییری نه ما .. من دفتیت

هندی دنیا هه بیت بجم ..

بسه رخوفه فه ناخفتنیت خو ته ناتر لی کرن :

- من دفتیت تو ژ بیرنه که ی .. فی چیروکنی بو خه لکی هه می یا

بیژی بو زاروینیت خو .. بو گیاندارا .. بو داروبه را .. بو

چاخی .

پشته نه ف ناخفتنه گوتین بله ز رابو وهکی دینا خول

دهری دا وه دهرکه ت .. هینگی دهرکه هی چیروکه کنی بو خه لکی

گوندی فه بو .. لی که رناسا فی چیروکی به رزه بو ..

چیمان که م بوو ، منال نه بی نابی چش « میش هه نکه که دیسانه وه خوی به شووشه که دا دایه وهو ، جه مسه ری مه سه له که ی له دست دهر کردیته وه ، له سه رخو سهرت به رز کردهو ، ته ماشایه کت کردو هیجت نه وت .

- قوربان .. نه مه جاری سی یه مه تی هه لچمه وه ، که چی هه ر ته واو نابی ، رزگارم بی و نیو ه پش سهرتان سووک بی ، دیته سهر نه وه ی کوتایی بی بیت و ده لین نابی ، ناته واوه . کابرای بهر میزه که ت ، سه ره لبرینه که تی به هه ل زانی ، له چاو تروکانیکدا نه و هه موو قسه یه ی کردو ، باوه شه کاغه زه که ی ده ستیشی به ده میوه خسته بهر ده ستت .

به تیله ی چاو سه رنجیکی لاپه رهی سه ره وه ی باوه شه کاغه زه که ت داو ، کیشه که ت بیر که وته وه ، نیتر ده ستت بو نه برد ، ملیکت باد او وتت :

- به خوا سه یه ره ... کاکه تو نازانی نابی چییه ؟ شتیک که ده لین نابی مه عنای نابی ، نیتر بو نه وه نده ی له سه ر ده پرو ی ؟! نابی برا که م نابی بجیته نه قلته وهو .. نا .

- بو نابی ، برا که م ، چی ناته واوه ؟ پیم بلی ته واوی بکه م نیتر بو نابی ؟

ته له فونه که دیسانه وه لی دایه وهو ، له ژیر قورسایی نه و پرسیاره ی کابرای دهر کردی ، رامای .. رامای تا هه ناسه ت هاته وه ، نه وچا به ساردییه که وه ده ستت بو دریز کرد .

- به لی .. به لی ... باشه خوشکم باشه ... خومم .. باشه . هه ر به و ساردیه شه وه ، ته له فونه کت خسته وه جی ی خوی و ، جگه ره یه کی دیکه ت به جگه ره که ی پیشووت داگیرساند ، یه ک دوو مژی قوولت بی که یاندو به ته کان هه ستای پرو ی ته ماشات کرد ، کابرا هه ر وه ستاوه ، ده می ده جولا به لام یا تو هیجت نه ده بیست یا نه و هیچی نه ده وت .

- کاکه .. برا که م .. رای به پیره به ری گشتی له سه ر نی یه و نابی .

ده توت به سه ر کورسی یه که دا ، تو اویته وه ، گیانت دازایی بوو ، نانیشکت له چوکت چه قاند بوو ، سهرت هینده گران ببوو ، ملت بو ی راگیرنه ده کرا ، وه کو سه ره شه کروکیک به شوول لی درابی ، شوپ ببوه وه نیولقه شه نی په نجه کانت . میش هه نگیکیش ، په یتا په یتا خوی به شووشه ی په نجه ره که دا ده دا سه ری خوی ده کوتایه وهو ، سه ری گلوله خه مه که ی توشی ون ده کرد ، له دلی خوتا وتت :

« خوبه زور نییه ، خوا نه وه نده ی زیاتر پی ره وانه دیوین له وه زیاترمان له باردا نییه و .. نا ، خو عه یب نییه ، عه یب نه وه یه خومان تووشی گنچه لیک ی وا بکه ین هه تا ماوین له ژیر باریا بنالین و خه لک پیمان پیبکه نی ، بو خومان داسا کابووین ، له

به دهم ریکردنه وه ، قسه کانت بو کابرا کرد ، ئیتر چاوه پری ی هیچی ترت نه کرد ، به یه ک ته کان خوگه یانده بهر دهرگای به ریوه بهری گشتی ، که دستت بو دهرگا که برد ، ساردیه ک دست و په نجه ی ته زانندی و ، خوشت سارد بویته وه ، وه کو یه کیک شتیکی ون کردی ، هندی گیرفانه کانت که پای و ، له گه لیا ورده ورده ، له سه رخو روت له ژووره که ی خو ت کرده وه ، ناواته خواز بووی که س سه رنجی نه دابیتی ، له بهر هاوری که له روت نه ده هات نه گینا که زت لی بوو به دهنگیکی به رز بلی ی :

« نه .. ناچم .. نه وسای که پیم دهوت ، بهرله وه ی بچینه نوستن که به که بخو ، فیلی لی ده کردم .. ئیستاش خوی چونی کرده با ناواشی چاره سه ربکات .. من نه م دیوه نافرته نه وه نده سه رسه خت و ، چاوقایم .. دواپی من نه مه کهوت مانگه دهرم کرده و ، لیم نه پرسویه ته وه ، بو خه سه خانه ش ناروم ، ئیستا بروم بلیم چی .. ؟! » . به سه ر کورسی یه که تا دا چورایته وه ، چه ناگت له سنگت قایم کرد ، چاوت له نیوان هه ردوو پیت بری ، په نجه که له ت له لاجانگت توند کردو ، به په نجه ی تووته و برا تووته ت ، وه ک دست به ته لی نامیریکی موسیقادا بینی ناوا په نجه ت به نیوچاوانتا ده هیناو ، دوو که لی جگه ره که شت له توی ی هه ردو په نجه که ی ترته وه ده چوو به ناسماناو ، نه وه نده ی ترمیش هه نگه که ی لانه وازده کرد ، له دلی خو تا نه توت : « جاری یه که م دوو سی سه عات ماومرد ، جاری دووهم خه ریک بوو خوشی به سه ریوه پروات ، جاری سی یه م نه وه کام بوو ، مامانه که خنکاندی ، نه ی ده بی نه مجاره چی بینی ؟! کوپه کی ده لی نیشانه یه کی دیکه ی ناخر زه مانی نابی .. کی جوزانی ؟! .. زور سهیره نه تبی هه ر وه ی ، ناتبی هه ر وه ی ، شتی به م حاله بی نه بوونی چاکتر نییه ؟! . میش هه نگه که دیسانه وه خوی دایه وه به شووشه که دا ، ناچار سه رت هه لیری ته ماشایه کت کردو ، بزیه کی پر ته وسه

لیوه کانی له یه ک ترازانندی ، بی نه وه ی هه ست بکه ی هه ستایته سه رپی ، په نجه ره که ت کرده وه و مژیکی دیکه ت له جگه ره که ی ده ستت دایه وه و ، ناغزه که بیت توپ هه لدایه دهره وه ، ده ستت نایه کورته که لاگت و ، چاوت برییه نه و خه لکه ی وه ک ناو پو شنکه ره به شه قامه که دا ده هاتن و ده چوون ، بیرت روی . « به خوا نه ژنه و ته یه .. من ده لیم نه و مه سه له یه نه وه ناهینی ، یه کجاری ، تو وای بو ده که پیت ، نه و نه لی ، نافرته ی نه زوک کاره که ریکی نانه سکه ، ئی بلی تو بو منی ناهینی ، تو بو نه وه ت نییه کوانووی من نه کوژیته وه ؟ ، من نامه وی ، ئیستاش نه لیم نامه وی .. نامه وی »

هیشتا به ته وای له وتنی دوا وشه نه بو بویته وه ، وه کو یه کیک بدری به ناوشانیا سه رت به رز کرده و ، چاوت له شوینیکی دوور بری و ، ده مت نوقاند .

« ها .. راسته من نامه وی ، به لام نه ی نه و ؟ کی نه لی نه و خوی ناره زووی نه م به زم و ره زمه ناکات .. ها ؟! نه ویش مافی خویته ی .. »

له وه دا بووی سه رزه نشتی خو ت بکه ی ، که چون تا نه و ساته بیرت له و مافه ی نه و نه کردو ته وه ، که چی لچیکت هه لقورتاندو ناوریکی په له ت دایه وه و ، ناره قه که ی نیو چاوانت سه رییه وه و ، ناوات به خو ت وت :

« نا .. نا .. وانی یه ، کاتی نه و نه و مافه ی هه یه خه مه که ی هه ر بو خوی بیت و ، به ناوی منه وه بانگ نه کری ، نا .. نه یهینی ، با بیباته وه مالی باوکی .. »

ته له فونه که دیسانه وه لی دایه وه ، نه تویرا دهستی بو بهری ته ماشات کرد ، چاوت بری یه هاوری که ت ، نه ویش هه روا ، نیوه ته ماشای یه کتان ده کردو ، نه ویش به رده وام له زهنگی نه دا ، نه و ته له فونه که ی هه لگرت ، زوری نه برد له گوئی هینایه خواره وه دهستی خسته سه ر .

- تو یان نه وی .
- نه یووت کی یه ؟!

ئاواتى مروڧىك

ئاشتى عوسمان دانش

سليمانى / گەلاويزى / 1984

ئىوارىيەكى پىرلە مژدە ، مژدەى ئەو كارو ئاواتانەى وەك
گىرىك لە گىيانم ئالاولە ، بووتە بسوركانىكى پىر ، گىرو تىنى لە
هەناومدا بى شومارە .. ھاكا ساتىكى زور نىزىك بىتە قىتە وەوناو
جەرگم بە جارىك هەلتە كىنى ، ئەوسا بە هىچ جورىك خوم بو
رانساگىرى و ئەترسم وەك ئەو مروڧانەم لىبىت كە هىچ
دەسە لاتىكىيان بەسەر خوياندا نەماو ، بوونەتە گالتە گىرى
خەلكى .. ناھە قىيان ناگرم ... تازە ئەوانە روڧىشتن مەگەر مەرگ
لە باوھى گورىيان بىت و تاھە تاھە تايە ئاسوودەيان بىكات ..
بو !! منىش زور جار ئارامم لە بەر ئەبرى و بەلام بە پلەى ئەوان
نا ، هەندى كارم لى ئەو شىتە وە زور بى شادئەم فىنكىەكى
زور ئەداتە دلە لاوازەكەم ئارامم ئەكاتە وە ، ئەدەمە شەقەى
بال وەك مەلى بى غەم هەموو ئاسمان تەى ئەكەم ، خوم لى ئەبىتە

– نازانم .. ئافرەتىكە بە ئاستەم دەنگى دەردەچى دەلى پىنى بلى
دايكى (ژىنو) يە .

سەرت بەرزكردەو ، بروكانت هىنايە وە يەك ، نەتناسى يە وە ،
ھاوېرىكەت تەلە فونەكەى دا يە دەستت لەسەر خونات بە لا
گویتە وە .

– (ژىنو) دەستى باوكى ماچ دەكا .. لە نەخوشخانەكەى
سەر وە چاوەروانىن بى بە دووماندا . دەنگەكەت ناسىيە وە ،
رووت رەش داگىرسا ، هەستايە سەرى ، ئاوازی دەنگەكە ،
لە ساتە وەختىكدا سوورى هەلگىرايت ، لىوھكانت لە يەك
ترازان و ھەر چەندت كردو ، كوشاى دەست گوى نەكرد هىچ
بلى ، بە پىرتا و بەرە و دەرگاگە روڧىشتى ، لەوى نىوچاوانت
تەقى بە نىوچاوانى – كاپراكە وە – كاغەزەكانت لە دەست
خستە خوارە وە ، نەپەرژاى داواى لىبوردن بىكەى ، لەبەر
دەرگاگەى بەرىو بەرى گشتى دا فرىات كەوتە وە . پەنجەى
خستبە سەر كاغەزەكانى .

– ئاقورىيان .. بەرىو بەرى گشتى بىرىارى لەسەر دا .. ئا ..
ئەوھتا .

– باشە .. باشە كاكە گىيان ، ئەگەر بە ئەركى نازانى سبەىنى
بىتتە وە بووت تەواودەكەم .

بە دەم رىوھە رنە وەندەت بو دەوترا ، گەيشتتە دەرگاگە وەكو
ھاوھلىكى دىرىن خوت كرد بە ژوورا ، چاوەرىى (فەرمو) ت
پى نەكرا ، زورى نەمابوو (بەيانى باشىش) نەكەى ،
دەستەكانت هەلتە گلوفت ، بسكەى سىمىلت دەھات خوشت
نەتزانى چون وتت :

– قورىيان .. ئەگەر بواریدەن ، ئىمە مندالمان بوو ، بەلكو
دەچم مندالەكانم لە نەخوشخانە دەبەمە وە ، سبەىنى دىمە وە .

پاشا ... تاجی به ختیاری له سهر نه نیم ، به لام هینده نابا دیمه وه هوش خوم و نه چمه سهر شوینیکی بلند جاریکی تر به سهر کاره کانما ووردنه بمه وه نه بینم زور نازارم نه دهن ، نه که ومه گومانه وه به خوم نه لیم بو وام کرد میشکم جه نجال نه بیت و سهری دنیا م لی دیته وه یه ک ، هر چه ند نه مه وی قه ناعهت به خوم بگم که چی ناتوانم ... قور به سهری من له وه دایه نه و په شیمانی یه نه بیته تیزترین نه شته رو له ده قه یه کدا هه زاره ها جار له میشک و گیانم هه لئه چه قی ... نی خو نه خوشیش نیم به خوشمه وه نانا زم به راده یه کی باش ... نانالینم وه ک مروقیکی زور کامل به لام نه مسه رو نه وسهری مه سه له کانی ژیان تاوتوته که م .

حه زم نه کرد به ته نیایی بروم شه قامی ره شی شاره که مم به دوا ی خوما هه لیکه مه وه ... تاوه کو نه و بیره ناقولایانه له میشکم دهر نه چی ، بویه له به رخومه وه و وتم : نه گه ربیت مروقی نه وه ندنه په شیمان بیته وه دانه رزی ... به لام چه ندنه کاری باشه و پیاوه تی و خزمهت گوزارت بی ... نه وه ندنه ی تر ریزت زیاده بیت ... خوزگه هه موو مروقیک وا بیر ی نه کرده وه ...

له په نچه ره ی ژووره که مه وه نه مروانی یه سهر شه قامه که زور که سم بینی هات و چویان نه کرد ... هه ندیکیان نه تووت باخیکی زور رازاوه ن تریقه و پیکه نینیان نه هات ... له بهر خومه وه و وتم ، تو بلی نه مانه له هه موو ناخوشی و په ژاره یه ک به دوور بن ... جا باشه نه مانه دلایان نی یه ... سو زیان جووله ناکات ... یان نه مانه هیچ تاریکی یه ک له ژیانیا ندا نی یه ، ناسوودهن نیتر بو پینه که نن ، زور حه زنه که م وا بزیم ... له پر بیرم گوپی باشه نه م ژیا نه چی یه من به م هه موو خه مه وه ناومه به کوله وه ها کا له پرا به لادا هاتم نینجا نیتر چی نه بی ... سه یرم !!

هاتم کومه لانی خه لکم هه موو ریز کرد هه ریه که ی به بی یی سهر به چینه که ی جیام کردنه وه ... نینجا تیم روانین ، شتی زور سه یرم بینی ... نای خو نه مه پان سی کوشک و دوو نوتومبیلی هه یه ، به لام کافر به زه بییی به حالیدا یه ته وه ، یه ک هه لپه یه وا نه زانی نیستا نا توزیکی تر دنیا به سهر نه مدا نه روخی ، چاوه

چلیسه کانی بریوه ته هه موو شتیکی به هه ر چوار په لا خوی نه کوتی .. نه یه وی دوو کوشکی ترو یه ک دوو نوتومبیلی تریش بخاته سهر گلینه ی چاوی به لام به هیچ شتیکی چاوی پرنا بیته وه ... به لام شتیکی زور سه یر نه م جوړه پیاوانه لای خه لکی زور معته به رن ..

- هه یه تی باویم .. هه یه تی ... زور کوپی چاکه ... پیناوه که به ریزه ..

لاله که ریمی دامویش روژ تا نیواره شان و قول نه کوتی نارقه ی ناوچه وان نه ریزی ، که چی به سکی تیرو به ده برسی ، ده ک سه به بکاری نه م رواله ته به کوی زووخال بیت ، ناخر بو مناله ناسک و جوانه کانی لاله شه و تا به یانی هه زار خه وی سه وز به خواردنیکی خوشه وه ببینن ، به لام نه م دیار دیه تا سه رنی یه به لکو سه ری نه چیته ژیر خاک ، یونا ... زور تا قی کردنه وه نه مه ی سه لماندوه .. زور به ی زوری خه لکی بی دهره تان ناسوده بوون و ناواتیان هاتوته دی ، به لام بی په روا چون به کژ هه زاره ها نه ژدیهای حه وسه ردا تا سه ر نیسقان به دلسوزی یه وه وازیان نه هیئانه وه تا که یشتونه ته ناکام ..

له م بیرکردنه وه یه دا بووم ، له پر هورنی نوتومبیلیک و قیژه ی منالیک و هاواری دایکیک به ناگای هیئانه وه ، کاتی سه رم هه لبری ببینم دایکه که وه ک شیتی لی هاتووه ... هانا بو هه موو لایه ک نه بات مناله روح سووکه که ی که وتوته ژیر ره حمه تی تایه وه ... نه م روودا وه زور کاری تی کردم له جی ی خوم را چه نیم هه رچی هیزم تیا بوو گوپم دایه خوم و خوم که یانده سه ر جاده که مناله که م خسته ناو تاکسی یه که وه رفاندم بو خه سته خانه ... زور دلخوش بووم به م کاره م ... هه ر له ویشدا بریارم دا بوتلیک خوین بده مه مناله که ..

نه و روژه زور نارام بووم ، هه ستم کرد کاریکی بچوکی سه ر شانم به جی هیئاوه .. دنیا هه مووی خوشه ویستی و دهستی یارمه تی دریز کردنه ... خزمه ته له پیناوی خه لکی دا .. به کژا چوونی رووی دزیوی و ناقولایه ... له پیناوی هیمنی و به ختیاری دا .

- نهغه من چ کر؟ بوچی دا کیل و بهرانی که م؟ (دھیت مروف
خول دویف ره فدا کویفی یا نه هاشیژیت) نی خه لکی فی گوندی
دھیری فی کاری نه .

تیژکه ک نیشانی ل بن که فشی وی هات .. هودهستی خو هاشیژتی
گریه کا ته مهت کته کا مازی بی یا ل بن که فشی وی هلدای .
- نهغه نه ژ نه نجامی کیل و بهرانی یه .. چی دبیت گه هه کال
سه ریک دا چووی .. نه جامی چ نینه دی چی بیت .

پوژ بو پوژی نه و گری یا مه زنتر لی دهیت .. نه وی ژی خو نه نینا
وی بیژی کو پرسیاره کی لی بکته .. تاکو گه هشتی یه وی
پادهی ناف ملید وی گه له ک نیشان ، تودی بیژی شهف و پوژ
کاری وی پشتی کیشانه و گه ها ستویی وی یا رهق بووی ، خو
نه شیت ل دوور ملی خو بزفریت .. خالی وی دووسی جارا ستویی
وی وهربادا و قرین ژی هات و پشتا وی قراند قرچین ژ ناف
ملید وی هات و پاشی بیهنه کا باش فه په رخاند ، لی بی ووج بوو
شهفا خو جاره کا دی ژی کره پوژو نال نالا وی بوو .. سپیدی
دهستی خو کره بن که فشی خو ، نه و گری گه له کا مه زن بووی ،
تو دبیزی کته کا خوخی جهی خوینی ل بن که فشی وی کری و چ
سه رید دیار نه بوون و یا بژان دچیت ، هر خودی یو تو
دزانی .. وه لی هات خو ژبیرکر ، هزارا میهفانداریی ژبیری چوو
وی ژ بهر دناخفیت و که سی ب چ ناهژمیریت .. تاکو که شتی و
نه هشیار بووی .. خویشک و خارزا گری یه لسه ر .. شیتی
نه فرو نینه بی بهری دهه - سالایه .. که فیشکا بسه ر ده فی
که فتی .. چافید وی وه کی کانیکا گور گور پوندکید ژی دزین ..
مه لایی گوندی هات دوو دهوره دانی و نقشتی یه ک بوچی کر ..
پشتی مه لا چووی ، شهف بسه ردا هات و بوو نیفا شه وی ..
چافید خو شه کرن و خو لقلقاند و هاته سه ر هس و بیرید خو .
- ها هه و چی یه ؟ هوین بوچی دکه نه گری ؟ کی نه ز نینایمه
قیری ؟

هموی شاش مان .. باوهر نه دکر نه وه دناخفیت ،
هزرکر خه ونه .. وی ژی دهستی خوینی چه پی دا بهر خو
پروینشته خوار لی دهستی وی بی دی هه ری دیشیت وتودی
بیژی رها ناف ملید وی یا قوسیای .. نه وی ژی خو نه نینا وی
پویباری .. نفینک دانان و هه ر نیکی قه ستا ناف جهی خو کرو
نقشتن .. بتنی نه و ماد وی کراسی دا و نه نقشت .. لی خو قاییم
کرو دهنک ژی نه هات . پوژا پاشتر دگه ل تافه زهرکی رابو و

هشیار محمد حسن
دهوک

گه له ک بریفه وه ستیابوو .. خو هی له شی وی شل کر بوو ،
تو دی بیژی نوکه بی ژ سه رشوکی ده رکه فتی .. دافا زوها ل
جلکید وی نه مایه .. لی نه وه موی ژبیرکر ، ده ما دیتی ..
کورسیک ل به رسفکی بو دانی و باوه شینک بو خستی یه کار ..
بایه کی هوین له شی وی ته زاند ، بخیرهاتن دگه ل هاته کرن ..
پشتی نافه کا ته زی هنافید وی هوین کری ، بیهنه کا باش فه داو
دهستویری یا خو خوازت و دگه ل هنده ک گه نجاقه ستا ناف
بیستانی کر و تیر خو خ و حلویک خوارن و خودسه ر په رجانن را
هافیته لایی دی لسه ر که ناری رویباری ، ده ست و چافید خو
شوشتن و بیهنه کی کیل و بهرانی کرن تاکو وه ستیابن ،
فه گه ریانه فه .. بهری نیفاری دهستی وی بی راستی نیشا ..
هه ری دپراوه شینیت لی هه ر ژانا دهستی وی پترا لی دهیت ..
بوو شهف ، ده می نفستنی هات .. نه هه ری ژژانادا ما برسی و
خه و بچاقا نه که فت .

دهستی خو دریزکره بن که فشی خو ، هندهک کنجر بیید تی
نالاندین ونفشتی یه ک یا بهندا فقه بسنجا قی هه لایستی !!
نه فقه چی یه ؟!

- چ نینه برا هندهک - بیوکانه - قوتایه مه یا دانایه سهر وی
قونیری یا لبن که فشی ته ، قه می دهر دکه ت .. نه گهر خودی
حه زکته ، تاکو شه فقه کا دی دی دهر دکه ت .

ژنوی وی زانی کو قونیره .. نافی وی بهیست بوو لی
نه دیت بوو .

- نه ز دزانم چی دبیت بیوکانه دهرمان بیت .. ما نه ف نفشتی یه
بوچی یه ؟

- برا بلا نه وژی پیغه بیت .. ما تو بیگار هکی پیغه دبینی !؟
- مادهم نه ز چ ووچا ژنی وهرناگرم و زیان بمن ناکه فن ،
ناهه لگرم . نفشتی ژبن که فشی خو فقه کرو چوو دهست و چافید
خو شوشن و هات چافید خو بدهستمالی زوها کرن و روینشته
سهر جووده لیکتی و سهر تیشت هاته بهر ، تیر خوارو بیهنا خو
فهدا .

- سپیده باش ،
- گیان باش ، دی که ره مکه ن .

- هاته هیژتا کاری خو نه کری یه ، پا مه ترمبیلایه ددیف ته
پا ..

- برا پیچهک بیهنا خو فره هکن ، تاکو نه ز خو پیک بینم .
پاست پابوفه و چوو دژورقه و خو پیک نینا و هاته بهرسفکی .
- دی برا پابن ، ل هاژویی ترمبیلی درهنگی یه .
- دی بخاترا هه وه ، نه فقه نه م چووین .
- وهی بخیر بچن ل سهر چافا ، وه غه را خیری بیت .
- خوش بمینن .. سهر و چاف هزار سالی بن .

ل ترمبیلایه خو سوار بوون و دا ریشکی و پشتی دهمه کی
که هشتنه باژیبری و هه فالید وی نه و که هانده مالا وی وقه ستا
مالید خو کرن ، پاست بی ی ناخفتن ژ بهر نه خوشی یا خو
نه کاری سلاف ژنی بکه ت و چوو د ژودا خو فقه و دهف و دهف خو
دریزکر .

- ها کوروتی خیره !! ، چ ل ته هاتی یه ؟
- باب نه ز نزانم ، قونیره ، برینا بادی یه ، دهردی حه فتی یه ،
بی لبن که فشی من هه لدای و بیوکانه و نه ف کنجره بیید تی
نالاندی .

- کورپی من چ نینه مادهم بیوکانه ل سهره دی دهر دکه ت .
تاکو بوویه شهف گیانی وی هاته دهری و پروژا پاشتر ژنی
بسه رقه چوو .. هه ر نه و لای بی بهری .. تایید سارو گهرم
بی دثینی و تودی بیژی ده هید دهره سیایینی .. هه موی له شی وی
بی دثیشیت .

- بابو پا دهرنه بوو ، نه فقه بوو چ ؟ نه ز شهرم دکه م بچه
دختوری ژنی ، بیوکانه یا پیغه نویسیای و ژیفه نابیت .. پاشی
دترسم دختور هندهک ناخفتنید کریت بیژیته من و پویته بمن
نه کته .

- نه کورپی من دختور چی یه ؟ نه ز گافا دی چوو مه نک -
حه جیکی گویی - گوته من بیوکانه نه په فینیت نه فقه به نیشتی
که زانی .. به نیشتی که ره می .. کیزید قه لاندی .. ملحه ما
پهش .. وگه له کید دی و گوته نه ف نیشه یا خومالی یه و
دهرمانید دختور چاره سهر ناکه ن .

- نه باب نه ، نه ز دی سوبه هی له شی خو شووم ، قه می نه ف
بیوکانه بن که فشی من به رده ت و دی چمه نه خوشخانی .
- تویی بدلی خوبی ، نه ز نا بیژمه ته نه چه .

پروژا پاشتر سپیدی زوی دهیکا وی ئاف بو گهرم کرو پشتی
هنگی وی ژنی سهری خو پاقژ شوشت و هه ر دا ئافا گهرم
بیوکانی داکه ت و بدهستی چه پی دا ژیفه کته ، تاکو هه موی
ژیفه کری و بده فکی گویزانکی تراشی دا شوینوارید بیوکانی
نه مینن و دا بساناهی بکه قیت بو دختوری ، به لی پا مرنی بخیر
وهه .. گیانی وی لی ببوو به لا .. ژسه رشوکی دهر که فت و له شی
خو زوها کرو کاری خو کر و کاری خو کر گه ل هه فاله کی چوونه
نه خوشخانی .

- پروژا باش
- گیان باش ، خیره ؟
- برا پاجیته کی بو نک دختوری .
- نافی ته چی یه ؟
- هوزان محمد سیفو .

چوار دهره م دانانه سهر میزا نفیسه ری ، وقه ستا لای
دختوری کر .

- نیشا ته چی یه ؟
- دختور بن که فشی من بی وهرمتی و ژانادکته .
دختوری پاتکا خو من بی وهرمتی و ژانادکته .

دختوری پاتکا خودایی ولسه راجیتی هندهک چه بکید
 - پاراسیتول - و دوو درزی بیید - نو فالجین و فالیوم - بو
 نفیسین و بهری خون نه دا بن که فشی وی .
 - بلا هیژ مه زن بیت و شهش پوژید دی و هره دی نشسته رکهم .
 وی ژی بی ی ناخفتن بی دگل خود بیژیت :
 - بابو نوکه نه ز نیف مریمه و لا شهش پوژید دی وی کورینی
 رهق کهم - ل ژوورا دختوری دهر کهفت ، چوو دهرمانخانا
 نه خوشخانی دهرمانی خو و هره گرت و هاته ژوورا - برین پیچی -
 نه وی ژی هه ردوو دهرزی کره ناف هه ف و بو دانان ، ناگه هژ
 خون نه ما .. چاریکه کنی وان نه و دریز کره سه ر تهختی .. تاکو
 گیژاتی یا وی ژی چووی و پشتی بیهنه کنی له شی وی رحهت بوو و
 تا ژی چوون .. به لی قازانج ژی چی به ؟ پشتی زقبری به مال
 پیری و هکی بهری ، چونکه نه ف دهرمانه نه چاره سه ر کرن بوو .
 لی بتنی ئیش بو دمه کی دراوه ستاند .
 - (هه وار) تویی به ره فی نه هه هنده پوژدی چیه نا فا و نه زنی د
 فی کراسی دا ، دا بچینه جهن تاییه تی (العیاده) بی دختوری
 قه می چاره سه رکهت .
 - (هوزانو) نه زنی به ره هم .
 چوون و بسه ر په بیسکید جهن دختوری که فتن و چوونه د
 چاقه ریگه هی نه و چافی وان به ره ده ستنکی دختوری که فت و
 ریزه کا کورسی یا یا دانای بوو بو روینشتنا نه خوشا دا چاقه ری ی
 که ها خوب کهن . لی که سه ک نه خوش نه ل ویری بوو دختوری و
 به ره ده ستنکی خو پیک دئینا دا بچنه مالید خو ، لی چاقید دختوری
 بو ان که فتن پیچه کنی خو گیروکر .
 - ئیقاره باش .
 - گیان باش ، دی که ره مکه ن ، یا بخیر هاتن لسه ر چاقا .
 - خودانی خیرابی ، دقیت ل مه ببووری نه م درهنگ هاتین ..
 - نه خیر هیژ زوی به ، هه وه چ دقیت ناماده مه .
 - دختور مانی نه فرو سپیدی نه م هاتینه جه م ته ل
 نه خوشخانی ، لی ته کار نه بوو ژبه روه ستانا ته بنه خوشافه ، مه
 پیدفی زانی بهینه فی ره .
 - دی که ره مکه خود ریژ که سه ر تهختی دا بنیرمی .. وه ح پا من
 باور نه کر هنده نه ف کوله یا مه زنه ، ژ به ر هندی من گوت
 شهش پوژید دی و هرن .. نه گه ره هه وه بقیت دی نوکه
 نشسته رکهم

- نی کاری ته به توژمه چیتر دزانی ، به لی لنه خوشخانی ...
 - مادی چه وانه ف شه فه تاکو سپیدی خه واه ته هیت ؟
 دهست هافیته دهرزی به کا په نجی و دانا جهن کولی لی پا په نجی
 ژی نه گرت . - هه وار - ی دهستی وی گرت و دختوری
 بن که فشی وی بیره ری (مقص) نشسته رکرو تراری تاییه تی دا به ر
 کیم و عه داف و خوینا رهش تاکو بنیفی بووی ، و په مبوی
 بسه ری بیره ری فه کرو کره دناف برینی دا و هه ر باد او ئینا دهری و
 بدهستا برین باش فه گفاشت تاکو چه نده کا خوین و کیمای دی ژی
 دهر که فتی و پاشی باش په مبوی بیره ری دنیکا برینی هوسی تاکو
 پاقرکری و هندهک دهرمان و پیچه کا په مبوی دانانه سه رو
 بپلاستری باش گریدا ، و دهستی خو شوشتن و زوها کرن و
 دهست هافیته راجیته کنی و که پسولید - لینکوسین - دگل
 چه بکید - جیسک - بو نفیسین ، و - هه وار - چوو دهرمانخانی
 بو کرن و ئینان .
 - فان که پسول و چه بکا پوژدی چوار جارا دوو دووه بخو .
 هوزانی دهست هافیته به رینکا خو و دهه دینار ئینانه دهر
 - نه جامی نه نه فه دناقه را مه دا نینه .
 - دختور نه مالی من بی کیم دبیت نه زیده ، کا درافی ته چه نده
 ژی راکه .
 - سه ر خاترا هه وه هه شت دینارن و دوو دینار ژی بو
 به ره ده ستنکی .
 - ولا بابو نه رزانه ، ما نه گه ر نفشتی ببینج دینارا بیت ، هه ما
 دختور چه ندی بخوازیت هه ژی به ، ما نه وه یه که کنی هه وار ؟
 - برا نه هه تا وی په بیسکی بهایی نشسته رکرو کولکی گران بیت .
 - که کو هه پو بهری فی ده می و هره فی ره دا بو ته دهرمان که م .
 هه ردوو کا خاترا خو خوازت و چوونه ژ دهره .
 - هوزان ما تو دکاری هه پو دوو دینارا بهایی دهرمان کرنی
 بدهی ؟
 - که کنی هه وار .. بلا بن که فشی من چی ببیت من چاف ل پارا
 نینه .
 - برا نه تو بتنی بی ، نی هه ر ئیقاره کنی چه فتی دوو دینارا
 کوم دکهت .
 - برا نه ژی تباری هه موی یا .
 - که کو ما نه گه ر ته وه گوت و من وی دی وه گوت هه ما مه
 پیرو زبیت و بلا گازندا ژ خو بکه بن ژ که سی دی نه که بن ..

کاتر...

خەم ئەبیتە پرسیار

سەر بوو بوو بە تابووت و لاشە خنکاوه کانی لافاوی ژبانی
بە ئه برا بو گۆرستانی تازار .. ئەمەندە پرسیارو وه لامی تی
ئاخنی بوو وه کو شارە زەردەواله ی لی هاتبوو ، یه ک به وی تری
ئەووت سەرە ی دەرچوونی منه .

- تۆ بلی شوینی وورته وورته نا به دلپیه کی خومی تیدا
مایی ؟
جار جاریش ئەبووت :

- ئافه رین سەر ئەوهنده زل بی و وه کو ته نه که یه کی پزیو به
که لکی هیچ نه یه ی ؟! ئینجا ئەبووت :

- به خوا گویشم به قورقوشم پر بکه مه وه هه رتی ئە ئاخینری ،
ئیتیر سەر چی بکات ، به رگه چون ئەگری ؟ زور خوی به هه موو
کون و قوژبنیکا ئەکا ، ری له ریبوار ئەگری په رده ی گوی
ئەپسینی ، قورقوشمیش ئەسمی !

« بزەیه ک به نیوه چلی له بنی لیوه کانیه وه دەر باز بوو .
- بو چی یه ؟ تۆوا ئەلی ی ؟

- ئە ی تۆ ئەلی ی بی شه پر فروشتن زور زورداری خوی
ئەنوینی ؟

- ئە ی کی ئەلی نه ؟
- کوره دهووس به ، خو نواندن بی زورداری کوا !

- ئە ی ئەگەر پیلاو بیه وی قاچ ناتاسینیت ؟
« به گرانی سەری دانواندو سه یریکی پیلاوه کانی کرد .

- په چ په ح هه ر ئەم پرسیاره مابوو بناخترینته سه رمه وه .
« پیلاوه کانی قوړو چلپاو رهش و بازووی کردبوون و به دل و
دەروونی پییدا ئالابوون .

- راست ئەکات ، له وه یه پیلاوه کانم نه زانن ئەمه یان له دهست
دیت .

- من نالیم .. به لام ئەگەر ؟

- ئەگەر چی ؟

- هیچ .

له به رخویه وه ئەبووت :

- گالته م به و خوره دیت که له زستاندا جگه ره ی خەم
داناگیرسینی به زه ییم به و دهریایه دا دیت که شه وو پوژ
شه پوله کانی به شه رزه یی به ره و که نار ئە پوژ و ناگه نه بیابانه
له تینوودا خنکاوه کان .

- ئەوه ئەلی ی چی ؟

- هیچ

- ئە ی تۆ هیچی بی نادهیت ؟

- نه خیر .. ئەگەر بم ویستبایه له میژدا پیم ئەووتی کریارییم .

- خوا حاقیز

- ئاختر تۆ وه ره .. بزانه م .

- ئە بی پرۆم

- ئاخرو وه ره ، ئە بی نرخ ی بو دابنریت و ته نیا توش شك ئە به م .

- بو من ؟ من که ی حیسا بزانه م بووم هه تا بزانه م یه ک و دوو ئە کاته
چەند

- له خه ودا پیان ووتووم .. وه ره

- باشه ئەگەر من ئەمه م کرد ، کریاری هه یه ؟

- زور ، هه موو شتیک به تاقی کردنه وه نییه ؟

« زه نکولی له یه کدانه وه کرا به ملی که له کیوی شاخ وه هه ردا ...
کی به رکی ی له شو دەر وون کرا به یه ک بو وه لامی پرسیار ی
مان و نه مانی لاشه ی ژیر شه پره دهرزی سیسته ری
نه خوشخانه کانی سی و جگەر .

- ئە ی یاسا ئەلی چی ؟

- که ی هه موو شتیک به زور چه سپا ،

یاسا ئەلی هیچ .

chalakmuhammad@gmail.com

له گهل

حيدر عبدالرحمن

شانوگهري (شيت) ي بولگاکوف به ناماده کردنی
 شانوگهري (بورژوازي نه جيب زاده - Le bourgeois gentilhomme -
 ی مولیر داده ندریت ، که نزیکه ی سده و نیویک ده بیت مولیر
 نووسیویه تی و بو شانو دهری هیناوه . بولگاکوف له
 ناماده کردنه که ی دا هندی جوانکاری له شانوگه ریه که ی
 مولیردا کردوه به وهی که له سر هه مان ریچکه کومیدیه که ی
 شه و ، سوودی له ته کنیکی نویی نووسین و دهرهینانی
 شانویی به وه وهرگرتووه ، هه روه ها هه ولی نه وه شی داوه که له
 هندی هه لوئیستی سه ره کی ، له وینه کیشانی
 کاراکته ره کان دا ، یان له دروست کردنی رووداوه کان دا له
 - مولیر - جیا بیته وه ، به لام له جوژدان - دا که بوته کوره که ی
 شانوگه ریه که ی بولگاکوف نه یتوانیوه هیچ گورانیکی تیدا
 بکات ، یان به شیوه یه کی تر بلین دهقاو دهق گواستویه تیه وه ،
 هه روه هاش به گویره ی کاراکته ره کانی تریشه وه .
 مولیر له م شانوگه ریه ی دا به روون و ناشکرایی چینه
 نه رستوکرایی به بورژواکان ریسوا دهکات ، بولگاکوف - یش
 هاتووه نه م ریسوا کردنه ی قولتروگه وره تر کردوته وه .
 جیاوازیه کی زور له نیوان سه رده می مولیرو بولگاکوف دا به دی
 ده کریت سده و نیویکیان به ینه ، له و ماوه دوورو دریزه دا دونیا
 له هه موو لایه نه کانی ژیانه وه پیشکه و تنیکی تیکرایی به خویه وه
 بینیوه ، واش ری که وتووه که هه ر یه کیکیان په نجاو یه ک سال
 ته من به رنه سر .

- ئیتر مه به ست له که م و زوری چیه له ژیاندا؟ -
 - نه بی خوت لی هاتوویی و بزانی ووشه ی مردوو چون زیندوو
 نه کریته وه .
 - نه گه روابی نه بی نرخ به ره و بازاری فروشتن پروات .
 - بیکه نینی به م قسه یه نه هات و له دلی خویدا نه یووت .
 - منی کرد به وه کیلی خوی ، چه زبکه م نه لیم زور به دروو که م
 به راست ، خوم وه کیل نیم ؟
 - زهرده خه نه یه ک شه قلی لیوه هه لپزرکاوه کانی شکاندو
 هه رچی تازاری لاشه ی تازار دراوی نیوگوپ هه یه له ژیاندا تیدا
 به دی نه کرا .
 - نه ی نه گهت . نازانم به م شیوه یه کاممان به ختیارین ، بلیم
 زور یاکه م به دهستی خومه .. من وه کیل نیم ؟ به لی که س هه یه
 بلی نه ؟ نه خیر .
 - تو بلی نرخی بو دابنی ؟
 خو نه و نازانی من به زور یا به که م تی هه لته چم ، یا قازانج
 ناکه م ؟
 - ته می خه م وه کو هه ور سه رو بنی دلی داگرت و
 چاره کانی وه کو په نجه ره به په رده یه کی رهش دا درایه وه .
 - بلی بو نه مم کرد به وه کیلی خوم ؟
 بو ته نیا نه م کرد به وه کیلی قسه کردنم ؟ نه مجا ..
 - نه مجا چی ؟
 - هه رچی بکردبایه میشکم به قسه ی نه نه کرد . خوژکه نه مزانی
 به کوکردنه وه و لی دهرکردن مه سه له که نه گوپی ؟
 - سه یریکی تری پیلاوه کانی کردو خیسه یه کی لی کردن .
 - نه ی کوا سه رو بنی پیلاوه کانم و قه یتانه کانیان هیچ
 جیاوازیه کان نییه ؟ وه لاهی هه موویان بو پی دروست کراون .
 - ناخر به زه بیم به سه رتدا دیته وه .
 - تو چیته به سه ره وه ، تو وه لاهی خوتت ناوی ؟
 - ئی به لی .
 - سه ری رهش هه لگه پابوو ، وه کو تو پی پی به
 قه یتانیکی سه ی درزی ده می پی چنر ابوو وای زانی
 پیلاوه کانیتی قاجی به رز کرده وه ، به رز کرده وه به رانبه ری
 پای گرت .
 به خه تنیکی ووردی رهش لی نووسراوبوو نه مه یه و نه میشیان
 هیچ .

شانوگه‌ری «خانه‌دان» دا

نه جیب زاده‌کان کین ؟

له سهرده‌می مولیردا چینه کومه لایه‌تیه‌کانی سهرده‌م دیاری کرابوون ، نه جیب زاده‌کان به پشتاو پشت ، نه‌وان چینی بلندی کومه‌ل بوون له سهروی هه‌مووشیانه‌وه پاشا خوی ، بویه به‌مندالی پاشاکانیان ده‌گوت مندالی خواوند ، وه‌کوه‌نری چواره‌م له به‌یه‌ک گه‌یشتنیکی له گه‌ل نه‌وه نه‌جیب زادانه‌دا له سالی 1596 دا ده‌لی : خوورپه‌وشتی‌تی نه‌جیب زاده‌یی جوانترین نازناوه بو‌نیمه ، بویه هه‌رده‌م پیاوه‌کانی نه‌م چینه له ده‌ورو پشتی‌دا ده‌ژیان ، ده‌ستیان تیکه‌ل به‌سیاسه‌ت و جه‌نگ ده‌کرد ، بی‌نه‌وه‌ی بچه‌ناو جه‌نگ ، شان به‌شانی شابوون ، بویه له روشنبیری و نه‌ده‌ب و هونه‌ردا به‌شیان له چینه‌کانی‌تر زورتربوو ، شا وه‌زیفه‌ گشتی‌یه‌کانی تری ده‌دا چینی ناوه‌ندی بورژواکان که هه‌ندی له‌وان ده‌بوون به‌نه‌جیب‌زاده ، به‌لام نه‌جیب زاده‌یه‌کی ناره‌سن ، له‌وانه (نه‌جیب زادانی شیر) له فرمانه‌ جه‌نگی‌یه‌کان‌دا نه‌جیب زاده‌کانی جل‌وبه‌رگ له‌فرمانه‌کانی دادگادا .. هتد ..

سهرده‌می مولیر

مولیر له میژووی کلاسیکی فه‌ره‌نسی‌دا سهر به‌نه‌وه‌ی ناوه‌راسته‌ پیشتیش (کورنی 1606-1684) و (پاسکال 1623-1662) بوونه ، دووای نه‌ویش (لابروپیر 1645-1696) و (فینلون - 1651-1715) هاتوون ، به‌لام نه‌وه‌ی - مولیر - چوار نووسه‌ر ده‌گریته‌وه که گیانی سه‌ده‌ی جه‌فده‌هه‌می فه‌ره‌نسا ده‌گرنه‌ نامیز که بیجگه‌ له - مولیر - خوی بریتین له (لافونتین - 1621-1695) و (راسین - 1639-1699) و (بوالو - 1635-1716) زور جار نه‌وه‌ی مولیر به‌نه‌وه‌ی سالی 1660 داده‌ندریت چونکه

له‌م میژووه‌و له دووای نه‌م میژووه‌ش باشتترین کاره‌کانی مولیر - ده‌رکه‌وتوون .

مولیر - له شانوگه‌ریه‌کانی‌دا هه‌ولی نه‌وه‌ی ده‌دا ره‌وشت و نه‌ریته‌هاو چاخه‌کان نیشان بدات و ره‌خنه‌ له بیرو باوه‌ره باوه‌کانی نه‌و سهرده‌مه‌ بگری ، بویه شانوگه‌ریه‌کانی خه‌لکیکی زوری ده‌هیناپه‌ پیکه‌نین ، له‌و که‌سانه‌ی که که‌م و کورپی و خه‌وشه‌ کومه‌لایه‌تیه‌کانی خویان و سهرده‌مه‌که‌یان له ناوینه‌ی کاره‌کانی‌دا ده‌بینی .

بولگاکوف کی‌یه ؟

ناوی ته‌واوی میخائیل ئافنا سیفتیش بولگاکوف - ه له سالی 1891 له شاری - کییف - ی ئوکرانی له دایک‌بووه ، باوکی ماموستای لاهوت - بووه ، پزیشکی خویندوووه به‌پله‌ی نیمتیازه‌وه ده‌رچوووه ، نه‌وه‌نده له‌سه‌ر پیشه‌که‌ی خوی به‌رده‌وام نه‌بووه هه‌رکه‌ وازی هیناوه‌و پرووی کردوته‌ رۆژنامه‌ گه‌ریه‌تی و نووسین .

بولگاکوف یه‌که‌م چیرۆکی خوی له‌ناو شه‌مه‌نده‌فه‌ر نووسیوه له‌و کاته‌ی که‌ ویستویه‌تی سهردانی نه‌خوشیک بکات له شاریکی تردا . له سالی 1926 - دا یه‌که‌م کاره‌کانی خوی به‌ خه‌لکی گه‌یاندوه ، که بریتی‌بووه له رۆمانیک تیای‌دا به‌شیکی زوری تا‌قی کردنه‌وه‌کانی خوی تیدا تومارکردوه ، پاشان هه‌مان نه‌و رۆمانه‌ی خوی کردوه به‌ شانوگه‌ری و نه‌م رۆمانه‌ مه‌زنه ، بولگاکوف - ی گه‌یاندوته‌ ریزی نووسه‌ره‌ ناو‌داره‌کان . له سالی 1932 دا . وه‌کو پسه‌پوریکی درامی له شانوی موسکو - ی به‌ ناوبانگ دامه‌زراوه ، نه‌و شانویه‌ی که‌ ستانسلافسکی و دافتشینکو بنیاتیان نابوو ، به‌ ناویانگترین نه‌و کارانه‌ی که‌ له‌وی‌دا پیش‌که‌شی‌کردون ، ئاماده‌کردنی رۆمانه‌ مه‌زنه‌که‌ی گوگول - ه (ده‌روونه‌ مردوووه‌کان) بو شانوگه‌ری ، به‌لام نه‌وه‌نده له شانوی موسکو نه‌ماوه‌ته‌وه له‌به‌ر نه‌م‌ناکوکیه‌ی له نیوان ستانسلافسکی و دافتشینکو‌دا هه‌بووه ، له کاتی ده‌رهینانی شانوگه‌ری‌یه‌ک له‌سه‌ر ژییانی - مولیر - بویه له سالی 1936 لی‌یان جیا بوته‌وه ، دووای په‌نجاویه‌ک سالی ته‌مه‌ن له سالی 1942 به‌نه‌خوشی گورچيله‌ کوچی دووایی کردوه ، وه‌ته‌نیا یانزه شانوگه‌ری له دووای خوی‌دا به‌جی هیشتوووه . له‌وانه (داستانی شانوگه‌ری) (به‌فری ره‌ش) (دون کیخوتی) (دووا

جووله به جووله و ههنگاو به ههنگاو له گه ل خوئا هيناوه .
 فيدوتوف زاناو هونه رمه نديكي گه وره بوو ، له پروخاني نه و
 ديواره ي كه ده كه ويته نيوان نه كته رو ده وره كه ي ، ههروه ها
 ريگا نيشان دان و رانمووني نه كته ر بو فري داني نه و نه ريته
 دروزني يانه و بو نه وه ي له جي گه يان دا نه ريته راستگوو
 راسته قينه جي ي بگريته وه .

فيدوتوف - له مولير ده گه يشت و پروه راسته قينه كه ي
 ده رده خست بويه ستانسلافسكي ستايشي فيدوتوف ده كاو
 ده لي :

من ته مسيليكم ده كرد كه هيچ هونه ريكي تيدا نه بوو ، هه موو
 دروزني بوو له گه ل ژيان دا ، به لام فيدوتوف به تيكرايي ژياني
 ته مسيل ده كرد ، نه و ژيانه ي دوور له دروزني يه .

نه گه ر نه مه بيروپراو بوچوون و تواناي نينسانيك ي بليمه تي وه كو
 ستانسلافسكي بي به رامبه ر به مولير ، نه ي ده بي بيروپراو
 تواناي ده رهينه رو نه كته ريكي كورد چون بي به رامبه ري ؟

خانه دان يان نه جيب زاده ؟

مه سه له ي ناماده كردن هه ر نه وه نده ني يه كه هه ندي له براده ره
 ده رهينه ره كانمان بوي چوون به شيلاني ده قيك به هاو هه وه سي
 خويان ، هه تا نه و راده يه كه ته نيا ناوي نووسه ره
 راسته قينه كه ي خوي پيوه بميني نينجا بو خو ده ر باز كردن له و
 گونا هه ي ده يكه ن مه سه له ي (ناماده كردن) ده كه نه بيانوو .
 نه م شانوكه ري يه به سه د پينه و په رو بوته نه و خانه دانه (تحسين
 شعبان) به ناماده كه ري دووم داده ندرت دوو اي بولگاكوف
 چونكه له هه ردوو ده قه كه ي «شيت - ي بولگاكوف» و
 (بورژوازي نه جيب زاده - ي مولير) نه م خانه دانه ي به ده ست
 هيناوه .

ده رهينه ركه خوي ناماده كه ري شانوكه ري كه يه ، هه ولي نه وه ي
 داوه ناو نيشانه كه ي - مولير - هه ل بژيري بو شانوكه ري كه ي
 نه ك نه وه ي بولگاكوف ، به لام من به لاي خومه وه ووشه ي -
 خانه دان - نه و چمكه ناداته ده ست كه له ناو نيشان و ناوه رو كي
 شانوكه ري كه ي مولير هه يه و به عه ره بي به (البرجوازي النبيل)
 وه رگيردراوه . چونكه خانه دان په گه و په چه له كي كه سيك
 ناگريته وه ، به تايبه ت نه گه ر نه و كه سه پياو بي ، به كه سيك
 ده گوتريت كه داناو په وشت به رزو به ريزو گران بيت : خوگر

دهكات ، وه ههروه ها شانوكه ري (شيت) كه يه كه م شانوكه ري
 وه رگيراي بولگاكوف - ه بوسه ر زماني عه ره بي ، له كاتيكا
 نه م شانوكه ري يه ي پيش كه ش كردوه كه پسپوريكي درامي
 شانوي هونه ري موسكوبوه .

موليرو شانوي كوردي :

نه و ده رهينه ره ي له خوي راده بيني كه شانوكه ري كه ي مولير بو
 شانو ده ر بيني ، يان نه و نه كته ره ي ده وري پاله وانيه تي له و
 شانوكه ري يانه ده بينن ، دياره پشت به تاقي كردنه وه يه كي پته و
 ده به ستي و له وه دلنيايه كه له مولير - گه يشتوو ، نه گينا نه گه ر
 له به ر نه و ترسه كه وره يه نه بوايه ده بوايه تا ئيستاهه ر يه كه و
 دوو سي جار ان شانوكه ري يه كاني شكسپير - ي وه كو (هامليت و
 ئوتيللوو لير پاشاو يوليوس قه يسه رو روميوو جوليت مان بديايه
 كه من دلنيام بينه ري كورد چه ند به تاسه يه نه و شانوكه ري يانه
 ببيني ، به لام هونه رمه ندي كورد پيش ناهه قي ني يه نه گه ر بترسي
 بچيته ناو توپري مل ملاني له گه ل شتيك دا كه له تواناي خوي
 گه وره تره . سا نه گه ر نه و ده ست كورتي يه له به ر نه بووني
 نه كته ري پيوست بيت يان نيمكانياتي تايبه تي . يان هه ر
 هويه كي هونه ري تر كه ده رهينه ري كورد سارد بكا ته وه .

ستانسلافسكي له ياداشته كاني خوي دا دان به وه داده ني كه له
 به زمه ساتي - سوتانفيل - ي مولير - نه گه يشتوو بويه له
 ده وره كه ي خوي دا سه ر نه كه وتوو ، نه وه تا به ناشكرا ده لي :
 له به زمه ساتي (سوتانفيل) ي مولير دا له نيوان من و
 ده وره كه م دا ديواريك هه بوو ، نه م ده تواني له به ر نه و ديواره
 مولير به هه قيقه ته كه ي خويه وه بناسمه وه ، پيشتر وام ده زاني
 كه من هه موو شتيك ده زانم ، چونكه شانوكه ري يه كاني -
 مولير - م له پارييس بيني بوو ، به لامه وه شتيكي زه حمه ت
 نه بوو ، فيدوتوف بي ي بي كه ني بوو ، نينجا بي ي گوتبوو : تو
 شتي له م بابه ته ت زور ديوه له پارييس هه موو ناميره كانيانت

بیت و کاروباری ریک و پیک بیت ، کرده و هکانی بیته مایه ی سهر سورمانی خه لکی بویه پی ی دهلین ، که سیکی خانه دانه ، نالین چینیکی خانه دانن .

نه وهی مولیر مه به سستی تی مه سه له ی چینیکه له چینه هه ره پایه داره کانی مولیر، دکتوره - شکریه رسول - یش دهلی ده توانین بلیین شازاده ، نه م ووشه یه ش هه مدیسان له خانه دانه که نزیک تره ، یان (عالی جه ناب) که به رامبه ره به (gentle homme) دی .

ئه کته ره له نیوان داهینان و جوینه وه له خانه دان دا ؟

شانوگه ری درامی ، نه مرو هه ره ته نیا دوو چاری کیشه ی نه بوونی دهقی شانویی کیشه کانی تری شانوو چاره سه ره کانی نه بووه ، به لکو دوو چاری کیشه یه ک بووه که له هه موو نه وانه که متر نی یه نه گه ر گه وره تر نه بیت ، نه ویش کیشه ی نوی بوونه وهی نه کته رو دروست بوونی نه کته ری نوی یه ، نه وانه ی که به روشنبیری هونه ری و پالوتنی خوینانه وه جیا ده کرینه وه و ده بن به هونه ره مندی داهینه ر .. به و شیوه یه ی که دووربن له روتین و قالبی له یه ک چووو دوو باره کراوه ، یان ده بن به و نه کته ره داهینه ره ی که ده بنه ته واوکه ریکی به هیزو زیندووی نووسه رو دهرهینه ر .

نه کته ری یه ک شیوه یی بیجگه له چه ند نه نجامیکی دیاری کراو به ولاره شتیک به بینه ر نابه خشی و به هیچ کرداریکی خولقاندن هه ل ناستی ته نیا به و ناکامانه نه بن که له لای هه موو بینه ریک ناشکراو زانراوه ، به ره له پیش که ش کردنی .

ئه کته ری مه زنی ئینگلیزی (تولیفیه) له م باره یه وه ده لی :
(نهینی هه ره گه وره ی من وه ک نه کته ریکی سه رکه و تووله وه دایه که من بینه ر تووشی کت و پریه ک ده که م به پیچه وانه ی نه وه ی چاوه پروانی ده کات) یان به پیچه وانه ی نه کته ری یه ک شیوه یی نه کته ری خولقینه ر به به دووا گه رانی خوی ده ناسریته وه ، به خولقاندنی ده وره که ی خوی و ده سگیر کردنی نه وه ی ده یه وی ، بینه ریش له به رامبه ر نه و نه کته رانه دا هه ست به زیندو و بوونه وه ی خوی ده کات ، وه هه روا ده زانی که هه موو شتیک سه ر له نوی و بویه که مین جار روو ده دات ، نه و

ئه کته رانه ی له (خانه دان) دا که و تبوونه ناو نه و چوارچیوه یه ک شیوه یی یه (ماموستای سه ما - محمود احمد) ، (ماموستای شیره وانی - ولید خالد) ، (ماموستای فه لسه فه - علی احمد) ، (سرانکو - خالد به رزنجی) (دورانت - زایه ر عبدالله) (نیکول - شیرین صابر) ، (کلیونت - محمد سعید ابراهیم) ، (قازی - ابراهیم حکیم) .

کاریگه ربوونی نه کته ره له خانه دان - دا

یه کی له و دیاردانه ی که له زور شانوگه ری بیانی دا هه ستی پی ده کری نه وانه ی له سه ر هه ندی له شانوکانی کوردستان دا پیش که ش ده کرین ، به تاییه ت له م خانه دانه دا نه وه یه که دهرهینه رو نه کته ره کان - هه ندیکیان - ده سه لاتیان به سه ر نه وه دا نه شکاوه که وا یه کسانیه ک له نیوان حیواره کان و تیقای درکاندنی نه و حیوارانه دا به دی بینن ، به و شیوه یه که نرخی خوینانین بدریتی و له گه ل ریباری شانوگه ری یه که دا برون ، حیواره کان یه ک له دووای یه ک ده ته قنه وه و بواری بینه ر ناده ن هه لوسته یه کیان له گه ل دا بکات و تام و چیژیان لی وه ربگری . هه ندی له نه کته ره کانی خانه دان نه وه ی به خه یالیان دا ناییت نه وه یه که ده ور له شانوگه ری کی مولیر - دا ده بینن ، هه ره به هه مان قالبه داریزراوه کانی جارانیان له شانوگه ری یه میلی یه کوردی یه کان دا هه لس و که وت له گه ل ده وره کانینان دا ده که ن .. دهرهینه ر هه ولی نه وه ی داوه به جل و به رگی پوژشاوایی ، به پرواله ت له دیمه نی نه کته ره کان بگوری به لام پوچیان ، نه فسیه تیان ، جولانه وه یان ، ده نگیان هه ره له ده قه ساده یی یه که ی جارانی ماوه ، بویه له دهره تی وادا ئارایشت و دیکوری رازاوه به هانای رزگار بوونی شانوگه ری یه ک نایین که ناوه روکی نه کته ره کانی داهیزرابیت .

هه ندی نه کته ره خوورپه وشتی نه میبایان پیوه نی یه تا به گویره ی پیویست به رگه کونه که ی خوینان فری ده ن و به رگیکی نوی

دهرھينەر :

ناشي ئەو لە بېرکەين کە دەرھينەر توانيويەتی بە قەد ئەو بوارە
 ھونەرپەسەي بۆي پەسکاوھ ، ھەولئ ئەو بەدات کە ھەندئ
 ووردەکاری لە ئيشە کەي خۆي دا بکات . بەلام سەرباري
 ئەمەش ھيشتا کەي و خاموشیە کي زۆر - مەلەل - بالئ بەسەر
 سەر و سيمای شانۆگەرپە کە دا کيشابوو ، بە تايبەت لە ساردئ
 جولانەوھي ئەکتەرەکان ..

مولير - لە شانۆگەري پەکانئ دا پشنتئ بە (جولانەوھ - ھوکت)
 بەستووھ بە تايبەت جولانەوھ کوميدئ پەکان ، ئەوانەي تام و
 چيژ بە شانۆگەرپە کە دەبەخشن ، بەلام ئەگەر ھەر
 شانۆگەرپە کي تزي مولير - لە جولانەوھ کوميدئ و پەرنامانجانە
 پروت کراوھ ، پان دەرھينەر شارەزايپە کي ئەوتوي لە
 قوتابخانەي مولير - دانەبوو ، ئەو ئەو شانۆگەري پە و ھو
 جەستەبيکئ بي گيانئ لي دي و ئەو - خاموشیە - دروست
 دەبيت و ھو لە خانەدان دا ھەبوو .

ھەندئ مەسەلەي تری ھونەري و ھو رووناکئ ، ئارايشت ،
 ھيچ بوونيکيان نەبوو ، بويە لە ھەندئ کات دا لەنگيە کە لە
 ھاوسەنگي ھيلئ شانۆگەرپە کە دا پەيدا دەبوو بە تايبەت لە
 ديمەني (بەرگدرو) دا کە دەبوو ئەو لەنگي پە بە ھوي -
 رووناکئ - چارەسەري بکرايوايە . ھەمديسان دەرھينەر
 سەرنجئ ھەندئ وينەي دژ بە يەکتري نەدابوو ، يان بە ھەندئ
 ھەل نەگرتبوون ، لەوانە ، ئەو تابلو لادئ يانە کوردەواريەي
 خۆمان کە ھەلواسرابوو ، پيلوئ پالەوانەکان ، کە پيلوئ
 ئاسايي خويانيان لەبەر بوو ، لە گەل ئەو جل و بەرگە ميژوويي پە
 نە دەوھشايەوھ کە لە بەريان بوو ، لە ديکوريش دا ھەروا ، ئەو
 دژايەتي پە بە ئاشکرا دەرەدەگوت ، بە تايبەتي لە نيوان دەستە
 کورسي پە سادەکان و شتە ميژوويي پەکانئ تر .

ئەکتەرەکان :

جوردان - سعدون يونس :

بەو ناوھي کە جوردان کۆرەگەي شانۆگەرپە کە يەو ھەموو
 پالەوانەکانئ تر لە دەوري ئەو دا گەردبوونەتەوھ ، دەبوو نزيك
 بوونەوھي جوردان - لە بينەر لە ھەمووان زياتر بووايە ، چونکە

لەبەرکەن ، تا لە گەل ئاوو ھەو او زەمينەي کارە نوئ پەکانيان دا
 بە داھينانەوھ مامەلە لە گەل دەورەکانيان دا بکەن ، تا ئەو
 ئەکتەرانە بە دووای دوزينەوھي خويان دا نەگەرین مۆرکئ
 کاریگەر بووني پيشوويان ھەر پيوھ دەمينئ ! ئەم کاریگەر
 بوونەش لە زۆر لوقو و پويي جياجيا گوپکە دەکەن لەوانە :

1- کاریگەر بوون بە دەرھينەريکئ ديارکراو :

ھەندئ دەرھينەر بە تواناو لي ھا توويي خويان بو ھەندئ ئەکتەر
 دەبن بە قوتابخانەو مۆرکئ تاقئ کردنەوھو پيبازي خويان بە
 ئەکتەرەکانەوھ دەنووسينئ ، ئەو ئەکتەرانەي لەو قوتابخانە پە
 دەرەدەچن ، ئەگەر لەو کەسانە نەبن کە متمانە بکەنە سەر
 ووزەو بيري خويان ئەوھ لە دەسەلاتيان دانايبت تەشەنە بە
 تواناي خويان دا بدەن ، يان پوژنيک لە پوژان داھينان بە
 خويانەوھ ببينئ .

لە خانەدان - دا ھەندئ لە ئەکتەرەکان تانيستاش مۆرکئ
 ھەندئ لە برادەرە دەرھينەرەکانئ پيشوويان پيوھ ماوھ .

2- کاریگەر بوون بە کاراکتەر (شخصية) :

ھەندئ ئەکتەر لە بەرھەميکئ ديارئ کراو دا سەرکەوتن لە
 (شخصية) يکەوھ بەدي دەھينئ ، جا بوئ ئەوھي ئەو شخصيە -
 زيندوو بکەنەوھ ، ھەولئ ئەوھ دەدەن ھەمان - شخصيە -
 لە وينەي پە کەم دا دروست بکەنەوھ ئەگەر چئ لە سەر حيسابي
 جوينەوھش بي .

ئەکتەري سەرکەوتوو لە ھەر دەوريکئ نوئ دا - شخصيە -
 يکئ نوئ دا دەھينئ ، نەک ھەر تەنيا لە دەوري ئەوھي پيشوودا
 بسورپتەوھ کە پوژئ لە پوژان سەرکەوتئ بو بە دەست
 ھيناوھ .

(جوردان) و (مالەي سەرگەدەکە) يەک - شخصيە - ن تەنيا
 ئەوھندە نەبي کە جوردان شەلەيەو لە پوالە تيشا
 بەراووردنيکيان لە نيوان دا دەکري .

زورترین کاتی شانوگه ریه که له گه‌ل بینه‌ردابوو ، نه‌مه دهره‌تیکي والای خسته به‌ردهم (سعدون) بو‌نه‌وهی نه‌و - شخصیه - مه‌زنه‌ی خوی به‌خه‌لکی بناسینی ، به‌لام نه‌و نه‌یتوانی ده‌ست به‌سه‌ر نه‌و دهره‌ته‌دا بگری و جیگه‌یه‌کی نه‌وتو له دلی بینه‌ردا پر بکاته‌وه و کاریگه‌ریه که له‌سه‌ر هه‌ست و نه‌ستیان‌دا به‌جی بیلی .

سعدون - له‌کومیدیدا زیاتر ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر خوی‌دا ده‌شکی وه‌کو دهره‌تراژیدی‌یه‌کانی تری‌دا ده‌بیندری ، به‌لام له‌م تاقی کردنه‌وه‌یه‌ی‌دا نه‌یتوانی داهینان به‌سه‌ر کاراکته‌ره‌کانی پیشووی وه‌کو (ره‌جه‌ب‌وماله) دا بکات ، دیاره دهره‌ینه‌ریش له‌م نیوانه‌دا دهوری سه‌ره‌کی له‌توانا‌ولی‌ها‌تووی نه‌کته‌ردا ده‌بینی .

سعدون - وه‌کوله‌کومیدیا نه‌م جیاوازی‌یه‌دروست ده‌کات ، له‌نیوان شانوو ته‌له‌فزیونیش هه‌روایه ، ته‌له‌فزیون په‌رده به‌پووی هه‌ندی که‌م و کوپی نه‌کته‌ردا ده‌دات ، به‌تایبه‌ت مه‌سه‌له‌ی ده‌نگ .

ده‌نگ یان - ئیقاع - له‌شانو‌دا ته‌واوکه‌ری - جولانه‌وه‌یه - حرکه - هه‌ندی نه‌کته‌ر به‌هوی ئیقاع و ده‌نگیان توانیویانه مه‌نزلیکی بلند له‌شانو‌دا داگیربکه‌بین ب‌خاوه‌ن ده‌نگی تایبه‌تی خوین ، نه‌وه‌تا ساقیلی له‌نامه‌یه‌که‌دا بو‌هاوپی‌یه‌کی خوی ناردوو ، ناموزگاری ده‌کاوده‌تی : (ده‌نگ و ده‌نگ و پاشان ده‌نگ)

نه‌م ده‌نگ و ئیقاعه له‌لای - سعدون - به‌ره‌للاو کراوه‌یه ، نرخ و به‌هایه‌که به - حیواره‌کان - ناب‌ه‌خشن ، به‌لکو له‌وپه‌ری کزی و ساردبوونه‌وه‌یه‌که هه‌ستی بی‌ده‌کری .

(مه‌دام جوردان - سمیره‌سعدون)

جی‌ی شانازی که‌شانوگه‌ریه‌کی کوردی له‌هه‌ولیر ، پینج ئافره‌ت به‌شداری تیدا ده‌کات ، نه‌م دیارده‌یه خوی له‌خوی‌دا مایه‌ی دل‌خوش‌بوون و گه‌ش پوانینمانه به‌مروی شانوی کوردی و دهوری ئافره‌تی کورد له‌بنیات نانی بنچینه‌یه‌کی سه‌ره‌تایی بو‌شانوی هاوچاخی کوردی .

نه‌وه‌ی ببوو مایه‌ی سه‌ر سوپمان و لیکدانه‌وه‌م له‌م شانوگه‌ری‌یه‌دا نه‌و بازدانه‌کت و پریه‌ی (سمیره) بوو هاویشتی ، به‌گویره‌ی به‌ره‌مه‌کانی پیشووی ، سمیره - له‌م

کاره‌ی خوی‌دا توانی بیناسیکی پر به‌پیستی مه‌دام جوردان - بکات ، هه‌روه‌ها سام و خروشیکی نه‌وتو بخاته ناو هوله‌که که لیک‌خشانیکی تیژ له‌گه‌ل هه‌ستی بینه‌ردا بکات و ده‌سه‌لاتی خوی به‌سه‌ر سه‌راپای شانوگه‌ری‌یه‌که‌دا بشکینی ، به‌تایبه‌ت به‌سه‌ر - جوردان - دا ، چونکه نه‌و په‌اله‌وانی سه‌ره‌کی شانوگه‌ریه‌که‌بوو . به‌لام له‌گه‌ل هه‌موو نه‌مانه‌ش‌دا هیشتا وه‌ک ئافره‌تیک له‌و ناوه‌نده‌کومه‌لایه‌تی و لاسایی که‌ره‌وه‌یه‌ی دهره‌چوو بوو ، که‌ده‌بوا وه‌ک ئافره‌تیکي هونه‌رمه‌ند لی‌یان دوورکه‌ویته‌وه ، به‌تایبه‌ت له‌مه‌سه‌له‌ی ده‌نگی هه‌ل هینان زیاتر له‌پیوست و قیژه‌قیژی بی‌بیانوو

(لوسیل - دلپاک طاهر)

دلپاک یه‌کی بوو له‌وانه‌ی که به‌تاقی کردنه‌وه‌یه‌کی که‌م توانیان سنووریکی چاک له‌شانو‌دا بپرن ، نه‌م بی‌گه‌یشتنه‌خیرایی‌یه له‌وه‌وه‌چه‌که‌ره‌ده‌کات که نه‌و که‌سانه یا نه‌وه‌ته به‌هره‌یه‌کی شاراو‌هی چاکیان له‌هه‌گه‌دایه به‌ره‌له‌وه‌ی بی‌بنینه‌سه‌ر‌شانو ، یا نه‌وه‌ته نه‌شقیکی پاک ده‌ستیان ده‌گری و پریان ده‌کیشی .

دلپاک هیشتا کاله ، به‌لام له‌و دوو به‌ره‌مه‌ی‌دا (قه‌لای دمدم) و (خانه‌دان) دا هه‌نگاویکی گه‌وره‌تری‌نا له‌وانه‌ی که سه‌رده‌میکه له‌قالبی خوین‌دا خول ده‌خونه‌وه‌و توانای گوپکه‌کردن و ته‌شه‌نه‌کردن‌یان نی‌یه .

(ماموستای موسیقا - جلال به‌یار)

له‌نیوان دهره‌لاوه‌کی یه‌کان‌دا جیگه‌یه‌کی دیاری هه‌بوو ، به‌جولانه‌وه‌کومیدی‌یه‌پرماناکان ، به‌ئیقاعه‌تیرو ته‌سه‌له‌کانی .

(کوفیل - چتو حسن)

له‌ته‌رجمان‌دا ناویته‌بوونی له‌گه‌ل دهره‌که‌ی خوی‌دا تیرتر بوو وه‌کوله‌وه‌ی له‌(کوفیل)‌دا هه‌بوو ، نه‌مه‌ش به‌هوی دهرچوونی له‌قالبه‌که‌سایه‌تی‌یه‌سروشتی‌یه‌که‌ی خوی .

(قازی - ابراهیم حکیم) :

بو‌نه‌وه‌ی له‌و چوارچیوه‌یه‌دا نه‌مینیته‌وه‌پیوستی به‌گوپانه ، وه‌بو‌نه‌وه‌ی وه‌کو هونه‌رمه‌ندیکی ره‌سه‌نی کومیدی نه‌و پایه‌و به‌هایه‌ی خوی به‌پاریزی ده‌بی به‌ووردبینی مامه‌له‌له‌گه‌ل دهره‌که‌کانی‌دا بکات و سه‌رکه‌وتنه‌کانی پیشووی هه‌لی نه‌خه‌له‌تینی .

مندال و میز له جیگا کردن

د . فرمان محمد زهندی
پزیشکی تایبه تی مندالان
نه خوش خانه ی مندالان له هه ولیز

میز له جیگا نه کات ، هوی نه مهش دهگه ریتته وه بو باری دهروونی که باسی ده که یین .

بابزانین گرنگترین نه م کاره دهروونیانه چین که کار ده که نه سه ر مندال له سالانی به که می ژیانیدا وه ده بیته هوی تیک چوونی ههستی منداله که و شیوانی باری دهروونی ، نه مهش ده بیته هوی په یدابوونی زور گيرو گرفت له مانهش گيروگرفتی میز له جیگا کردنه .

نه مانه ی خواره وهش هه ندیک له م هویه دهروونیانه ن :-
1 - له دایک بوونی مندالیک تر که ده بیته سه رنج پراکیشه ری دایک و باوک و نه ندامانی خیزانه که و له وکاته دا منداله که وره که ههست به لی دوور بوونه وهی نزیک ترین که س ده کات که نه ویش دایک و باوکیه تی ، هه روه ها ههست به که می ده کات به بی نه وهی ههست به خوی بکات فیلیکی خونه ویست ده دوزیتته وه بو نه وهی سه رنجی دایک و باوکی بو خوی پراکیشه و وه ک جاران خوشه ویستی خویانی بو ده ربهخن که نه ویش میز له جیگا کردنه .

2 - مردنی دایک یا باوکی منداله که که سه رچاوهی سوژو خوشه ویستینه بو نه و منداله .

3 - گواستنه وهی مال بو جیگایه کی تر و دوور که وتنه وهی مندال له براده رو مندالانی هاوسی که نه وهش ده بیته هوی بیر کردنی منداله که و شیوانی باری دهروونی .

4 - گيرو گرفته کانی خیزان و ناژاوهی ناو خو به هوی په یوهندی چه وت و ناله بار له نیوان ژن و پیاوو نه ندامانی

میز له جیگا کردنی مندال گيروگرفتی که تا کو نیستاش پزیشکی مندال به دهستی وه گیر ده خوات ، بوینی ده مانه وی بزانین مه بهست له میز له جیگا کردن چی به ؟ وه نه وهی هه مانده رو شاراوانه له په نای نه م گيروگرفته چین ؟ وه نایا چاره سه ریک بو نه م مه بهسته هه یه و چون ؟ بو وه لامی نه م پرسیارانه نه توانین بلین میز له جیگا کردن واتای نه وه نه دات که مندال له کاتی نوستندا میز له جیگای خویدا بکا به شیوه یه کی خونه ویست «لا إرادتی» که به رده وام ده بیته تادوایی ته مه نی پینج سالی واته پاش نه و ته مه نه ی که ده بی مندال توانای به سه ر میزند انیا هه بی و بتوانی له شوینی تایبه تی میز بکات .

میز له جیگا کردن دوو جوړی هه یه :-

جوړی یه که م :- نه وه یه که مندال به دریزی ته مه نی ، خوی به پاک و ووشکی نه دیوه واته هه رده م میزی له جیگا کردووه وه نه م جوړه میز کردنهش ده گه ریتته وه بو راهاتنی مندال له سه ر میز به خودا کردن به هوی په روه رده کردنی چه وت و مه شق بی نه کردنی مندال له سه ر میز کردن به شیوه یه کی دروست نه ویش به زور لی کردن له وکاته ی که میزی نایه ، یان له وکاته ی که منداله که توربه یه و رقی له دل ، یان رقی له شوینی میز کردنه به هوی ترس یا خود سه رما .

جوړی دووه م :

مندال له م جوړه دا ده گه ریتته وه بو نه وهی میز له جیگا بکات پاش نه وهی که ماوه یه ک توانای په یدا کردبوو بو نه وهی

خیزان ، هر له بهر نه وه شه که نه م جوړه منداله له ناو نه م جوړه خیزانانه و له خانه ی بی باوان زورن چونکه هه ست به خوشه ویستی ناکن .

به لام چه ند هوپه کی نه ند امی هه په که ده بیته هو ی میز له جیگا کردن وهک سووتانه وهی کو نه ند امی میز کردن یا گیرانی بو ریچکه کانی میز یان نه خوشی شه کره .

بابزانین چون چاره سهری میز له جیگا کردن ده کریت له مندال ؟ پیش هه موو شتیک ده بی دایکان و باوکان بزنانن که میز کردن له ناو جیگا شتیکی خونه ویسته و منداله که خوشی چه ز له م کاره ناکات ته نانه ت به هو ی نار هه تی باری ده روونیه وه تووش ده بیت ، بوپه ده بینین نه و مندالانه ی که له شوینیکی وادا ده ژین که خوشه ویستی بالی به سهر دا کیشاوه بی گومان هه ست به وه ده کات که خوشه ویسته و نه م هه سته ش وای لی ده کات که به هیمنی و دل نارامی ژیان به سهر به رن . نه م جوړه ژیانه ش وای لی ده کات که به بی ترس کارو باری خو ی به ریوه بیات وه نه مه ش به ره و سهر که وتنی ده بات سهر که وتنیش وا له مندال ده کات که جیگای ریزو بایه خی نه وانه بیت که له ده وروپشتی دا ده ژین وه نه مه ش وای لی ده کات هه ست به به ختیاریه کی ده روونی و باوه ر به خو ی بکات وه دوور بیت له شیوانه ده روونیه کان ، که و ابوو گرنگترین شت له ژیانی مندال نه وه په که وای لی بکریت باوه ری به خو ی بی و بایه خی بی بد ریت بو نه م مه به سته ش دایک و باوک ده وریکی بالایان هه په بو هاندانی مندال وتی که یاندنی به وه ی که وا چه ند مندالیکی تریش میزیان له ژیر خو یان ده کردو نیستا چاک بووینه وه .

خالیکی گرنگتر هه په که پیویسته روونی بکه ینه وه بو چاره سهر کردنی نه م گیرو گرفته نه ویش نه وه په که نابی به هیچ جوړی مندال سهر زه نشت بکریت و په شیمان بکریته وه له سهر میز به خودا کردن چونکه خو ی به بی هیچ شتیک هه ست به نازارو په شیمانی ده کات له بهر نه وه ی که خوشی چه ز له م کاره ناکات به لام به ده ست خو ی نیه و نابی نازاری بدری له سهر میز کردن ، چونکه هه موو تاقی کردنه وه و راستیه کان نه وه یان سه لماندوه که نازاردان گیرو گرفته که نالوز تر ده کات له جیاتی نه وه ی چاره ی بکات .

نه گره اتوو منداله که به هو ی له دایک بوونی مندالیکی تره وه تووشی میز له جیگا کردن بوو بیت ، نه بی دایک و باوک منداله که وره که له بیر نه که ن و هه روه ک جاران و به لکو زیاتر بایه خی بی بدن و هه سته بریندار نه که ن به چه ند جوړه قسه یه ک وهک «منداله بچوکه که جوانتره یان له سهر خو تره یان باشتره» به لکو به پیچه وانه وه نه بی خوشه ویستی به دیار بخریت بو منداله که و باسی به باشی بکریت و که ل و په لی وازی کردنی بو په یدا بکریت بو نه وه ی زور بیر له منداله که ی تر نه کاته وه ، وه بو نه وه ی زیاتر باوه ر به خو ی بکات بی ویسته له و شه وه ی که میزی له جیگا نه کرده دیاریه کی باشی بو بکریت که خو ی چه زی لی ده کات وه هر به م ریگاپه ش ده توانین چاره سهری نه م گیرو گرفته بکه ین له و مندالانه ی که به هو ی دوور که وتنه وه یان له براده رو مندالانی هاوسی وه تووشی میز به خودا کردن بوون . هه نکاو یکی تر هه په بو چاره سهر کردنی نه ویش نه وه په که نابیت دایک زور له منداله که بکات بو میز کردن به لکو باشترین شت نه وه په که پیش خه وتن میزی بی بکات و به شه و شله مه نی و چای و نه م جوړه شتانه نه دات به منداله که ی هه روه ها له شیرینی خه ودا منداله که بو میز کردن هه لنه ستینی چونکه نه م کاره ده بیته هو ی زق گرتنی مندال و هه ست به که وره بوونی خو ی ناکات .

نه و مندالانه ی که به هو ی نه خوشی نه ند امیه وه تووشی میز له جیگا کردن ده بن پیویستیان به سهر دانی پزیشکی تاییه تی هه په .

له وانه په نه و خالانه ی که باسمان کردن و پزیشکی مندالان به گرنگیان داده نین ، به لای دایکانه وه نه و گرنگیه ی نه بیت ، هر له بهر نه وه شه سهر ده که ین که زور جار باسی فلان ده که ن که منداله که ی به فلان دهرمان چاک بوویده وه و دهرمان و دهرزی به لایانه وه گرنگترین چاره سهری په ، نیمه ش تکا له دایکان ده که ین که نه وه نده باوه ر یان به دهرمان نه بی بو نه م مه به سته چونکه چاک بوونه وه ی به دهرمان شتیکی کاتی په و نه وه نده ی بی ناچیت منداله که ده ست به میز به خودا کردن ده کاته وه و جگه له مه ش دهرمان زیانیکی زور ده که په نی به و مندالانه ی ته مه نیان له شه ش سالی که متر بیت .

كوتان و خوپاراستن له نه خووشي

چار نه و كه سه ساغه به ته واوي تووشي خوريكه ده بوو ، يو
يه كه م جاريش زانستی به رگری^(۱) «المناعة Immunity» له سر
دهستی زانای ئینگلیزی ئیدوارد جینه ر [1749-1823] سه ری
هه لدا ، جینه ر تیپینی کردبوو نه و نافرته تانه ی له کاتی مانگا
دوشینا تووشی خوريكه ی مانگا ده بوون له ژياندا تووشی
خوريكه ی ئاسایی مروف نه ده بوون^(۲) ، دواي جینه ر به سه د
سال لويس پاستور نه م زانیاریه ی خسته تاقیگه وه و توانی
فاکسین (لقاح) دروست بکات .

فاکسینه کان ئیستا یه کجار زورن به لام هه موویان
به گشتی پیویست نین بو هه موو که سیک و له هه موو کاتیگدا ،
لیردها به کورتی باسی نه و فاکسینانه ده که ین که پیویسته هه ر
یه کیك له ئیمه خوی پی کوتابیت ...

1 - فاکسینی بی سی جی B.C.G^(۳) :-

بریتیه له میکروبه کانی سیلی [تدرن] مانگا که نیوه مر
کراون^(۴) [مضعف] ، ئیستا له عیرا قدا مندا ل ناو نووس ناکریت
نه که ر پسوله ی کوتانی نه و فاکسینه ی نه بیت ، نه م فاکسینه له
هه فته ی یه که می ژیانی هه ر مند الیک ... 5 س . س^(۵) له پیستی
سه رشانی چه په ی ده دریت ، نه که ر مند ال که ته مه نی له

به شیک له و پیشکه وتنه ی زانستی پزیشکیته به خویه وه
دیتوه له بواری چاره کردنی نه خووشی ده که ریته وه بو
به رزبوونه وه ی پله ی روشنبیری کومه ل به شیوه بیکی گشتی ...
چونکه ناشکرایه مروی رو شنبیر پتر هه شیاری هویه کانی
په یدابوونی نه خووشیه و باشتر خوی ده پاریزی ، خوپاراستنیش
لایه نیکی که وره ی نه رکی پزیشکیته ، به لام هیشتاش به شیک
که وره ی کومه ل به تایبه تی کومه لی کورده واری ئیمه و به گشتی
کومه لانی روژه لات شاره زای ریگه کانی خوپاراستن نین یان به
سه ره چری فیبرکراون ... کوتانیش «تلقیح Vaccination» لقیکی
گرنگی خوپاراستنه له نه خووشی بویه به پیویستمان زانی له م
ووتارهدا به پی ی توانا بو خوینه رانی باس که ین بو نه وه ی
سوودی لی ببینن چ به خوویان چ به تیگه یاندنی خه لکی ترو
هاندانی خه لک^(۶) بو کوتان به شیوه بیکی زانستانه ..

- کورته بیکی میژوویی :

دوو پات نه بوونه وه ی نه خووشیه که له یه که سدا زور له
زووه وه تیپینی کرابوو ، له ولاتی چینی کون و ئاسیای
روژئاواشدا هه ول ده درا بو پاراستنی خه لک له تووش بوونیان
به خوريكه نه ویش به هوی نه و ناوو زلزله یه ی له زیپکه ی
خوريكه ی نه خووشه وه ده یان گواسته وه بو ساغیک^(۷) ، به لام زور

مانگیک تپه‌ری بوو و نه کوترابوو پیویسته 1. س س س لی بدریت .

2 - فاکسینی سینیانه «دهفتریا - گه‌زاز - کوخه ره‌شه»
D.T.P. :-

نه م فاکسینه بریتیه له تیکه لویکی توکسویدی³ که زازو دهفتریاو به‌کتریای نیوه‌مری کوخه‌ره‌شه ، به سی‌جار لی‌ده‌دریت ، جاری یه‌که م له‌دوای مانگی دووه‌می ته‌مه‌نی هر مندالیک و جاری دووه‌م و سی‌یه‌م که ماوه‌ی نیوان هر جاریک له 4-8 هه‌فته که متر نه بیت ، هر جاری نیوسی سی له ماسولکه‌ی رانی ده‌دریت ، پاش سالیک له‌دوای جاری سی‌یه‌م واته له ته‌مه‌نی سال و نیویک جاریکی تروکاتی چوونه باخچه‌ی ساوایان یان قوتابخانه جاریکی تریشی لی‌ده‌دریت - له هه‌مان کات دا ده‌توانریت فاکسینی چوپری مندالانی [شلل الاطفال] بدریتی وهک له خواره‌وه باسی ده‌که‌ین .

3 - فاکسینی چوپری مندالان Pollo.V. :-

جوری نه م فاکسینه له عیراقددا شله‌یه له شووشه‌یه کدا جوری [سابین]⁴ پی‌ده‌ووتری [Sabin] ، هر جاره‌ی دوو دلوپ به دلوپینه‌ری تاییه‌تی ده‌کریته ده‌می منداله‌که‌وه به جوریک قووتی بدات ، نه‌که ر منداله‌که‌که وره‌بووو نه‌یتوانی قووتی بدات له‌به‌ر تالی باشتروایه کلوه شه‌کریکی له‌گه‌ل بدریتی ، نه م فاکسینه له‌گه‌ل فاکسینی سینیانه [بروانه سه‌ره‌وه] بو سی‌جار ده‌دریته مندال و له ته‌مه‌نی [18] مانگی و کاتی چوونه قوتابخانه‌ش دوو پات ده‌کریته‌وه .

4 - فاکسینی دووانه [دهفتریا - گه‌زاز T.D] :-

نه م فاکسینه ده‌دریته نه و مندالانه‌ی ته‌مه‌نیان له شه‌ش به‌هار پتره و بیشتر نه‌کو تراون ، بو دوو جار هر جاره‌ی نیو سی‌سی له ماسولکه‌ی رانیان ده‌دری ، ماوه‌ی نیوانیان 4-8 هه‌فته بیت .

5 - فاکسینی سوریکه و سوریکه‌ی نه‌لمانی و گوی‌ره‌په [الحصبة والحصبة الالمانية والنکاف M.M.R]⁵ :-

نه م فاکسینه‌ش بو نه و مندالانه‌یه ته‌مه‌نیان له [15] مانگ پتره و له [15] سال که متره ، ته‌نها جاریک نه‌ویش نیوسی سی له ژیر پیست له‌سه‌ر شان ده‌دریت .

6 - سوریکه‌ی نه‌لمانی [الحصبة الالمانية Rubella] :-

نه‌مه ته‌نها بو کچانه پیش به‌شوودانیان بو نه‌وه‌ی له‌کاتی سک‌پریا تووشی نه‌خوشی سوریکه‌ی نه‌لمانی نه‌بن ، چونکه نه‌م نه‌خوشیه ده‌بیته هوی ناکامی و زرگه‌بوی زگماک [تشوهات خلقية] ی مندال و له‌وانه‌یه به‌مردووتی بیی ، له عیراقددا واپریار دراوه‌له و کچانه بدریت که له پولی‌شه‌شی سه‌ره‌تاییه‌وه ده‌چنه یه‌کی ناوه‌ندی ، ته‌نها یه‌کجار له ژیر پیست ده‌دریت ، نابی نه‌و که سه‌نزیکی نافرته‌تیکی سک‌پر بکه‌ویت بو ماوه‌ی [24] کاژمیر پاش کوتان ، هه‌روه‌ها له نافرته‌تی سک‌پر نادریت .

لیره‌دا به پیویستمان نه‌زانی باسی نه و فاکسینانه بکه‌ین وهک : گه‌زازی ساوایان ، خوریکه ، تاییفوید ، کولیرا ، زهرتکه‌تا ، به‌هیواین له هه‌لیک‌دا بیکه‌ین به نامیلکه‌یه‌ک و به‌دریژی له‌سه‌ریان بدویین .

په‌راویزه‌کان :

1 - وهک هاندانی قوتابیان له لایه‌ن ماموستایانه‌وه .

2 - رهنکه نه‌و تیوری‌یه‌ی کورده‌واری که ده‌تی [پییسی به پیسی ده‌چی] هر له‌مه‌وه هاتبی .

3 - زانستی به‌رگری [علم المناعة Immunology] نیستا زانستیکی سه‌ره‌خویه .

4 - فایره‌سی خوریکه‌ی مانگا دژواری بو مروف که متره بو‌یه ته‌نها ده‌بوونه هوی چه‌ند زیبکه‌یه‌ک له ده‌ستی مانگا دوشه‌کان و به‌رگری پی‌ده‌به‌خشین دژی خوریکه‌ی دژواری مروف .

5 - بریتیه له پیستی یه‌که‌می ناوی سی زانا که نه م فاکسینه‌یان که یاندوته نه‌م روژه‌ی [Bacille Calmette Guérin] .

6 - میکروبه‌کان به‌هوی که‌رمایی یان ماده‌ی کیمیاوی نیوه‌مر ده‌کرین بو نه‌وه‌ی نه‌توانن نه‌و که‌سه‌تووشی سیل بکه‌ن به‌لام ده‌توانن کو نه‌ندامی به‌رگری له‌ش هوشیار که‌نه‌وه .

7 - یه‌ک سی‌سی بریتیه له یه‌ک ملی لیتر .

8 - Diphtheria . Tetanus . Pertussis

9 - له‌به‌ر نه‌وه‌ی هوی نیشانه‌کانی نه‌خوشی ده‌فتریاو که‌زاز ژه‌ری [Toxoid] به‌کتریایه نه‌ک به‌کتریاکه‌خوی ، بو‌یه نه‌م ژه‌ره به‌هوی فورمالین له کار ده‌خری که نه‌توانی نه‌خوشی بخت به‌لام کو نه‌ندامی به‌رگری هوشیار ده‌کاته‌وه .

10 - ناوی دوزه‌ره‌وه‌که‌یه‌تی .

11 - Measle . Mump . Rubella

پروستا گلاندین

نامادہ کردنی

دکتور عبدالکریم محمد علی

کرکوک - امام قاسم -

(پگ) ٹی یہك PGE₁ ہمیش گروئی کیتونی تیدایہ له کاربونی ژماره (نویه م) دا به لام گروئی کاربوکسیلی Carboxyl group هه یه . له سهر کاربونی ژماره (یانزه) دا C11 هم جوره (پگ) ه کار دهکاته سهر لهش بو نزم کردنه وهی ته وژی خونین (که م کردنه وهی پاله په ستوی خونین) Hypotension و کاری تری هه یه بو سهر چنراوه جیا جیاکانی لهش .

لابردنی گروئی کاربونیل Carbonyl group له کاربونی ژماره (نویه م) دا C₉ و گورپینه وهی هم شوینه به گروئی کاربوکسیلی ، (پگ) ٹی یہك PGE₂ ده گورپیت بو (پگ) ٹی یہك نه ی PGE_{1a} هم مادده نوی به واته (پگ) ٹی یہك نه ی PGE_{1a} کارکردنی فیزیولوجی جیاوازی هه یه بو سهر هندی له کوئه ندامه کان ، که نه له کارکردنی (پگ) ٹی یہك PGE_{1a} دهکات وه نه له کارکردنی (پگ) ٹی یہك PGE₂ دهکات ، بو نمونه . ته وژی خونین نزم ناکاته وه .

هندی له (پگ) ی ترده رهینراوه وهك (پگ) یہك (پگ) دوو PG₁ & PG₂ همیش له سهر بناغه ی هه بوونی (یهك) یان (دوو) لکاندنی دوو پات Double bonds له زنجیره که دا ناو نراوه ، هرچه ند که له چند لایه که وه جیاوازی هه یه له نیوان هم دوو (پگ) ه ، به لام له پروی کارکردنی فیزیولوجی وه به ته واوی له یہك دهچن .

(پگ) ٹی سی PGE₂ (پگ) ٹیف سی نه ی PGF_{2a} همانه

پروستا گلاندین (پگ) یان پروستا گلاندینه (کان) ، کومه له ترشه لوکی¹¹ چه وریی بازنه یی به Cyclical Fatty acids توانایه کی به کاری بایولوجیانه ی جیا جیای هه یه بو سهر کارو فرمائی خانه کان له هه موئه ندامی کوئه ندامه کانی له شدا . یہ که م جار هم هورمونه Hormone دهرهینراوه جیاکرایه وه له پژیی پروستاتی Prostate gland مه پروئاده میزادا ، هم مادده یه له چنراوکانی¹² زوربه ی شیرده ره کاندنا هه یه وه توانی له ناو چه وریی دا بتویته وه lipid soluble . شیوه ی پیکهاتنه کیمیایی (پگ) کان که زانراوه ، به وینه پروون کراوه ته وه ، به لام به گشتی (پگ) له ترشه لوکی پروستانویک Prostanoid پیکهاتوه که بازنه ی سایکلوپنتین Cyclopentane و (20) زنجیره کاربونی تیدایه . پیکهاتنی کیمیایی و کارکردنی فیزیولوجی جیا جیای هم مادده یه په یوه ندی به ژماره و شوینی گروئی هایدروکسیل (OH) و شوینی لکاندنی کیمیایی دوو پات وه¹³ Double bonds هه یه . گرنگترین جی گورپکی (شوین گورپین) له سهر بازنه ی سایکلوپنتین ده بیت ، بویه (پگ) نه ی یہك PGE₂ گروئی کیتونی Keto group تیدایه له کاربونی ژماره نویه م دا (C-9) هه روه ها لکاندنی دوو پاتی هه یه له کاربونی ژماره (ده) و (یانزه) 10-11 ، هم مادده یه به شیوه یه کی سهره کی کار دهکاته سهر دل و بوپی به کانی خونین و کوئه ندامی میز دهردان

. Urinary system

دهرهینراوهو به دهست که وتوه ، به لام که متر له (پ گ) یه ک و (پ گ) دوو .

دروست بوونی پروستاگلاندین له له شدا :

(پ گ) له ترشه لوکی چه وریی پر نه کراوه (حوامض شحمیه غیر مشبعه) Unsaturated Fatty acids دروست ده بیت ، مادهی دروست که ری (پ گ) یه ک PG₁ ترشه لوکی لینولینیکه Linolenic acid ، دورست که ری (پ گ) نی دوو PGE₂ ترشه لوکی نه ره شیدونیکه Arachidonic acid به لام دورست که ری (پ گ) سی PG₃ ترشه لوکی سیس - نیکوزاپنتانویکه cis - eicosapentanoic acid .

مادهی دروست که ر Precursor ده گوردریت بو سایکیلیک نیندو پرنوکساید Cyclic endoperoxide که به یارمه تی نه نزمی دروست که ری پروستاگلاندین PG synthetase ده بیت به (پ گ) نی PGE و (پ گ) نیف PGF .

وهک زانراوه (پ گ) نه ی PGA به هوی نه نزمی دارنی هایدروجینه وه Enzymatic dehydration له (پ گ) نی EGP دروست ده بیت .

(پ گ) ی چالاک و به کار Active له سه ره تادا له کوکای تو ماو (تو واو) Seminal Vesicle و له ناوه گورچیله دا⁽⁴⁾ Renal medulla ده بینریت . گوران و میتابولیزم Metabolism به سه ر نه م مادهی دا پوو ده دات به زوری له سی یه کان Lungs ، تو یکه گورچیله⁽⁵⁾ Renal Cortex جه رگ (جگر) دا Liver ، له کوتاییدا (پ گ) PG که م نمره ده بیت ه وه تا ده گاته نه و ناسته ی که بگوردریت به مادهی که له (شانزه) کاربون (C16) پیکهاتبیت نه و سا له ری میزه وه دیته دهره وه .

کارکردنی پروستاگلاندین :

(1) بو سه ر کوته ندامه کانی دل و بو ری یه کانی خوین و گورچیله : - (پ گ) نه ی PGA و (پ گ) نی PGE کاریکی زور که وره یان هه یه بو سه ر دل و بو ری یه کانی خوین و گورچیله نه م کارکردنه هه سستی پی کراوه و زانراوه چونکه گورچیله هاوبه شی ده کات له به رپا بوونی یان دورست بوونی به رزبوونه وه ی

ته وژی خوین Hypertension ، سه ره پای . میکانیکه تی Mechanism ته وژی گورچیله یی وه ، به لام گرنگی گورچیله به ته وای زانراوه که پولیکی زور که وره ی هه یه له کارکردن دا بو نه وه ی ته وژی خوین که م بکاته وه ، به شیوه یه کی تیوری Theoretically به رز بوونه وه ی ته وژی خوین له بنه ره تدا Essential hypertension ته نها به هوی نه وه وه نابیت که مادهی بو ری نوقینه ره کانی Vasoconstrictors سو ری خوینی دهره ر Peripheral circulation وهک : -

نورثیپی نفرین Norepinephrine و نه نجیوتنسنین Angiotensin برژیته ناو خوین ، به لکو به هوی که م بوونه وه و که م و کو ری نه و ماددانه وه ده بیت که بو ری خوین که وره ده که نه وه Vasodilating (وهک ته وژم دابه زینه ر Anti hypertensive) له سو ری خوینی دهره و به ردا ، که له گورچیله وه وهرده گیریت .

جیا کردنه وه و ناسینی (پ گ) نه ی PGA که له راستی دا به میدوللین Medullin ناو براوه ، له ناوه گورچیله ی که رویشک دهرهینراوه ، نه میش یه که م شایه ده که گورچیله مادهی بو ری که وره که ره وه ی Vasodilators به توانا دهره دات ، هه رچه نده که (پ گ) نی دوو PGE₂ هه ر وهک (پ گ) نه ی PGA له هه مان شوین له که رویشکدا به ده ست که وتوه ، به لام نه وه زانراوه که که متر توانای که م کردنه وه ی ته وژی هه یه نه گه ر به راوردکرا له چاو (پ گ) نه ی دا PGA . کارو فرمانه کانی (پ گ) نه ی PGA به شیوه یه کی گشتی به ستراره به کوته ندامه کانی دل و بو ری یه کانی خوین و گورچیله وه ، ماسولکه ته نکه نه رمه کانی Smooth muscles شوینی تر کرژ ناکاته وه (وهک ریخوله کان و منالان) له سی یه کاندای Lungs میتابولزم ناکریت بو یه کار ده کات وهک هورمونیک بو که م کردنه وه ی ته وژی راسته قینه ی خوین . (2) کو نه ندامی هه رس : -

(پ گ) نی PGE و (پ گ) نیف PGF ، نه مانه ماسولکه درینزه نه رمه لوسه کانی Longitudinal smoothm هه ر دوو ریخوله (ریخوله بچوک و ریخوله گوره) کرژ ده که نه وه Contraction (پ گ) نی PGE کرژ کردنه وه ی ماسولکه بازنه ی یه نه رمه لوسه کان Circular Smooth muscles سه رکوت Inhibition ده کات ، به لام (پ گ) نیف PGF کرژ کردنه وه ی ماسولکه بازنه ی یه نه رمه لوسه کان زیاتر ده کات ، له کاتی ناسایی دا (پ گ) نی PGE و (پ گ) نیف PGF هه یه و دهرژیته ناو که ده Stomach و ریخوله کان Intistins

به کارکردنی هاندهره Stimuli جيا جياکان ، له وانه يه توژی له جولانه وهی تایبه تی ریخوله کان Intestinal Peristalsis به هوی (پگ) وه بیت له کاتی ناسایی دا .
(3) کو نه ندای هه ناسه دان .

(پگ) ئی یه ک و ئی دوو PGE_1 & PGE_2 ، ماسولکه نه رمه کانی قرقرتاروک bronchiolar خاوه کاته وه و خوین هاوردن بو سی یه کان زیاد دهکات ، به لام (پگ) ئیف دوو نهی $PGF_2\alpha$ ماسولکه نه رمه کانی بو ری هه ناسه دان کرژ دهکاته وه و مادهی نایزو پرو ترینول Isoproterenol که وه ک و ره که ره وهی بوری هه ناسه دان کار دهکات سه رکوت دهکات ، نه م کاره ده بیت هوی هه ناسه تهنگی Dyspnea و زور له سیی یه کان دهکات که (پگ) ئی PGE_2 دهردات (برژینیت) بو به ریچ دانه وهی نه م کاره و خوین بردن بو سی یه کان زیاد بکات و تهنگه نه فه سی نه هیلیت .

(4) کو نه ندای زاوژی :

کارکردنی (پگ) PG بو سه ر نه م کو نه ندای له نیرو می دا ده رده که ویت نه که ر ریژهی نه م هورمونه له له شدا زور بیت ، (پگ) ئی PGE_2 و (پگ) ئیف $PGF_2\alpha$ نه ک (پگ) ئی PGA_2 نه مانه برژاندنی هورمونی پروجستیرون Progesterone که م دهکاته وه ، مالدان Uterus هانده دات که کرژ وه بیت له هه موقوناغه کانی سک پرپوون (سک پری) Pregnancy دا .

په راویزه کان :-

(1) واته (الحوامض الشحمية) که بازنه ی (حلقه) پینج لای تیدایه به ناوی پنتین Pentane (پنتا واته پینج) .

(2) چنراوه واته نه ته م یان شاننه (انسجة الجسم) Tissues

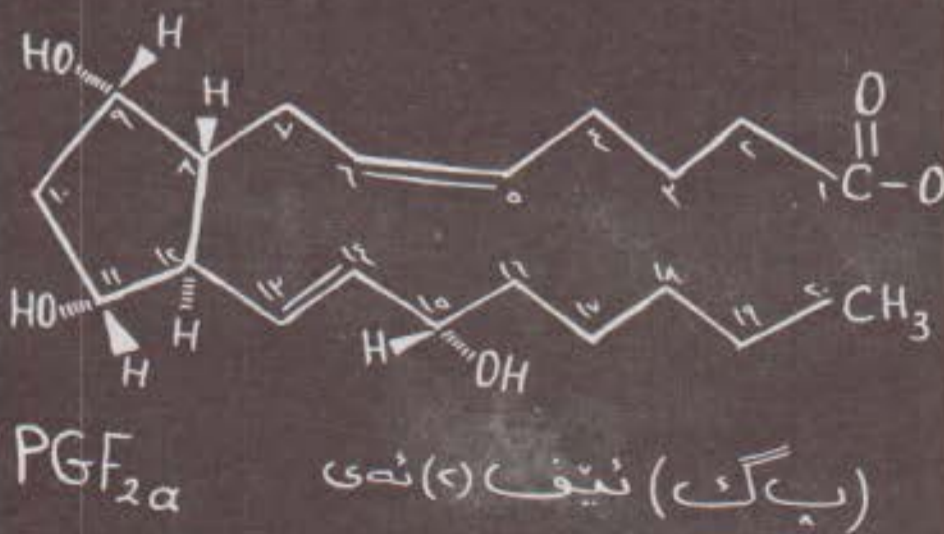
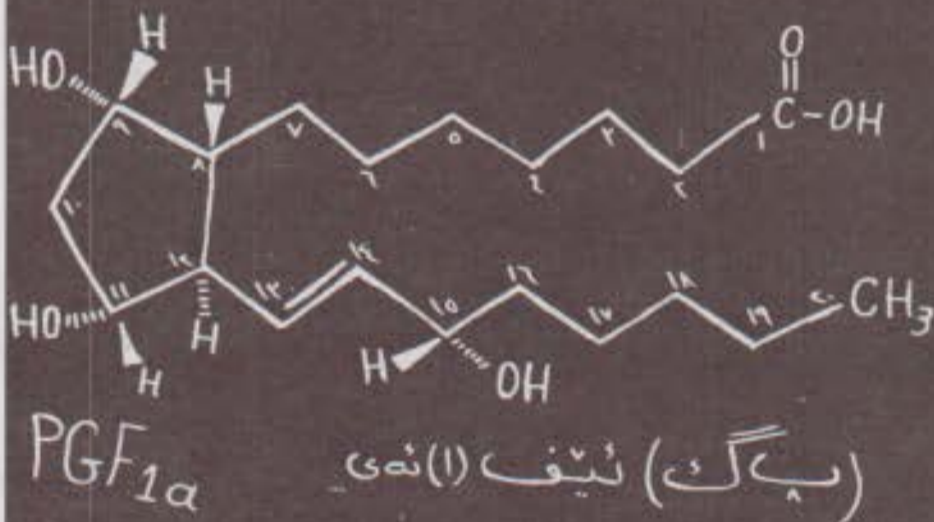
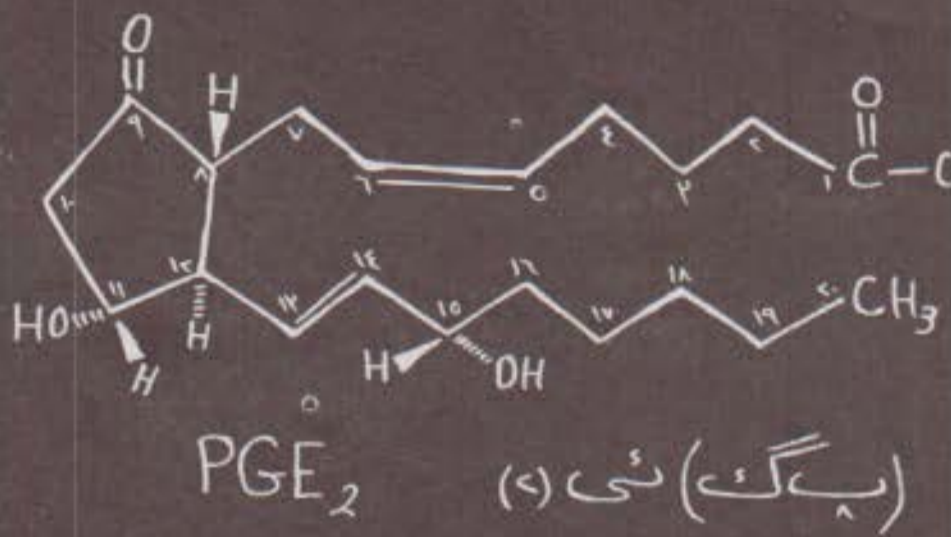
(3) واته الاواصر الکیمیایوه المزوجة .

(4) ، (5) کورچیله له رووی توی کاری (التشريح) و فیزیولوجی (کارکردنی نه ندای هه ناسه کانی له ش) وه ده کریته دوو به شه وه :-
به شی ناوه وه پی ی دهوتری ناوه کورچیله ، به شی ده ره وهی پی ی دهوتری تویکلنه (توکلنه) کورچیله .

سه رچاوه کان :-

(1) Dia gnosis & Therapy , The merck manual , 13 th ed . 1977 U . S . A

ed . 1974 U . S . A (2) Diagnosis & Therapy , The merck vet . manual , 4 th

که یوان و مانگه کانی یه وه نارد بوزه وی . نه م گه یشتنه ماوه ی (90) خوله کی خایاند ، پاش نه وه ی نزیکه ی یه ک بلیون « هه زار میلون » میلی بری .

گرنگترین له و وینانه ی که شتی ی ناسمانی ی بیونیر 11 ناردی ، وینه ی مانگی « تیتان » ه که گه وره ترین مانگی دهوری که یوانه ، به لکو گه وره ترین مانگه که له کومه له ی خوردا ناسراوه . تیتان توزیکی که م له نه ستیره ی ناهی « عطارد - Mercury » که وره تره وه وی بایه خ دانی زاناکان بپی ی نه وه یه دهوره دراوه به تیکه لیک « مزیح » له ته م و دووکه ل و ه و وره هه واکه ی گازی میسان « میشان » [گازی زونگا وور کانگه کان] ی تیایه . نه مه ش یه که م گازی سه ره کیه که

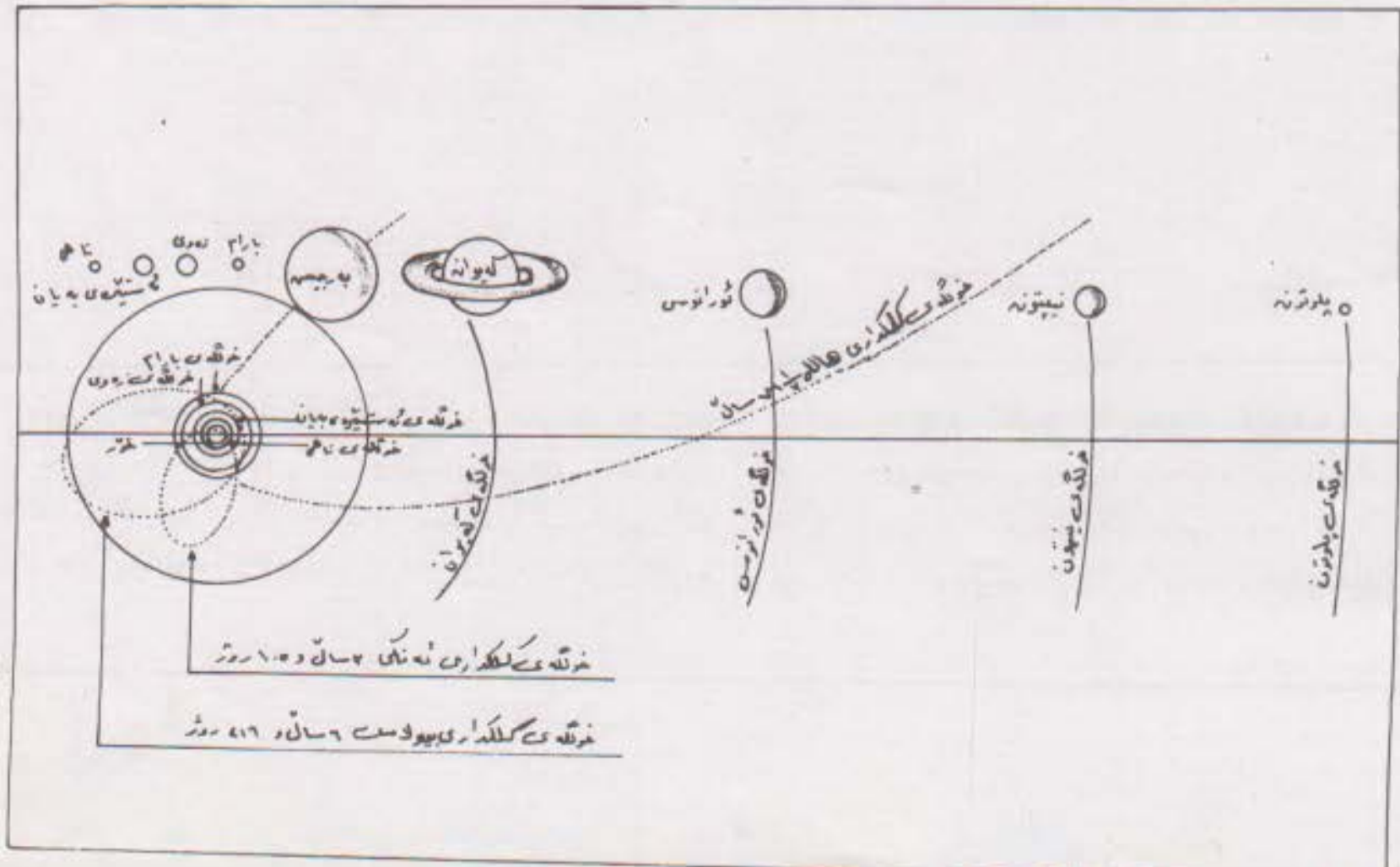
دهوری زه وییان دابوو پیش گه شه کردنی . به شیوه یه کی تر تیتان نه و ته نها ته نه یه له کومه له ی خوردا خاوه نی نه و سیفه تانه یه که وه کو سیفه ته کانی زهوی وایه ، به تاییه تی له و روه وه که هه وایه کی چری هه یه . خو نه گه ر هاتو ته نولکه ئورگانیه کانی زهوی له بنه ره تدا ته م و دووکه ل و هه وربیت نه مانه هه موویان نیستاکه دهوری تیتانیان داوه . له گه ل نه وه شدا که بیونیر 11 زانیاری ی زور به نرخ ی له باره ی تیتانه وه ناردوه بو زهوی و تینویتی زاناکان ده شکینیت و چه ند سالیکیش خه ریکیان دهکات ، به لام نه مانه هه ستیان به نوچدانیکی گه وره کرد ده رباره ی زانینی پله ی که رمای راستی تیتان . چونکه زانیاری به شیوه یه کی نا ته واو گه یشت و نه ده خویندرا یه وه . هه ندیک

که یوان

کورینی
نه ندازیار - حه مه قادر

مروف هه نگاوی گه وره ده نیت بو دوزینه وه ی نه و شته نه دیارانه ی له گه ردووندان و زانست هه تا نیستاش سه رکه وتنی وابه ده ست ده هینیت نه وه کان خه ونیشیان پیوه نه بینیه . به لام نه وه ی جیگای نه فسوس و داخه هه تا نیستاش که سانی وا ده زین له نیوانماندا له سه ر نه وه سورن که « ئاده میزاد له سه ر پروی مانگه دانه به زیون » بو نمونه ی نه و ساویلکانه ده لپین « به لی ، دابه زیون و تیریش بوون له دابه زین .. نه وه تا نه زمون له که یوانیشدا⁽¹⁾ ده که ن » .

پاش شه ش سال له گه شتی که شتی یه ناسمانیه که ی بیونیر 11 که به کومه له ی روزدا به خیرایی هه زار میل له کاژمیریکیدا تیپه رپوو ، له م دوا ییه دا نه م که شتی یه چوه ناو خولگه « مدار » ی نه ستیره ی که یوانه وه به هوی نیشانه کانی « اشارات » بی ته له وه وینه و بلا و نامه و زانیاری له باره ی رووی

زهوييه وه دهرده كه وت و بوونی مانگیکی تر که له وه پیش نه زانرابوو دهوری که یوانی دابوو . به مانایه کی تر ژماره ی نه و مانگانه یانزه بوون نهك دهو ناوی نه میان نا « بیونیرروک » به مانای « بهردی بیونیر » ، نه م ناوهش پر به پیستی خویه تی ، چونکه بو زاناکان دهرکه وت نه م مانگه بهردینه ، یان به شیکی که وره ی پیک هاتوو له سه هول . هر چونیک بیت نه م نیشانه یه ریگا له ته نولکه ی وزه ی به رزده گریت . تیره ی نه م مانگه تازه یه 600 کیلومه تره (370 میل) و ماوه ی 90 هه زار کیلومه تر (56 هه زار میل) له هه وری که یوانه وه دوره . نه م ش نه وه نیشان ده دات نه ستیره ی که یوان وه کو نه ستیره ی به رجیس « المشتري »⁸⁵ نه ستیره که وره کانی تر که ناو ده برین به نه ستیره ی جو بیته ری « جوفیان » یان گازی وایه : وه کوئورانوس و نیپتون و بلوتو یان بلوتون⁸⁶ . نه م ش نه وه ده که یه نیت نه ستیره ی که یوان خاوه نی کایه یه کی موقناتیسیه چونکه نیشانه ی بی ته ل « رادیو » په رت ده کات و نه م کایه موقناتیسیه 700 جار له کایه ی موقناتیسی زهوی به هیزتره .

ده یانوت نه م زانیارییه ناته واوه له نه نجامی که رده لوولی خورییدا « عواصف شمسیه » بوه ، له هه مان کاتدا رای هه ندیکی تر نه وه بوو که نه م شیواندنه به هوی نیشانه بی ته له کانی مانگی ده ستکردی سو فییه تیه وه بوو « که به دهستی ئانقه ست نه بوو » به لام هوی نوشوستیان نه وه بوو زانینی پله ی که رمایی ته واوه تی یارمه تیان ده دات بو زانینی راده ی هیوای بوونی یه کیک له جو ره کانی ژیان . یان که مترین تروسکایی بو بوونی توانای ژیان له سه ر رووی تیتان روژیک له روژان . له که ل نه مه شدا زاناکان واداده نین پله ی که رمایی له هه وری تیتاندا له پله ی به ستندایه که نزیکه ی « - 200 بو » - 328 « پله ی سه دییه . له بهر نه م رو شناییه دا نه وه دوور ده خه نه وه پله ی که رمایی رووی تیتان به شیوه یه کی نه وتو که رم بیت ریگای دروست بوونی تر شه لوکی نه مینو بدات که نه م تر شه لوکه ش چون خشت پیویسته بو خانو ئاوا پیویسته بو ژیان . به لام دهر باره ی نه ستیره ی که یوان ، بیونیر 11 ئاشکرای کرد نه م نه ستیره یه بریتیه له شه ش نه لقه نهك له پینچ وه کو له

ماوه ی خولاندنه وه ی نه ستیره که روکه کان به دهوری خوردا	دووری نه ستیره کان له خوره وه به کیلومه تر	ناوه ندی که روکه کان	نه ستیره که روکه کان
88 روژ	85/000/000	ناهی - عطارد - Mercury	1
224 روژ	108/000/000	نه ستیره ی به یان - الزهرة - Venus	2
یهك سال	149/000/000	زهوی - الارض - Earth	3
یهك سال و 322 روژ	228/000/000	بارام - المريخ - Mars	4
11 سال و 315 روژ	778/000/000	به رجیس - المشتري - Jupiter	5
29 سال و 267 روژ	1428/000/000	که یوان - زحل - Saturn	6
84 سال و خه وت روژ	2873/000/000	ئورانوس - اورانوس - Uranus	7
164 سال و 285 روژ	4501/000/000	نیپتون - نیپتون - Neptune	8
248 سال و 157 روژ	5905/000/000	بلوتو - بلوتو - Pluto	9

قه واره که ی ده کاته 800 نه وه ندی قه واره ی زهوی . 85 نه وه ندی بارستایی زهویییه . به مه دا دهرده که ویت نه ستیره ی که یوان بریتیه له توپیکی گازی بی شو مار تیایدا گازی جو ره به جو ره یه . به تاییه تی گازی هه یدروجین و هیلیم . نه ستیره

به لام نه لقه کانی که یوان که به شیوه یه کی تاییه تی له بلووری به فرین پیک هاتوو ، دریز ده بیته وه بو ماوه ی 80 هه زار کیلومه تر له رووه که یه وه . به لام نه ستیره که خوی به تیره که یه وه که ده کاته 120 هه زار کیلومه تر ، بریتیه له ته نیکی به ر بلاوی که وره

یه کیشه که مترین چری هه یه له کومه له ی خوردا . بیونیر 11 له دوری ی 21 هه زار کیلو مه تره وه به لای هه وری نه م نه ستیره یه دا تیپه ری و توانی وینه ی بگریت پیش نه وه ی ته وژمه خیراییه مه زنه که ی به خوی بدات که گه یشته 114 هه زار کیلو مه تر له کاژمیری کدا که نه مه ش به رزترین راده ی خیراییه له ماوه ی گه شته دورو دریزه که یدا .

له نه نجامی تاودانی خیرایی که شتی یه ئاسمانیه که وه و پیچکردنه وه یه وه به هوی هاویشتنی هه ستانه وه « القذف المقلای » که کایه ی کیشی که یوان دروستی ده کرد ، گالیسکه ئاسمانیه که له تیتان دور ده که وینه وه به ره و ریپازیکی چه ماوه ی تازه ده روات . پاش چه ند سالیکی تر له سورانه وه له ریکی نه ستیره کانی نیپتون و بلوتون ، پاشان نه وه نده نابات به رده وام ده بیت له ده رچونیدا له هاتنه ده ره وه له رژیمی خوریدا . له سالی 1993 دا به پستی خولگی ئه و دوو نه ستیره یه دا تیپه ر ده بیت و رژیمی خوری به جی ده هیلیت و به ره و نه ستیره کان ده روات . ریپازی نه م که شتی یه به پیچه وانه ی ریپازی بیونیر 10 یه که له سالی 1973 دا له ریکی جوبیته ردا رویشته و نیستا که له ریگادایه بو چوونه ده ره وه له رژیمی خوری . وه نه وه ی زانراوه گالیسکه ی بیونیر 10 یه که م گالیسکه یه به ره و ئاسمانی کو نه ستیره کان ده روات

به لام ژماره ی نه و وینانه ی بیونیر 11 وه ری گرتوه ده کاته نزیکه ی 150 وینه . وه زاناکان ده لین 100 وینه یان زانیاری زور چاکی تیدایه وه زور به نرخ تره له و زانیاریانه ی له زه و بییه وه وه رگیراوه . وه هه ندیک له م وینانه چه ند ناوچه یه که به شیوه یه کی روناک و دیاری کرا و نیشان ده دات ، به تاییه تی چونکه له دوری چه ند ده کیلو مه تریکه وه له که یوانه وه وه رگیراوه . وه نه وه ی شایانی باسه نه و تارماییه ده رباره ی مناره زیوینه ده سکه کاسه یه که نه ما که گالیلو له سه ده ی 17 دا باسی ده کرد .

لیکولینه وه ی زانیاری تیشکدانه وه ده ری خست به ته نیشته نه لقه ی پینج هه مین و شه ش هه مینی که یوانه وه نه لقه یه کی چه وت هه مین هه یه که ماوه ی 960 هه زار کیلومه تر (600 هه زار میل) له که یوانه وه دوره . وه نه م کایه یه نه و ته نولکانه گل ده داته وه که خورو که یوان په رتی ده که ن « وه کو زه وی و

به رجیس « وه بیونیر 11 له کاتیکدا له که یوان نزیک که وته وه سنوریکی فراوانی تیشکدانه وه ی پشکنی . به لام له کاتیکدا به ئاستی نه لقه کاندایه تیپه ر بوو یه کسه ر تیشکدانه وه وه ستا . وه نه مه ش نه وه ده که یه نیت ته نولکه سه هولیه کان له نه لقه کاندایه به ره به سستی تیشکدانه وه یان کردوه . وه زانا « فان ئالن » که سنوری تیشکدانه وه ی زه وی دوزیوه ته وه ، ده لیت نه م شوینه به هیزترین شوینی زری پوشه له رژیمی خوریدا وه واچاوه روان ده کریت زانیاری زور تر بیته کایه وه له کاتیکدا نه و دوو گالیسکه تازه یه ی نیستا که به ره و که یوان ده رون بگه نه شوینی دیاری کراوی خویان وه له سالی 1981 دا هه ولیکی تر ده دریت بو ناردنی گالیسکه یه کی تر که نامیری وینه گرتنی زور به تواناو وردی تیایه وه هه رچونیک بیت نه وه ی شیواوی گورران نیه نه وه یه هه ندیک بیردوزه بوونی خوی ده چه سپینیت و هه ندی بیردوزه ی تر ده رباره ی نه ستیره کان و نه نیه کانی به تال و بوچ ده بیته وه .

په راویزه کان

- 1- که یوان - زحل - saturn - شه شه م نه ستیره یه له نیوان نه ستیره کاندایه به به یی دوری له خوره وه .
- 2- ناهی - عطارد - Mercury - نزیک ترین نه ستیره یه که روکه به خور .
- 3- به رجیس - المشتري - Jupiter - گه وره ترین نه ستیره یه که روکه . وه پینجه م نه ستیره یه به به یی دوری له خوره وه .
- 4- ئورانوس - uranus - چه وته مین نه ستیره یه که روکه به به یی دوری له خوره وه .
- 5- نیپتون - Neptune - هه شته مین نه ستیره یه به به یی دوری له خوره وه .
- 6- پلوتو - Pluto دور ترین یان له خوره وه .

سه رچاوه کان

- 1- گوفاری « عالم التجارة » که له له ندهن ده رده چیت ژماره ی - کانون الثانی - 1980 - لاپه ره 69 له نووسینی ابراهیم ابو عبود .
- 2- القاموس العلمي - کمال جلال غریب - 1983

دهروازە یەك

بۆ میستۆلۆژییا

« علم الاساطیر »

فاروق ره فیهق

چەند ووشە یەك كە دەبی بوتریت ..

نازیزەكان ئەگەر بەویژدانەوێ چاویك بە «ثقافە» كلتوری كوردیدا بگێڕین لەم سالانە ی دوایی یەداو بەراوردیكی بكەین لەگەل میللەتەكانی دراوسیمان و جیهاندا ، وەیاخود ئەوێ كە هە یە بەرامبەر ئەوێ كە پێویستە ببیت ، ئەوا زۆر جار تووشی نارهزایی دەبین ، چونكە نیمە هەمیشە هەول ئە دەین لەمە باشتربین و چاومان بە و لێكۆلینەوانە هەلبیت كە تامە زرویین ، لە هەمان كاتیشدا دەبیتە هوی ووریاكردنەوێ و را پەرینتیكی سەرپاگیری بەلام لە هەمان كاتدا دەبیت لە وراستیه بگەین كە . هەول و كوششی دلسوزان هەربەردەوامە . ئەمە لە لایەك ، لە لایەكی ترهوه باروودوخی سیاسی ناوچه كە و جی بەخونە گرتنی هویەكی سەرەكی بووه لە دواخستنی هەندی بابەتدا .

ئەگەر چاویك بگێڕین بەگوفارو پوژنامە و پبلوگرافیای ئەو كتیبانە ی كە دەرچوون لە ماوه ی پەنجاسالی رابردوودا ، ئەگە یینە ئەوێ بلیین كتیبخانە ی كوردی تابلی ی هەژاره و لە بابەتی شیعوو چیروك تی نا پەری ، بگرە بابەتی رەخنەش لەم سالانە ی دوایی دا خەریكە سەر دەر بكات (نیمە لیژەدا

نامانەوێ بچینه ناو ئەم باسەووهو لەسەری بپوین وەراستی و . ناراستی ئەم قسە یە بسەلمینین) بەشیوہ یەكی گشتی لەگەل چەند هەولیک كە لە و بابەتانه دەچنە دەرەوہ وەكو میژووی ئە دەب و چەند نامیلکە یەكی سیاسی و هەولدانە كانی بواری میژوو كە ناکریت لیژەدا دەستی ریز بەسنگەوہ نەننن بو ماموستای میژوو نووس (کمال مظهر) بەلام بابەتە كانی وەكو فەلسەفە و دەررون ناسی و كۆمەل ناسی و لی كۆلینەوہ ی فیکری كەم ناتوانین بیگە رینننەوہ بو پلە ی نەبوون ، چونكە هەول دان هە یە بەتایبەتی لە و كاتانەدا كە دیموکراتیەت بەرکەمال دەبیت ، بەلام نایا دەتوانین بەراوردی بكەین لەگەل دەولە مەندی كتیبخانە ی میللەتە كانی تر ، وەیاخود لە بەردەم گرنگی ئەم بابەتانهدا . نایا بە یەك دوو كتیب تینویتییمان دەشکی ؟ ! ...

گومانی تیدانی یە كە گرنگ هە یە و گرنگترو گرنگترین هە یە ، بواری فەلسەفە وەیا لی كۆلینەوہ ی فیکری بەشیوہ یەكی گشتی بە گرنگترین دادەنریت هیچ بۆرە توژینەوہ یەك لەسەر فەلسەفە نی یە جگە لە و هەولە ی حمید عزیزو كە مال میراودەلی و

له گه ل هه ندى وه رگيراندا ، به لام نايا ده توانين دوو باس به راووردبكه ين له گه ل گه وره يي و مه زنى و گرنگى فله سه فهدا كه خوى له خويدا بوته دروست بوونى بوشاييه كى گه وره له ژيانى روشنبيريماندا . هه روه ها نه بوونى نه م جوړه تويژينه وانه له زمانه كه ماندا بوته دهوله مند نه بوونى زمانه كه مان به چه مكى فله سه فو و زاروه زانستى به كانى تر ، خوبابه تى وه رگيران نه وه باس ناكريت كه چه ند كلوله كه سى نى به هه ست به و لى پرسراويه گه وره يه بكات و هه لسي به وه رگيرانى نه م جوړه باببه تانه ، ليره دا ده بيت نه وه ش بلين كه وه رگيران پيوستيه كى كومه له و ده بيت دام و ده ستگا كومه لايه تى به كان نه خشه ي بو دابنين . له راستى دا نه مرو تينو يتيمان به م جوړه تويژينه وانه ده شكيت نه مرو نيمه عه ودالى بيرو فله سه فه ين بو خودوزينه وه ، نه مرو نيمه ده مانه وى هوشيار بين و شاگامان له ناكوكى به فله سه فو و سياسى به كانى جيهان بيت ، گه لى عه رهب ده بيت شانازى به عبد الرحمن بدوى ، فؤاد زكريا ، جورج طرابشى ، سمير كرم ، محمود امين عالم ، سامى درويى ، جبرا ابراهيم جبرا ، بدرالدين سباعى ، فؤاد مرعى ، ابراهيم كبه و الياس مرقص و سه ده ها نه ديب و رووناك بيرى تره وه بكن كه قوليان لى هه لماليو له بواره كانى نه ده ب و فله سه فه و سياسه تداو ده ستيان له وه رگيراندا هه يه (نه مه له گه ل بو چوونى جياوازدا به لام هه رده بيته دهوله مند بوونى كتبخانه ي عه ربه ي) كه چى لاي نيمه له گه ل بوونى وچه ند كه سانك كه شاره زان له زمانه زيندووه كانى جيهان نه م هه وله نابينريت ، ياخود وه كو پيوست نى به . به پراى من نه گه ر نه مرو روشنبيره كان بير له گرنگى نه م جوړه باببه تانه بكنه وه نه وا دواروژيكي روون چاوه رى ي كلتورى كوردى به ، به پيچه وانه شه وه باره كه وه كو خوى ده مينيته وه .

نه فسانه (ميتولوژيا) به كيكه له و باببه تانه ي كه پشت گوى خراوه و هيچ لى تويژينه وه يه كى له سه ر نه كراوه ، له گه ل نه وه ي كه نه مرو ميتولوژيا بوته شوينى مل ملانييه كى توندى فله سه فه و قوتابخانه فله سه فه يه كان ، به چه نده ها نووسه رو زاناي نه نتر و پولوژى و كومه ل ناسى ... هتد له م بواره دا له ووتوويزدان ته نانه ت له روژنامه يه كدا خويند مه وه كه له نه مريكادا كوليزيك كراوه ته وه به ناوى «كوليژى نه فسانه ي به راوردكارى» نه مه له لايه ك ، له لايه كى تره وه له روژه لاته ناوه راست كه له

ناوچه يه كى دهوله مندى ميتولوژياى جيهانى به هه روه ها مه لبه ندى نايينه سه ره كى به كانى جيهانه ، كورديش وه كو ميله تيكي نه م ناوچه يه سامانيكى گه وره يي نه فسانه ي هه يه له نه نجامى وه رگرتن و دانه وه دا له به ر نه وه پيوسته ناوريك له نه فسانه وه بده ينه وه . نايا له به رده م نه م باسه گه وره يه دا ده توانين چى بله ين ؟ .

ميتولوژيا نه مرو ، داده نريت به يه كيك له و باسانه ي كه هه تا قسه ي له سه ر بكرت كه مه ، چ وه كو قوناغيكى فيكرى نينسانى سه ره تايى كه نه مه ناوه رو كه كه يه تى يا چ وه كو لايه نى نه ده بى و هونه رى كه خه يالى نينسان رولى سه ره كى تيا دا بينيه وه بوته كه ره سه يه كى خاويش بو نه وه كانى دوايى له بوارى داهيناندا ... نه فسانه په يوه ندى به كى پته وى به هونه ره وه هه يه له به ره به يانى ميژووه وه شوينى گرنگى پيدانى موسيقارو هونه رمه نده ته شكيلي به كان بووه ، خو له بوارى شانودا باس ناكريت كه چه ند سوود له نه فسانه وه رگيراوه .

كه له نووسه ره كانى وه كو يوربيدس و سوفوكليس و نه سخيلوس و نرسطو قانس و به ده يه ها نو سه رو هونه رمه ندى تر ، له بوارى نه ده بيشدا لاي هيندى به كان و نيرانيه كان و چينى و ميسرى و هه روه ها نه وروپاييه كان نه فسانه بوته ناوه رو كى وينه شيعرى به كان . خو نه گه ر باسى سوود وه رگرتنى شانوله نه فسانه بكنه ين نه وا به كسه ر نه ديبى گه وره ي نينگليزى شكسپيرمان ديتنه وه ياد كه چون سووى له نه فسانه ي نوديسيس وه رگرتووه بو چامه به ناوبانگه كى (فينوس و ادوتيس) . هه روه ها ازراباوند سووى له نه فسانه وه رگرتووه هه روه كو چون اليود له (ويرانه خاك) دا سووى له نه فسانه يه كى سه ده يي ناوه راسته وه وه رگرتووه بو ده ربرين له ويرانه خاكى شارستانيتى نه مروى روژناوا له ژير سايه ي رژيمه بورژوازيه كاندا لاي جيمس جويس له شاكاره به ناوبانگه كه يدا (نوليسيس) هه لويستى نه فسانه يي ده بينيه وه . نه م كه له نو سه رانه نه فسانه ده قاو ده ق وه رناگرن ، به لكو ده يكه نه هويه ك بو ده ربرينى ثاوات و ثاره زوو نازارى مروقى نه م سه رده مه ، هه ركه سه له بوچوونى خويه وه . لاي سارتر و كوكتوش به هه مان شيوه ، جان نانوى له يوربيدس و نه نتيگوناو ، ميديادا هه روه ها سياب و عبد الوهاب بياتى و توفيق حكيم و به ده يه ها نووسه رى تر (كه نيمه نه مانه به نمونه

رووی راستی شارستانی یه کونه کان ، که نه مه خوی له خویدا به یه کی له کاره گه وره کانی نه م سه ده یه ی دواپی ده ژمیریت ، به مانای چونه ده ره وه له نه وروپا به ره و شارستانی یه کی تر چونکه بو چونیک هه یه نه وروپا داده نی به مه لبه ندی شارستانی یه تی ، گوايه که نه وروپا خاوه نی میتولوژیایو نه ده ب و هونه رو زانست و فیکره به بی کارپگه ری ناوچه کانی تری جیهان ، نه فسانه ش هه روه ها ، لی کولینه وه زانستی یه کان نه م رایه رت ده که نه وه ، نه وروپا ته نها به شیکه له شارستانی یه گه وره که ی که هه موو ئینسانیه ت هاوبه شه له گه شه کردن و پیش که وتنیدا (له راست دا گفتوگویی کی تیرو ته سل هه یه که نه م باسه ده به ستیته وه به فلسفه ی یونانی یه وه ، کومه لیک لاقی نه وه لی ده دن که فلسفه ی یونانی موعجیزه یه و هیچ به یوه ندی به روژ هه لات هه نی یه وه کورسلو برنیت کومه لی دووه م له نرخی شارستانی روژ تاوا که م ناکاته وه به لام مه وضوعیانه بو باسه که ده چیت وه فلسفه ی یونانی و زانستی یونانی و میتولوژیا به نه لقه یه ک داده نی له نه لقه کان ، له شوینه کانی دی جیهانیش خاوه نی میتولوژیایو شارستانیین وه کاری خوشیان هه یه له سه ر نه وروپا به تاییه تی له کاتیکدا که هه ندی نه فسانه هه یه هاوبه شه له نیوان میلله تانی جیهاندا ، یاخود یه ک له ژیر کاریگه ری نه وی تردایه . له وانه ی پروایان به م رایه هه یه دیورانت له (قصه الحضارة) و جورج سارتون له (تاریخ العلم) دا نه م رایه نه مرو زانست پشت گیری لی ده کات) . ده بیت نه وه بلین که زور که س وه بگره زانوا فه یله سوف و ابیرده که نه وه که نه فسانه دیارده یه کی ساده و ساکاره پیویست به هیچ ته فسیریکی سایکولوژی و فلسفه فی ناکات ، نه ته نه موله و نه فیکر ، به لکو کورت بینی یه کی فیکری ئینسانی یه . هه ر بویه شه گه مژه یی یه له نه فسانه بدوین .

کاسیرر ده لیت «نایا ده توانین شارستانی یه تی بابل و میسری و هندی وچینی ناوبنه یین به غه باوه ت . نه مه له کاتیکدا که شارستانی نه بووه له میژوودا به بی بوونی لایه نی نه فسانه یی» له راستیدا مشت و مرو گفت و گو یه که کونه بو به ر په رچدانه وه ی نه م بوچوونه رومانسیه ت داده نریت به بزووتنه وه یه ک که لایه کی کردووه به لای نه فسانه دا به راده یه ک جی په نجه ی سه رکیشی و زیاده رویی پیوه دیار بووله و بوچونه دا که هیچ جیاوازیه ک له نیوان نه فسانه و واقیعدا نابینیت .

که واته هه روا کاریکی سوک و ناسان نی یه زاراوه ی میتولوژیا بی ناسبکریت به تاییه تی له م سه رده مه ماندا که زاراوه که مانای فراوانتر له خوده گریت و وه کو هه موو چه مکیکی دی یاسای په ره سه ندن ده یگریت هه ، به لام نه مه مانای وانی یه که ناتوانین مه وداو مانای زاراوه که دیاری بکه یین و پیناسی بکه یین . به شیوه یه کی گشتی میتولوژیا ده لاله ت له دوو مانده کات .

یه که م / نه وزانسته ی که له نه فسانه کان ده کولیت هه وه به رامبه ر زاراوه ی (Mythology) واته (Myth) که نه فسانه که یه و (Logy) زانسته که که لی ده کولیت هه دووه م / ده لاله ت ده کات له و کومه له نه فسانه گه ورانه ی میژووی ئینسانیه ت له نیوان میلله ته جیاوازیه کاندای ، له قوناغه کانی سه ره تایی دا به رامبه ر (Myth) له بنه رته دا لای گریکه کان (Mythes) به مانای ووشه یه کی بیژراو دیت «الکلمة المنطوقة» له دوایدا له زاراوه یه ک شوینی خوی گرت به مانای حیکایه ت ده رباره ی خواکان . جیرالدرسون ده لیت (حیکایه تیکه یا چه ند حیکایه تیکی به یه که وه به ستراوه ده رباره ی خاوه ندو هیزه غه ییه کان که له ناو کومه لانی خه لکیدای به کاردیت به شیوه یه کی گشتی لای ئینسانی سه ره تایی به نامانجی تاقی کردنه وه ی ژیان) نه فسانه بابه تی نه وتوی له خوگرته وه ، وه کو دروست بونی گه ردوون و بنچینه ی شته کان ، مان و نه مان و دیارده کانی تری ژیان . هه روه ها فونک ده لیت (ده بیت نه فسانه رابوردویه کی میژوی هه بیت و که سایه تیه کانی هه ر ده بی له خاوه نده کان بیت) نه م رایه ی فونک له سه ر نه فسانه ی قوناغه سه ره تایی یه کان ده چه سپیت ، خو نه گه ر پاله وانه که له خواکان نه بوو ده بیت نه و توانایه ی هه بیت که له شته کان بگات ، خو به جوریکی تر ده چیته ریزی حیکایه تی خه رافی و میلی و داستان و په نده وه «که له دوایدا باسیان ده که یین» که واته به بی ی مانا فراوانه که ی نه فسانه له چه ند چیروکیک بیک هاتووه .

ته وره ی باسه که بنچینه ی شته کان و کوتایی دروست بونیانه . هه روه کو نه ندرولانگ ده لیت سه ره تایی جیهان و بوون و نه بوونی مروقی سه ره تایی خه ریک کردووه به و پرسیاره وه من کیم (2) ؟ له کوی وه هاتووم ؟ چون چونی گه ردون سه ری هه لداوه ؟ که واته نه گه ر له م بوچونه وه سه یری نه فسانه بکه یین نه و ناچار به قوناغیکی سه ره تایی بییری فلسفه فی داده نین

له نه نجامی ئی ووردبونه وه له دیارده کانی گه ردوون و په یوه نندی به دیارده کومه لایه تی په کانه وه به پی ی نه م هاوکیشه منطقی په ی لای خواره وه :-

ئی ووردبونه وه به دوا ی خویدا سه رسورمان دینیت ⁽¹⁾ سه رسورمان به دوا ی خویدا پرسیار دینیت ، هه موو پرسیاریکیش جووله و چوری حاله تیکی دهرونی درووست دهکات بو گه یشتن به وه لام تا هه لچوونه که ی داده مرکبته وه . که واته لای نه ندرولانگ سیسته می گه ردوون له شیوه ی حیقایه تی که ایه نه مه ناوده بری به نه فسانه ، نه و دله راوکی په له ئی ووردبونه وه ی دیارده سروشتی په کان وشته نه زانراوه کانه وه درووست ده بیت ، نه گه ر و ابیت مروقی کون به هوی نه فسانه وه شیوه په کی فیکری ده دات به تا قی کردنه وه و پراکتیکی ژیانی .

لیفی شتراوس که به پیشه وای پروگرامی شی کردنه وه ی شارستانی په تی نه فسانه ده ژمیریت «وه کو نبیله ابراهیم و دکتور قیس نوری ده لین» لای شتراوس ده بیت منطقیانه له بنه مای نه فسانه ووردبینه وه ، له ری ی دیاری کردنی چه ند بنه مایه که وه ⁽²⁾ بنه مای په که م - نه فسانه به ته نها حیقایه تی که نی په هه روا له خو یه وه بی مه به ست نوسرا بیته وه به لکو به ناچاری له نه قلو رهوشتی ئینساندا ده ژی ، نه م بنه مایه ناوده بات به «بنه مای نه قلی به شهری په ت» .

بنه مای دووهم - نه فسانه پیویست ناکات به جیا جیا ئی بکولدریته وه به لکو ده بیت له بوچونیکی دیالیکتیکانه وه وه کو په که یه ک (وحده) سهیری بکریت . له دوا ی نه م بوچونه وه ده گه یه راستی یه ک ، په کی که له و راستیانه جیهانی په تی نه فسانه په ، واته نزیکي نه فسانه کان له په که وه وه ته نانه ت بگره له ناوه پروک و شیوه شدا که نه م خاله خوی له خویدا شوینی پرسیاریکی گه وره په به لای نیمه وه .

بنه مای سی هم - بو تی گه یشتن له ناوه پروک و گرنگی نه فسانه پیویسته په کالا بکریته وه بو چه ند دانه یه ک ، وه له دوایدا پولین (تصنیف) بکرین (نه م خاله پیچه وانه ی خالی دووهم نی په چونکه بوچونیکی هه مه لایه نی بو گشت نه فسانه کان ته واوکه ری نه م خاله یه) له نه نجامی نه م رایه ی شتراوسه وه که په کی که له و زاناو فه یله سوفانی قوتابخانه ی (بنیه ویه ت) له فه لسه فه دا ده رده که ویت که گرنگی ده دات به بینا و په یوه نندی ناوه کیانه ی شته کان ، کاریگه ریشی له سه ر

بیرکردنه وه رهوشت .

تویژه ره وه کان هه میسه نه و پرسیاره ده که نه سه ر باسی نه فسانه ، ئایا نه فسانه یا عه قلی ئینسانی سه ره تایی مه منطقی په ؟ لایه نی غه بیی و لامه عقولی په تی نه فسانه و . پال کیشانی به سه ر فیکرو رهوشت و هه لویستی ئینسانی سه ره تاید و له هه نندی تویژه ره وه ده کات که فیکری سه ره تایی دابنیت به فیکریکی نامنطقی . واته قوناغی پیش مه منطقه (Prologici stage) به تاییه تی لای لیفی بریل له کتیبه که یدا (العقلية البدائية) نه م بوچونه ده بینینه وه که په کلنگیر نابیته وه له گه ل هه نندی بوچوونی تر که باسیان ئی وه ده که ین .

لیفی بریل له و پروایه دایه سه ر ئی شیواوی و بی هوده بی په که نیمه به دوا ی نه و پیوانه په دا بگه ریتن که هاو په ش بیت له نیوان عه قلو چالاکی و بوچونی ئینسانی سه ره تایی و عه قلی نیمه ی نه م سه رده مه جیاوازی شیان ئاسمان و ریسمانه ، عه قلی سه ره تایی ده سه و ستانه له به رده م شیوازه کانی بییری منطقی «استدلال واستنتاج و سه لماندن واته فیکریکی ریک و پیکی مه منطقی» ده توانین بلین عه قلی ئینسانی سه ره تایی پیش منطقی په .

نه م رایه ی لیفی بریل ته نها وه کو رایه ک سهیری ده کریت ، چونکه چه ندان فه یله سوفو و سپوری نه م باسه به م رایه رازی نابن ، تایلور له کتیبه که یدا (الحضارة البدائية 1871) نه وشته ی پی ی ده وتریت عه قلیه تی سه ره تایی ره ت ده کاته وه ، پروای به م جیاوازی په نی په ده لیت «هیچ جیاوازی په ک نی په له نیوان عه قلی په تی شارستانی په تیدا» هه روه ها فریزریش له کتیبی (عُصْن الذهبی) جیاوازی نابینیت هه ر له سه ره تاوه تا کوتایی ، هه نگاهه کانی فیکر به یه ک ده زوو په یوه ست ده کات ، راکه ی له سه ر طه قس و سیحر ته عمیم ده کات . له پروایه وه که نه و ئینسانه سه ره تایی په ی هه لده سی به طه قسیکی سیحری هیچ جیاوازی نی په له پرووی مه بده نه وه له گه ل نه و زانایه ی که به تا قی کردنه وه په کی فیزیواوی یا کیمیاوی له تا قیگه دا هه لده سی ت ، که واته جیاوازی نی په له نیوان پزیشکی سه ره تایی و زانیاری سه رده مدا له پرووی چلونایه تی په وه به لکو جیاوازی په که له پرووی چه ندیتی په وه یه ، هه روه ها به یه ک گه یشتنه وه هه یه له نیوان بوچونی سیحری و بوچونی نوی له ری ی ئی کولینه نه نثر و پولوژی و نه نثر و لوزیه کانه وه هه ست به و

په یوه نډی په نه که ین که نه فسانه هه یه تی له گه ل ناین و سحر به شیوه یه که ناتوانی له یه کتری جود ا بکرینه وه . جورج طومسن سحر واپیناسه ده کات «ته کنیکیکی وه همی به ره مه» له ری ی نه م یه کیه تی په وه ده توانین نه که له نه فسانه بگه ین به لکو ژبانی کومه لانی سه ره تایی و بیروپا و قه ناعه تیان شی بکه یه وه به شیوه یه کی گشتی هندی له توپزه ره وه کان جیاوازی ده که ن له نیوان نه فسانه ی سه رده می کون و نه و نه فسانانه ی که شه قلی نوی بونه وه ی پیوه دیاره له و راستی په وه ی که نه فسانه ده برپینیکی هوشیاری کومه لانه ، خوی له خویدا ژبانی روشنبری و کومه لایه تی خه لک لیک ده به ستیت ، یاوه کو دکتور قیس نوری ده لیت «ده برپینیکی براماتیکی یانه یه له نایدیولوژیای کومه لانی خه لکی سه ره تایی» که واته ته عبیرکردنه له بوونی کومه لایه تی بنه مای شارستانیه تی و روشنبری ته هه ربویه شه نه فسانه ی کومه لانی خه لک له گوراندایه له ژیر دوو هودا ، هویه ده ره کی یه کان تیکه ل بوون له گه ل شارستانی یه کانی تر وه کومه سه له نینسانیه ته که .

هو ناوه کی یه کان گوران و به ره وپیش چوونی کومه ل له نه نجامی گورانکاریه کومه لایه تی یه کاندایه که له گه لیشیدا هوشیاری کومه لایه تی ده گوریت وه کو سه رخان و ژیرخانه که ی کومه ل له به رده م نه م بوچونه دا ده توانین نه وه بلین که هوشیاری وه کوشیوه یه کی ره نگدانه وه ی واقعی مه وضوعی ته نها له مروفا هه یه هوشیاری سه رجه م نه م هه موو کرده وه عه قلینانه یه وه کو لایه نیکی نیجایی که هاوبه شه له تیکه یشتنی نینسان بو جیهانی مه وضوعی و بوونی که سایه تی خودی خوی له راستیدا ده گه ریته وه بوکارو چالاکی ماددی نینسان ، که واته تیکه یشتن له مه نطق ی یا نامه نطق ی بیری نینسانی سه ره تایی به شیوه یه کی پوت کراوه (مجرد) و داپراو له کارو کرداری به ره م هینان و پشت گوی خستنی پیش که وتنی کومه ل و دیاری نه کردنی قوناغه کانی گورانی کومه ل ، هه روه ها حساب نه کردن بو پراکتیک (الممارسه العمليه) نه که هه زانستی نی یه به لکو جوریکه له و بوچونانه ی که له عالمی خه و خه یالدا ده ژین و له که لی شه یتان نایه نه خواری ، چونکه هوشیاری «له گه لیشیدا هوشیاری نینسانی سه ره تایی و بینینه وه ی له نه فسانه دا» که له که کردنی تاقی کردنه وه میژوو یه کانه به دریزایی میژوو ، هه روه ها سوود وه رگرتن له مه نه هه ج و تاقی کردنه وه کانی پیشوو

تا ده چیه ژیر کاریگری چالاکی مروف و تاله دواقوناغدا کاربکاته وه نه و چالاکی یه و خه لکی له ری ی نه و نه خسه هوشیاری یه وه سه روست و کومه ل بگورن نه مه خوی له خویدا نامانجه ، فه یله سوفیکی نه لمانی ده لیت «مه سه له ی زانین نه وه ی نایا فیکری مروف ده توانیت بگاته راستی یه کی مه وضوعی ، مه سه له یه کی تیوری نی یه به لکو مه سه له یه کی پراکتیکی یه ، گفت و گو ده رباره ی واقعیته تی فیکر یاخود ناواقعیته تی به جیاکردنه وه ی له (ممارسه العمليه) کاریکی نازانستیانه یه و دووره له راستی یه وه» . که واته نیمه نه مرو نایه ین نینسانی سه ره تایی و کومه ل سه ره تایی یه کان تاوانبار بکه ین به وه ی که گوايه بو وه کو نیمه بیریان نه کردوته وه نیمه یه کی سه رده می راپه رین له گشت بواره کاندایه ، سه ده ی زانستی و نه لیکترون و مانگی ده ست کردوو چه کی نه توم و گه شتی ناسمانی و ، ململانی ی نیوان سوشیالیزم و سه رمایه داری و سه ده ها ده ستکه وتی تر ، گه ر نه و به راوردکاری یه بکه ین ده لالت له هه له و گیراوه یی و کورت بینی و سه رلی شیواویمان ده کات به رامبه ر راستی یه کی مه وضوعی نه ویش هوشیاری نینسانی نه م سه رده مه له نه نجامی هه زاره ها سالی په ره سه ندنی داهاتوووه به چه ند قوناغیکی کومه لایه تی جیاوازی تی په پیوه ، به ره می هه ول و خه باتی ته مه نی مروفه ، هیگل واته نی «فه لسه فه کوکراوه ی سه رجه م سه رده مه کانی پیشوووه و پوخی نه م سه رده مه شه» .

له کاتی لی کولینه وه دا چه مکی وه کو خه راقی و میلی و داستان و په ندی پیشینان تیکه ل به نه فسانه ده بیت وه یاخود که سیک یا پاله وانیک یا شورشیک ناوده بریت به نه فسانه که له هه ندیکاندایه نه فسانه په یوه نډی یه کی نه وتوی نی یه ته نها نه وه نده هه یه نه و توانایه ی که له ودا هه بووه وه کو پاله وانی له که ساتی ترده نه بووه یا له و شورشه دا هه بووه له شورشیکی ترده نه بووه ، نه م رایه په یوه نډی به میتولوژیاوه وه کوزانستی نی یه .

ده توانین نه فسانه له حیکایه تی خه راقی جیابکه یه وه ، زور جار ده بینین هه ندی له پاله وانه کان له نه وه ی خواکان نین ، به لام پاله وانه که له نه وه ی مروفه یا سی به شی مروفه و به شیکی له نه وه ی خواکانه به هویه وه ده بیته خاوه نی نه و هیزه ی که له جیهانی غه یی بگات ، پاله وانی حیکایه تی میلی له م سیفه ته یدا

هاوبه شه . ههروهه پاله وانی نه فسانه په یامه که ی جیاوازه له په یامی حیکایه تی خه رانی و له گه ل نه وه ی که هندی که سپش حیکایه تی خه رانی به رهنګیک له رهنګه کانی نه فسانه داده نین ، به تایبه تی که هه ردوو هاوبه شن له ده ربړینی شته شاراوه کاند ا . فونک دی لاین ده لیت زور حیکایه تی خه رانی پیش نووسینی میژوو ده که ویت لیره وه تی که ل به نه فسانه و ناپین ده بیت ، هه روه ها حیکایه تی خه رانی کاره ستان ناکاته بنه ماله ی خوی ، به لکو پاله وانه که ده بیته بنه مای حیکایه ته که ، وه له ناو کاره ساته کاند ا نه وانه هه لده بژیری که په یوه ندی به که سایه تیه که وه هه یه و کاری لی ده کات . بو نمونه لای کورده واری خومان په ده یه ها حیکایه تی خه رانی نه وتومان هه یه وه کو - رنویه نه نجه ل ، کوره که چهل ، نه حمه دومه حمود ، چل کورو چل کچ و عاسمه ی په ریان ... هتد که نه م توخمانه ی تیدا ده بینریت ، مندال بوون به هوی سنیوه وه ، پیایوی نورانی وه کو «خیری زینه ، دیوو درنج ، توانای سیحری په ندی نه خلایوی و کوله که ی روح و ... هتد که لیره دا مه ودای نه وه مان نی یه نمونه بهینینه وه له بهر دریزی باسه که .

که واته حیکایه تی خه رانی پاشماوه ی بیروپا کونه کانه و زور جار نه وه ی نه فسانه ده گپریته وه حیکایه تی خه رانی به دوورو دریزی باسی لی ده کات له م حاله ته دا جیاوازی یه که که م ده بیته وه . نه بی نه وه بوتری که زور له نوسه رو شاعیره کان کرنکی ده دن به حیکایه تی خه رانی بو نمونه گوته ی نه لمانی حیکایه تی «ماری سه وزو گوله سه وسه نی جوان» بو مه به ستیکی نه خلایوی په روه رده ی به کارهیناوه ، هه روه ها نوفالیزو شیلرو ... هتد ، هه روه ها حیکایه تی میلی شنیوه یه کی پیروزی وهرناگری وه که نه فسانه ده ست بو مه سه له که وره کانیش دریز ناکات به لکو له سنوری ژیانی روژانه دا ده وه ستیته وه ، پاله وانی نه فسانه به هینزیکي که وره وه ری خوش ده کات بو پاله وانی نینسانی ، لیره وه میتولوژیای فولکلور تیکه ل به یه کتر ده بن .

جوره کانی نه فسانه

به دوو جور نه فسانه دابه ش ده کړیت - یه که م - له پرووی شنیوه و پروکاری ده روه وه ی نه فسانه و په یوه ندی پاله وانه که

به شته کانی تره وه .

دوهه م - سه یرکردنی میتولوژیای وه کو یه که یه که ناوه روک و شنیوه ی مه به سته که ی که نه م دابه ش کردنه یان سه راپا گیری تره وه باوتریشه و دابه ش کردنه که ی دیش له خو ده کړیت .

نه فسانه ی دیارده سروشتی یه کان «الظواهر الطبيعية»

بوونی نه م جوره نه فسانه یه لای سه رجه م میله تان که ره سته یه که به ده ست نه و تیوره ی که پی داده کړیت له سه ر لایه نی سروشت و کاریگری دیارده سروشتی یه کان له سه ر نینسان وره نگدانه وه ی له نه فسانه دا ، روژ ، ناسمان ، مانگ ، زهوی ، بروسکه ، باوبوران ، بومه له رزه ، ... هتد ، به ستنه وه ی به باری کومه لایه تی مروقه وه وه کو نه وه ی که لای زور میله ت مه لیک روژه و به خشنده ییه که ی تیشکه که یه تی یاخود زهوی له میتولوژیای سه رچاوه ی هه موو خیرو به ره که ت و خوشی یه که ، هه ربویه شه زهوی به دایک به روارد ده کړیت ، نه م رایه خوی به سه ر میتولوژیای نه مریکا و فنلنده ، نینگلیز ، هیند ، یونانی کون ، بابلی ، سومه ری و میسر دا سه پاندووه ، لیره وه ده بینین هه ندی له تویره ره وه کان نه فسانه به شنیوه یه کی گشتی ده که نه دوو کومه له . کومه له ی روژی وه کومه له ی مانگی . خوی روژ به سه ر هه موو خواکاند ا بالی کیشاوه ، گویا له به یانیا ند ا هه لندی و له نیواراندا ناواده بی ، به به له مه که یه وه به شه و سه ر له مه مله که تی مردووه کان ده دات ، هه روه ها مانگی ش له کونه وه شوینی سه رنجی نینسان بووه ، بوته سه رچاوه یه کی نینسانی له میتولوژیای میله تانی جیهاندا ، ده رکه وتنی به شه وو ده رنه که وتنی له روژدا بوته شوینی سه رنجدان یاخود مانگ گیران وه کو دیارده یه که سه رنجی راکیشاون بو نمونه هیندی یه سوره کان له و باوه رده ان که مانگ سه گراوی ده کات ، کاتی که ده که ویته راوی سه کی که وره وه سوور هه لده که پیت به هوی طه قسیکی دیاری کراوه وه پرزگاری ده بیت .

نه م بوچونه له میتولوژیای جیهاندا به شنیوه یه کی گشتی ده بینریت ، له کورده واری خوشماندا نه وه باوه که جنوکه سه ریه که دنیشن و بو نه وه ی که مانگ بگرن زور جار سه رکه ووتو نابن ، به لام نه وکاته ی که مانگ ده گیری له ریگی ی

سه له وات و ته پل لي دانه وه به ره لا ده بيت .

نه فسانه ي گيانداران

ئينسانى سه ره تايى به سه رنجدان له سر وشت و ديارده گاني ناوه ستيتته وه ، به لكو چاويكيش به ده وروبه رى خويدا ده گيريت نزيكترين شت له ده وروبه رى خوى نه و گياندارانه يه كه به حوكمى هلس و كه وت له كه لياندا پيوستى پيانه ، هه ربويه شه نه و گياندارانه بابه تيكي ميتولوژى دروست ده كه ن و ده بنه بابته بو ناوه روكيكي نه خلاقى و په روه رده يى وه كو مه يمون گاو ، كيسه ل و دوو پشك ، مار ، ريوى و وورچ ... هتد مار له چيروكى نادم و حه وادا ده بيتته هوى بردنه ده ره وه ي ثبليس بو ناو به هشت ، له نه مريكاي ناوه راستدا نه وه زور باوه كه گوايا مه يمون له سه ره تادا ئينسان بووه ، له نه فسانه ي كوردى يشدا نه م رايه ده بينينه وه مه يمون ئينسان بووه و خوا غه زه بي لي گرتووه كردويه تى به مه يمون ، عه شيره تى زولوا له خواري روژناو اي افريقا له و باوه رهدان كه قه بيله ي (احامينم) خه لكه كه ي بوون به مه يمون به هوى ته ممه لي و نيش نه كردنيانه وه .

له هه ندى نه فسانه ي تردا مه يمون ده بيتته ئينسان ، له خواري هيند⁽³⁾ هه ندى سيماي تاييه تى ده دريته پال تايه فه ي (ماراوارز) له بهر نه وه ي بنچينه يان له خيله ، (ماناي وانى يه نه م رايه له تيورى په ره سه ندى داروين كه م بكاته وه ، به هيچ شيوه يه كه لايه نه زانستى يه كه ي له كه دار ناكات چونكه جياوازي چلونايه تى هه يه له هه ردوو بوچونه كه دا) ، هه روه ها چه ندان حيكايه تى ره مزى تر له و بابته ته كه ده لاله تى اخلاقى و كومه لايه تيان هه يه به هوى پروسيى (اسقاط) وه وه واته ئينسان كه بيروپاي بو چونه گاني خوى ده هاويته سه ر گيانداره كه .

نه فسانه ي رووهك

هه ندى ميتولوژياى نه فريقي و نه وروپي و زور شويني ترى جيهان رووهك ده بيتته بابه تيكي نه فسانه يى وه كو كه نمه شامى و كه نم و جوو داري سه وزو هه نجيرو ... هتد وه كو چون له نه فسانه ي گيانداراندا ديمانه وه ، لي ره دا به ناچاري باسه كه ده مان باته وه به ره و باسى طه وطمه ميه ت كه هه ندى

له خيله كان رووهك ده كه نه طه وطمه مى خويان و ده يپه رستن كه واته طه وطمه ميه ت چى يه ؟ ! ...

نه و خيله سه ره تاييانه نزيكه يه كه له نيوان نه ندامانى خيله كه دا هه يه كه ناويك كو يان ده كاته وه نه و ناوه هاوبه شه ش وه كه په يوه ندى يه كه پيى ده وتري (طه وطمه م) كه نه م خيله ده يكه نه دروشمى خويان زور ياننازل ده بي يارووهك يا بي گيان (جماد) كه نه م ي دواييان زور كه مه له سه ر ژميريه كه دا له 400 طوطم 40 طوظمى بي گيان ده رچووه .

فريزر ده ليت «طه وطمه م نه و كومه له شته يه كه ئينسانى سه ره تايى ريزى لي ده گريت و له وپروايه دا كه بوونى به ستراوه به بوونى نه وشته وه» طه وطمه ميش بو هه ردوولا كه لك به خشه ، واته ئينسان ده پاريزى وه پيوسته ئينسانيش ريزى طه وطمه م بگريت ده توانرى جوړى طه وطمه م ديارى بگريت .

1 طه وطمه مى عه شيره ت - كه هه موو نه ندامانى عه شيره ته كه هاوبه شن تى يدا

2 طه وطمه مى جنسى ، كه په يوه ندى يا به پياووه يا ژنه وه هه يه .

3 طه وطمه مى تاك كه سى - واته تاييه تى به كه سيكى ديارى كراو «كاتيك كه منداليكيان ده كاته ته مهنى بالق بوون به هوى طه قسيكى تاييه تى په وه ، طه وطمه ميكي بو هه لده بژيرن ، وه ياخود له و كومه لانه ي كه دا يكا يه تى باوه . نه و كه سه طه وطمه مى دا يكي و عه شيره تى دا يكي هه لده گريت . به شيوه يه كي گشتى له و باوه رهدان كه بنه ره تيان ده كه ريته وه بو نه و طه وطمه م ، له بهر نه وه ي نه و طه وطمه م پيروزه كه واته عه شيره ته كه ش پيروزه ، هه ربويه شه ژن و ژنخوازي له ناو عه شيره ته كه خويدا قه ده غه يه ، ... طه وطمه ميش نه سه ر نه بررى و نه نه شخورى ته نها له كاته تاييه تى يه كاندا نه بي كه ناچار ده بن . «له راستى دا نه م باسه دورو دريژه وه باسيكى تاييه تيشه وه تاله سه رى بدوى ي كه مه لي ره دا بواري باسكردنيمان ني يه» .

نه فسانه ئاييينه كان

طقوس و بيروپا سيحرى و ئاييينه كان به شيوه يه كه به يه كه وه به ستراون كه ناتوانريت له يه كه جودا بكرينه وه ، هوكه شى نه و پاراي و دله راوكي و هه لچونه ده رونى يه يه كه له نه نجامى كاره ساته گاني ژيان يا سه رنه كه وتن و نه هاتنه دى تاوات و ئامانجيكى دياريكراوه ديتته كايه وه نه مه نه كه له لاي

مروقی سهره تایی به لکو له نه مړوی نیمه شدا سهر نه که وتن و نه هاتنه دی ناوات و هیواکان زور که س توشی بی هوده بی دهکات و په نای بی ده باته بهر پروا هینان به جیهانه نه بووه که ی نه و دیو . نینسانی سهره تایی په نای بردوته بهر نه و نه فسانه نایینیانه به هیوای ناسویه کی رونتر له و دنیا ، بو را کردن له بارو دوخی واقعی ، واته نینسانی سهره تایی نایینی هینایه کایه وه بو چی به چی کردنی ناواته نه هاتوه دیه کانی نه م دنیا ، که واته نه ک ناین نه می دروست کردنی ، هه روه ها ناین هوشیاریه کی زاته هه ست کردنه به زات ، لای نه و نینسانه ی که نیستا خوی نه دوزیوه ته وه ، ناین هوشیاریه کی هه لکه راوه ی جیهانه ، هه روه ها چی به چی کردنیکی وه همیانه ی بوونی نینسانه چونکه واقعی راستی نه دوزیوه ته وه خاوه نی کتییی کویره وه ری فلسفه ده لیت (ناین به ختیار ی په کی وه همی نینسانه) .

له نیو میتولوژیای جیهاندا نه و نه فسانه نایینیانه ده بینینه وه که به پله ی په که م له دروست بوون و نه مان ده دوی هه روه ها له به هه شتی خه یا لوی نه و دنیا ، که بارو دوخه کومه لایه تی په که پالنه ری په که مه بو نه م جوړه بوچونه ، بوونی چه وساندنه وه و بی دهسته لاتی مروقی وای لی دهکات روبکاته هیزیکی سهر و خوی . «نه م باسه گیروگرفتیکي که وره په تانه مړوش شوینی خوی پاراستوه له بیری خه لکیداو نه م هه ویره ناو زور نه کیشی و له مهنده زیاتر له سهری ناروین» هه ر به پی ی نه و دابه ش کردنه ی خالی په که م که باسما ن کرد نه و نه فسانه ی جنسی و ته ندروستی هتد که لیره دا باسیان لی وه ناکه یین .

دابه ش کردنی دوهم به م جوړه ده بیت :-

1 نه فسانه ی که ردوونی - لی ووردبونه وه له سیسته ی که ردوون ، هه ولدان بوشی کردنه وه ی دیارده کانی و سهر چاوه ی سهره لدانی نه م جوړه یه .

له راستیدا دیارده نی په له که ردووندا سهرنجی نینسانی رانه کیشابی ، هه ولی نه دابی بوچونه که ی له قالبیکي نه فسانه دا داپریژی ، به تاییه تی هه ولدانی نینسانی سهره تایی بوشی کردنه وه ی دروست بوونی که ردوون به زهوی ، ناو ، ناسما ن ، روژو نه ستیره کانی په وه له کوتایشدا دروست بوونی نینسان . هه ر له چامه ی دروست بوونی بابلی په وه الانیما ایلیش» ، وه دروست بوون لای سومه ری و گریک و

رومانی په کان . بو نمونه سهری نه م نه فسانه یونانی په ده که یین که تییدا هاتوه ، جیهان له سهره تادا تاریکستانی بوو ، چاو چاوی نه نه دی ، هیچ شتیکی تییدا نه بوو ، نه ناو ، نه خور ، نه گل نه بهرد ، نه دار ، به لکو حالیکي شیواوی به سهریه کداچووی چی به چی نه کراو وناریک و پیک دا بوو واته به مانای «عماء» ، نه و خواپه ی که بالی کیشابوو به سهر نه م ته نه دا ناوی (کاوس) بوو به هیچ شیوه یه که نه ده بینراو نه شیوه شی هه بوو ، له به ریوه بردنی کاروباریدا ژنه که ی یاریده ی ده دا به ناوی (نوکس) خوی شه و له دوایدا کوره که ی بانگ کرد که ناوی تاریکی بوو «Erebus» تاشوینی باوکی بگریته وه ، په که م شت که تاریکی کردی دایکی گواسته وه ، ماوه یه که حوکمیان کرد دوومندالیان بوو ناویان نان روناکی (ایثر) و (هیرامیرا) روژی روناک .

شوینی باوک و دایکیان گرتنه وه نه مانیش بوون به ژن و میرد کوری په که میان ناوی خوشه ویستی بوو «ایروس» بریاریان دا له م باره نالوزه دا شتی دروست بکن زه ریواو (Ponty) زهوی (Terra) یان دروست کرد ... هتد تا دوا ی نه فسانه که (چه ندان نمونه ی ترله و بابه ته) ، نه که رله م نمونه یه ووردبینه وه ده که یینه نه و راستی په ی که هه ولیکی سهره تایی مروقیه بو تی که یشتن له که ردوون و دروست بوونی که ردوون له نه نجامی لی ووردبونه وه په کی زوره وه ده بینین سهره تایی بیری ماته ریالیزمی پیوه دیاره (بی گومان به شیوه ساده و ساکاری په که ی) ، چونکه رازی نابی به وه ی که پروا بهینی به دروست بوون له نه بونه وه «خلق من العدم» .

له ژیر کاریگری ده وروپشتدا به هوی سهرچاوه ی په که می زانینه وه واته هه ست (احساس) «به هوی نه ندامانی هه ست کردنه وه ، که قوناغی په که می زانینه» ، که واته بیریکی سهره تایی بو که ردوون بی نه وه ی هیزی نه و دیو سروشتی بخاته سهر تانه وه ی که هه یه لی بکولریته وه ، نه م نه فسانه یه و جوړه کانی تری له م بابه ته لایه نی واقعی بیری سهره تایی مروقی نشان ده دن و ده توانین وه کو به لکه په که بهر په رچی قوتابخانه نایدیالیزمی کانی پی بدهینه وه که ده لین نینسان هه ر له سهره تاوه پروای به گیان «روح» هه بووه پرواشی به دروست بوون له نه بووه وه هه بووه .

خوسه پاندنی نه م نه فسانه یه وه کو ره گیک له سهر

فلسفه به پرونی دياره به تايپه تي لای فلسفه ی یونانی کون ، هر له طاليس وه بو انکيماندریس و انکساغوراث و هیراقلیطس و دیموقریطس و انبادوقلیس و بو افلاطون و ارسطو هتد . یه کیک له جیاکه ره وه کانی فلسفه ی یونانی نه وه یه پروا نه هیئانه به مه بده ئی بوون له نه بونه وه (خلق من العدم) نه ک له بیرى ماته ریالیزمی کونی یونانیدا به لکوته نانه ت فلسفه ی نایدیالیزمی یونانیش له سهروه موپانه وه نه فلاطون پروای به م مه بده نه نی یه ، لای نه فلاطون حاله تیکی فه وضو به سه ریه کدا که وتوو ، واته ته نیکی بی سنوور «لامناهی» واته دیاری نه کراو له هه موو لایه که وه ، نه مه خاصیه تی یه که می بوونه تاوه کودروست کهر «صانع» دیت وریک وپیکی ده خاته نه م ته نه وه و جوانی ده داتی «نه فلاطون زور نه فسانه ی تری به کارهیناوه له وانه نه فسانه ی نه شکوت (اسطورة الکهف) که له راستیدا دریژه پیدانی نه فسانه یه» که واته له سه ر نه وه ریک که وتین که بوون هر هه بووه وه هه رده مینی . خوئه کهر له تیوری لاپلاس و کانط ووردبینه وه . واته تیوری (سه دیمی) که ده لیت له سه ره تادا که ردوون کومه له گازیک که له شیوه سه دیمی دا بوه بی سنوور تا له نه نجامی گورانکاریدا پارچه پارچه ی لی بوته وه ، روژ ، زهوی ، عطارد ... هتد ده ست لیک نزیک بونه وه هه یه له و خاله دا که ماته ر نه زه لی یه و هه رده مینی .

نه فسانه ی هوکاری .

که پان به دوای هو ی هه مووشتیکی بوون و بنچینه که ی یاخود دیارده یه کی دیاری کراو ئینسانی سه ره تایی خه ریک کردوو ، نه م هه موو هه ول و کوششه ی له م جوړه نه فسانه یه دا ده بینینه وه بو ؟؟ هر له بنه ره ته وه دروشمی ئینسان بووه ، بو ده بی روژ له روژ تاواوه تاوایی وه له روژه لاته وه هه لیت ؟ نه ی بو ده بی مانگ له روژدا ده رنه که ویت ؟ هو ی بومه له رزه ده بی چی بیت ؟ که واته که پان به دوای وه لامدا مه رجیش نی یه بگاته نه نجام .

له میتولوژیای یونانیدا به م شیوه یه بومه له رزه یان شی کردوته وه .

«انسیلودیس نه و گیان له به ره که وره یه یه که به زنجیر له ژیر چپای ی اتنادا به ستراره ته وه زور جار له هه ناسه یه وه ناگر دیته ده ره وه «شی کردنه وه ی بورکان» هه روه ها له به ر که وره ی

له شو لاری که ده جولیته وه ده بیته هو ی دروست بوونی بومه له رزه . له سه ره تادا^۳ مانگ و روژ به یه که وه بوون له گه ل منداله کانیدا واته (نه ستیره کان) له به ر زوری منداله کان وه رس بوون ، پریاریان دا به شیان که ن و هه رکه سه به شی خوی فریداوه ته ناو ناوه وه ، خور له پیشدا ده ست پیشکه ری خوی کرد ، به لام مانگ خیانه تی لی کردوو به م کاره هه لنه سا ، له ورژده وه خور پقی هه لساو پریاری دا ئیتر له گه لیدا هه لنه یه ت چونکه زوپرن له یه کتر «له ری ی نه م نه فسانه یه وه هه ولیان داوه هو ی هه لنه هاتنی مانگ یاده رنه که وتنی له گه ل روژدا لیک بده نه وه به م شیوه ساده و ساکاری یه» .

نه فسانه ی شارستانیته تی .

مل ملانی ی ئینسان بو گواستنه وه له حاله تی سروشتی و راوکردنه وه بو حاله تی جی نشین بوون و خو خه ریک کردن به کشتوکاله وه ، واته باریکی شارستانی یه تی تر بوته هو ی نه وه ی چه ندان نه فسانه مان بو به جی بیلی که ده ربرپینیکه له و مل ملانی شارستانی یه تی ، بو نمونه لای هینده سوره کانی «باسفیک» جوړه نه فسانه یه که هه یه ده توانین له ری ی شیکردنه وه ی نه فسانه که وه به جوړی ژیانیان ناشنابین ، له سه ر راوه ماسی ده ژین هه ندی جار که ناوکه م ده بی ناچارن له شوینیکه وه بگوینزه وه بو شوینیکی تر نه م واقعی ژیانه له نه فسانه کانیدا رهنگی داوه ته وه «مه داوانان نی یه نمونه که بهینینه وه» .

نه فسانه ی طقوسی

زور له تویره ره وه کان به به شیکی گرنکی داده نین له نه فسانه ، نه ک نه وه نده به لکو زور له وانه له ری سیحرو طه قسه وه نه فسانه شی ده که نه وه ، فریزه ر ده لی «سه رده می ئینسانی سه ره تایی سه رده می نه فسانه و سیحربووه که به زانست ده چی له سه ر نه ویاوه ره وه به سیسته می دیارده سروشتی یه کان چ لای ئینسانی سه ره تایی وه چ لای ئیستا ناشناده بی . هه روه ها ده لیت سیسته می سیحر له سه ر پیوانه یه کی ناوه ژووبه نده ، به لام زانست له سه ر تی بیینی ووردی دیارده سروشتی یه کان به نده .

که واته نه وه ی سه رنج راده کیشی هو یه که بو زال بوون به سه ر سروشتدا ، بو نمونه ئینسان سه رری هه وری نه کردوو وه وه کو هو یه که بو باران بارین ، به لکو له کاتی بی بارانیدا

به طه قسيكي سيحري هه لساوه نه وهی کردوته هویهك (عله) بو
نه نجامه كهی واته (معلول) ، یا خود طه قسی جه ننگ لای كومه لی
سه ره تایی پیشتر به چند کاریك هه لساون بو به ده سهینانی
سه ركه وتن نیستاش له كومه له سه ره تایی به كاندا پیش نه وهی
هیرش به رن هه لده سن به طه قسيكي دیاریکراو .

لیره وه هه ندی له لی تویره ره وه كان و اباسی نه فسانه ده كه ن
كه به شیکي بیژراو (سنطوق) بیت شان به شانی طه قسه
سه ره تایی به كه ، فریزه ره دلیت له وه ده چیت هه له مان نه کردبی
نه گه ر بلین زور به ی نه فسانه كان كه نیستا ده یزانین له کاتی
خویدا به رامبه ره كه ی طه قسيكي تاییه تی بوو بیت یاسیحر یا
جوریکي تاییه تی له سیحرو وه كو هویه كي باش (ایجابی) بو
کاردانه وهی کاره ساته كه نواندن ناسا ، ناهه ننگه كان ده مرن و
نه فسانه كان ده میننه وه ، به دریژی میژوو کاری طه قسه كه
وه كو جولانه وه هینما به جی ده مینیت و نه فسانه وه كو ده قه
(به شه بیژراوه) كه ده مینیت وه .

«نه فسانه ی ره مزیی»

له و به شه ی تر نالوزتره و جیا ده کریته وه به به کارهینانی
ره مزو مه جاز ، شی کردنه وهی ره مزه كانه وه ، له بوچونه کانی
ئینسانی سه ره تایی ده گه یین چونکه ئینسانی سه ره تایی
خاوه نی نه وتوانایه بووه كه ره مز به کار بهینیت وه كو کاسیره
ده لیت «ئینسان بونه وه ریکی خاوه ن ره مزه» . زور به ی نه و
نه فسانانه ده توانریت له ری ی شی کردنه وهی ره مزه کانیانه وه
له مه به سستی ئینسانی سه ره تایی بگه یین ، لیره دا فروید زور به ی
نه و ره مزانه به ره مزی سیکسی ده داته قه له م وه كو ده ربپینیکي
نه و ناوات و ناره زوانه ی كه له لاشعوردا كه پت بووه . لای یونگ
بریتی به له کاردانه وه یه ك بو ده ورور به ره له «لا شعوری جه معی»
دا . ئینسانی سه ره تایی په نای بردوته به ره ره س بو ده رکردنی
جنوکه و شه یتان له دوایدا جه ره س بوته ره مز بو
ووریا کردنه وه ...

به شی دوه م - «نه و قوتابخانانه ی یا نه و تیوریانه ی كه له
سه ره لدانی میتولوژیا ده كوله وه» یا نه وی راستی بیت وه كو
پیشتر وتمان بابه تی میتولوژیا و سه ره لدانی و پالنه ری به كه م
بو درووست بوونی به م شیوه یه یا به و شیوه یه ، چه ندان
قوتابخانه ی له ده ورخر بوته وه ، لیره دا هه ندی له و تیوری
«نظریه» یا قوتابخانانه ده دویین ، بی دریژه پیدان وله سه ر

روشتنیکی نه و كه سانه ی كه په ییره وییان کردوه بی نه وهی
ده ست دریژ بگه یین بو فلانه فه یله سوفو رای به رامبه ر
به میتولوژیا و یافیساره نووسه ر له م حاله ته دا ده چینه ناو
وورده کاری به وه نه وه ش لیره دا ناگونجیت .

1 قوتابخانه ی¹⁷ دیارده سروشتی به كان یا خود فیلولوژی (علم
الفقه لغة) نه م قوتابخانه ی به یی له سه ر نه وه داده گری كه دیارده
سروشتی به كان سه ره چاوه ی به كه می نه فسانه ی ئینسانی
سه ره تایی به تاییه تی گرنگی دان به خور ، ئینسانی سه ره تایی
له دیارده سروشتی به كانه وه هه نگاوی ناوه به ره و په رستنی نه و
دیاردانه .

لیره دا پرسیاریک خوی ده سه لمینی نه م کاره چون بوو ؟
ماکس موله ر به دامه زرینه ری نه م قوتابخانه یه
ده ژمینریت و به کیکه له و زانایه ی كه خه ریکی زمانی
سانسکریتی (هیندو نه ورورپی) بووه ، له و باوه ره دایه هوی
به كه می په رستنی دیارده سروشتی به كان لای ئینسان نه و
دیارده یه یه كه موله ر نه خشه یه بو زمان ده کیشی دابه شی ده كا
به سی قوناغه وه .

له سه ره تادا ئینسان واسه یری دیارده سروشتی به کانی
ده کرد له بوچونیکي واقعی ساده و ساکاره وه ، واته
تیگه یشتنیکي عه مه لیش له گه لیدا تاله دوایدا ووشه روون و
ناشکراو چه مکه کانی تیکه ل به یه کتر ده کردو نالوز ده بوون تا
وینه ی خه یالی و نه فسانه یی لی دروست ده بوو ، به کنی
له رووه گرنگه کانی زمان وه كو له کاروانی ئینسانی به تدا نه وه یه
به کارهینانی مه جازو وه رگرتن له توخمه سروشتی به كان بو
ده ربپین لای ماکس موله ر سه ره چاوه ی به كه می نه م وه رگرتنه
ده به ستیته وه به دیارده سروشتی به كان ، هه روه ها زمانیش
وه كو هویه ك بو ده ربپینی بیروپا (فکره) ، دورک هایم ده لیت
مولیر نامانجی پیکاوه له وهی كه ده لیت نه گه رووشه نه بوایه بیرو
چه مکیش نه ده بوون ، زمان به رگیکی بیر (فکر) نی به به ته نها
به لکو به یکه ره کیشی .

نه وه ی نیمه لیره دا مه به ستمان نه وه یه چون چونی موله ر
سه یری نه فسانه ده کات ، وه كو وتمان ده ییه ستیته وه
به دیارده ی نه خوشی زمانه وه ، به م شیوه یه ئینسانی سه ره تایی
به هوی ووشه ی هه ست پیکراوه وه بیروپا کانی ده رده بری هه ر
بابه ته یادیارده یه ده بوو ناویکی لی بنی به هوی به کنی

له تاپه تمه نديتي يکانه وه ، به لام هه مان بابه ت ده بوو ناويکي تری لي بنی به هوی تاپه تمه نديکي تره وه ، له نه نجامی نزیکي جوری شته کانا ناوه کانیاں به یه کدا ده چون ، زور ناو ده بوو بی «ناونراو» واته (اسم بلا مسمی) به مانای هیچ شتيک نی به به رامبه ره که ی تا ده لاله تی لي بکات ، وه صف کردنی شته کان زیا له چه ند ناويک بووه هوی سه ره لدانی چه نده ها ووشه ی خه یالاوی ، بو نمونه روژ په نجا ناوی هه بووه له وانه دروشانه وه ، رم هاويژ ... هتد . هه ندی له و ناوانه جیابونه وه وه کو ناويکي سه ربه خو بی نه وه ی ده لاله ت له روژ بکن .

ليزه وه به یه کدا چوونی چه مکه کان بوه هوی دروست هیزی خه یالاوی واته دانه پالی هیزی نه و دیوو سروشت (ماورائیة) به سه ر دیارده سروشتی یه کانه وه ، لیره شه وه هه نگاوانان بو په رستنیان که واته لای موله نه فسانه ته نها شیوه یه کی روکاری دهره وه ی زمانه له روکاره سلبيه کانی له نه نجامی سروشتی زمان خویه وه سه ری هه لداره .

نه وه ی که که س لاری لي نی به نه وه یه که له میژووی هه مووزمانیکدا وه رگرتن و ليک جودابونه وه ی چه مک و ووشه هه یه ، به لام نه وه ی که که سی رازی ناکات نه وه یه که نه فسانه بگه رینینه وه بو دیارده ی زمان به ته نها ، لیره وه چه ند ره خنه یه ک ناراسته ی نه و قوتابخانه یه کرا له وانه بی داگرتنیکی زور له سه ر زمان و ، وه لاوه نانی گوړان کرایه میژووی یه کان و گوی نه دان به جوړه کانی تری نه فسانه .

قوتابخانه ی نه نثرو پولوژیا «علم الانسان»

به هوی په ل هاويشتنی نیستعمار بو داگیرکردنی بازه په کانی دهره وه ، ده ست گرتن به سه ر وولاتانی تردا له نه مریکای لاتینی و ناسیاو نه فریقادا بو جی به جی کردنی مه به سه کانیان . پیویستیان به شارو زابوون له داب و نه ریت و شیوه ی بیرکردنه وه و میژوو جوگرافیاو نه ده بیاتی نه م میلله تانه بو ، که نه مانه چاویان لي بریبوون ، نه م باره بووه هوی که له که بوونی کومه ليک ناگاداری نامه دهر باره ی شیوه ی ژیا نی نه م میلله تانه به هوی لي کولینه وه نه مبریقیه کانه وه «دراسات الميدانیة» ، نه م ده نریت به هویه ک نه ک هه موو هوکان بو سه ره لدانی نه و زانسته ی که پی ی ده وتریت نه نثرو پولوژیا .

تایلور له کتیبه که یدا شارستانیته تی سه ره تایی «حضارة

البدائية» له و بوچونه وه که نه فسانه بنه مایه کی گیانی روحي هه یه ، واته (Ainism) قسه ده کات هه موو دیارده کان ده به ستیته وه به روچه وه ، واته ئینسانی سه ره تایی روحي کردوه به به ری هه مووشته کاندای ، نه م سه رچاوه روحي یه بوته هوی دروست بوونی ، نه ی چی وای له ئینسانی سه ره تایی کرد پروا به گیان «روح» بهینیت .

هه ندی حاله تی خه و زینده خه و ، ورینه و مردن سه رنجی ئینسانی راکیشاوه ، کاتی که ده نوست هاوریکانی له و باوه په دابوون بو بوونی شتيکی ناماته ری (نامادی) له دهره وه ی له شی ئینسانه که دا ، واته بوونی روح له خه ویدا هاوری و که س و کاره مردوه کانی ده دی له نه و وایه روچه که ی گیانی چووه بولای نه وان ، ته نانه ت هیندی یه سووره کان له و باوه په دان نه گه ر یه کی له خه ودا شه ریان بی بفروشی بو به یانی یه خه ی ده گرن چونکه به راستی له وه ده گن که روچه که ی نه و شه و هاتوه و شه ری بی فروشتوه .

به پای تایلور نه م پروا هیئانه به روح سه رچاوه ی یه که می نه فسانه یه ، واته ته گه ر نه فسانه کان ووردبینه وه سه پاندنی گیان به پروونی دیاره به سه ر دیارده کومه لایه تی و سروشتی یه کاندای . نه م رایه له بوچونیکی نایدیالیزمانه ی نازانستی یه وه قسه ده کات ، چونکه نیمه ده بیت جیاوازی بخرینه نیوان (زینده وه رانیٹی) «الاحیائیة» وه «الروحانیة» روحیانه تی ، که زینده وه رانیٹی له سه ره تایی ژیا نی ئینساندا و اباو بووه نه م قوناغه سه ده ی به ردینی کون ده گریته وه ، که شیوه ی یه که می کومه لي ئینسانی دروست بوو له که لیشیدا هوشیاری سه ره تایی که شه ی کرد ، ئینسانی نه و کاته له دیارده سروشتی یه کاندای سه رچاوه ی هیزیکی زیندوی ده بینیه وه ، واته هیچی نوی تری نه ده خسته سه رو هیزی نه و دیوو سروشتی بو زیاد نه ده کرد ، به م شیوه یه هوشیاری ئینسانی یه که م پیش هوشیاری تایینی و ناواقیعی که وتوه که نه مه ی دوا بیان ری خوش که ریک بوو بو بیرو باوه ری نایدیالیزمی .

(قوتابخانه ی مه له فی میژووی)

هه ر له ناوه که وه له وه ده گه ین که نه م قوتابخانه یه گرنگی ده دات به میژوو نه فسانه ش ده به ستیته وه به قوناغه کانی

پیشووی میژووهه ، له و بوچونهوه که ده شیت نه و کاره ساتانه ی که له نه فسانه دا هاتوون له واقعیدا پروویان دابیت و نیستا له شیوهی نه فسانه دا بو مان به جی ماون ، به لام له دوا ی تی که ل بونی نه و روداوانه به خه یال و بیرکردنه وهی عه فه ویانه ی کومه له سه ره تابه کان که رووی راستی بابه ته که ی شیواندوهه .

قوتابخانه ی شی کردنه وهی دهروونی «التحليل النفسي»

فرۆیدیزم ته نها له بواری دهرون ناسی تاکه که سی یه وه نه وه ستا که نه خوشه «عصابیه کان» بگریته وه به لکو وه کو مه نهه جیک په ریه وه بو مروقی له ش ساغ و وه کو مه نهه جیکیش بو شی کردنه وهی دیارده کومه لاییه تی یه کان ، نه ده ب و هونه رو شی کردنه وهی شارستانییه تی کومه له سه ره تابه کان ، له بوچونه بنه ره تی یه کانی فرۆیده وه که به دامه زرینه ری قوتابخانه ی شی کردنه وهی دهروونی ده ژمیرریت وه کو اریک فروم ده لیت «فرۆید بی ی خوشه به داهینانی خوی له قه له م بدریت» .

فرۆید جیاوازی ده خاته نیوان دوو چور له غه ریزه یه که م غه ریزه ی ناسیکسی (غیر الجنسیه) که هه لده سی به پاریزگاری خود واته (ذات) به که میک له هه لچونه وه سه رشورده کات بو ناچاری واته «ضروره» بو تیربوون له «لذة» چیژ وازده هینی بو میده نی واقع .

دوهه م غه ریزه ی سیکسی (اللبیدو) بو هه لچونیک زوره وه ته مه رد له واقع ده کات ، له بهر نه وهی منی هوشیار واته خالی یه که م ده سه لاتی به سه ر ژیانی هوشیاریماندا گرتووه نه و «اللبیدو» ده سه وستان ده بیت له به رده میدا لیره دا که بت پرووده دات . که واته نه و ناره زوو ناواته سیکسیانه له «لا شعوردا» که بت بوون ناتوانن سه ر ده ربهینن ته نها له پری ی خه وو زینده خه وه نه بیت تاله پری ی نه وه خویمان خالی بکه نه وه ، له ویدیو تاریکی لاشعوره وه هه ول ده دن بو تیربوون نه مه ده بیته هوی دروست بوونی گری (عقدة) گریش کو بونه وهی ناره زوو که پت بووه کانه که له غه ریزه سیکسی یه کانه وه سه ری هه لداوه ، مندال ده یه وی چیژ له دایکی وه ربگری ، به لام هه ست ده کات باوکی بوته ره قیبی له به رده م ناره زوو که یدا . لای فرۆید غه ریزه سیکسی یه کان

بنه ره تین ، به تاییه تی گری ی نو دیب ده بیت به خالیکی مه رکه زی بو تیروانینی هه موو خه وکارو شاکاریکی هونه ری و له که لیشیاندا میتولوژیا .

باجاریکی تر بگه رینه وه بو دوا دابه ش کردنی ناستی دهروون لای فرۆید ، له به ره مه کانی دوا یی ژیانیدا ، به م شیوه یه .

1 - نه و (الهو) دهوری توویژیک قول له ناوات و ناره زوه لاشعوری یه کان ده بینیت ، بنه مای چالاکی تاکه که سه .

2 - من (الانا) بواری شعوره نه لقه یه کی ناوه نده له نیوان لاشعوردا وه کو جیهانی ناوه وهی مروفو له نیوان واقعی ده زوه دا که هه لده ستی به هاوسه نگ کردنی لاشعور له که ل واقع دا ، له که ل نامانچ و پیویستی ده ره وهی سه پینراو .

3 - منی بالا (الانا العلیا) .. ویژدانی ناوه وهی که سایه تی یه ، پله یه دهوری عادات و ته قالدو پروا کومه لایه تی یه کان ده بینتی .

وه کو له پیشاندا ووتمان فرۆید ناره زوو سیکسی یه کان داده نیت به بنه مای ناره زوه سه ره تایی یه کان که ده بنه سه ره لدانی نه خوشی یه عه صابیه کان ، نه ک نه وه نده به لکو هاوبه شی ده که ن له دروست کردنی به هابه رزه کاندایا ، چا چ روشنبیری بیت یا هونه ری وجوانکاری یا نه خلاقی هتد ، لیره وه فرۆید بو سه لماندنی گریمان کاریه کانی په نا ده باته بهر میتولوژیا و کاره نه ده بی و هونه ری یه کان ، به لام له دوا ییدا فرۆید جیاوازی ده خاته نیوان ناره زوو بنه ره تیه کانی (سیکسی) و ناره زوو کانی من (پاریزگاری ذات) . ناره زوو بنه ره تی یه کانیس له دوو سه رجه م پیک هاتوون ، ناره زوو دروست کردن و ناره زوی تیک دان رایدویس و غه ریزه ی مردن (تاناتوس) .

فرۆید له پروانگی قوتابخانه ی شی کردنه وهی دهروونی یه وه هه ولی دا خوی له قه ره ی شی کردنه وهی بیرو وراو ویژدانی میلله ته سه ره تاییه کان بدات ، له کتینی (الطوطمیة والحرام) له بهر روشنایی نه و نه نجامانه ی که ده ست گیری بوو بوو له لی کولینه وه کانییدا له سه رمندال له نه خوشی (فوبیای مندال) واته حاله تی ترس . نه م حاله ته ش لای مندال به م شیوه یه دروست ده بیت ، به ترس له نازه لیک دیاری کراو نه مه له لایه ک ، گرنگی دان بی ی له هه مان کاتدا ده شیوه بیت دوری خاته وه له دایکی ، نه م بوچونه به سه ر میژووی مروقایه تیدا

دهسه پښت ، چونکه قوناغی مندالی و مروغه سهره تایی په کان لیک ده چن» .

له میتولوژیای یونانیدا هاتووه لایوسی پاشای (طیبه) له ری ی پیش بینی خواکانه وه زانی که مندالیکي ده بیت و دهیکوژیت و ژنه که شی «چوکاستا» واته دایکی خوی ماره دهکات ، کاتی که منداله که «نودیپ» له دایک بوو دایه ده ست په کی له پیاوه کانی تابیکوژیت به لام به پیچه وانه وه بردی دوری خسته وه دایه ده ست په کی له پیاوه کانی پاشایه کی دی تاکوتایی که ناشکرایه له لای هه موو لایه که به ریکه وت پیش بینی که دیته دی و نودیپ باوکی خوی ده کوژی و دایکی خوی ماره دهکات ، پاشان راستی مه سه له که ناشکرا ده بیت و چاوی خوی کویر دهکات ، فروید ته مه دهکات به بنه رته تی بوچونه کانی ، ده شی به ستیته وه به بیرکردنه وه ی نینسانی کومه له سهره تاییه کان .

به پای فروید له کومه له سهره تاییه کاندا وه کو کومه له ناوه لیه کان ، نیرینه یه که واته پیاویک ده سه لاتی گرتووه به سهر پیاوه کانی تر دا . هه موو نافرته کانی به کارهیناوه بوکاری سیکسی به پای فروید له ژیر کاریکه ی گری ی نودیپ دا واته ناره زوی رابواردن له گال دایکیاندا ، منداله کان کوپونه وه و باوکیان کوشت ، به لام ته م کاره لایان مایه وه زور جار به یادکردنه وه ی خوشحال ده بوون یاخود په شیمانان حاصل ده کرد ، طه و طه میکیان وه کو دروشمی هه لبژارد بو ره مزی باوکیان ، لیره دا ژن هینان له ناو نه و خیله ی که باوکیان تیدا کوشت قه ده غه بوو گیانداریک یا پوه کیکیان کرده طه و طه می خویان و له شوینی باوکیان ده ستیان کرده په رستنی ، لیره وه فروید سه رجه م نه و میتولوژیایو بیروپا نایینی و سیحریانه ی کومه له سهره تاییه کان ده به ستیته وه به م باره ده رونی یه وه وه کو ده ربړینیکي «اللبیدو» غه ریزه سیکسیه کان له لایه کی تره وه له ژیر ده سه لاتی نه و ده سه لاته ده ره کیه دا که له یادکردنه وه ی ده سه لاتی باوکی له سهره رون .

میتولوژیایا ده ربړینیکي نه و ثاوات و ناره زوانه ی «لا شعور» ه که که بت بووه له جیهانی واقیعدا نایه ته دی ته نها له ری ی خه و خه یاله وه نه بیت ، نه گه ر له و ره مزانه بکولینه وه ناره زوی نینسانی سه ره تایی بو به په لایه تی سیکسی ده بینینه وه .

لیره وه به پیوستی ده زانم که لایه که بکه ینه وه به لای بوچونی فرویدا به رامبه ر نایین و نایینی میلله ته سهره تاییه کان . مروغی خاوه ن باوه ری نایینی که هه لده ستی به جی به جی کردنی کاروباری نایینی له م حاله ته دا کرداری که بت بوونی ناره زووه لاشعوری یه کان نه نجام ده دات ، نایین له پروگرامه سایکولوژیه که ی فرویدا رولی داکوکی ده بینیته ، که مروغ دژی ناره زووه لاشعوریه کان پی ی هه لده ستی له دواپید شیوه یه کی مه جازی وهرده گریته . مروغ له ریگه ی طه قسی نایینی یه وه واز له خیر و خوشی و چیژی نه م دنیا دینیت بو نه وه ی نارام بگریته تا نه و دنیا واته سهر شوپرکردنی مه بده نی چیژ (اللذة) بو مه بده نی واقیع .

له کتیبی (پاشه روژی وه هم (مستقبل الوهم) دا خوی له قهره ی باسیکی دی ده دات ، نه ویش سه ره لسانی نایینه کونه کانه که ده یکه ری نیتته وه بو لاوازی و بی هیزی مروغ به رامبه ر سروشت ، هه روه ها وه کو پیوستی یه کی پاریزگاری له خودی خوی له هیزه نادیاریه کان ... [فروید روو به رووی کومه لیک ره خنه بووه هه ر له سه رده می خویه وه وله سهر ده ستی قوتاییه کانیه وه ، چاچ جای نه ورته دانه وه یه ی قوتابخانه ده رون ناسی یه کانی ته م سه رده مه و به تاییه تی ده رونناسی ماته دیالیزمی ، نه مه ش به هو ی نه و زه مینه نایدپولوژیه ی فرویده وه که هیچ پال پشتیکي نی یه . نیمه لیره دا هه ولان داوه به نه مانه ته وه راکانی فروید بخه ینه روو ، نه مه مانای وانیه که نیمه له گال فرویدا یه که ده گرینه وه ، نه به لام هیئانه گوپی ی ره خنه له فروید مه سه له که دوورتر ده خاته وه ، نه و بوچوونه ی که خومان باوه پرمان پی یه تی پی به پی له گال باسه که دا هاتووه) .

ماموستا مالنفسکی له کتیبه که یدا (سیکس و که بت له کومه لی سه ره تاید) به ره په چی فروید ده داته وه له مه سه له ی گری ی (نودیپ) دا ، فروید ده یه ویت به سه رگشت مروغایه تیدا ته عمیمی بکات ، ماموستای ناوبراو له لیکولینه وه یه کی مه یدانی خوی دا ده رباره ی خیزانه کانی (تربریاند) که رژیمی دایکایه تی زیاتر تیدا باوه نه وه ده سه لینیته که مندال له م خیزانه دا هیچ رقو کینیکي نی یه به رامبه ر به باوکی به پیچه وانه وه له خوشه ویستی زیاتر ، له جی ی باوکی رقو کینه که گویراوه ته وه بولای خالی منداله چونکه نزیک ترین که سه

له پشته وه به دايكى ، هه رخاى مندا له كهش دورى به قيببش ده بينيت به سه ريه وه ... تا دواى باسه كه ..

هه روه ها كارل يونگ (1875 - 1961) كه زانايه كى دهرونى سويسر به وه كو قوتابيه كى فرويد له سه ره هه مان رى و شوين نه پويشت ، لاي يونگ غه ريزه كاني مروف سروشتيكي ره مزيا هه به زياتر وه كه له بايولوژى ، له و بروايه ي كه ره مز شتيكي جيانه كراويه له دهروون لاشعور چه ند بيروپايه كه ده خولقيني كه شيوه به كى ره مزى وه رده گرنت وه كو ره كه ز شيوه كاريه كاني كه ناويان ده با به (انماط الاوليه) نه مه طه بنه ره تيه كان كه لاي گشت مروفايه تى باوه وه ساپا گيرو هه مه لايه نه به .

لاي يونگ وه كو پاشماويه كى دهروونى قوول ماوه ته وه له نه نجامى كه له كه بوونى تاقي كردنه وه ي ژيانى هه زاره ها سالى مروف ، ژيانى مل ملانى له پيناوى مانه وه دا نه كه به ته نها لاي تاكه كه س به لكو لاي ره كه زي مروفايه تى به گشتى ، هه روه ها ته نها رابووردو له خو ناگرنت به لكو به شيكيشى له تاوات و ناره زوى پاشه روژيانه ش هه لده گرنت .

چه مكي (لا شعورى جمعى) به كيكه له و چه مكه سه ره كيانه ي يونگ به كاري ده بينيت كه برى تى به له پاشماوه شاراهه كاني رابردوى مروف ، قوناغى نازه ليانه ي پيش ميژوو ، هه روه ها ميژوو ، وه كو عماريكي (نه مه طه بنه ره تيه كان) له م بوچونه وه يونگ له نه فسانه ده كوليته وه ، وه كو پاشماويه كه له (لا شعورى جمعى) دا كه سه رچاوه ي هيزيكي روحي به .

«هه لوينسته به كى فه لسه فى له به رده م نه فسانه دا»

لى تويزينه وه له نه فسانه وه كو بابيه تيكي رووت (مجرد) وه هيمانه كردن بو نينسان وه كو بونه وه ريكي كومه لايه تى و قوناغه كاني كه پيدا تى په ريوه كاريكي نازانستيانه به وه له راستى باسه كه مان دور ده خاتيه وه ، گيرو گرفته فه لسه فى به كه نه كه چاره سه ر ناكات به لكو نالوزتري ده كات ، پيش هه موو شتيك به پراى من تويزينه وه له نه فسانه له پوانگه ي مه نه جى دياله كتيكي ميژووييه وه ، نه مرو راسترين راستى به ، ده بنى ليره داله هوشيارى بدوين وه په يوه ندى به عاله مى ماته روه ، بو نه وه ي چه ند وينه به كه لاي خومان بكيشين وه نه فسانه وه كو به شيكى نه وه هوشيارى به ي نينسانى

سه ره تايى لى بگين .

هوشيارى چالاكى ده ماغه به لام له ژير كاريگه رى نه وه په يوه ندى به ي له كه ل جيهانى ماته ردا ، به هوى نه دمانى هه ستكرده وه ، هوشيارى ره نگدانه وه ي واقيعى مه وزوعيه ، هه ستكردن و ده رك به كردن قوناغه كاني سه ره تايى نه وه ره نگدانه وه به ن له پروسيى زانين دا ته نانه ت بوچونه خه يالاوييه كانيش يانه و وينانه ي كه خه يالى نينسان دروستى ده كاو له جيهاندا بوونى نى به جياناكريته وه له و دوو قوناغه ي ره نگدانه وه كه به لكو داده نرى به ره نگدانه وه به كى ناريك و پيكي واقيع .

نينسان بوونه وه ريكي بايولوژى نى به به ته نها ، به لكو بونه وه ريكي كومه لايه تى به به ره مى پيشكه وتنى كومه لايه تى سه ده ها هه زار ساله ، نه كه ره له هه ر ديارده به كى كومه لايه تى وه كو زمان و هونه رو نه فسانه و هتد بدوين ، ده بنى بيگه رينينه وه بو سه ره تاكاني پيش ميژوو ، سه ره تاكاني جيا بونه وه ي نينسان له جيهانى نازه ل به هوى كاره وه (العمل) ، كه وات هوشياريش به ره مى كاره ، كاريگه رى سه ره كى له گواستنه وه جيا بونه وه ي نينسان وه كو بونه وه ريكي له جيهانى نازه ل به هوى پروسيى كارو چالاكى به كومه لايه تى به كه وه رووى دا ، دروست كردن و به كاره يناني ناميره كاني كار كردن هه روه ها هه ر له نه نجامى كاره وه بوو كه توانرا ده ست له روشتنه وه بگويزيته وه بو خواردن و به كاره يناني دروست كردنى هوكانى دريژه پيدانى ژيان هه ر خوشى بووه هوى سه ره لدانى زمان ، زمانيش ماركس واته نى «واقيعى حالى فيكره» . واته نه م چالاكى به نينسانى به پيوسته ، به ره م هينانى ماددى بووه هوى تيگه يشتنىكي هاوبه ش و بوونى زمانىكي هاوبه ش . نه نگلز ده لىت «كار نينسانى دروست كرد» هه رليره شه وه ده توانين بليين ده بيته هوى له خوگرنتى ساتيكي دياريكراو له هوشيارى چونكه بوونى واقيعى خه لكى نه وه سه رده مه توانى وه كو كه وه ريكي كومه لايه تى دروست كاري نامير به شيوه به كى پيوسته (ناچارى) ساتيك له بير كردنه وه ي تيورى (تفكير النظري) دروست بكات ، جا باله ناستيكي نزميشد ابىت نه وساته ش به واتاى نه فسانه ديت و مه به ستمانه .

نه كه ر بى به بى دابه ش كردنى قوناغه كاني گوپانى كومه ل بكه وين به شيوه به كى گشتى نه فسانه به ره مى قوناغى

کومه له ی سهره تایی به «مه به ستمان بیرری میتولوژی باوه» به م قوناغه دا به ره م هینان بو مه به سستی نالوگو بو خستنه بوو نه بوو به لکو بو مه به سستی به کارهینان به مانای به کارهینان و له ناودان (استعمال واستهلاك) نه ویش بو پاریزگاری کردنی نینسان و مانه وهی له م حاله ته دا هوشیاری به ناچاری و به پله ی به که م هوشیاری به کی هه ست پیکراوی ده و روبه ره ، واته لایه نه واقعی به که ی ، زانین په یوه ندیه سهره تاییه کان له نیوان که سان و شته کان هه روه کو چون ووتمان ساتیکی تیوری به له هوشیاری نینسانی سهره تایی ، ناواش شیوازیکی نامانجداره که به هوی وه هه ولی داوه په رده له سهر نهینیه کان لابات ، بو تیگه یشتن له یاساکانی سروشت بو نه وهی له ری ی نه م تیگه یشتنه وه زال بیت به سهریدا ، هه ولیکی مه زنه بو نازادی (الحرية) به و ماپانایه ی که نازادی بریتی به له هوشیار بوونه وه و تیگه یشتن له ناچاری «ضرورة» .

سپینوزا واته نی ، نازادی به مانا فلسفه فی که ی شاره زا بوونه له نهینیه کانی سروشت له ری ی تیگه یشتن له یاساکانی به وه خه باته مه زنه که ی نینسانیش هه رنه وه بووه بو به ده ستهینانی نازادی ، هه روه ها له کومه له چینایه تی به کاندای (کویلیایه تی و ده ره به گایه تی ... هتد) وه کو ته بریریکی نایدولوژی نه فسانه به کار هاتوو له به رژه وه ندی چینه ده سته لاتداره کان که نه مه به بوونی له گوپانکاریه کانی نه فسانه دا ده بیبینه وه . نه فسانه وه کو هوشیاری به کی سهره تایی ره گی هه ردوو بوچونه که ی تیدا ده بیبینه وه چ بوچونه واقعی به که (ماتهریالیزم) وه چ بوچوونی ناواقعی (نایدیالیزم) ، بی گومان لیره دا مه به ستمان له سهره لدانی فلسفه نی به به واتا فراوانه که ی که ده گه ریته وه بو دابه ش بوونی کار له قوناغی کویلیایه تی دا ، به لام ده بیت دان به سهره سستی به نیسبی به که ی فیکردا بنین ، به لام وه کو ره گیکی سهره تایی مه سه له بنه ره تی به که ی فلسفه ، په یوه ندی هوشیاری به ماتهره وه ، نووسه ری کتیبی (فیورباخ) نه نگلز ده لیت «نه م مه سه له یه واته په یوه ندی بیر به گه ردوونه وه ، عه قل به سروشته وه ، ره گیکی هه یه له بوچونه سهره تاییه کانیشدا ده بیبیریه وه» .

نه م قول بوونه وهی ره گی کیرو گرفته له نه فسانه دا به شیوه یه که که هه ردوو مه یله که له خوده گریت نه ک وه ک

یه که یه ک چونکه نه گه ر لیره دا وابلین ده بی بچینه سهره راکه ی روجی کارودی که ده لیت له وسه رده مه دا که کویلیایه تی به شتانه هاتوو بوون ، کومه ل دابه ش نه کرابوو نایدیالیزم و ماتهریالیزم به یه کدا چوو بوون به بی هیچ مل ملانی یه ک له نه فسانه دا .

نیمه مه به ستمان به کیتی به که یه له هه مان کاتیشدا لیک جیابونه وه یه کی دووقای ، لایه نه ناواقعی و لایه نه واقعی به که ی که له خوی گرتوو . لیره دا پرسیری خوی ده سه پینی نایا مه یله واقعی به که پیشتر که وتوو یا ناواقعی به که ؟ به مانایه کی تر کامیان کوئترن ؟ به لی وورد بوونه وه یه کی که وه ری مه سه له که ده گه یه نه و برویه ی که بلین مه یله ماتهریالیزمیه که کوئتره تا کو نایدیالیزمیه که ، بیرری فلسفه فی ماتهریالیزمی بوونی خوی له هه لوئسته سروشتی به که وه وه رده گریت نینسان ناچار ده بیت نه و مه یله ی هه بی به رامبه ر ده و روبه ره که ی ته نانه ت نه گه ر عه فه ویانه ش بیت ده بیت برپوا به بوونی جیهانی مه وزوعی ده ره وهی خوی بکات ، پیویست بوو له سهر نینسان هه ره له سهره تاوه کاربکات و بیری بکاته وه به بوچونیکی واقعی بو دریزه پیدانی ژیانی خوی له و مل ملانی سه خته دا ، به لام له گه ل قول بوونه وهی هوشیاری نینسانی سهره تایی له ری بازی ده سته وه ستان و دوش داماری واته لایه نی ناواقعی و لادان به لای خه یال و چوونه ده ره وه له و هیله ی پیشوو لایه نی ناواقعی سهره رده هینی وه کو ره نگدانه وه یه کی وه همیانه ی جیهانی ماددی هه ره له به ردی بناغه ی نایین و نایدیالیزمانه وه وه کو هوشیاری به کی هه لگه راوه ی جیهان . مه یلی ماتهریالیزمی ره سه نتر و بنچینه تره له بیرری نینسانیدا چالاکی به ره مهینانی شمه کی ماددی هه موو جووره لادانیک به ره و ناواقعی ره ت ده کاته وه ، نه وهی لیره دا ده توانین بیلین نه وه یه که نه فسانه قوناغی پیش بیر کردنه وه یه کی فلسفه فی ریک و پیکه له هه مان کاتدا هه ولیکی نینسانه به دریزایی نه و قوناغانه بو تیگه یشتن له خودی خوی و جیهانی مه وزوعی .

په راویزه کان :

- 1 - نه م باسه له دوو کوپدا خویندراوه ته وه ، یه که میان له (2-4-1983) له به غداو دووه میان له (3-8-1983) له باغچه ی

مولود قادر بيخاني

نه گهر هه نگاوئيك بگه پيئينه وه دواوه بو ساله كانى په نجاو بيريكي ورد له ژيانى كريكارانى قورپكيشى بگه ينه وه له هه ولير، له وانه يه گه لي كه س بپروا نه كه ن و بلين چون كريكار له وروژانه دا وا ده چه وسايه وه، هيچ دوور ني يه به زياد له تواناي ناده ميزادى بزائن، چونكه هر مرويه ك راده بيكي تاييه تي تواناي هه يه و نه گهر له و راده يه ده رچوو نه بى به شتيكي به ده گمهن ريكه وتووى وا به ناسانى نه چي ته نه قلى ناده ميزاده وه. به لام زور به ي نه وانه ي له و مه يدا نه دا كاريان كردوه به مندالى و به گه نجى و، ئيستيش كه وتوونه ته ساله وه نه گهر نه و باسه يان بو بگيرينه وه هه ناسه بيك هه لده كيشن و به چاوى پر له ئاو وه لام ده دهنه وه و ده لين به خوا شه وه ي باسى ده كه ن گه ليك له رووداوى نه و سه رده مه كه متره و به زه يى يه كي زوريشيان به حالى رابردووى خويانا ديته وه و ده لين نه و ژيانه چ ژيانيك بوو نيمه ي تي دا بووين و تييدا ده كولاين بى نه وه ي ژيانيكى مام ناوه ندى مروفانه مان بو دابن بكرى! هه رته وانيش ده توانن سه رباريكى زياتر باوينه سه ر باسى ژيانى كريكارانى قور له هه ولير.

به ر له شوپشى ١٤ى ته موزى نه مر له سه رانسه رى غيرا قدا كريكاران جياوازيه كي نه وتويان له يه كدى نه بوو له ژيانداو ده توانم بليم هه موويان يه كسان بوون، به لام ماملت له گه ل كريكارى قورپكيشان له هه ولير له خراپيدا جوړه جياوازيكي هه بوو كريكارى شاريكى تر له توانايا نه بوو بتوانى روژيك نه و باره له نه ستو بگرى. له بهر نه و هوپه ئيستاش كريكارى شاريكى تر رووناكاته هه ولير بو ئيش كردن، كه چي كريكارى هه وليرى ئيشى له شارانى تر بى عاده تي يه و هيچ سل له وه ناكاته وه و ناسه نگرينه وه كه بچيت بو شاريكى تر بو كارو

يه كيتى نوسه ران له سليمانى له لايهن ليژنه ي روشنبيرى جه ماوه له سليمانى .

- 2 - الاسطورة - نبيلة ابراهيم
- 3 - الاسطورة - (نبيلة ابراهيم)
- 4 - الاساطير و علم الاجناس و سه رچاوه ي پيشوو .
- 5 - دكتور قيس نوري (اساطير و علم الاجناس) .
- 6 - الاسطورة - نبيلة ابراهيم
- 7 - نه بيت نه وه بليم كه ليره دا راى قوتابخانه كه يا تيورى يه كه وه كو خوى ده خمه پيش چاو بى نه وه ي خومان له ره خنه و ره خنه ليكرتنى نه م بوچوونانه بدهين .
- 8 - د . طيب تزينى . مشروع رؤية جديدة للفكر العربي في العصر الوسيط .
- 9 - ليره دا زار او ده كانم به عه ربه ي داناو ته وه چونكه له راستيدا نه و وشانه ي كه له كورديدا به رامبه رى دانراون شوينى خويان نه گرتوه ، هه ربويه يشه (لا شعور) و (لا شعورى جمعى) ... هتد هه روه كو خوى داده نيينه وه بو نه وه ي خوينده وار له مه به سه كه مان تي بگات .

سه رچاوه كانى نه م باسه :-

بو نه م باسه سووم له م سه رچاوانه ي خواره وه وه رگرتوه ، ده بيت نه وه بليم كه سود بينينه كه له هه نديكياندا زور ناراسته و خويه و هه روه ها له به شى سى هه ما زياتر سووم له كتيبه كه ي د . طيب تزينى وه رگرتوه

- 1 - الدولة والاسطورة كاسيرد ترجمة احمد محمود خلكى
- 2 - حكاية الخرافية فونك ديرلاين ترجمة نبيلة ابراهيم
- 3 - الاساطير و علم الاجناس د . قيس نوري
- 4 - فولكلور في العهد القديم جيمس فريزر جزء الاول ترجمة نبيلة ابراهيم
- 5 - المادية الديالكتيكية جماعة من اساتذة السوفيت ترجمة بدر الدين سباعي ، فؤاد مرعى ، عدنان جاموس
- 6 - الاسطورة نبيلة ابراهيم
- 7 - الاساطير احمد كمال زكي
- 8 - نظرية المادية في المعرفة روجية غارودي
- 9 - مشروع رؤية جديدة لفكر العربي في العصر الوسيط د . طيب تزينى
- 10 - العقلية البدائية ليفي بريل ترجمة د . محمد القصاص
- 11 - مذهب التحليل النفسي وفلسفة الفرويدية الجديدة ، فاليرى ليبين .
- 12 - مستقبل الوهم فرويد
- 13 - تاريخ الاديان طه الهاشمي .

ههنگاوێك بو دواسالهكانی په نجاو وه به رچاوهینانه وهیهکی روژانی رهشی ژيانی کریکارانی قور له ههولیر

له پیش شوێشی ته مووزی ۱۹۵۸

به وه ئیشی نه و روژهی دهرویشته و ده بوایه به هه ناسه ساردی
بگه پیته وه چاوه پروانی روژی تاینده بی بهر له گه لیک له
کریکارهکان بگاته مهیدانی کریکارگرتن و خوی به ره و پیشه وه
بیات بو لای سه رکار و وه ستا تا بییه نه ئیش.

نه و که رته کریکارانه له و سه رده مه دا ژیانیکی زور تال و
ناخوشیان ده برده سه ر، هه رده م رووت و ره جال و جل و به رگ
شپو شه پریو بوون. به یانیان به کومه ل له مهیدان گریان
ده خوار و کومه ل کومه ل پشتیان ده دا به دیواره وه به بی دهنگی
چاوه پروانی وه ستا و سه رکاریان ده کرد بین هه لیان بژیرن و
له گه ل خویانیان به رن کاریان بی بکن. هه ریه ک له وانه چونکه
هیشتا قاوه لتی سبه یانیان نه کرد بوو یا لوله نانیکی با دراوی به
شامی نوک یا گه رمه لوبیا ناخراوی به دهسته وه بوو
که و تبه وه سه ری به قه پال به وشکی چونکه توانای له وه چاکتری
نه بوو تا به عاده تی پاروه که ی بجوی و ناواژی بگات، له بهر
وشکی پاروه که و په له ی خوار دنی جاری و ده بوو له کاتی
ناواژکردنی پاروودا بو قورگ هه ر دوو چاوی سه ی هه لده گه ران و
تووشی به رچیچه ده بوو. سه ره پای نه و پارووه ی ده می نانیکی
تریشی ده ناخنی به ناو دهسته سه ریکی شپری چلکن په ر له
شامی نوک یا لوبیا و ده یخسته به ره پستی بو خوار دن له کاتی
پشووی چیشته نگاودا نه و پشووه ده درا به کریکار پاش
سه عاتیك یا دوو سه عاتی ئیشی به یانیان بو ماوه ی نیو سه عات
نه وه ک نانی نه خوار دبی.

نه و کریکارانه ی که نه م نووسینه باسیان لی ده کات
هه رده م ناواره و ماندوو بوون به دوای نانی ژیانیا ندا. هه موو
روژی سبه ینان له پاش مه لا بانگدانه وه که هیشتا ده ماری
تاریکی له زور کوچه و که له به ران ده ما، ده چوونه مهیدانی

له ویش ریزی زور لی ده گیری، چونکه به بی چاودیر و رابه رو به
پنی نه و نه خشه یه ی بوی داده نری چالاکانه نه و کاره ی پنی
ده سپیری به جی ی دینی.

کریکاری کلۆل، وه ک گوتمان، له هه موو شارانی ولات وه ک
یه ک که و تبه وونه ژیر باری نا زار و نه شکه نجه ی نه بوونی.
یاسایه کی تایبه تی بو ریکخستنی کاروباری ژیانیان و په ی
روژانه یان و ماوه ی کاریان نه بوو، ته نانه ت میری پیش ناو پیکی
وای لی نه دا بوونه وه سه رنجی مرور ابکیشی و هیچ بایه خیکی به م
لایه نه نه دا بوو.

به ر له شوێشی ۱۴ ی ته مووز ده گو ترا میری نیازی وایه
یاسایه ک بو ریکخستنی کات و مووچه ی کریکاران دا بنی، به لام
نه و یاسایه هه ر دهنگی هه بوو رهنگی نه بوو. پاش شوێش به
ماوه بیکی که م یاسای ناو برا و دانرا و چاوی به رووناکی
سه رزه مین که وت، نه وه بوو یاسای ژماره (۱) ی سالی ۹۵۸
ده رچوو. تا ده رچوونی نه و یاسایه کریکارانی هه موو عیراق
ده بوو به پنی فه رمانی خاوه ن کار بجوولینه وه جا میری بووایه
یا له که رتی تایبه تی و ده بوو هیچ درییی یه کیان بو هینانه دی

خواستی خاوه ن کار پیشان نه دایه و نه گه ر به پنه وانه ی
فه رمانی نه وان قاچیان هه لبه ینا یه ته وه ده ستیان له کار
ده کیشرایه وه ده ربه ده ر ده کران و ناواره ده بوون تا کاریکی
تریان ده دوزیه وه بو دا بین کردنی ژیانی روژانه ی خویان و مال و
منالیان، له بهر نه وه ی که نه و سه رده مه ئیش و کار زور که م بوو،
نه گه ر کریکار سبه ینان نه ختیک خوی هه لگیرو وه رگیه بکر دایه
له سه ر جیگا و توزیک خوی بخوراندایه، له کار دوا ده که وت و

کریکار و هرگرتن. کریکاری قورکاری ده بوا به سکی خالی و چاوی خه والوی رووبکاته نه و مهیدانه.

له هه ولیر ته نها یه ک مهیدانی کو بوونه وی کریکارانی قورکاری هه بوو. نیستا نه و جیگایه پردی په پینه وهی هاتوچوی پیاده یه له نیوان بازاری گه وره وقه لاتدا. کریکاره کان له و شوینه دا کو ده بوونه وه رووبه پرووی چایخانه یه که وه ستاو خاوه ن کاره کانی تیدا داده نیشتن. نه و چایخانه یه ده که و ته سووچیکی گورپه پانه که ی لای ده رگی بازار. به و چایخانه یه ده گوترا چایخانه ی عه بدوللا خه یال. کریکاره کان به گشتی چاویان ده بری یه نه و چایخانه یه داخو که ی وه ستاو خاوه ن کار دینه خواره وه بو هه لبراردنی کریکارو بردنی بو کار بی کردن. هیچ هه ست و خوستیکیان لئوه نه ده هات، گویت له هیچ ده نگیک نه ده بوو. ته نها گرمه ی دهنگی لو بیافروش و نوک فروش و شه ربه ت فروش و کو بیه فروش نه بی لو بیافروش به هه موو ده نگیکیه وه دهینه راندو ده یگوت: گهرمه لو بییا! هه روه ها نوک فروشیش دهینه راندو ده یگوت: له بله بی شامی نوک قاورمه یه. تاد. نه و کاته نان له بازار له ده فلس زیاتر نه بوو، دوو به قه ده ر نانی نیستاش ده بوو. بایی ده فلسیش لو بییا یا نوک گوزهرانی به یانیانی مالیکی دابین ده کرد.

هه ر که خاوه ن کار یا وه ستا ده هاته ناو کومه نی کریکاره کان به یه ک دهنگ زیاتر له ده دوانزه کریکار ده یانگوت مام فلان... وه ستا فلان... نه من... نه وانیش ده که و تنه نیو کومه نی کریکاران وه کوو مه رکر. نه تو... نه تو... کابرا نه تو نیشته هه یه. کابرای کلول راده په ری له خوشیانا ده یگوت نه من؛ نه ویش وه لامی ده دایه وه نه، نه وی ته کت! کابرا بی چاره به ناثومیدی و هه ناسه ساردی داده نیشته وه و چاوه پروانی یه کیک تر ده بوو، به لام له کاتی کو کردنه وه ی ژماره ی پیویستی وه ستا، چونکه کابرای ده ستنیشان کرد بوو ده یگوت قهیدی نی یه. وه ره؛ به لام چ نیشیکت بی بکه ین ده بی بیکه یت! کابراش ده یگوت ناسن و به ردیش ده هارم.

جار جار وا ریک ده که وت یه کیک له و کریکاره ده ستنیشان کراوانه ناسیاویک یا خزمیک یا برایه کی خوی له گه ل ده بوو، به خاوه ن کاری ده گوت با نه میش بیت. خاوه ن کاری بی ویژدان

به بی یه ک و دوو وه لامی ده دایه وه ده یگوت نه توش دانیشه، پیویست ناکات تویش بیت! کریکاری هه ژار له و حاله دا ره نگیکی ده هینا و ره نگیکی ده برد، ده ی خویه هه لی نه گری. به ره نجی شانیش به م پرهنگه نانی روژانه مان ده ده یته ده ست. چوارمه شقی پشتی ده دایه وه به دیواره که وه چاوه پروانی خاوه ن کاریکی تری ده کرد به لکو نه و بییا بو نیش. جا خاوه ن کاری ناوبراو ده گه راو ده سوپرایه وه و چه ند کریکاریکی هه لده بژارد بو قورکیشان، نه وانه ش ده بووایه له ته مه ندا له کریکاره کانی تر بچوو کترین تا بتوانن زیاتر به گورج و گولی بین و بچن به بی پیویستی کار.

کاتی کارو ماوه ی: -

له و سه رده مه دا ماوه یه کی ده ست نیشان کراو نه بوو بو سه عاتی کار، سه ره تاو کوتایشی دیاری نه بوو، ده بوایه به پیی ناره زوی وه ستاو خاوه ن کار بیت. بویه ببوو به داب ده بوو پیش روژه لاتن بچنه سه ر نیش و له گه ل خورناواش ده ست له نیش هه لگرن. قه ده غه بوو پیش خورناوا ده ست هه لگرن. ماوه ی کار له نیوان نه و دوو کاته دا هاوینان نزیکي ۱۴-۱۶ سه عاتی ده خایاندو زستانانیش له ۱۱ سه عات که متر نه بوو. له و هه ردوو وه رزه یشدا ماوه ی پشووی روژ بو کریکاران له سه عات و نیویک زیاتر نه بوو، نیوسه عات له کاتی چیشته نگاو، سه عاتیکیش له کاتی نیوه پرویان. کریکار له و ماوه یه دا نه ده بوو هیچ بوه ستیت، ته نانه ت جگه ره کیشانیش حیساب و کیتابی له سه ر ده کرا. ناو خواردنه وه و ده ست به ناو گه یاندنیش بو کریکار ده بوو به به لگه بو نه وه ی روژیکي که نه ییه نه وه سه ر نیش، ده یانگوت فروفیل ده کات له نیشداو به به هانه ی ناو خواردنه وه و چوونه سه ر ناو و شتی وا خوی ده دزیته وه. وا ریک ده که وت کریکاری به ده بخت تووشی سک چوون ده بوو، ده بوایه له جاریک زیاتر بچیته سه ر ناو. خو نه گه ر خاوه ن کار ناگادار بوایه نه و ده ست به جی له نیش به ره للا ده کراو هیچ کری یه کی نه و چه ند سه عاته نیشه شیان نه نه دایه و هیچ یاسایه کیش نه بوو بو لی پرسینه وه ی مانی خوراوی.

کار

خاوهن کار و وهستا پاش هه لېژاردنی دهسته یه کی به تین و گوړ له و هه ژارانه ی که وه کومه لی کولله له مه یدان ده که وتنه پال یه ک، هه ر که ده که یشتنه سه ر نیش کریکاره کانیاں به ش به ش ده کرد، کومه لیک بو که رهوچ [خشت] کیشان، یه ک دووانیک بو ناوکیشان، هه یه ک دووانیکیش بو قورگرتنه وه. جگه له وانه وه ستایش شاگردی به ردهستی تاییه تی خوی هه بوو بو به رد دانه دهست و قورپان کردنه وه له سه ر دیوارو ته ناف کیشان به پینی نه خشه ی وهستا. نه و تیکه و لیکه یه ش بو درست کردنی خانوو پاش نه خشه کیشان و بناغه هه لکولین و ناماده کردنی که رهسته ی خانوو ده کرا.

دوابه دوا ی به ش به ش کردنی کریکاره کان هه ریه ک بو نیشی خوی، نه وانه ی ده مانه وه به تاییه تی نه وانه یان که نه چوو بوونه ساله وه هه ریه که قاپیکی قوری ده درایه دهست بو قورکیشان. نه وانه په یتا په یتا ده هاتن و ده چوون و قورپان ده گواسته وه له و جیگایه ی قوری لی ده گیرایه وه بو سه ر دیوار. که دیوار به ره و بلندی ده چوو نه و به پینی پیویستی بلندی یه که ی په یژه ی داری بوداده نراو قالدومه چیشی بودیاری ده کرا که دوو کریکار بوون، جا قورکیشه کان قاپه قورپه که یان ده هینا و ده یاندا به و کریکارانه ی له سه ر په یژه وه ستاون تا بیخه نه به رده می قورپان که ره وه. نه و قورپان که ره وه یه ش ده بوو کریکاریکی کارامه بی له م کاره دا چونکه به رله وه ی وهستا چینی به رد و خشت لی بدات ده بی نه و قورپان که ره وه یه بزانیته چون به یه ک نه ستورایی به بی بلندی و نه ویاتی قورپان کاته وه تا چینی دیوار خوارو خینچ نه بیت. جاری و ده بوو نه و کلوله زیاتر له نیو سه عات بوی نه ده کرا پشتی چه ماوه ی خوی راست کاته وه، جا نه و که سه ی نه مه کاری روزانه ی بی ده بی به شه و نووستنی چون بی!

نیستاش دینه سه ر باسی قورکیش: یه کی له وانه هه لده بژیرین بو نه وه ی قاپ بگریته وه پاش فریدانی له لایه ن قورپو که ره وه. لیره دا ناوی قورپو که ریش هات، نه که ر خانه که گوره بی و زیاتر له وه ستایه ک نیشی له سه ر بکات نه و ده بی قورپو که ریش دابندری چونکه قورپان که ره وه که نه و دوو نیشی بو ناگریته، له گه ل نه وه جاری و ده بی قورپان که ره وه یه کی دیش ده چپته

سه ر دیوار. نه و جا قورکیشه کان وه ک میرووله دین و ده چن به گورگه لوقه قور بو سه ر دیوار ده گوینزه وه. سه رکاری کاره که یش بو نه وه ی لای خاوهن کار خوشه ویست بی و دهست به پشتیا بهیندری و باسی پیاوچاکی و دل سوژی بگری بو خانوو که ره کانی تر، تا له توانیدا بی قورکیشه کان ماندوو ده کاو ناهیلی پشوویه کی که میش بدن. خو نه که ر هاتوو خاوهن کار هات بو سه ر کاره که ی، نه و سه رکار وه ک ناژه لی میشی تیدا بی خول ده خواو دهست ده کا به هاوار کردن: ده ی بایم، ده ی! هه ر نه و پویه، زووبن، زوو دهست هه لگرین! به و فیله و فرانه

نه و به سته زمانانه فریو ده با، به غارغارین ده یانه پینی و ده یانبا، له نا کاویکدا ده یکا به هه ی هاو به دوا یاندا و گورزی که له پشتیندی خوی دروست ده کا، هه ریه ک له وان به دوا بکه وتبا به و گورزه ده که وته گیانی به لیدان. زور جار هه رزه کاری لی قه و ماوی زه مانه ده که وته به رزه برونه کی نه و بی ره حمه بی چاره، ناچار داده نیشته و دهستی به گریان ده کرد. له گه ل نه و وینه ناله باره ش کابرای خاوهن کار یا سه رکاره که ی هیچ به زه بی یه کی به و کریکاره دا نه ده هاته وه و نه ده هات بو به راورد بیری له منداله کانی خوی بکاته وه و دابنی خوی له شوینی نه و کریکاره کلوله دایه، وه ک که له شیر به ده ورو پشتی نه و کریکاره دا خولی ده خواروو ده سووړاو هه رده شه ی دهست له نیش کیشانه وه ی لی ده کرد نه که ر بیت و له قورکیشانه که یدا به رده وام نه بی. له به ر هوی سه ره وه که له هه ولیر پینی ده لین (گیارده قه لان) واته دوا که وتن.

زور جار واده بوو قورکیش پینی ده خلیسکاو سه روسه ر یا به قنگه خشکی ده که وته نیو گولاوی قورای گیراوه بو خانوو، هه موو گیانی و به رباخه لی پر ده بوو له قورپه شله. سه رکار یا وهستا له جیاتی دهس به سه ردا هینان و دل دانه وه ی ده یانگوت: هه ی داوه شینی! نه که ر نیشته بی ناگری بو ریگا به یه کیکی تر ناده یته؟ به م گویره قورکیشه هه رزه کاره کان هه موو گیانیان سه رتاپا له قور هه لده کیشرا، به تاییه تی نه وانه یان که تازه هاتوو چووی مه یدانیان ده کرد بو نیشی قورکاری. نه و تازه کریکارانه تا برژانگی چاویشیان وه ک گزنیزه ورده پرووشکی

قوزی پیوه دهنووسا. خو جل و به رگیان نه وه وهک تیسکی مه پرو
بزن کلوت کلوت توپه خریله قور له رزانه ی پیوه ده کرد،
سه رشانیشیان ته پوکی ده به ست. مروف که چاوی به م وینه
ناله بارانه ده که وت ناگری له هه ناو به رده بوو، که چی سه رکارو
خاوهن مالیش هیشتا هر به دلی رهق موچه یان ده دانی.

حالی که رهوچ کیشیش له حالی قور کیش باشت نه بوو.
ده بوایه به قه لات که رهوچ له سه ره ردو دهستی دابنیت و به
غار بیت و بچیت. نه که زیاتریش خشت پیویست با نه و ده بوایه
هه ردو دهستی له پشته وه تیک په پینیت و کریکاریکی تر خشتی
بو له سه ریه ک دابنیت تا زیاتر هه لگری و بیگوازیته وه بو جیی
پیویست. نه و که ساسه جل و به رگی له پیش و له پشته وه تاویل
تاویل ده بوو ده دپرا له به ر دپی خشت، سه ره رای توو که رد که
له ده م و چاوی ده نیشست و ده چوه لووت و گوئی و ده بوو به
هوئی تووش بوونی به که لی نه خوشی.

کاتی ده ست هه لگرتن له کار، له گه ل زه رده ی خو رتا وادا
پیش مه لابانگدانی شیوان هه موو کریکاره کان که نه و روژه
کاریان کردوه، ده بووایه به ریز بوهستن، جا خاوهن مال ده هات
ده سمالیکی پر له پاره ی ورده ی ده هینا و چاوه پروانی سه رکار
ده بوو بیت روژانه دابه ش بکات. سه رکار ده هات په که په که
روژانه ی کریکاره کانی ده گوت: نه وه یان بیست عانه ی بده یی،
نه وه دوو دره می بده یی، نه وه شیوان دره م و
نیوی... هه رووها. تا دوا یی. نه و سه رده مه روژانه ی کریکار
له وهنده تینه ده په ری. وه ستای زورباشیش نه و سه رده مه
نه مانه بوون: وه ستا شه هاب، وه ستا سه سه نه سورکه و وه ستا
عه بدوللاو وه ستا سه سه ن مه حی و چه ند وه ستایه کی تر.
روژانه شیوان له دیناریک تا دینارو نیویک زیاتر نه بوو، که چی لای
زورمان ناشکرایه له و سه رده می نه ندازیارو نه خشه کیش بو
خانوو کردن له که رتی میلی نه وه ی هه بوو و نه وه ی نه بوو هه ر
نه و وه ستا ناوبراوانه بوون، هه م نه خشه یان ده کیشاو هه م
نه ندازیاری خانوو کردن بوون. زوریان نه خوینده وار بوون،
به لام له گه ل نه خوینده واریشیان زور زیره ک و به توانا بوون.
هه ر له خوینده وه له به ر پیویستی کاریان که میکیان فییری
قرته قرتیکی خویندن و خوینده واری بوو بوون، بییریان بو زور

شتی ورد ده چوو، توانای دووست کردنی خانووی چاک و
کوشک و ته لارو بالاخانه ی ریک و پیکیان هه بوو. به ر له وانیش
وه ستای که لی به توانا تر هه بوون، پاشماوه ی کارامه بییان له
کوشک و ته لارو بالاخانه و پردو جوگای ناو تا کو نیستی له که لی
ناوچه ی کوردوستاندا ماوه ته وه. نه ندازیارانی شارستانی و
ناو دیری بو رازاندنه وه و ریکخستنی که لی کاری خوینان سوود
له و پاشماوانه وه که له پوریکی نه ته وه یی وه رده گرن. نه و
پاشماوانه نیستا سه رنجی مروف زیاتر راده کیشن که نه و
وه ستایانه چه ند پسهور بوون له بنیات نانی نه و کوشک و ته لارو
پردانه ی که میرابی دیوارو نه خشی نایابی زوریان تا کو نیستی
به به رجه سته یی (مجسم) ماونه ته وه و به ربه ره کانی یان له گه ل
ناخوشترین کات و وه رزی زه مانه کردوه و هه ر به رده و امیشن.

ورده ورده به ر له چوارده ی ته مووزی نه مر روژانه
گه یشته حه وت په نجایی به لکو که متریش، نه که رچی پیویستی
گوزه رانیش زور زیاتر بوو بوو، به لام چ ژیانیک بوو نه و
چه وسانه وه ی تیادا ده ژیان؟ ژیانیکی بژی و مه مر بوو. زوربه ی
زوریان هه ژارو له رزوتادار بوون، له به ر که می وزه بو بنیات نانی
له شیوان و روژانه ی کاریان.

خو بو چاره سه ر کردنی نه خوشی یان که میان له توانایاندا بوو
سه ر له پزیشکی پسهور بدن نه وهنده ده ستیان کورت بوو. جا
نه که ر نه وه ژیانی خوینان بووی ده بی ژیانی مال و مناله
بچوو که کانیاں چون بووی؟ منالی نه و چینه به ده گمن
قوتابخانه یان ده دی، به لکو زوریان ریگای قوتابخانه شیوان بی
نه ده زانی. بویه زوربه ی زوریان وه ک
کویر و ابوون، نه خوینده واری بالی ره شی به سه ردا کیشا بوون و زور
دواکه و توو بوون و له گوپانی شارستانی قی ناگادار نه بوون.
هه موو به ره می هیزو توانایان بو که سانی دی ده چوو.
سه رکاریش روژیک بییری له دواروژی ژیانی خوئی نه ده کرده وه،
هه موو تین و توانای خوئی بو نه انجام دانی ناواتی خاوهن خانوو
به کار ده هینا، داخو ده سته جلیکی زیاتری بو ده کایان نا،
له گه ل نه و هه موو نا کوکیه ی ژیان و کار. هه ر که ده ستیان له
نیش به رده دا ده گه رانه وه ماله وه، له به ر ماندووی و که می کات
بوینان نه ده کرا که لی پیویستی مال له گه ل خوینان له کاتی

گه پانه وهدا دابین بگن، ته نها چند کوزه به فریک نه بوایه
 ده یانخستنه نیو دهسمالی دهست له گه ل شووتیه ک یا چند
 کیلویه تر یه تاد... ده گه پانه وه بو ماله وه بو نه وه ی ماستاویکی
 ساردی خهست ناماده کن و بینین به سه ریانه وه تا دوا چوری
 لی بپرین بو نه وه ی نیش و نازاری کاری روژیانی بی
 دابمرکینن، نه نجا چند پاروویه کی شله ساوار یا پلاو ساواری
 سه ر داپوشراو به پیازی سوورکراوه ی نیورون له جیاتی گوشت
 بگلینن و دیسان تیر ماستاوی خهست و ساردی به دوا دا
 هه لقرپینن و پاش نه وه خه ویکی خوشی بو بگن، چونکه نه و
 چینه پرژاوه ی نیو ناره ق رشتن و کارکردن برنجی نه ده دی و
 به ده گمن وا ده بو له جه ژنان برنج لی بنین یا خود به خیر یا له
 شایی به کدا بو یان ده هات. له گه ل نه وه ش له مه زیاتر چاویان له
 مالی به کیکی تر نه بو! له دوا ی نویژی عیسا بو ی راده کشان
 له سه ری ک که له که تا به یانی جووله یان نه ده کرد. له و سالانه دا
 که نه نووسینه باسیان لی ده کات دهست کورتی و هه ژاری پالی
 به زور بنه ماله وه ده نا که نافرته تیشیان هان دهن بو کارکردن بو
 دابین کردنی پیوستیه کانی ژیان که زور گران و دژوار بو.
 له بهر تالی و سویری گوزهرانی خه لک کومه له نه ونه مامیکی تازه
 هه لچووی هیشتا بی نه گه یشتووی له لاسکی ریواس ته پرو
 پاراوتر، له گه لی جوانی نیو کوشک و باله خانه جوانتر، که وتبوونه
 پال کوربه قورپکیشه کان، به لکو بووبن به کوسپی ریگی
 کارکردنیان چونکه به روژانه یه کی زور کم کاریان ده کردو
 له گه ل نه وه ش که له لایه ن قورپکیشه کوربه کانه وه به ره ره چ
 ده درانه وه هه ره شه یان لی ده کرا بو نه وه ی وا به هه رزان کار
 نه کن، هه ر گوی یان نه ده دایه. له گه ل نه وه ش وه ستاو
 سه رکارو خاوه ن نیش وه ک نافرته مامه له یان له گه ل نه ده کردن،
 به بی ده رهاویشتن له گه لیان ده جوولانه وه به لکو له کورپانیش
 زیاتر ماندوویان ده کردن، نه و لی قه و ماوانه ش چونکه نه کاربوون
 له و مه یدانه دا نه یان ده توانی سالووزی بگن بو
 وه دهست هینانی ره زامه ندیی سه رکارو خاوه ن نیش، که لیک
 خویان ماندوو ده کرد، پاداشتیشیان نووستنیک کی کت و پر بوو
 له بهر ماندوویه تیان له کاتی کاردا.
 به لام زوری نه خایاند ورده ورده گوزهران رووی کرده

باشی، پاش سالانی شهست. به تاییه تی له سالانی هه فتا و به ره و
 ژوره وه کریکار وای لی هات خوئی به شتیک بزانی و مافیکی
 مروقایه تیانه ی بو هاته کایه وه ده وله تیش بایه خی دا به
 دامه زراندنی گه لی کارگای گه وره گه وره بو نه وانه ی توانای
 کارکردنیان هه یه چ نیرو چ می. نه مه هه نگاویکی گه وره و گرنگ
 بوو، له نه نجامی نه م هه نگاوه دا چینی کریکار له ماوه یه کی
 که مدا راست بووه وه ته ماشای ده وره به ری خوئی کرد. دیتی
 وا یاسایه کی تازه ییش بو پاراستنی مافی کریکار دامه زراوه به
 پیچه وانه ی سالانی رابوردوو. به پنی نه م یاسایه که یاسای
 ژماره ۱۵۱ ی سالی ۱۹۷۰ یه هه موو کریکاریک ده توانی داوای
 مافی خوئی بکا. له نه نجامی نه م په ره سه ندنی چینی کریکارو
 دروست کردنی کارگه ی زورو دانانی قانونی نویی کارو
 داننان به ده وری کریکاردا له ژیانی کومه لایه تی و نابووری دا،
 کریکار وریا بووه وه هه سستی کرد که کات هه یه بو کارو ماوه
 هه یه بو فیروونی گه لی شت له مه یدانی کارداو زانی گه لی
 پیوستی هه یه نه بی بو ی دابین بگری وه ک ده رمان و
 تیمارکردن و هو ی گواستنه وه و بارو دوخی باشی کارکردن و
 مووچه ی زیاده به رابه ره به هندی جو ره کارو کار له هه ندی بارو
 دوخی تاییه تی دا. نه مه هه موویشی له سایه ی خه باتی گه ل و
 به تاییه تی چینی کریکار خوئی و پیشکه وتنی کومه لایه تی ولات و
 سه ندنه وه ی سامانی ولات له کومه پانیه مونوپولی یه کانی
 نیمه ریالیزم ده سگیر بووه.

جا بو نه وه ی کریکار پتر سوود له شارستانه تی
 وه ربگری و فیری زانست بیی، ده بی ده سکه وته کانی به دل و
 گیان و به هه موو توانایه کی بیاریزی و پتر خوئی له پیناوی
 نازادی و سه ربه خوئی ولات و سه رکه وتنی نیشتمان و گه ل و
 پیشتر بردنی ره وره وه ی پیشکه وتنی کومه لایه تیدا به خت بکا.
 سه رنج:

له م وتاره مدا که میک باسی سه رکارم کردوو، به لام که متر باسی
 کرده وه کانیانم کردوو، چونکه زوریان ماون و مناله کانیان روشنبیرن و
 له وانه یه نه م باسه بخویننه وه، جا نه گه ر باسی سه رکاره کانم بگردایه
 له وانه یه کورپه کانیان پنی خه جاله ت و شه رمه زار بین. زیاد له وه سه رکاریش
 هه ر کریکار بوو، به لام ری ی راستی خوئی بزر کردبوو ببوو به داردهستی
 خاوه ن کار.

چهرده يهك له ژيانى قهره ج له نه وروپاو له ناو كورددا

تیده گه یشتن که زمانه که یان له کومه له زار او په کی
ده روزه که رو به له نگاهه کان پیک دیت .

ناره زووی زاناکان بو دیراسه کردن و به دوا د اگه پرانی
ژيانى قهره ج زیادى کرد ، بابته کان یان له سر قهره جه کانی
نه وروپاو به شیکى زوری ناسیا له ژیر روشنایی چونیتی ژیان و
لا سایی کردنه وه یان دهنووسی ، جا له بهر زوری و ناریکى ی
نووسینه کان و شاره زایی که می نووسه ره کان ، نه نجامه که ی
باش نه بوو ، کیشیکى تاییه تیان بو قهره ج دانه دهنو دهنو
فولکلور و لاسایی کردنه وه و سیحرو پیشه و بیروپاوه پریان
ره نگدانه وه ی ولاته کانی نیوان هیندو تیرله نده یه ، به لام
راسته که ی ، له ناکامى کوچ کردنى به رده و امیان به ولاته کانی
نه وروپاو ناسیادا وای لی کردن ، به ته بیعه تی حال ، هه ندی
شتیان لی وهرگرن و هه ندی شت له خو یان لابه رن و گورانیکی
نه وعیان به سه ردابیت ، روونتر بلین : فولکلوری قهره ج ،
نه مپو ، به ره سه نترین فولکلوری روژه لاتى ناوه پر است و
نه وروپا داده نریت .

کاروان و قافله ی قهره ج ، که به شمه کی حه ریرو
چای و .. تاد قورسن ، بو هه موو نه و ولاتانه ی ده چوون یا خود
له هه ر شوینی کدا راده وه ستان و پشوویان دها ، نه ریت و
لا سایی کردنه وه و هه وال و بیرو باوه پری قهره جانیه یان له گه ل
خویاندا هه لگرتبو و له و جیگایانه دا هراوه یان ده کرد ، په ریه یان
به موسیقا و سه ماو شانوی گواستراو (المسرح المتنقل) دها ،
هه روه کورولیکى باشیان هه بوو له په ره پیدانی پیشه سازی

نه مپو نزدیکه ی پینج تا شه ش ملیون قهره ج به هه موو
زهوی دا ده سوورینه وه ، به لام هه رده م به ژماره ی کم
ده یان بینین ، کاروانه کان یان ، خیزان له دوا ی خیزان ، به
به رچاوماندا هات و چو ده کن ، جاری وایش ده بی به
سه ده هایان ده بینین و له موناسه به ته ناینیه کان یاندا به
شاره کاندا بلا و ده بنه وه .

قهره ج ، هه تا نیستاش ، له که شو هه وای شارستانی
کوندا ده ژین و خو یان به نه ریت و عاده ته کونه کانی هوزه کانی
ناسیای به ر له سه دان سال به ستوته وه ، نه مه ، به بروای
نه وان ، نه وریکه پیروزه یه که ده بی مروف تیایدا بژی ، قهره ج
به چاویکی نزمه وه ده پرواننه خه لکی دیکه ، به و که سانه ی که
قهره ج نین ده لین گاجو Gadjo که به مانای جووتیار دی ، واته
نه وانه دوا که وتون و مروفی پله ی دووه من ، به لام خو یان نه و
پادشای سه رزه وین .

له سه ده ی بازده هه مه وه دیراسه ی ژيانى « نه م که له
نامو و سه یره ، کراوه نه وسای یه که م قافله ی قهره جه کان
که یشتنه نه وروپا ، له سه ده ی نو زده هه میشدا
« جیپسیولوجی » Gypsology واته (قهره ج ناسی) یا خود
(زانستی قهره ج) بوو به لقیکی نه تنولوجی (علم السلالات
البشرية) ، نیدی زانوا نه دیبه کان ده ستیان کرد به که پران و
پشکنین به دوا ی نه نینیه کانی ژيانى قهره ج و نه مه یان تیکه ل به
نه ده ب و زانست کرد ، هه روه ها بو یان ده رکوت که زمانى
قهره ج زمانیکى زیندو وه و به پیچه وانه وه له پیشدا و

دهستگردا (مانیفاکتوره) و بازارگانی تی کردن به شهسپ و دروست کردنی هندی داوودهرمانی پیویست ، قهره ج یه که م که س بوون که ره یان هینایه نیسپانیا و پینان دهووت مهنتیکه Mantica و تانیستاش له نیسپانیا هر وای ناوده به ن .

قهره ج ، له هله ر شوینیکی جیهاندا ، به جوریک ناو دهبرین ، تنها له قهره نسه دا پینج ناویان هه یه « گیتان » و « بوهمیم » و « مانوچ » و « رومانچیل » و « بومین » ، له نیسپانیا پینان دهلین « بیسکای » و « خیتانو » ، له نیسکه ندهنافیه « فین » ، له پروسیا « چه د » ، له بلوشستان « لوری » ، له عیراق « کاوه لی » ، له نیران « زانگی » و « کاراکی » ، له نهفغانستانیش « کاوه لی » ، له تورکیه و سوریه « جینگه نه » ، له پونان « کاتزیقلوی » یان « تسیگانو » ، له ناوئینگلیزدا « کیسپی » .

سلافییه کان به قهره ج دهلین « سیگانین » که له وانیه له وشه ی « تسانکار » وهرگیرابیت شه ویش ناوی هوزیکه تا نیستاش له کشمیردا دهژین ، له شهله مانیا به قهره ج دهلین « زینته » و له وشه ی « زند » وهرگیراوه و ناوی ناوچه یه که له روژناوای پاکستان . له سهرووی شه وروپاشدا پینان دهلین « ته ته ر » .

ههرچی قهره ج به خویمان دهلین (نیمه رومین) ، وشه ی (روم) له لای قهره ج واته « مروف » . شه ناوه تا راده یه که هه موو قهره جه کانی دنیا له سهری ریکن .

شه مانه له ناوره شمال یاخود عه ره بانه دا دهژین ، رهنگی پیستیان گه نم رهنگو شه سمرن ، نافره ته کانیاں چلو بهرگی رهنگاو رهنگ له بهر دهکن ، له پهراویزی کومه لدا دهژین و خه ریکی فال گرته وه و خویندنه وه ی ناو له پی دهستن ، له ژیر تیشکی شه تنولوجیدا ده توانین جیاوازی ی قهره ج ده رک پی بکه یین ، بو نمونه رهنگی قهره جی هه نگاری له گه ل قهره جی سهنتی دا جیاوازه ، قهره جی سویدی گه لی ناکاری جوانیاں هه یه .

شه وه ی له زمانی قهره ج بتوزیته وه شه و جیاوازی دیالیکتی زمانی قهره جی بو ده رده که وی ، به لام قهره جی هه ر کام له وولاتانه هندی زاراوه وشه ی تاییه تیی هه یه ، قهره جی هه ر ولاتیک کاری زمانی شه وولاته ی له سه ره ، بو نمونه قهره جی هه نگاری « کالديراش » که به جل و بهرگی

رهنگاوپرهنگو ملوانکه ی له پاره ی کون دروست کراو جیا ده کرینه وه ، ناتوانن له گه ل قهره جی ئینگلیزیدا قسه بکه ن و له یه کتر ناگن ، شه مهش وا له تویره دهکات له زمانی قهره ج تی نهگات . شه مه دهگه ریته وه بو شه وه که زمانی قهره ج له هه ر ولاتیکدا کار تی کردنی زمانی دهوله ته مه رکه زیه که ی له سه ره و ، که م یا زور ، گورپیویه تی . زمانی قهره جه کانی هیندستان کاریکی زوری ریزمانی زمانی هیندی ی له سه ره ، قهره جی لای خوشمان کار تی کردنی زمانی فارسی و نارامی ی له سه ره ، دوا ی شه وه ی قهره جه کان کوچیان بو ولاته کانی به لقان کرد زمانی سلوفاکی ی خواروو ویونانی و رومانی و هه نگاریش کاریان کرده سه ر شیوه کانی زمانی قهره ج .

قهره ج بو گواستنه وه ی هه وال و دهنگ و پاس له نیو خویناندا هیمای نهینی به کار دینن ، به و هیمایهش دهلین « پاترین » یاخود « پاتیران » شه مه له کومه لیکه وه بو کومه لیکه دیکه ده گورری چونکه قهره ج وای داده نی که نهینی خیزانیک پیویست ناکات دراوسیکه ی پی بزانی ، داب و نه ریت و لاسایی کردنه وه و یاساو داد په روه ری و بیرو باوه ره ناینیه کانیاں به ره به ره ده گورین و نامینن .

قهره ج نه خوینده وارن ، خویندنه وه و نووسین نازانن و زمانیکی تاییه تی و نووسراویان نیه ، لیره وه گیرو گرفتی گواستنه وه ی زانین و یاساو داب و نه ریته کانیاں له نه وه یه که وه ، بو نه وه یه کی دیکه سه ری هه لداوه و ، گواستنه وه که ته نیا به گیرانه وه بووه ، که واته نه بونی زمانیکی تاییه تیی نووسراو ری ی له وه نه گرتووه له و کومه له تی نه گن که له گه لیدا دهژین ، هه روه ها مانای وانیه شه و گه له ی زمانی تاییه تی و نووسراوی نه بی نیتر نه توانی دیارده سرووشتی یه کان بخوینیته وه ، جا شه و دیارده سرووشتی یانه فه له کناسی بی یاخود گورینی ناوو هه و او که ش و چاره سه ری پزیشکی ، به لام ده پرسین و ده لیین : بوچی قهره جه کان به بی زمانیکی تاییه تی و نووسراو ماونه ته وه ؟

قهره ج بو خویمان وه لایم شه م پرسیاره به شه فسانه یه کی نه فره ت لیکراو ده ده نه وه و ده لیین : باوو باپیرانی نیمه شه ریان دژی خاوه ن کتیبه مه زنه کان به رپا کردووه و سه ره نجام ناوی رووبار هه موویانی لوشتوته وه و که س رزگاری نه بووه چه ند که سیک نه بیت که نیستا شه م میلله تی قهره جه یان لی پیک

هاتووو ، له و سه رده مه وه قه ره ج هيچ ده سه لات و سه ركرده و
هيچ ده ولت و پرستگا و كتيبكيان نه ماوه ، هيزو سه ركرده و
كتيبه كان ، هر هه موويان ، بو هه تا هه تا به له ده ريادا
خنكان^۳ .

نه گه ر نه م نه فسانه به وه لابخه ين و بين به دواي هويه كي
ماقول و به جيذا بگه رين كه بوچي قه ره ج زمانكي نووسراويان
نيه ، ده گه ينه نه و سه ره نجامه ي كه نه وانه ، وه كو ميله تيك
كوچه رو سه ره تايي ، كه سوورن له سه ر به كيبني ي
كوچه ريتي ، كاتي نه و ه يان نيه فيري نووسين و خويندنه وه بن ،
كه نه م ه يان جي نشيني و سه قامگيري ده وي ، هر ره كو
كوچ كردن بارو بارگه ي سووكي ده وي ، هر چي كتبه بو
مه سه له ي كوچه ريتي قورسه . بويه قه ره ج ، نه وه ي گرنگ بي
بو ژيانيان ، هر له شيعره وه تا كه له پوري گيرانه وه ، له به ري
ده كه ن .

قه ره ج رقيان له ناو ده بيته وه ، زور به كه مي خويان
ده شون ، هه ندي لاوي نه مرو نه بي ده نا خويان ناشون ،
له وانه به سابونيان هر نه بي ، نه مه ش ده گه رينه وه بو كه مي ي
ناوو قورسي هه لگرتني له كاتي كوچه ريتي دا ، كه واته ناو بو
چه ند شتيكي پيوست به كاردينن ، بو تينويتي خويان و
نازه له كانيان و كه ميكيش بو چيشت لينان ، كه چي به كار هيناني
بو خوشتن و جل شتن نه وه كارتيكي نه كرده به ، باران بي ياخود
ده ريا رقيان لي ده بيته وه ، له به ر نه وه ي باران له كاتي باريندا
ري له هات و چويان ده گري و ده رياش ، وه كو پيشترو وتمان ،
سه ركرده و كتبه كانيان تيا دا خنكاوه .

قه ره ج مه سه له ي ژن هينان و شوو كردن به شتيكي پيرو
ده زانن ، له باريكي زور تاييه تي و پيوستدا نه بيت ته لاق دان
روونادات ، جاري وايش هه به مه سه له ي ته لاق ده بيته هوي
ده ركردن و نه فرهت لي كردني خاوه ن سه به ب ، ژن هينان به گه لي
شيوه ده گري ، وه كو رفاندن و كرپين ، باوك كچه كه ي خوي به و
كه سه ده فروشي كه پاره به كي به دلي خويي ده داتي ، نه وه ي
زياتر له ناو قه ره جدا باوه : ريكه وتني هه ردوو خيزاني كورو
كچه ، كه چي شوو كردن به كه سيكي نامو (قه ره ج نه بي) نه وه
زور ياساغه و ده بيته هوي ده ركردن له وه شيره ته .

نان و خوي ، وه كو ره مزيك ، له نا هه نكي ژن هيناندا ،
به كاردينن ، نه م نه ريته له زور به ي هوزه كاني قه ره جدا هه به ،

سه رو كه كه يان نانيك ده كات به دوو له ته وه ، له سه ر هر له تيك
هه ندي خوي داده ني و هر له تيكيان ده داته ده ست كورو
كچه كه و پييان ده لي « كاتيكي نه م نان و خوي به له به كدي بيزار
ده بن ، نه وسا نيوه ش له به كدي بيزار ده بن ، نيدي نه وانيش
له ته نانه كه ده گورنه وه و ده يخون .

قه ره ج به چاوي ريزو پيروزو شانازيه وه ده پرواننه
دايكايه تي ، ژني سك پر له هه موو كارتيكي قورس ده سوورن ،
هه موو قه ره جيكي سي ناوي هه به به كيكيان نه يني به و نه وي
ديكه يان هر له نيوان هوزه كه به كار دينن و نه وي ديش له لاي
خه لك ي ديكه كه قه ره ج نين و بو ناو نووسي ده ولت به كاردينن .
دايك ته نها جاريك ناوي نه يني ده چرپينيته گويي نه و منداله ي
له دايك ده بي بو نه وه ي « روحيه ته خراپه كان » ناوي
راسته قينه ي نه زانن و دوو هم جاريش له قوناغي هه رزه كاريدا
ناوه نه يني به كه ي بي ده لين .

قه ره ج له جيگه ي خوي ياخود له ناو ره شماله كه ي يا له
عه ره بانه كه يدا نامر يت ، كاتيكي هوزه كه هه ست به نزيك
بوونه وه ي مردني كه سيك ده كه ن ، نه وه ده يبه نه ده ره وه ي
ره شمال ياخود عه ره بانه كه و هه ندي كه سي له نزيك داده نيشن
بي نه وه ي بيه لن نه وه ستيان بي بكات ، كه مرديش لاشه كه ي
به خويواوك ده شون و جلو به رگيكي جواني له به ر ده كه ن بو
نه وه ي (له گه شته دوورو دريژه كه يدا) كامره و ابيت ، نه وسا
كه سه كاني لاي نه خوشه كه هه والي مردنه كه ي ده ده نه
عه شيره ت و نيدي ده بي به شيوه ن و رووو له وانه به چه ند
روژيك بخايه نيت ، پاشان لاشه كه له گه ل هه ندي پيوستي ديكه
ده نيژن وه كو قاپ و كه وچك و كه مانه كه ي ، له كاتي ناشتني دا
موسيقيايه كي خه ماوي لي ده دن ، نه ندامي خيزاني
مردووه كه ش پاره به سه ر نه و كه سانه دا دابه ش ده كه ن كه له
ته ك مردووه كه دابوون ، قه ره ج گويي ناده نه شويني گوري
مردووه كه يان ، دواي ناشتني له وانه به شوينه كه يان له بير
بچيته وه .

بيت و له په گه زي قه ره ج بتوژينه وه ، روو به پروي گه لي
نه فسانه ده بينه وه كه له ناو قه ره ج خوياندا باون و لاي هر
هوزه و نه فسانه ي جياجيا هه ن ، هر هوزه و ره گه زي قه ره ج
ده باته وه سه ر روو داويك .

هه نديك له و نه فسانانه هه نه وه ن سوو ديان لي

وهر بگیری و بخرینه بهر روشنایی شیکردنه و هو راو تیوره زانستی یه کانی نه مرو ، به لام زور به ی راگان له سر نه وهن که ره گزی قهره ج هیندی بیت ، زانستی میژوو و زانستی نه تنولوجی له نیوهی دووه می سه دهی نوزده هم دا نه وهیان روون کردوته وه که جی نشینی سه ره تایی و ره گزی قهره ج هینده .

به لام فیردهوسی شاعیر له کتیبه که ی (شاهنامه) دا ره گزی قهره ج ده باته وه سه ره هوزی « لوری » ، ته نانه تاتا نه مروش له ناوچه ی « لورستان » چه ند هوزیک هه ن کوچه رنو ژیانیان وه کو ژیانی قهره ج وایه .

کوچه رو قهره ج له ناو کورددا

مه سه له ی بوونی کوچه رو ده وارنشینه کان (ره وهند) ، له کوردستاندا ، وه نه بی شتیکی تازه بی ، له زور کوئه وه ، بگره بهر له سه ده کانی ناوه ندیش ، زور به ی هوزو خیله کان کوچی کوستان و گه رمیانیان کردوه ، نه و خیلانه^{۱۹} هه سوو سالی له کاتی هاویندا پاده شتی گه رمیانیان جی ده هیشت و به خویان و مه رو مالاتیان ریگای شاخیان ده کوتاو له کوستان سه قامگیر ده بوون ، وه کو هاوینیش ته واو ده بوو ، له کاتی زستاندا ، شاخه کانیان جی ده هیشت و ریگای گه رمیانیان ده گرت بهر ، نه م خیلانه خو نه ریتی ده ره به گایه تی بیرکردنه وه هه لس و که وتی کومه لایه تی دیاری ده کردن و له چوار چیوهی سیسته می ده ره به گی دا خولیان ده خوارد ، ئاستی روشنبیریان گه لی نزم بوو و ژیانیکی ساده و ساکار ده ژیان ، هه ر بو خویان به یتالی خومالییان هه بوو و چاره ی ده ردی گیروگرتی خویان و ناژه له کانیان ده کرد ، خوینده واریان به ده گمن تیدا بوو ، بایه خیان به شتی پرپوچ ده داو له دیارده کومه لایه تیه کون و رزیوه کانداهه نگیان خوارد بووه .

نیشی سه ره کیی کوچه ره کان به خیکردنی ناژه لی وه کو مه رو بزن و گامیش و هه ندی و لاخی سواری یه ، نه مانه له ژیر ده واردا ده ژین ، ده وارده کانیش نزم و بچووکن و به پتی کورت کورته وه به ستراون به زه وییه وه . (ئادموندز) ده لی : کوچه ره کان له عیراقددا پییان ده ووتری « مسکین » یاخود « کرمانج » که به مانای کورده عه شایه ره کان دی . مه لا محمودی بایه زیدی له کتیبی (داب و نه ریتی کورده کان) دا وای بو ده چی که کوچه رو نیشته جیکان یه ک حه ز له وی دیکه یان

ناکات و هه رده م ناژاوه یان له نیواندا هه یه و ده لی « کورده کوچه ره کان خزمایه تی له گه ل کورده نیشته جیکان که م ده په ستن و ژن خواستنیان زور که مه ، کورده کوچه ره کان ده لین نه و منالانه ی له نیشته جیکان ده بن شهرمن و ترسنوکن بویه ژنیان لی ناخوازن ، که چی کورده نیشته جیکان ده لین نه و منالانه ی له ژنه کوچه رییه کان بوونه بی نه ده ب و دزو چه قاوه سوون » .

له کوندا ، له کوردستان ، مه سه له ی کوچ کردنی خیله کان له شوینیکه وه بو شوینیکی دیکه شتیکی عاده تی و باو بووه و به دوا ی ناوو له وه رگا و که ش و هه وایه کی باشتردا گه راون ، به لام نه مرو ، نه و کوچه ریتی یه ، به گویره ی دوینی ، تاراده یه کی زور ، که م بوته وه . نه وه ش هه یه که هه سوو کوچه رییک قهره ج نیه ، واته نه و خیلانه ی له کوندا کوچه ر بوونه و نیستا حالی حازر نیشته جین ، قهره ج نین ، که چی کوچه ریتی له قهره ج دا دیارده یه کی سروشتی یه .

کوچه ریتی ی نه و خیلانه و کوچه ریتی ی قهره ج جیاواز بووه ، کوچه ریتی ی نه و خیلانه وهرزاو وهرز بووه و کوستان و گه رمیانیان کردوه ، به لام نه مرو قهره ج له کوردستاندا هه یه و پراوه ی داب و نه ریتی خویان زور به ئاسایی ده که ن .

قهره جه کان له کوردستاندا زور به یان خه ریکی نیش و کاری ده سترکن وه کو دروست کردنی بیژنگ و تیروک و قه فه سی که و سه به ته و بیشکه ی منالان ، هه روه ها بویه کردنی پیلوو ئاسنگه ری و نیشی کریکاری بینا ، ئافره ته کانیشیان ددانی ئالتون ده که ن و نه مه له لای نه وان شتیکی جوانه .

قهره جه کان له مه لبه ندی نیشته جی بونیانه وه بو زور به ی شوینه کانی کوردستان کوچ ده که ن به تاییه تی له به هاردا که جووتیاره کان پیویستی یان به هه ندی که ره سه ی کشتوکالی هه یه که قهره ج له دروست کردنیاندا کارامه و ده ست ره نگین وه ک : داس ، شهن ، خاکه نازو .. تاد .

هه ولدان و توژینه وه له زمانی قهره ج نه وه ده رده خات که زمانی ره سه نیان گه لی وشه ی فارسی تیدایه ، گه لی دیالیکتی تیدایه که ره گزه که ی ده گه ریته وه بو ئیرانی و ئاری ، هه وه ها وشه ی کوردی و تورکی و عه ره بیشی تیدایه .

قهره جی ده وروبه ری کوردستانی تورکیا و هه روه ها

موسلو دھوک و زاخو به جوریک قسه دهکن که شیوهی کرمانجی سهرووی زورتر پیوه دیاره بویه هر به و ناوچانه دا کوچ دهکن ، هندی قهره جی دهوروبه ری سلیمانی و قهره جی ناوچه ی (له تیفاو) له شورجی که رکوک به شیوهی (گوران) ی قسه دهکن که کارتیکردنی دیالیکتی « لور »^{۱۱} ی له سهره ، هرچی قهره جی کانی قه لای که رکوک به جوریک قسه دهکن که زمانی تورکی ی تیادا زاله ، هندی خیزانی قهره جی قه لای که رکوک ره گزی خویان ده به نه وه سهر « میهرالی به گ » که له سهرده می فرمانره وایی عوسمانیدا له تورکیه وه هاتوونه ته عیراقه وه ، ده توانین بلین زمانی قهره جی کانی ناو کورد به پله ی یه که م کارتیکردنی زمانی کوردی ی له سهره ئنجا فارسی و که میکیش تورکی .

له فهره نگی تورکیدا هاتووه که وشه ی قهره ج یاخود Karaji ، که به عهره بی (غجه ر) ه ، واته بی چه یاو بی ره وشت ، م . بینامین وای بو ده چی که وشه ی قهره ج له « قهره » ی تورکیه وه وهرگیرابی واته : رهش ، « تسیکان » ی فهره نسیش هر به و مانایه دی ، نه . ب . نه نستانس ده لی : نه مانه کومه لیکتی قول بریو بی ره وشتن خه لکی ناوچه ی دهوروبه ری « که ره چ » ن .

ماموستا علاء الدین سجادی ده رباره ی قهره جی کورده کان ده لی « قهره جی کان کومه لیکتی کوچه رن ، نیشیان ناسنگه ری و دارتاشی و دروست کردنی بیژنگه ، هه روه ها خویندنه وه ی ناو له پی ده ست ، نافره ته کانیشیان به ره می ده ستکردی میرده کانیان له بازاردا ده فروشن ، ددانی ئالتونیش دروست ده کن ، نه مانه له ناوچه ی کوردستاندا دیالیکتی لوری به سهر زمانه که یاندا زاله »^{۱۲} .

له کوردستاندا قهره ج زورن ، به زوربه ی ناوچه جیاجیاکاندا بلاو بوونه ته وه ، له شوینیکه وه بو شوینیکتی دیکه ریژه و ژماره یان ده گویری و به ژماره ی زوریان که م هه ن ، بو نمونه ریژه ی بوونیان له سلیمانیدا ، به گویره ی بوونیان له دھوک و هه ولیرو که رکوک و موسلدا ، که متره ، له دھوک 40٪ و له موسل و هه ولیر 21٪ و له که رکوک 10٪ قهره ج هه ن ، که چی له سلیمانیدا 3٪ قهره ج هه یه ، چه ند خیلکی دیکه له دهوروبه ری سلیمانیدا هه ن پیان ده لین « دوم »^{۱۳} و چونیتی ژیان و هه لس و که وت و نیش و کاره کانیان زور له قهره ج ده چی ،

بوونی نه م دو مانه ری له وه ناگری که قهره جی کانی له تیفاوای که رکوک له هاویندا به ره و سلیمانی کوچ بکن و به دوا ی بازاردا بگه پین بو ساغکردنه وه ی نه و شتانه ی دروستیان کردوون له بیژنگه و تیروک و ته شی و قه فه سی بالنده و هی تر ، نه م دو مانه به زوری له ناوچه ی هه له بجه دا هه ن به تاییه تی له ته ویله و سه یساق و بیاره ، دوم ناوی هوزیک نیه له کورددا به لکه له چه ند خیلکیدا دوم هه یه ، له راستیدا نه م دو مانه قهره ج نین .

قهره ج له دھوک دا زوره ، نزیکه ی سه د خیزان زیاتری لیه و ژماره یان ده گاته پینج سه د که س ، نه مانه له (بروشکی) و (دی ی مالته) و (کرییاسی) دا ده ژین .

له که رکوکدا نزیکه ی چل خیزان قهره ج هه یه و ژماره یان خوی له دو سه دو په نجا که س ده دا ، نه مانه له له تیفاو او قه لادا ده ژین ، هه ندیکیان له نیوان دوزو کفری و خانه قین و کویه دا هات و چو ده کن ، هه ندیکتی دیکه یان به ره و ده شتی هه ولیرو شاره زووره و هه ورامان کوچ ده کن . له سومیل دا سه د قهره ج له که ره کی قهره جیان و گوندی سه رته نگدا ده ژین .

له هه ولیریشدا نزیکه ی سه د قهره ج هه یه و له ته پراوه و سه ییتاقان (خه بات) داده نیشن ، نه مانه به ره و ناوچه ی چومان و ئالان و گه لاله کوچ ده کن . له سنجاریشدا نزیکه ی په نجا قهره ج هه ن ، له دهوروبه ری خه لیفان و حه ریرو شه قلاوه شدا هه ر هه ن^{۱۴} .

سه باره ت به ئاینی ره سمی قهره ج ، ده توانین بلین نه مانه پیکرا یه ک ئاین و یه ک مه زه بیان نیه ، به گویره ی بوونیان له هه ر شوینیکه او تیکه لاو بوونیان له گه ل خه لکی ناوچه جیاجیاکاندا . ئایینه که شیان ده گویری .

قهره جی کانی ناوچه ی سلیمانی و که رکوک و هه ولیرو کرماشان و قه سری شیرین و سنه و مه ریوان موسلمانن ، به لام قهره جی کانی ناوچه ی موسلو ته له عفه رو سنجارو دیار به کر ، نه مانه سه ر به ئایینی به زیدین .

له به ره وه ی ، قهره ج ؛ خه ریکی نیش و کاری ده ستکردن ، ده توانری نه م کارانه په ره یان بی بدری و بلکینرین به کارگه و کومپانیاکانی ده وله ته وه و نیش و کاره کانپان به شمه کی شاره وه گری بدرین و به مه ناستی ژیانی کومه لایه تی و ئابووریان پیش ده که وی و سه ره نجام هوشیار ده بن .

شتیکی چاکه ئەگەر کارگەیان لە موسڵ و دهۆک و شوینی دیکەدا بو بکریتهوه بو پەرەپیدانی ئیشتە دەستییهکانیان ، هەر وهها بو سوود وەرگرتن لە دەستی کاریان و ، کهله پووری کۆنی کوردی .

پهراویزهکان :

- (1) بوهمیم : ئەو قەرەجانە ی بو فەرەنسه رویشتن و نامەیهکیان لە ، بوهمیمیا ، وه پینوو بو سەرۆکی فەرەنسه ، ئیدی ناوی ، بوهمیمیهکان ، یان ئی ترا ، واته خەلکی بوهمیمیا ، له دواییدا له فەرەنسه به هه موو قەرەجیک وترا ، بوهمیمی ، .
- (2) له ئیتالیا شیدا قەرەج زورن ، له هەندی ناوچه ی ئەوروپادا به ئیتالیا ییهکان دەلین ، قەرەجی ئەوروپا ، .
- (3) له سەر دەمیندا ، له ئەوروپا ، هه موو دەرگایهک له پووی قەرەجدا داخرا ، زور به توندی کهوتنه لیدانی قەرەج و جیاوازی رهگهزایهتییان بهرامبهه به کار دههینا ، پاشاو دهره به کهکان جاریان دا هەر قەرەجیک له هەر شوینیک ببینن به زیندووویی بیانسووتینن و له سیدارهیان بدن ، نزیکه ی سه ده ههزار کهسیان تیاجوو ، ئەو سەر دەمه سه بارهت به قەرەج خویناوی ترین لاپه رهی میژووی ژیا نیانه ، بهلام ، ماریا تیریزا ، ی پاشای بوهمیمو مه جهر ئەو قەرەجانە ی گرتە خووی و په ناگای بو کردنه وه له نه مان رزگاری کردن . ئەمرو له هەندی ولاتی ئەوروپیدا چەند ناوچه یهک هەن قەرەج تیا باندا ئوتو نو مییان وەرگرتوو وه به سەر بهستی دهژین و پراوه ی نه ریتی خویناوه کهن .

- (4) له کتیبه که ی محمد امین زکی (خولاسه ی میژووی کوردو کوردستان) خشته ی ناوی زور به ی ئەو هۆزه کوردانه ی نووسیوه که کوچه رو نیمچه کوچه رن . ئیمه لیره دا هەر بو نموونه ناوی هەندیکیان ده بهین : له ناوچه ی سلیمانیدا عه شیره تی زهنگنه ، هه ندیک له جاف که له زستاندا ده چنه بانی خیلان و له به هاریشدا ده چنه شاره زوورو له رینگای پینجووینی شه وه ئاودوو ده بن ، عه شیره تی ئیسماعیل عه زیزی له دوکان و سوورداش ، عه شیره تی هه مه وه ند له بازیان ، گه ردی له باشووری هه ولیر ، عه شیره تی میران له موسل ، له کوردستانی ئیرانیشدا عه شیره تی (ئه تمانیکان ، سلیفکان ، گیجیان ، دودری ، ئالیکانی ، تاییان) . ههروه ها عه شیره تی « شیخ بزینی ، له ده ور به ری شاری که رکوک ، عه شیره تی بلباس له شنوو ره واندوزو رانیه .

(5) دیالیکتی لوری یه کیکه له دیالیکته کانی زمانی کوردی و له ده ور به ری خانه قین و مهنده لی و پشتکو و تا ده گاته لای کرمانشانه وه بلاو بوونه ته وه . ماموستا جه مال نه به ز ده ئی

، لوره کان به بیرو پای میژوونووسی خو مانه ی وه کو (بتلیسی) و بیگانه ی وهک (المسعودی) و (ابن قتیبه) و (الطبري) و (راولسن) و (ریچ) هەر له کۆنه وه به کورد ناسراون ، لوره کان خویشیان له سه ر ئەو باوه رهن . راسته که ی لوری راسته قینه کوردن ، به لام ئەوه هه یه هیندی هۆز پینان ده ووتری ، لور ، که چی مافیان به (لوره وه نیه) .

جه مال نه به ز ، زمانی یه کگرتووی کوردی ، لاپه رهی 103 بو نموونه له سه ده ی پینجه می زاییندا له سه ر ده می (بهرام جور) پاشای ساسانی داوای له پاشای هیند کرد که چەند گورانی بیژیک له هۆزی لوره کانی بو بنیری . ئەمه په یوه ندی ی به لوری لای خو مانه وه نیه .

(6) الفجر والقرج في العراق - طه حمادي الحديثي - ل 21 .
(7) له کوردیدا که ئی په ندی پینشینان له سه ر دووم قەرەج هه یه ، بو نموونه ده لین ، دووم بی و کلاش بو خو ی بکا ، واته له دروست کردنی کلاشدا زور لیهاتوون ، یاخود که ده لین ، قەرەج بی و شایی بو خو ی بکا ، واته قەرەج له شایی و هه لپه رکیندا گورانیی فولکلوری زور ده زانن .

(8) مه رج نیه ئەم ژمارانه ههروه کو خوینا مابن ، یاخود به میننه وه ، چونکه له سوئکه ی به رده وامیی کوچ کردنیان ، به ئاسانی سه ر ژمیر نا کرین . ئەمه جگه له وه ی هه ل و مه رچی روژگاری ئیمرو و پینو یستی و دا هاتی نو ئی ژیان ئەوانیش ده گوری و به ره به ره له ژیا نی کوچه ری و قەرەجی دوور ده که ونه وه که مه که مه یان ئی سه قامگیر ده بن و له و قالبه ته سه که یان دینه ده ری .

سه رچاوه کان :

- 1- الفجر - دراسة تاريخية واجتماعية وفولكلورية . تالیف : جان بول کلیبر ، ترجمه : لطفي الخوري .
- 2- الفجر والقرج في العراق . تالیف : طه حمادي الحديثي .
- 3- اغاني الفجر - ترجمه : نامق کامل .
- 4- خلاصة تاريخ الكرد والكردستان ، الجزء الثاني ، تالیف : محمد امین زکی ، ترجمه : محمد علی عونی .
- 5- داب و نه ریتی کورده کان ، نووسینی : مه لا محمودی بایه زیدی ، وەرگێرانی له رووسییه وه : د . شکریه رسول .
- 6- ژیا نی کورده واری ، نووسینی : تو مابوا ، وەرگێرانی : حمه سعید حمه کریم .
- 7- زمانی یه کگرتووی کوردی - جه مال نه به ز .
- 8- په ندی پینشینان ، شیخ محمدی خال - چاپی 1971 .
- 9- روژی کوردستان - ژماره (47 - 48) 1977 .
- 10- روشنبیری نو ئی - ژماره (95) 1982 .

به بوننه ی تیپه ربوونی دوو سه د ساله ی سلیمانی یه وه

هه رچونیک بی ئەم جوړه به سه رهاتانه تاراده یه ک له راستی به دهرنینه و له خوینانه وه نه هاتون هه ر نه بی بنج و بناغه یه کیان هه بووبی ، بویه پیوسته له سه زمان چونیمان بیستووه وه ها بی یان نووسینه وه بو نه وه کانی دوا ی خومان و نه وانیش دوا ی پشکنین و لی کولینه وه یه کی زانیاری یانه نه وه ی به راست دهرده چی تیکه ل به میژووی نه ته وه که یانی بکه ن و نه وانه شیان له راستی به دوورن بی یانخه نه ناو زیندانی له بییرچوونه وه وه .
خوینده واری به نرخ نه مسال یادی دوو سه د ساله ی شاریکه که له ناو شاران دا په نجه که له ی شانازی بو دریز دهرکی و ، نه میش وه کوو شازنیک ی سه نگین و گران به کیش و شه ده ی لاری کوردی یه وه ، به که وای گوورونی گول باتمانه وه ، به سه رو ده سمالی پووله که ریزه وه ، به کراسی گول گولی خوینی شه هیده کانی وه خوی نه نوینی و خوی هل نه شه نگینی .

نه مسال یادی بوننه ی له دایک بوونی دوو سه د ساله ی شاریکه نه زوروسته م ، نه خه فته و خه م ، نه باوو بوران ، نه زیرو سامان ، نه گیزه لووکه و که ردای زه مان به موو نه یانتوانیوه له ری رهوی خوی نه م شاره مه زنه لابه دن و توزی نه نگی و شورهیی له ته ویلی پاک و بی که ردی بنیشی .

خوینه ری به ریزو به نرخ نه م به سه رهاتیه ی به م بونه پیروزه وه پیشکه ش به نیوه ی مه زن دهرکی به سه رهاتیک ی فولکلوری یه که له دهم و پلی پاراوی نه م که سانه وه بیستوومه :
1 - هه بییه ی قاله ی هه مه ی سه وزه ، که هه مه ی سه وزه ی باپیری بازه وانی نیبراهیم پاشابووه ، کاتی من منال بووم نه و ته مه نی له سه د سال تی په ری بوو ، نیستاش نه وه وه چه یان له سلیمانی دا ماون .

2 - هه بییه ی نه مین سویته لی که نه میش باپیری له قه لاچوالانه وه هاتووه نه وسا که ته مه نی نه وه د سال ده بوو نیستاش نه وه وه چه ی ماون .

3 - دهرویشی هه مه ره شی قاله هه یته ، کاتی منالی من ته مه نی هه فتا سال ده بوو ، به وه جاخ کویری سه ری ناوه ته وه .

4 - قاله شایه ری ته وه که لی که خه لکی ته وه که لی شاره زووربووه هه ر له زه مانی منالی من دا سلیمانی به چی هیشتوو ه و بو کارو کاسبی ، چوووه بو هه ولیرو نیتر نه م دیوه ته وه .

خوینه ری به ریزه موو به سه رهاتیک ی فولکلوریش جیگای باوه رو متمانه نی یه ، چونکه له کاتی گیرانه وه دا هه ندی جار لی زیاد کراوه وه هه ندی جار لی که م کراوه ته وه ، به لام

به ئی شاری سلیمانی ، شاری هه له ت و قوربانی ، شاری
 خه بات و تی کوشان هه میشه قه لایه کی سهخت بووه به رامبه ر
 داگیرکه رانی کوردستانی نازیزو عیراقی خوشه ویست ، به
 تاییه تی به رامبه ر کار به دهسته چاوچنوکه کانی ئیران ، نه و
 کار به دهستانه ی ئیستاش به چاوی هه زارو چوارسه د سال
 له مه و به ره وه سه پیری که لان نه که ن و نه پانه وی
 ئیمپراتوری یه تی ساسانی یان زیندوو بکه نه وه ، به لام دوا ی
 کلاوی بابر دوو که وتوون و ناسنی سارد ده کوتن ، هه تا یه ک
 منالی شیره خوره ی ناو لانکه ی نه م خاکه پیروژه بمینی
 داگیرکه ر سه ری خوی له به رد نه داو به بی هووده شه په قوچ
 له که ل لووتکه سه رکه شه کانی هه ورامان و کوره کاژاوو
 تاریده ده رو چیا بق هه ستاوه کانی ترا نه کات ، فه رموون نه وه تا
 (حطیته) ی کورد (فرزدق) ی کورد (جریر) ی کورد شیخ ره زای
 تاله بانی نه فه رموی :

که عه بدوللا پادشا له شکری والی سنه ی شرکرد

ره زان نه و وهخته عومری پینچ و شهش تیغلی ده بوستان بوو
 شاری سلیمانی نه و شاره یه که له ماوه یه کی دووسه د
 ساله ی که م دا توانیویتی خزمه تیکی که وره پیشکه ش به
 نه ته وه ی کوردو که لی عیراق بکات و ده یان زاناو میژوو نووس و
 شاعیر و خاوه ن به هره ی وه کو : نه مین زه کی ، توفیق وه هبی ،
 شیخ مه عرونی نویدی بی ، شیخ عومه ری قه ره داغی ، نالی ،
 مه حوی ، کوردی ، بی که س ، گوران ، حه مدی و سالم بی
 بکه یینی و به به ره می ره نگینیان نه ته وه که یان پووسوور بکه ن ،
 نه وه تا سالم پر به ده م هاوار نه کاو نه ئی :

مه هی فارس زیبانه م گوفت سالم شه رحی حاله ت گو

وتم جانا به له د نیم اصطلاحی ئیوه من کوردم

شاری سلیمانی نه و شاره یه له کاتیک دا که سوپای
 داگیرکه ری ئینگلیز که یشته به سره گیانبه خشان و شوپه
 سوارانی کورد له ته ک خوالی خوش بوو شیخ مه حموودی نه مردا
 وه کو (هوکهل) "خویان نه رازانه وه وه له فیشه کا خویان زهرد
 نه کردو به شادی یه وه پوول پوول و دهسته دهسته به ره و پیری
 بووکی مه رکه وه نه چوون و پووه و شوعه یبه و به سره و فاو
 نه کشان بو نه مه ی خوینی که شیان تیکهل به خوینی که شی برای

عه ره ب بیی .

بویه (طه حسین) ی کوردیش مه لاهه مدوون نه ئی :

حه مدی دلی یه خسیری غه می فه ره نگه نه مرو

به ربوونی به فه تحی به سره وو فاوه .

خوینده واری نازیز : دووسه د سال و چه ند پوژیک

له مه و به ره له پیش که ردو گوئی به یانا ، له پیش جریوه ی مه ل و

قاسپه ی که وی لاپال و سه ر ملانا ، دهنگی نه للاهو نه کبری

مه لای دوانزه عیلم و فه قی ی که لاله بوو له هه موو مزگه وته کانی

قه لاجوالانی پایته ختی بابانا تیکهل بوو بوون له که ل شنه و

نه سیمی کوستانه کانا ، دوا ی نویژی به یانی که هیشتا گزنگی

خور نه که وتبووه سه ره تاتکی له که ل سه رسیرولوتکه به رزه کانی

پهستی قووله رهش و خه مزه و قه یوانا .

نه مین ناغای ته پل ژه نی ئیبراهیم پاشا له به رده می مالی

پاشادا سواری نه سپه رهش بوو بوو ، جووت ته پل له م لاو

له ولای قه له ووژی زینی نه سپه رهش قایم کردبوو ، به دهستی

چه پ لغاوه که ی گرتبوو ، به دهستی راستیش جووت ته پل

لی نه دا ، چ لیدانیک ؟ ساوای ناو لانکه و پیره میردی نه وه د

ساله ی هینابووه جوش و خروش ، به ناشکرا چوله که ی

گویتسوانه کانیش که وتبوونه هه له که سه ماو هه لفریو

له م لاتريشه وه حه مه ي سه وزه ي بازه وان سوارى نه سپه شى بوو بوو ده ست كيشى چه رمينى له ده ستى راستى هه لكيشابوو ، بازى ته وارى به پنه تى پي به ست وه له سه ر ده ستى خو ي را گيرد بوو ، وه يسه ي مه يته رى پاشاش نه سپه بو ره ي پاشا ي به ره خت و په شمه ي ناو ريشمينه وه زين كرد بوو ، چاره روانى هاتنه دهره وه ي پاشا ي نه كرد ، سوار گه ل كو بوونه وه كور و كالان و ني مچه پيا وان سى و سى و دوو دوو تانجى به كانيان رست كرد بوو ، قور ووسكه قور ووسكى تانجى و حيله حيله نه سپان و پر مه پر مى و ولاخى ته رال چه ه چه ه ي بازو دهنكى جووت ته پلى نه مين ناغا نيبراهيم پاشايان له كوشك و سه رادا كه مه ند كيش كرد و هاته دهره وه . چى بيته دهره وه ؟ تاده ست هه لبرى كه له گه ت ، برو په يوه ست ، سميل قه ترانى ، مه چك نه ستور و سنگ پان و ناوقه د باريك ، تاجى پاشايى له سه ر كه له ي سه رى چه سپاند بوو ، جووت شمشيرى له م لاو له ولاى كه مه رى قايم كرد بوو ، خه نجه رى ده سك ماهى به ره پشتم و ته زيبى كاره باى تى نالاوى شايانى (نامه خوا) بوون ، سه لاميكى كردو و پوسته م ناسا له ناو خانه ي زينى سه ره پشتمى نه سپه بو ره دا لى دانىشت ، نه مجا به دهنكى نى روزولان وه ووتى :

- برايينه ، نه مرو راوى چه وته ي سيتهك و چاله به فره كانى كويزه مان به ده ست وه يه ، كور نه و كور په يه نيچير به پاشكوى نه سپه كه يه وه هه لو اسرابى ، نيتير ناوزه نكي له و ولاخ درا ، خر مه ي چوار ناله ي سه ر كه په گه لاو گيزه ي به ردى دهر چوى ژير نال سه مفونى يه كى كه س نه بيسترا ويان دروست كرد بوو ، له ناوى قه لاچوالان په رينه وه بو به رى ته گه ران ، ليره دا دهنكى ته پل كپ كراو راو دابه سترا ، پاشا خو ي سه ر راوو خاله شامارى پلنگه ييش ژير راوى گرت بوو ، به دهم راوه وه به شانى سيتهك دا به ره و چه وته هه لگه ران ، زور يان نه مابوو بگه نه ناوه ريژى چه وته خاله شامار به دهنكى پر له سوزو شادى يه وه هاوارى كرد :

- خولامى سه رى پاشام .
پاشا ناوزه نكي له نه سپد او خو ي كه يانده نه و دوه نه ي لانى

كه رويشكه كه ي تيا بوو ، چه رخه يه كى به دهره را كرد و ووتى :
- تكايه كه س رستى تانجى به رنه دات ، نه بى نه م كه رويشكه م به زيند وويى بو بگرن ، كه رويشك كوى له زور په زور و قور ووسكه قور ووسكى تانجى بوو له لان دهره پرى ، كه رويشكى چى ؟

سووره كه رويشك ، به قه د گيسكيك ، چه مو له كورت چاو گه ش و سوور تيسك دريژ ، جوان و كوى قووت ، ژير سك سبه وه كه ره كه ي نالى مه شوور

كور په كور په و شو ره سوارى بابانى يان نيشتنه سه رى ، له چاله به فره كانه وه ناويان كردو دا يانشكانه وه به رووكارى دوله ميرانا ، كه رويشك رووى كرده به ر روژى به يانى يانى دوله ميران و سه ر كه وته سه ره وه ، به خيچكه ي به فر فروشه كانا رووه و مه لكه ندى هاته خواره وه ، به لام بى سوود بوو ، پاشا و سواره كانى وهك ميمل و ره قيب هه ر به دوايه وه بوون ، هه تا كرد يان به ناو ماله كانى مه لكه ندى دا ، كه رويشك له ويدا له په ل و پو نه كه وى و به دهم هاژينه وه خپ نه بى ، به فه رمانى مه لكه خانى بيوه ژن كه كچى سه ره ك تيره يه كى بى سه رى يه و نه م دى يه ي كردو وه به بنكه يه ك بو به خيو كردنى په ووگه و ناژال و به ره م هينانى خه له و خه رمان سه به ته يه ك نه كرى به سه ر كه رويشكه كه داو به رديك نه خريته سه ر سه به ته كه .

به وه نده ي بلى ت يه ك و دوو سواره نه رژينه ناو ناوايى يه وه ، مه لكه خان نه چى به پير پاشاوه ، به دوو چاوى پر له شه ر مه وه ، به دهم و گفتيكى شيرين و گه ر مه وه خوش هاتنى پاشا نه كاو نه لى :

پاشام ، خاتر جه م به ، كه رويشكه كه هاله ژير نه و سه به ته يه داو زرپ و زيند ووه ، فه رموون دابه زن بام له خزمه تتانا قاوه لتى بگه ين و وولاخه كانىشتان له ناو نه م ميرگانه دا تو زى دهم دابدهن . به لام چاوى مه رى و به ژن و بالاو سلسله و پهلله ي دهورى مانكى روو ، ميخه ك به ندى هه ژده كورزه يى سه ر باخى سينه و جووت هه نارى ژير دوگمه و دولاب و كه مه ره و هه ياسه ي له قه د نالاوى مه لكه خان پاشايان وهك كه وى هه لو لى دراو به سه ر نه سپه كه وه وور كرد بوو ، هيچ وه لامى نه بوو .

دوای نهمه ی که تانجه که بو پاشا نه گرنه وه دانه به زن نه سپه کانیان به ره لای نه و گوی چه م و ناوه نه کن ، خوشیان دهست نه کن به نان خواردن ، پاش پشوو دانیکی یه ک دوو سه عاتی دیسان سوار نه بنه وه به دهسته چه بدا پیچ نه که نه وه بو لای گردی سه یوان ، گردی سه یوان نه وساکه باخ و ره زبووه ، به شیوه یه کی نه نداز یاران له کانی شه کراوی لای هومره کویره وه ناویان بو پراکشاه ، وادیاره نه بی نه م باخه ش هر هینی مه لکه خان بووبی .

کابرایه کی ره قه کاری ریش ماش و برنج باخه وانی بووه ، باخه وان که پاشا نه بیننی بیله که ی سه ر شانی له ناو باخه که دا نه چه قینی و نه چی به پیر پاشاوه ، خوش هاتنیکی گرمی خوی و سواره کانی نه کات .

پاشا :

- سوئی ناوت چی یه ؟

- قوربان ، سوئی بارام .

- ته مه نت چه نده ؟

- قوربان نه و ساله ی که سه لیم پاشای بابان چه سه ن عه لی خانی والی سنه ی گرت و به کورت زنجیره وه هینایان بو قه لاجوالان تازه خه تم دابوو .

- باشه ، سوئی ، من نه مه وی قه لاجوالان به جی بهیلم و له نزیك نه م دی یه ی تیوه وه شاریک دروست بکم ، تو نه لی بیت چی ؟

له م ماوه یه دا یه کیک له پیاوه کانی ویستویتی که رویشکه که له ژیر سه به ته که دا ده ربهینی و بیكات به دیاری دهستی خوی و پیشانی پاشای بدات ، که رویشکی چه ساوه ش له ژیر سه به ته که دا رووه و سه رچاوه ی کانیسکان ده رپه ریوه ، سوار گه ل نیشتوونه ته سه ری ، بویه مه لکه خان بی ی نه لی :

- پاشا ، که رویشکه که به ربووه و ، ها سواره کانت له کوی تو زده کن پاشا به ده م و پلیکی بی هه ستانه وه وه لامی نه داته وه نه لی :

- بام نه و که رویشکه بو نه وان بی ، من لیره که رویشکی شوخترم دیاردی کردووه ، به م زووانه نه بی له کوشک و ته لاری شاییا له نجه ولاریکات .

مه لکه خانیش وه ک نافرته کوردیکی بی سه ری زمان پاراو سه ره به ست دینه وه لام و نه لی :

- پاشام ، بیم وه سیاقه ت ، نه و که رویشکه ی تو به هیوایت لیره دا بیگریت کیوی یه وله گه ل خوی خویدا مه رچی کردووه به کوشتن نه وی ناگیری .

لیره دا پاشا وه ک شوونی بمالی به سه ری لووتیا راده چه نی و به دهست خواحافیزی له مه لکه خان نه کاو ناوزهنگی ناو قای لاقه برغه ی نه سپه بو ره نه کاو بالی لی په یدا نه بی و نه گاته سواره کانی . که رویشکی به سه ر به رده بازه کانی سه رچاوه ی کانیسکاندا نه په ریته وه و رووه و چه می گه وره تی ی نه ته قینی ، نه نیشنه سه ری و خویان له عه ره قه شله یان دی و نه سپه کانیسیان وه ک قه ترانی ره ش ره ش هه لکه راون ، که رویشک خوی نه گه په نیته سه رچه می گه وره وه نیوه پروکاووی و هاژینه وه وه ک په رو شل نه بی و ده م نه خاته ناو ناوه که وه ، پاشاش هر به سه ر سواری یه وه دانه نه ویته وه به دهستی راست هه ردوو گوینچه کی که رویشکه که نه گری و به رزی نه کاته وه ، له م کاته دا تانجه که ی سه ری به ر نه بیته وه و نه که ویته ناو ناوه که وه و ناو پاپیچی نه کات ، سوار گه ل که چاویان له مه نه بیت هه موو هاوار نه کن (تانچ رو ، تانچ رو) واته تانجه که ی پاشا رو ، له م به سه ره اته دا نه لین گوایا له و پروژه وه نه م چه مه ناو نراوه (تانچ رو) نه گینا له وه و پیش هه ر چه می گه وره ی ناو بووه .

- قوربان فرمايشته که ت زور به جني به ، نه م شوينه کاني و ناوي زوره ، خاکه که ي هه تا بفرموويت به پيزو پرفه پو بیره ، به لام نيمه به م خاک و ناوه يزين (چالي که ندوم و گوڤي مه ردوم) واته ده غل و داني باشي تيا هه لئه که وي ، به لام مروفي ته من کورته ، چونکه بايه کي به تيني هه يه که خويمان بي ي يزين (په شه با) نه م په شه بايه له هاوينا دا هيچي کاو کوته لي خه له و خه رمانمان ناهيني و گيانمان پرته کا له ته پ وتوز ، له زستانانيش دا کار له موخمان نه کات و تووشي په قيته و کولنج و برک و نه خوشيمان نه کات ..

- سوئي بارام نيمه له دوژمن و داگير که رناترسين ، چون نه بي له په شه با بترسين ؟
 نيتر خواحافيزي له سوئي بارام نه که ن و به دم نه رمه غارو قه تارو نه للاوه يسي ووتنه وه رووه و قه لاچوالان نه که رينه وه .

دواي نه م به سه ره اته حه فته ناخايه ني جگه له و به ناو خانوو سازانه ي له قه له مره وي پاشا دا بوون پاشا نه نيري له سنه و سا بلاخ و سه قزه وه چه ند به ناباشي يه کي بوڊي و ده ست نه که ن به په نگ پرشتي سه راو کوشکي شاهي و حه ره م سه راو ميوان سه راو مزگه وتي که وره و حه مامي فاته خان .

شيخان و کار به ده ستان و که وره پياوان و بوڤره پياوانيش زه وي يان به سه را دابه ش نه کري و ده ست نه کري به خانوو کردن ! هه ر بو نه م مه به سته ش پاشا فرمان ده رنه کات بو هه موو ديها ته کاني ده ورو پشتي سلیماني که نه بي هه موو ماليک يه ک ته غار ده سته ک بهيني چونکه پاشا شار دروست نه کات ، به لي فرماني پاشايه کي نه تواني لي ي ده ر به جيت ، به دريژايي بوژ له هه موو لايه که وه هه و خرو ه نوڤي باره ده سته ک بوو نه هات .

ته نانه ت بوژيکيان که پاشا سه ر قالي خانوو دروست کردن و سه ره پرشتي وه ستاو کريکاري نه کرد براو خوشکيکي زيوه ميري لاي قه ره داغ له به رده ميا قوت ده بنه وه ، براکه نوڊه سته کي تهږي به کوله وه يه خوشکه که ش نوڊه سته ک ، له بهر هه ژاري و بي گوڤريژي له زيوه ميره وه به کول نه و ته غاره ده سته که يان هيناوه بو سلیماني ، براکه ناوي

حه مه په ش بووه ، خوشکه که ش ناوي گوله بووه ، پاشا که چاوي به م براو خوشکه پاله وانه نه که ويت خوشه ويستي يان له دليا جي گير نه بي ، فرمان نه دات گوله خان نه بري بو حه ره م سه راو حه مه ره شيش نه کات به پياوي خوي .

به لي سالي نه خاياند شاروچکه خنجيلانه که ي سلیماني ته واو بوو ، قه لاچوالان به جوړيک چول بوو ته نانه ت ده رگاي مزگه وتي که وره ي نه وي يان هينا بوو بو مزگه وتي که وره ي سلیماني هه تا زه ماني منالي منيش نه و ده رگايه هه رما بوو ، دوو تا ک قايي زور که وره بوون قوببه قوببه ي ناسنيان پيوه بوو . دواي نه مه ي که شيخ ماري نوڊي بي نه هينري بو سلیماني و نه کري به خه طيب و مدرسي مزگه وتي که وره شيخان له هه موو لايه که وه بو ي دين ، کوڤه شيخيک که ناوي شيخ صه مه د بووه حه زي له گوله خاني زيوه ميري کردووه که س و کاري رانه سپيري که خوازيبيني له پاشا بو بکن ، پاشا رازي نابي و نه لي :

- نه م کچه براي هه يه و براکه شي په به ن و بي ژنه بام شيخ صه مه د خاتو حه ليمه ي خوشکي خوي بدات به حه مه په ش نه وسا من رازي نه بم ، نه رپتي نه وساي شيخانيش نه مه بووه که بو يان هه بووه کچه مسکين بهين و نابي کچي نه مان شوو بکات به نومي و مسکين له بهر نه مه کاري خيري شيخ صه مه د ماوه ي چه ند مانگيک نه که ويته گيژاوه وه ، هه تا شيخ صه مه د ناگري دلداري زوري بو نه هيني و که س و کاري خوي رازي نه کات که نه م ژن به ژنه بکريت ، نه وسا له سه ر حسابي براي پاشا مه سره في هه ردوو بوو که که نه کري و گوله خان له شيخ صه مه د خاتو حه ليمه ش له حه مه په ش ماره نه کري . نه مه ش جيکاي شانازي يه بو براي پاشا که دووسه د سال له مه و بهر ويستويه تي نه م رچه يه بشکيني و نه م جياوازي چينا يه تي يه گوڤر به گوڤر بکات .

(هه ندي له و مزگه وتانه ي که له زه ماني بابانه کاندا بوون) گومان له وه داني يه نه م شاره له سه ره تاي دروست بوني يه وه مه لبه ندي نايين په روهر ي و خواناسين بووه ، نه مانه ناوي هه نديک له و مزگه وتانه ن که له زه ماني بابانه کاندا له سلیماني دا بوون و ناله ي زيکرو فکري خوا و نه عره ته ي نه للاهو نه کبريان تيا به رزبوته وه .

1 - مزگه وتى گه وره :

که یه که م مزگه وتی له زه مانى ئیبراهیم پاشادا دروست
کراوه و یه که م که س که دانراوه بو دهرس ووتنه وه و پیش نویزی
لیره دا شیخ (معروف) ی نودی یی بووه ، پاش نه مه ی که له
ته مه نی هه شتاو نو سالییدا له سالی 1252 ی کوچی دا کوچی
دوایی کردووه و له گردی سه یوان نیژراوه ، کاک نه حمه دی
شیخی کوپی له جیگای دانراوه .

2 - مزگه وتى مه لکه ندى :

له کاتی دروست کردنی سلیمانی دا (مه ولانا ئیبراهیم)
موده ریی نه م مزگه وتی بووه ، له زه مانى نه حمه د پاشاش دا
(مه ولانا عبدالرحمن) نودشی و له پاش دا کوپه که ی که ناوی
حاجی مه لا نه حمه د بووه له م مزگه وتی دا دهرسیان ووتووه ته وه .

3 - مزگه وتى حاجى نه حان :

نه م حاجی نه حانه یه کیك بووه له ده وله مه نده کانی
قه لاچوالان و که هاتووه ته سلیمانی نه م مزگه وتی دروست
کردووه .

له وزانا به ناو بانگانه ی که له م مزگه وتی دا دهرسیان ووتووه ته وه
(شیخ بابیه ره سوول) بووه که بی یان ووتووه (بابیه ره سوول
پلاوخور) .

4 - مزگه وتى حاجى شیخ نه مین :

که یه کیکه له مزگه وتی کونه کانی زه مانى بابانی یه کان ،
زانای وه کو (شیخ ئیسماعیل) ی باپیری حاجی شیخ نه مین و
حاجی شیخ نه مین دهرسیان تیا ووتووه ته وه .

5 - مزگه وتى عبدالرحمن پاشا :

که بی ی نه وتری مزگه وتی سه یید حه سه نی مفتی ، میری
میران عبدالرحمن پاشای بابان نه م مزگه وتی
دروست کردووه ، خوشی دهرسی تیا دا ووتووه ته وه . له پاشا
زانای به ناو بانگ (مه لا عه بدولای ره ش) ی کردووه به
موده ریس ، شاعیری به ناو بانگی کوردیش (نالی) لیره دا
ژوریکى بو ته رخان کراوه هه تا نه و کاته ی که سلیمانی به جی
هیشتووه .

6 - مزگه وتى (هه مزاغای) :

که هه مزاغای خوئی یه کیك بووه له کاربه ده ستانی

بابانی یه کان .

7 - مزگه وتى (عبدالرحمن پاشا) :

که بی ی نه وتری مزگه وتی شیخ عبدالرحمن ی شیخ ابو
بکرو نه مرو به مزگه وتی شیخ بابیه عه لی ناسراوه ، یه که م زانا
له م مزگه وتی دا دهرسی ووتووه ته وه سه یید عبدالکریم ی به رزنجی
بووه ، وه هه ره له م مزگه وتی دا خوالی خوش بووان مه ولانا خالیدی
مفتی زه هاویش دهرسیان ووتووه ته وه .

8 - مزگه وتى عه زیز اغا :

که به مزگه وتی ناو بازار ناسراوه (عه زیز اغای
مه سره ف) دروستی کردووه که (امین المال) ی زه مانى نه حمه د
پاشای بابان بووه .

9 - مزگه وتى قامیشان :

که (نه ولا پاشا) ی بابان دروستی کردووه .

10 - مزگه وتى بن ته به ق :

له که ره کی کانی ناسکان (خدر اغا) ناویک له زه مانى
بابانه کاندای دروستی کردووه .

11 - خانه قای (مه ولانا خالید) :

که مه حموود پاشای کوپی عبدالرحمن پاشا دروستی
کردووه ، له م مزگه وتی دا مه ولانا خالیدی شیخ عه بدولای
هوره وی و شیخ عومه ری قه ره داخی دهرسیان ووتووه ته وه .

دوا ووشه م نه ی نه م شارهی به هه وا پاکه که ت منت گوش
کردووه ، نه ی نه م شارهی به فه رو بیرو به رو بوومه که ت منت
په روه رده کردووه ، نه ی نه م شارهی به لاپیلگه و بزنه پی و
هه لدیرگی ی چیا سه خته کانت ، به که سیره بوون و چه قینی ناو
باپیچ و پنو به فره کانت ، به هه ناسه برکی و سه رکه وتنی سه ر
ماهی زه رده کانت ته ندروستیت به خشویه به من هیوادارم که
ببیته هه ولیره کوئیک به دروستی سه ری دلسوزانت .

تی بیینی :- ناوی مزگه وتی کانم له په راوه به ترخه که ی مه لا
محمدی قزلجی وه رگرتووه .

«هوکهل : کوپی ده زگیران دار که خوئی نه رازینیته وه ، ووشه که

جاییه .

گورانی نوی

عبدالله سلیمان محمد امین

شاری که رکوک

1984 — 11 — 19

داری عه شق ره‌گی له ناو ..
 نه‌م خاکه‌یا داکوتاوه .
 به نازارو سووتانی دل ناودراوه .
 به شه‌تلی نه‌شکه‌نجه‌ی شه‌وی نه‌نگوسته‌چاو .
 ده‌یان جار موتوربه‌کراوه .
 جا نه‌مه‌وی له گورانی ی .
 پر نه‌ندیشه‌م تیگه‌نو ..
 له سوی‌ی زامه نوی‌یه‌کانم ،
 سه‌دای عه شقم بیستن و ..
 بزائن چون چروی خوزگه‌م ،
 له گورستانی شاری گرده نیژراوه .
 بزائن چون نه‌وه‌ی وه‌ک من ..
 گرتی به‌ربووو عه شقی خوره .
 له ناو چاویا ...
 ده‌خوینی‌وه ده‌یان به‌سته و لاوک و هوره .
 من نه‌مه‌وی تیکرای ته‌من ،
 بکه‌م به مومی داکیرساو ،
 تاریکایی بی‌راو بنیم .
 هه‌گبه‌ی عیشقم پر بی له لاوک و چه‌یران .
 گورانی‌یه نوی‌یه‌که‌م بچرم .
 بو‌خاک و خول ، بو‌نیشتمان .
 له بوژیان .

« با » دی .. « با » دی
 له‌گه‌ل ده‌نگی توو‌په‌ی « با » دا
 داری گه‌نده‌ل به‌لادا دی
 « با » دی .. « با » دی
 له‌گه‌ل ده‌نگی توو‌په‌ی « با » دا
 گه‌لای زهره .. زهره .. وه‌ک کاروانیک
 به‌سه‌ر سنگی زه‌وی دادی

* *

داری گه‌نده‌ل ده‌رواو ده‌مریت
 سزای - کرم - ی خوی وهرده‌گریت
 گه‌لاکانیش .. به‌رگه‌ی ره‌شه‌با ناگرن
 ده‌پون .. ده‌پون ..
 به‌توزو خول خویان ده‌شون
 به‌لام نه‌وان خونامرن
 که‌په‌هاری - نوی - گه‌پاوه‌نه‌م ناوه
 گه‌لاکان سه‌وز ده‌بنه‌وه
 بو‌نازانن - ره‌گ - یان ماوه !

نایف قادر - ناننه‌که‌لی -

هه‌ولیر - 1984 .

دلداره که م

دلداره که م : وهره با ساتی پیکه وه
 دهست له گهردنی شادی که این
 سه یرانگای خوشه ویستیمان ..
 پر له سوزی نازادی که این .
 وهره گیانه :
 به بارانی ئەم به هاره
 خه م و فرمیسک و په ژاره ،
 بشوینه وه و ..
 گول و وه نه وشه بنیزین
 شه و و تاریکی وه لانیین ،
 تامی رووناکي بجیزین ..

وهره چی خه م و نازاره
 هه مووی بدهین له سیداره
 وهره په گی داری خه فته :
 له بیخه وه دهر بکیشین ..
 تا به خته وهرین به جاری
 هه موو دلداری ئەم شاره ..
 وهره نازیز با به دیاری
 بزه ی لیومان ...

پیشکه ش بکه این به سه وزایی :
 ده وروبه ری ئەم بووباره

● صدر الدین حریری ●
 حهریر 1980 / 3 / 10

پیشکه شه به تو .. عه شقت خه مه کانم ده شواته وه

یادت ده که م ..
 چونکه عه شقت ره گیکه وا له دلایه
 نه مامیکه له له شمایه
 دارستانه ... هه موو کاتی سه وز ده بی
 وه ک دوندی چیا ،
 به رز ده بی !

* * *

یادت ده که م ...
 چونکه یادت بووباریکه
 خه مه کانم ده شواته وه*
 یاخی بوونه ،
 له دهروونی سوتاومدا ،
 نالایه ک راست ده کاته وه
 په یکه ریکه
 له خور ده چی

بوومن نه بی بوکه س ناشی !

* * *

یاده کانم ..
 به فرو خاکن
 عاشقیکن له وه ته ی هه ن ،
 دهروون پاکن
 به شه و و پوژ له سوتاندان
 وه ک په روانه ی دلی « نالی » بو « حه بییه »
 له سوراندان
 به دوات ویلن
 گیانه : ته نها له م جیهانه
 دهروونه که ی توده کیلن !

نه وزاد عه لی

* له کوپله شیعریکی عبدالله په شیو وهرگیراوه .

قهفته کا دی ژبہ ندیت یارا ، ژدلیت ئە فیندارا ، چه وا ب
 هه فرا ب کول و خه من ، دسترن شیرین په یفو ته ف دلگیرن ،
 فیکرا پر ئیش و ژانن .
 دقه فتا فی هژمارئی ده خوشترین و جوانترین په سن و ئە فینی یا
 دل دفتین و دخوازن .. لسەر زاری کوپو کچان ده ما دهافینه
 بهر ئیک .
 پیش کیشه بو ئە فیندارو دلبه ریت کوردان ئە ف قهفته
 چه یرانوکە - پیره پایزوکە -

چه یرانوک

کچ دبیزت :

- چ نیفاریه روژ زفیری
 خودانی پالال پاله کیت خو خوپی
 کوپه لاوکی من سهر پاله بی
 تبلا هنگوستیرا زیری بری ..

کۆرک دبیزت :

- کانیا گوندی مه ب سپکه
 ئە فینیا من و به ژنا بلند ب کرب و پرکه ..

کچ دبیزت :

- ئە ل یادی
 تول یادی
 بسک خه له کی بی مرادی
 دایکی من دفتیت
 بابکو من بدهنی ..

کۆرک دبیزت :

کچکی دینی و رویتی
 وهره ریکی ته ماچی که م

قهفتهك
 چه یرانوکا
 ژباخچی
 کوردستانی

به رهه فکونا

احمد عبدالله زهرو

1984 / 5 / 10 دهوک

وہی لالمن فہیتی
ہہ کہ دونیایہ بابی تہ گوتہ تہ نہ وچی یہ ؟
بیژی بی پیفہ دای زلکیتی ...

کچ دبیزت :

- نال سہ ربانی

تول سہ ربانی

دہرسوک سہی یوجہ مہ دانی

خوزی نوزو لاوکی خوبین فہ نہ رو بیروتہ رازی

لبن نہ سمانی ساهی ..

کۆرک دبیزت :

- دل منوب نہ فینی

تو نرانی سحبه تا یاری خوشترہ ژ هنگفینی ..

کچ دبیزت :

- نہ فرو ہفتہ

سوپہ ہشتہ

ریکا گہ لی لبر من دہشتہ

حہ چی نہ ردی لاوکی من لی

نہ و نہ رد لبر بہ ہشتہ ...

کۆرک دبیزت ::

- نیفاری دہینن

نیفاری دہینن

کراسپت کتانی سہر مہ مکانن

خورتین خویانی دتہ حلن

بیانی دشیرینن ..

کچ دبیزت :

- سیار نہ بہ لچو ہیسترا

پہ تا نہ بہ ل دور کہ پرا

عشق و نہ فینیا من و تہ

بی کہ لہ کوگہ می دور پرا ..

کچ دبیزت :

- خودی داو خودی ہشتی

لبر دہرکی مالا بابی را ہاتونہ روینشتی
توقہ سو گوتنیت خہلکی نہ کہ تیرہ مارونہ کہ ہشتی ..

کچ دبیزت :

- ہہ یفا ل گوندی مہ ل چاردی ہہ لای شہ فا چاردی سپیدی

کہ تی

خوزی وا زانییا کانی زکاتا مہ مکا ل کیش مہ کہ تی ؟ ..

کچ دبیزت :

- من نہ ہیله

من نہ ہیله

تفہنگی داگرہ من بکہ کیله

ہشتی بہ ژنا بلند لمن حہ رام بت مال و میرہ ..

ہندہک پہ یقینت گران

قہفتہ - چہ پکہ - دہستک

ہنگوستیر - گوستیرک - نہنگوستیلہ

رکہ - کینہ

یادی - نہوی تر

فہیت - شہرم - عہ پب

بیرو تہ رازی - ناوی نہستیرہی ناسمانن دوو نہستیرہنہ

ساهی - سامال

سوبہ - بہیانی

لی - لیرہدا مہ بہست (لہوی) ہاتوہ (لیہ)

بہ وانا (دہبی) و (لی) بہ واتای (چونکہ) ش دیت .

دہینن - فینکن

خویانی - کہسی ناسیاو - بہ واتا نہوہی خومانہ -

بیانی - بیگانہ

ہشت - ہیلا

دہرکی - مہ بہست (دہرگہہ) یان (دہرگای) .

ل کیش مہ - کامیان لہ نیمہ

حہیرانوک - جۆرہ گورانیکی - لاووک - ن

نیوبہری دوو دلدارو نہفیندار گلت و گو دہکری بہ شینوہیہ کی

کورت و ریک و پیک لہ گہل جوانترین شینوہی و ہسفو رہوانیژی

بہ کار دیت ، لہ بہر نہوہ دہبینن جاران حہیرانوک لہ سہرزاری کور

دہبی یان کچکہ دہگوتری ..

وانانیم مه یلی یاری
 هه تا روژی مردنی
 * * *
 دانانیم مه یلی چاوی
 به ژنی ره شه به یحانه
 شین ده بی له ده راوی
 ته له بی له خوای ده که م
 ئینشاللا لومنی داوی
 ئینشاللا لومنی داوه
 بوئت بوئی بخوری

وهک گیای به ندو خاوه
 چاو کارماری له به پینی
 راوکه ران له دوو راوه
 باری پینچ سه د حوشتری
 له یاری بی سلاوه
 نه که رنه بی به یارم
 بیشکه کارم کراوه

* * *
 یارنه مام و یارنه مام
 یارنه مامی به هه شتی
 نه خوشه کی گرانم
 که تم له سه رته نیشتی
 خزمینه مه مکن لومه
 دهردی یاریم که یشتی
 دهردی یاریم که ییه سه ر
 له به رتیری چاوسه قهر
 تیره کی له راسته مدا

له لای چه په م دهرچووه دهر
 هه رچی نه منی خوش دهوی
 به تالوکه م دیته سه ر

* * *
 خزمینه وهز ناژیمه
 هی براینه وهز ناژیمه
 خاریی له رووی بوونه ریز
 بسکی به ردا په رژینه
 سینگی به فری کویستانی
 مه مکی شانهای هه نکوینه
 له سیبه ری پونیشتم

لام وایی شانیه شینه
 من نووستم له سیبه ری
 قودیلک له که رده نی
 تییدا ناوی که وسه ری
 چه ند حاجییی له چه جی
 به چه مبور دینه سه ری
 تییدا ناوی چه یاتی
 ئینشاللا نوم داتی

* * *
 ته له بی ده که م به در
 چی وهام نه دیت خونچه گور
 نارقهای که رده نی یاریم
 دینه خوار زه نگور زه نگور
 له که ر روژی به رده ق بوون
 هه ردووک ده بوون موقابیل
 وهک یار له جزووری
 بوئی نادا قه نه فر

* * *
 له به ر سام و هه ییه تی
 سینگی وهکی قاقه زی
 مه مکی وهکی گومبه تی
 خه زنه ی شای لو ده شکینم
 ته واو نابی قییمه تی
 بینن خه زنه ی خوندکاری
 لیووزار که لله ی شه کر
 له بنی دایه مرواری
 چاونه ستیره ی به کلک
 هه رات له لای هفت شاری
 شه وقی وهک شه وچراغی
 که تیه له ده و پرووباری
 هه ندی مانگی له چاردی
 هه ردی به شه وی تاری
 مه مکی نارنج ولیمو
 له به ر دوکانی شاری
 به مه حتی یاری دا چووم
 هه روهکی خینده واری

* * *

(مه حتی یاری) (۱)
 خزمینه گیوله من بی
 هی براینه گیوله من بی
 لوو ده که م مه حتی یاری
 نه وپوکه ش ته واو نابی
 سبه ی هه تا ئیواری

* * *
 که یفی گوئنیم هه رستا
 له که ر ناسک و نازداری
 دهستم کرد به ناوازان
 هه ر وهک که ویی بواری
 له پیش یاری راوه ستام
 به ندانی لو ده خینم
 به ژن و بارای ببینم
 چی دیکه م له ده ست نابی
 ناخانی لو هه ردینم

* * *
 خزمینه گیوله من بی
 هی براینه گیوله من بی
 لوو ده که م مه حتی یاری
 نه وپوکه ش ته واو نابی
 سبه ش هه تا ئیواری

* * *
 خزمینه گیوله من بی
 هی براینه گیوله من بی
 له بوو دهریم گوئتی
 که رده نی یاریم زه رده
 وهک هه راره و سوسنی

مه حت و سه نای وه ده که م
 یه ک له پاشی پترن
 جوت شه مامه ی سه ر سینگی
 هه روه ک که لله ی شه کرن
 چه ند جاعیری له دی دا
 به عه زره تن بی گرن
 یه کیان ده ستیان ناگاتی
 نه وا له سوان دهمرن
 دهمرن به بی برینی
 چه ند شایه ری وه کی مه
 هه موو جه رگی ده پسینی

که یار ده چوو ده دیلانی
 چاو کار مامزی له به پینی
 ورشه ی که تته که رمیانی
 هیزار له سه ر که سه ر که مبه ری
 دوکمه دینه هه ژانی
 چه ند پووله که ی له تاسی

ده ستیان کرد به لیکدانی
 سنجا ق و گواره ی نالتون
 نه وان خودان له شانی
 یار له بورجان به سه ر که ت
 عالم دینه سه یرانی
 چه ند جاعیر بی هوش که تن
 که تینه له مه یدانی
 لوم گاس که نه مه لایان
 ده ست بکه ن به یاسینی
 ختم بکه ن قورنانی
 نازین هه تا نیواری
 یه ک ناگه نه سبیانی

له به ر چه له نگی نادر
 شه وقی وه ک شه و چراغی
 داگیرسی وه کی ناگر
 له سه ر پووی وی دنیایی
 نه مدی له وی لایه قتر

له سه ر پووی دی دنیایی
 چه ند که سی وه های کوشتن
 چه ند وه زیری به غدایی
 هه مووی له وه زیر که تن

به ژنت دار تیر که وانه
 چاوت میوژی ره ش میری
 ده بی عیلاجی بکه ی
 له بو منی فه قیری
 کاکه دهر دم گرانه
 نه منیش هه روه ک مه جرومی
 بوومه شیت و دیوانه
 مه جروم له گه ل له یلایی
 ده چنه سه ر داری ته یران
 ده چنه دهر له دنیایی
 لوت ده که م مه حتی یاری
 نه و پروک ش ته واو نابی
 سبه ش هه تا نیواری

به رده ق بوون = پوو به پوو بوون ، به یه ک که وتن .
 جزووری = ناماده بی ، له وی بی .
 خوندار = دهم راستی شا .
 بورجان = مه به سستی کردو ته پوله که یه
 جاعیر = گه نج . لاو
 گاس که ن = بانگ که ن
 له سوان = له داخان
 یاسینی = نایه تیکی قورنانی پیروزه که له سه ره مه رگی
 مردوان ده خویندری
 چه له نگ = جوان و ریک و پیک .
 لایه قتر = شیاوتر ، هاوتاتر .
 عیلاج = چاره
 مه جروم = مجنون
 شه و چراغ = له زه منی کوندا ، فه ره نگه کان ، له تاریکی
 شه و دا دووره گیان داده نا وه کو چراشه وقی ده داوه .
 نینجا به و دووره یان ده گوت شه و چراغ . (هه ر مام حاجی
 باسی نه وشه و چراغه ی ناو ابو کردم .)

1- نه م تیکسته حاج له تیف مه جمود بوی گوتم ، که خه لکی
 گوندی نوغه رانی ناوچه ی شه مامکه و نیستا له هه ولیر داده نیشی
 وته مه نی حه فتاو پینچ ساله .
 هه ر نه ویش گوتی :
 نه و گورانیه پارچه یه که له گورانیه کانی (حه مه دمین خه زنه بی)
 که خه لکی گوندی خه زنه بوو شایه ریکی بلیمه ت بوو . نه م جووره
 گورانیانه ی له شایی دا ده گوت
 فه ره هه نگوک : -
 هه راره و سوسن = دو جووره گولن .
 ده راو : دهم ناو جاج دهم ناوی پوو بارینی یان جوگه و
 کانیاوه کان بی .
 له به پینی = له ده شتی - له چونی .
 به تالوکه = به خیرایی .
 شان هشین = شوینی خوش و فینک
 وه زنازیمه = نه من نازیم .
 به جه مبور = به کومه ل .
 زه نکور زه نکور = زه نکول ، زه نکول - تنوک ، تنوک .

مه لاو كولوڤخك

● حبيب سعيد محمد ●

دبيژن مه لايه كى لكونده كى بوو ، مه لاتی لكوندى دكر ، كچك هه بوو ، روژه كى مه لا دبهر گورستانه كى رابورى كولوڤخك ديت ، بهرى خوه دده تى يا لسهر نائچاڤيت كولوڤخكى نفيسى (نه ف كولوڤخك دى (40) چل مروفا كوژيت) مه لای پشتی نه ف نفیسینا لسهر كولوڤخكى خاندی سه رى وى حيبه تى بوو گوت : نه ف حه ستیى هوتى چاوه دى چل مروفا كوژيت ؟ كه ربیت وى گه لك فه بون لكوڤخكى خوه راوه ستا ببه را حه تا هویر كرى وه كى نارى لى هاتى و گوت : دى فئجار بلا چل مروفا بكوژيت ، ببهنا مه لای بهندى ژى نه هات ، رابو هنده ك ژوى ناركى كولوڤخكى كره ناف پاته كى و كره دپاخلا خوه دا ، گوت هه كه ر جاره كى كولوڤخك خوه ليك دده ت ژى دانه ف پارچه يا ژى كيم بيت و نه شيت چ مروفا بكوژيت .

مه لایى مه زڤرى چوفه مال ، چه ند هه يا مه ك پيفه چون روژه كى كچاوى گوتى : باب نه م گه له كيت قريژى بوين ، كانى جلكيت خوه بيخه دابچم بالافى ، مه لای ژى جلكيت خوه ئيخستن و بى هزرا وى و هویركى حه ستیى كولوڤخكى بيت بیری ، كچكى جلك هلكرتن و چو سه ر رویبارى جلك دانان دا بشوت سه ح دكه تى تشته كى دبه ريكبا بابى وى دا به رى خوه دایى گريكه كا پاته به ، فه كر به رى خوه دایى تشته كى وه كى خوى بى دناف دا ، كچكى گوت كاتى دا تام كه مى كانه فه چى به ؟ سه رى نه زمانى خوه كرى چ تام ژى نه هاتن ، دا عویرا

چ ژى نه زانى ، چاره كا دى گرى دافه و دانا وى درى و بالا فا خوه كرو چوفه مال .

پشتى چه ند هه يامه ك پيفه چوين زكى كچكى بيچ بيچ مه زن بوو ، دى نفرو دى سباهى نه هه رى زكى وى باش مه زن بوو مروفى دگوت يا نافرزه ، لناف خه لكى بو دهنگو دول هه ما گوت كچا مه لای دمالا بابى خوه دا يا نافر بوى ، مه لای گول گوتنيت خه لكى بوو زور شه رم كرو ئيدى نه شيا سه رى خوه بلندكەت . كچا مه لای ژى گه لك يا شه رم دكه ت و ما ببينكى عه سماني فه و يا بو خوه دبیزيت : خودى پانى ته ناگه - ژمن هه به من چ نه كرى و كه س نيزيكى من نه بويه ، پافيجا نه فه چى به دزكى من دا ؟ مه لا رابو چونك كچا خوه گوتى : هه تكا مه چولناف گوندى نه فه ته چ كرىه ؟ كاييژه ... كچكى گوته بابى خوه : پانى باب خودى بى بى ناگه - داره ، بخودى نه ز بى نه حه سامه من چ كرى و كه س نيزيكى من نه بويه ، هه ردوو مانه حيبه تى و بيرا وان و ناركى كولوڤخكى ناهيت .

مه لایى مه ئيدى نه شيت دهر كه قيت ژ دهر فه ژبه ر ناخفتنيت خه لكى ، تى گه هه شتى و مه زنيت گوندى هه مى فيك كه تن و چونه مالا مه لای ، پرسيار ژى كرو گوتى : مه لا نه فه كچا ته چ كره ؟ تومه لایى گوندى ، نابيت تشتى هوسا لنك ته و كچا ته هه بيت ، ئينا مه لای گوتى كچا من چ نه كرى و نه ز باوهر ناكه م دلى وى بى پيس بيت و فان شولا بكه ت ، نه زبى پرسيار ژكچكى دكه م يادبیزيت من چ نه كرى و كه س نيزيكى من نه بويه ، فئجا نه ز نزانم نه فه چى به خودى ئينايه ريكا من ؟ ئينا مه زنيت گوندى گوته مه لای : سه يدا هه كه ر تو مالا خوه ژگوندى باركه ي بو مه ژى چيتره و بو ته ژى ، خه لكى گوتنا دبیزن و بومه هه ر دووكا نه خوه شه ، مه لای گوتى بچم كيغه ؟ ئيكى ژى گوتى هه ره چى جهى تو چوينى پرسيار بكه بيژى هوين فلانه مه لای دنيا سن هه كه ر گوت به لى ، نه مينه لوى درى ، ئانكو هندى ته نافی خوه ژخه لكى گولئى ببیت نه مينه حه تا تو دچى جهه كى وه سا گول نافی ته نه ببیت ، ئينا مه لای گوتى لسهر چاڤاو روژا پاشتر سپيدى زوى مه لایى مه مالا خوه باركرو ژگوندى دهر كه فت چو ، چى گوندى چوينى بى پرسيار ژى دكه ت هوين فلان مه لای دنيا سن ؟ بى دبیزنى هه رى ، مه لا ناراوه ستيت بى ژويرى دچيت ، حه تا روژه كى لباژيره كى دهر كه فت پرسيار كر هوين فلان مه لای دنيا سن ؟ گوتى : نه خير

نه م نانياسين ، نينامه لاي گوت بخودي نها نه ف درهيا بو من باشه ، مالا خوه لوي باژيري داناو هه كه ر بخوه خانيهك بكري گرتي هه كه ر نافيكري پوينشته خاري . چهند وهخته كامه لا مالوييري پوزهكي كچاوي كوشي ، لگال كوڅكي وي تشتهكي هندي مشكا زدهفي وي هاته دهري كچك ما بهري خوه دايي مروغه زور سه همي سه ري وي گرت وترسا ، نينا گزي بابي خوه كرو گوتي . باب كا وهره پيش نه فه چي به ؟ مه لا چو به ري خوه ددهتي مروغه گوتي كچي نه فه ژكيغه هات ؟ كچكي گوتي نه ز كوڅيم دگال هات ، مه لاي باش به ري خوه دايي گوتي : باشه ما نه فه نه مروغه ؟ كچكي گوتي به لي ، مه لاي گوتي : دي كاني هه ما ماتي ژي بكه كا دي چ لي هيت ؟ كچكي ژي ماتي ژوي بچويكي هندي بچويك كرحه تا سالهك دوويغه چون كورك رابوه پياو هندي سفورا لي هات و هيو ناخفتني دريژ ناكم ماتي ژ كوركي كرحه تابويه نيغ ميره هندي كيتكا لي هات .

شوكفانهك يي لوي باژيري بوو نه وي مه لاي ، پوزهكي ماسيه كي گه له كي تازه گرت ، شوكفاني گوت نه ز دي في ماسي بو كچا حاكمي بدياري به م بهلكي هنده پارا بدهت من نه ز بو بچوكيت خوه خه رج كه م ، شوكفاني ره به ن ماسيي خوه بروچو مالا حاكمي پرسيار كرو گوت خولاما من نه ف ماسيه بو كچا حاكمي يي نيناي ، خولام چون گوت كچكي ، كچكي گوتي : نه و ماسيي نيره نان يي مي به ؟ گوتي ماسيي نيره ، كچا حاكمي گوت نه ز گوشتي ماسييت نير ناخوم ، وهختي كچا حاكمي وه گوتي ماسي دله پيت شوكفاني دا كركه ني ، هه مي زورمان حيبه تي لسه ر كه نيني ماسي ، جاب چو حاكمي حال و مه سه ليت كچاته و شوكفاني و ماسي نه فه نه ، كه نيني ماسي گه له ك ددي حاكمي دا بو مه رهق ، نينا جابا مه لا ييت باژيري هه ما فري كر ، گوتي : هه كه ر حه تا سوباهي سپيدي هوين نه گه را كه نيني في ماسي بومن نه نينن دي سه ري هه وه هه ما بريم ، ترس و له رزك كه ته سه ر لفييت مه لا هه ما دي كي زانيت كاني ماسي ژبه ر چ كه نيه ؟ مه لا يي مه زي يي خوداني كوركي هاته مال يي بوسيده و هه رشي ، كوركي گوتي : ته خيره تو هنده يي زفير ؟ مه لاي ژي گوتي : حال و مه سه ليت مه و حاكمي و شوكفاني و ماسي و كچا حاكمي نه فه نه ، كوركي گوتي : هو خودي مالا ته نافيكاكته ، سپيدي من دگال خوه ببه دي نه ز نه گه را كه نيني ماسي بو حاكمي

بيژم ، كه يفا مه لاي گه لهك هات پاني ژمرني ده ربازكر ، بوسپيده مه لا يي مه رابو كورك كره دپاخلا خوه داو قه ستا مالا حاكمي كر ، مه لا هه مي لكوچكي دپوينشتينه حاكمي كازي كرو گوت ني .. گه لي مه لا هه وه نه گه را كه نيني ماسي بو من نينا نان نه ؟ هه ميا گوتي نه خير نه م نزانين هه ما سه ري مه بيره ، مه لا يي خوداني كوركي گوت حاكمي : به لي يا لحاكمي خوهش بيت من يائيناي حاكمي گوتي : ني مه لا كابيزه بوچي ماسي كركه ني ؟ مه لا نه و كوركي هندي كيتكا ژپاخلا خوه نينا دهري و دانا ناف ديواني ، كورك چو به رسينكا حاكمي رابوه ستا گوتي : نه ز به ني نه ز دزانم بوچي ماسي كركه ني ، حاكمي گوتي ني .. دي بيژه ، كوركي گوت : هلو هه ره مه زه لكا كچا خوه بكوله لبن تهختي وي به لي ، حاكمي هنده پاله دگال خوه برن و چون بن تهختي كچا خوه كولا ، حه لانهك دهركهت ، حه لان راکر بو مغير ، فمغيري دا چون خاري به ري خوه ددهني چل (40) كافري دژورغه ، حاكمي گوت كوركي نيجا نه فه چي به ؟ كوركي گوتي : نه فه يه نه گه را كه نيني ماسي ، حاكمي گوتي : چاوه ؟! كوركي گوتي نه فه هه ر چل (40) كافرن ، هه ر چل ژي ياريت كچا ته نه ، هه ر شهف نيك لدهف دنفيت ، فيجاري كچا ته د گوت شوكفاني ره به ن نه ز گوشتي ماسييت نير ناخوم !! نيجا ما ماسيي حه يوان يي نه حه ق بو بكه ته كه ني ؟؟ نينا حاكمي شير داف كوركي و گوتي : پاني ته نه ف كافره نيشا مه دان دفتين تو سه ري وانژي بيري كوركي سه ري چل كافرا بيري ، حاكمي ژي سه ري كچا خوه بيري .

ژنوي بيرا مه لاي و هويركي حه ستيي كولوڅكي هات راست قه ستا كچا خوه كرو گوتي پافلان پوژي وهختي توچوي بالافي چ دبه ريكييت من دا نه بوو ؟ كچكي گوتي : به لي گريكه كا پاته ي ياتي دا بوو ، هنده ناركي لناف بو من تام كرى ژي من نه زاني كاني چي به ؟ جاره كا دي من كرفه دبه ريكا ته دا ، نينا ژنوي مه لاي زاني كچاوي چ نه كره لنك نينه و د لي خوه دا گوت : يا خوداني خودان سوزو په يمان ، چي تشتي ته لسه ر نه نيا كولي خوه نفيسي دي هه ر بجه هيت .

نه ز ژي هاتم فه مال و هاريكارييا خودي بو خاندقانيت چيروكي .
نه ف چيروكه من ژزار دهفي ماموستا (محمد عبدالرحمن سيف الدين) گولي بو ماموستايه لگوندي (بازي) لده فه را به روارى بالا

یاریه کا کہ لہ پوری

پینج وکانی

راکت و دانیتہ فہ ، لی دفتیت ژبیر نہ کہین کو فنی یاریں بگہ لہ ک
رہنگا دکن ، لہ ہر دہ فہ رہ کی ب رہنگ کی ، بو نمونہ ہندہ ک
لہ دەمی «ہیکا» دکن دبیزن :

چوودگہ ری دا	نہ فہ دلیلو
کہر گہ فزی	نہ فہ دکیلو
شہیتان رزی	نہ فہ دژانو
یارحہ جی کو	ژانکا پیکا
دار کونجی کو	چووب ہہرسیکا
میرسنجی کو	ہہرسی پیکا
سمبیل سہی کو	دارا زیدہ
کاروانی کو	خرہک لی دا

پشتی نہ و یاریکہر «ہیکا» ژی خلاس دکت دی ہیت تبلا
شاهدی و یانانی لہ سہر ٹیک را ہافیت و دگل تبلا بہرانی دی
کہتہ پردک و دانیتہ عہری ، پاش دی ہیت ہہر پینج بہرا ب
دہستی دی دسہر پردکی را ہافیت ، کووی دہستی بہر تیدا
دبن دہستی پردک چی کری را بہت ، پشتی بہرا دہافیت دیسا
یاریکہری لہ بہرامبہر دی بخو بہرہ کی ہہلبزیریت ، نہ و
یاریکہر دی وی بہری راکت ، دی ہہر بلند کہت و دگل بلند
کرنی دفتیت زویکا بہرہ کی دبن پردکی را ب ہافیت ، دا نہ و
بہری بلند بووی فہ گریٹ ، نہ گہر پاش دی کہ فیت ، پشتی
ہہمی بہرا دبن پردکی را دہافیت ، دی ہہمی بہرا کہتہ
دہردو دہستین خودا ، سی جارا دی ہلافت دانته سہر پشتا
ہہردو دہستین خو پاش نیفہ کا دہستین خو ، جارا دوماہینی
دی لہ سہر پشتا ہہردو دہستین وی راوستن ، یاریکہری لہ
بہرامبہر دی بخو بہرہ کی ہہلبزیریت ، یاریکہری بہر فنی دی
ہہمی بہرا نیخیت بتنی دی وی بہری لہ سہر پشتا دہستہ کی
ہیلیت ، نہو دی ہیت ب وی دہستی بہر - بہر راکت و کہتہ
دہستی فالادا ، نہ گہر شیا نہ فہ ژ ہہ فالی خو بر ، لی نہ گہر
نہ شیا دی بتہ گہا ہہ فالی وی ، چونکی نہ ف یاری بہ
گہ ہانی بہ ، ہہر جارہ کا یاریکہرہ کت ، دی بتہ گہا ہہ فالی
وی ، یا ژ ہہ ژی گوئن نہ وہ کا یاریکہر لہ کویری دکہ فیت ؟ دی
لہ ویری تمام کہتہ فہ لہ دەمی دبیتہ گہا وی فہ

نہ فہ ٹیکہ ژیارین ژنکاو کچکا ، ہہر چہندہ کو ژنک
دبیزن : نہ ف یاری بہ یا بی نیفلہ حہ ، نافی وی بی ہاتی ژ
«پینج» چونکی پینج بہرین دیاریں دا ، نہ ف بہرہ ہندی
مازیانہ ، یاریکہر دشین لہ ہہر جہہ کی بیت لی بگہن ، یاری ژی
بہ فی رہنگی بہ :

دوو یاریکہر دی لہ بہرامبہری ٹیکہ ریننہ خارو ٹیکہ دی
دہست ہافیتہ یاریں بہ تہرو ہشکانی نہ و یاریکہر دی ہہر پینج
بہرا ہافیتہ عہردی و دی ٹیکی ژی راکت و کہتہ دہستی
خودا ، نہو دی ہیت وان بہرا کت - کتہ ژ عہردی راکت ، کو
نہوی دہستی دا بلند کہت و زوی ٹیکی لہ عہردی راکت ، دا
بشیت نہوی بلند کری زویکا فہ گریٹہ فہ ، و ہسا ہہرسی بہرین
دی ژی دی راکت ، نہ گہر نہ شیا ژی دی کہ فیت لی نہ گہر
شیا ، دی جارہ کادی ہہر پینج بہرا ہافیتہ عہردی و ہہر بوی
رہنگی دی وان بہرا راکتہ فہ ، لی فنی جاری جووت - جووت ،
نہ گہر فنی جاری ژی شیا دی سی - سی راکت ، کو جارہ کی
سی و جارا دیف دا ٹیک ، نہ گہر فنی ژی شیا دی چار - چار (یان
بہ ٹیک جار) ہہمی راکت .

لہ دیف را دی بتہ گہا «ہیکا» بہ فی رہنگی :

نہ و یاریکہر دیسا دی ہہر پینج بہرا ہافیتہ عہردی و
یاریکہری لہ بہرامبہر دی بہرہ کی بخو ہہلبزیریت ، نہوی
یاریں دکت دفتیت وی بہری راکت کو دہستی وی فچ بہرین
دی تر نہ کہ فیت نہ گہر دی کہ فیت ، پشتی ہنگی دی ہیت دیسا
وی بہری بلند کہت و ٹیکی لہ عہردی راکت و زوی نہوی بلند
کری فہ گریٹہ فہ ، پاش دی ہیتہ بہری دووی بہوی رہنگی ...
لی لہ فیرہ لہ دەمی بہری دووی راکت ، دفتیت بہری ٹیکی
دگل ہندی بہ دانیتہ عہردی و ... ہہمی بہرا و ہسا دی

کاروانی روژنپیری له کوردستاندا

پول پول له لیپرسراوو هاولاتیان بو ته ماشاکردنی دوو
پیشانگا که دههاتن .

پیشانگایه کی جل و بهرگی فولکلوری

له یادی دامه زرانندی سوپای عیراق ، به رینوه به رایه تی
لاوانی پارینزگای هه ولیر له روژانی 8 - 10/1/1985 له هولی
قوتابخانه ی نه یوبیه ی کچان پیشانگایه کی خنجیلانه ی بو
مه لیه نده کانی لاوان سازکرد .
پیشانگایه که بریتی بوو له جل و بهرگی کورده واری
مندال و ئافرهت و پیاوان ، وهک (دهسرازه ، کوچک ، چهفته ،

له هه ولپیر

دژوار : ئاماده ی کردوو

پیشانگای بوسته ری سیاسی

به بئی نه خشه یه کی سالانه بو چالاکی به رینوه به رایه تی
روژنپیری جه ماوه ری و به بونه ی تیپه رپونی (64) سال به سه ر
دامه زرانندی سوپای عیراق ، له روژی دووشه ممه ریکه وتی
1985/1/7 له موزه خانه ی قه لای هه ولیر پیشانگایه کی بوسته ری
سیاسی بو هونه رمه ند عه بدول واحد مه رجان سازکرا .
بوسته ره کانی هونه رمه ند بریتی بوو له چه ندان تابلو که به
ئاشکرا له بارو دوخی ژیانی ئه مپرومان ده دوا وهک (خاک ،
سه رکه وتن ، ئافرهت ، یه کیتی) .

پیشانگای که لوپه لی کورده واری

له هه مان شوین و روژدا پیشانگا تاییه ته جوان و
ره نگینه که ی که لوپه لی بئی ویستی ناومال و جل و بهرگی
کورده واری روژنپیری جه ماوه ری هه ولیر کرایه وه که بریتی بوو
له که لوپه لی ناومال ، جل و بهرگی فولکلوری مندال ، ئافرهت ،
پیاو ، سه ره رای که لوپه لی چیشته لینان و چه ند جوری تر وهک
(جه نجر ، کل وکلدان ، جونی ، شه غره ، لباد ، چیغ ، بهر
کوتک ، شه کرشکین ، داس ، قه یناخ ...)

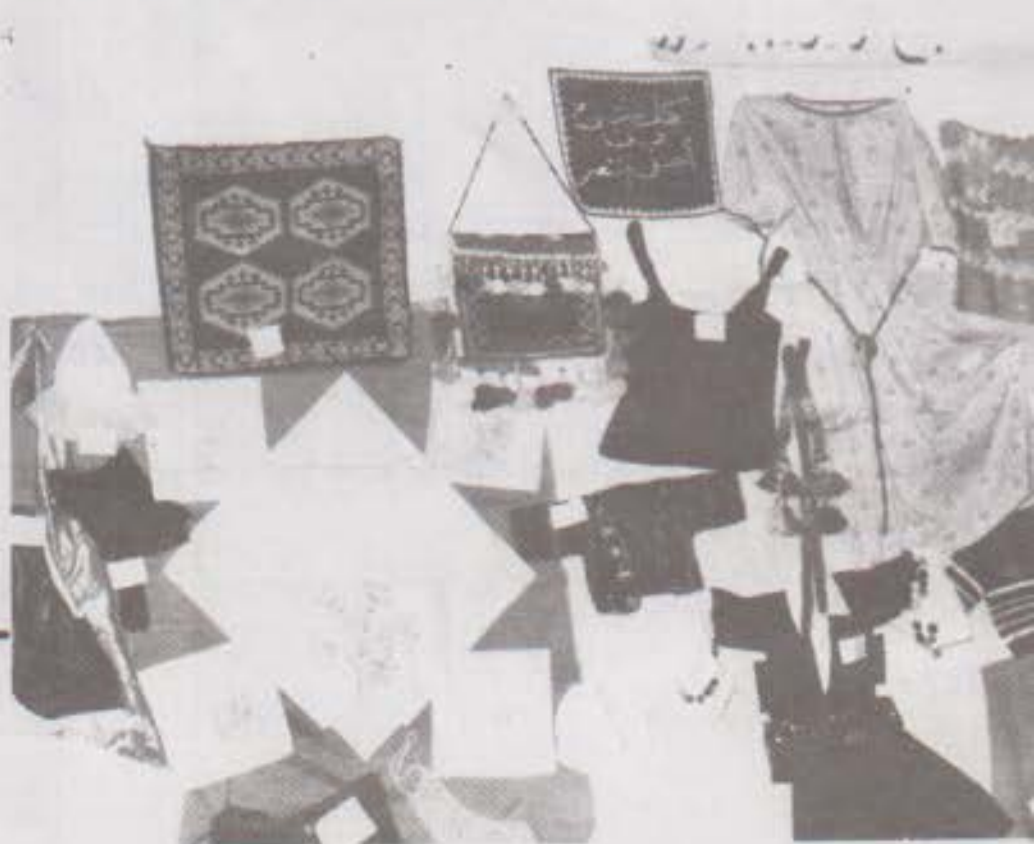
په ستهك ، گورهوی ، سوخمه ، كراسی شكاك ، رانك و چوغه ل ..) سه ره پای كه ل و په لی بی ویستی به خنوكردنی مندالی ساوا .
به شدارانی پیشانگاكه :

مه لبه ندی لاوان	پارچه	چاودیزی به شه كه
رواندوز	79	په روین نه حمه د
كویه	60	روخسارعه لی
مه خمور	38	نه جات هاوار
شه هیدئیراهیم	65	یولیاتمو اوراهم
عه نكاوه	45	له تیغه عیسا
قوشته په	33	شادیه به كر نه یوب
كوران	53	زینهم عه لی سهید

شایانی باسه .. چه ندان كه س دهسته دهسته بۆدیده نی پیشانگاكه ده هاتن بۆ ته ماشا كردن و كپین .

ئىواره كۆرپكى شيعر

له رۆژى 1985/1/15 به رپوه به رایه تی روشنبیری جه ماوه ری كۆرپكى شيعر خویندنه وهی بۆ كه نه جة كانی (ناسوس) له هۆلی روشنبیری سازكرد ، كۆره كه له لایه ن كاك

مه حمه د خدر مه ولود و خوشكه تانیا عه زیز به رپوه ده بردرا .
 كۆره كه به وته یه كی به رپوه به رایه تی روشنبیری جه ماوه ری هه ولیر كرایه وه ، كه له لایه ن كاك نازم دل به ندی شاعیر خویندرا یه وه .. له دوا ی به خیره اتنی ئاماده بوان ، كاك نازم ووتی [نهم ئیواره كۆره شيعری په ی كه نه مپرو لیره كوی كردوینه ته وه ، په نكه غه ریبیمان بۆ هه لسی چونكه چه ند زستان و چه ند به هارو چه ند هاوین و چه ند پایزه گویمان له شيعری هونه رمه ندانه نه بووه ، نه گه ر هه شبوو بی به ده گمه ن بووه .. به لام شيعره كانی نه مپرو وهك نه و جاده چول و سنیه ره ی «گوران» ی ، رهحمه تی بی گه رده ، هیشتا گه ردی به یانیه كی پاکی پپوهیه]

ئینجا ووتی [هه ر له پروگرامی نه مسالی نهم ده زگایه بانگی هونه رمه ندانی وهك ولیم یوحنا و شه مال صائب و باكووری و وریا نه حمه دو گه لیكى تر ده كه یه ن كه بین باسی مه قامه كوردی به كانمان بۆ بكن كه نه مپرو به ته واوی خه ريكه له بیر بچنه وه دوا ی كوچی نامرادی ماموستای نه مرمان عه لی مه ردان و ره شول عه بدوللا و حه سه نی جزیری]

پیش نه وهی كۆتایی به وته كه بی .. كاك نازم نه و هه واله ی به ئاماده بوان گه یاند [... په ك دوو به یانی تر نیازمان وایه كه ریز له مه رگی رابه رانی نه ده ب و روشنبیری كوردی ماموستایان عه لانه دین سه جادی و جگه رخوین و مه حمه د فیدا و تایر سادقه وه بنیین و هه ر له م هوله دا ئاهه نگیكى نه ده ب ماته مینیان بۆ بگپین .. بۆنه و رۆژ دیسانه كینی دیاری كۆمه لیک شاعیرانی كوردستانان له دوو توی كۆرپكى فراواندا بۆ بكه یه چه پكه نیرگزی نه و رۆزی كورد بۆ ئیوهی دوست و نه دیب و شاعیر و نه ده ب دوست .. له نازاری نه مسالیش ده چینه دونیای رۆژی شانوی جیهانی په وه و میهره جانیكى چه ند رۆژی له هه ولیری خوشه ویست بۆ تیبه شانویی په كانی كوردستان ریک ده خه ین]

دوا به دوا ی وته ی به رپوه به رایه تی ، رۆسته م باجه لانی شاعیر به میوانداری بانگ كرایه سه ر شانۆ - مایكره فون - بۆ شيعر خویندنه وه ، باجه لانی شاعیریش شيعریكى دریزی سالی (1971) ی ، به ناو نیشانی (شه ویكى شاری دیرین) ی ،

خوینده وه :

«شه و درهنگه ، شاری هه ولیر کش و ماته
 خه پهنگه کان داخراون ، جاده لاته
 لاله و چرا خه فه کراون ، کات درهنگه
 خه لك خه وتوون ، ناو شار خاموش و بی دهنگه
 بگره کسوکی کولان و جاده کانیش هیلاک بووه
 له کونجی یا که لاوه بی پال که وتووه ،
 ئینجا کاک مه حمه د خدر وته ی که نجانی ئاسوسی به و
 دوو دیره شیعره ی «نالی» کرده وه :

«شیعری خه لقی که ی دهگاته شیعری من بو نازکی
 که ی له دیقته تا په تک ده عوا له کهل هه ودا دهکا ،

- له سالی 1961 له سوله یمانی له دایک بووه .
 - قوتابی هولی سنی به شی کوردی به
 - شیعری له ئاسوس ، عیراق ، هاوکاری بلاوکردوته وه
 دهنگی سبه ی بو خانمیک

«سبه ی دهروم
 که پوشتیشم
 ته نیایی ناخی دهروونم دهخواته وه و
 به ره و گیزاوی مهینه تی راپیچمه کا
 جا نه وساکه
 پیژهنی بیرو ئاره زووم
 ژاری تاوان ده شواته وه !!»

2 - نه وزاد عه لی

- له سالی 1964 له هه ولیر چاوی بو ژیان پشکوتوه
 - قوتابی هولی دووی به شی کوردی به
 - شیعری له کاروان ، ئاسوس ، روژی کوردستان ،
 هاوکاری بلاوکردوته وه

زه نویر

«که ریپواریک له تووله پی ی هه وار که م
 سه ر ده رده خاو به ره و پروم دی
 له که ل ره وتی هه نگاهه کان سه ره له ده بزم
 وه ک بالنده ی بی هیلانه ، کوچ ده که م و
 تانزیککی به بال ده قیرم»

3 - مه هاباد ئیبراهیم قه ره داخی

- له سالی 1966 له کفری له دایک بووه
 نه بزم به تو

نه بزم به تو
 با چاوم له توو ..
 خوینم له په گی نه رخه وان بچی
 با ناوم وه ک توو
 میژووی ته مه نم وه ک دار به پروو بی»

ئینجاووتی [نازیزان .. داهینان و به هره مه ندایه تی نه
 به ته مه نه و نه به زه مه نیش به نده ، نه وه یان پروانگی ی
 چاو تیبرینمانه بویه ش ده لئین .. له و ساته ی هه ستمان به بوونی
 خومان کردوو بووه ک سه ره په رشتی که ره وه ل سوپینه ریک کاریکمان
 خستوته سه رشانی خومان و ده مانه وی له و رپگایه وه بلیین :
 ئیمه هه یین و خاوه ن دهنگه و پهنگی تاییه تی خومانین]
 دوا به دوا ی نه مه گوئی [به ریزینه .. چه ز ده که یین به
 چه ند دیریککی کورتیش چالاکی نه م ساله ی پروژه که تان
 پروژه ی ئاسوس بخه یینه به رده ست .. له کوپی نه ده بی و
 روشنبیری .

- 1 - به ستنی کوپیککی چیروک خویندنه وه بو چیروک نووسانی
 ئاسوس و نه وانی تریش
 - 2 - هه لسه نگانندی لیکولینه وه ی باس و چیروک و شیعره کانی
 نیو به رگی په ک و دووی ئاسوس .
 - 3 - به چاپ که یانندن و بلاوکردنه وه ی ئاسوس به به رگیکی
 قه شه نگه ترو ناوه روکیکی به پیژتر .. تاد
- چون خوینه واران چاوه روانی هاتنه دی هیواو
 ئاواته کائن .. ئیمه مانانیش دوو نه وه نده به هیواوین
 خه ونه کانمان سه وزبن و ئاواتمان چه که ره بکات]
 شاعیرانی کوپه که
 1 - زایر چه مه غه ریب

دوو ئهستیره ی پرشنگذار

- «دو زیانه وه
- له پال ره وه زه شاخیکی
- سه رکه شو به رز
- خاکیکی به خوین ئاودراو
- له دامینی تاشه به ردیک
- تومارگه یه کی هیوای سه وز
- دو زرایه وه ...»
- 7 - ناری قادر دهرویش
- له سالی 1962 له سوله یمانی له دایک بوه
- قوتابی پۆلی سی ی به شی کوردی یه
- شیعی له کاروان ، هاوکاری بلاوکردوته وه
- سروودیکی بنی کوتایی

- «شه و درهنگه و
- ئا له م کاته ناوه خته دا
- ئه ندیشه ی پر له ناسورم
- به روکی عه شقی بی گرتووم»
- یان ده ئی :

- «زور ده میکه
- خاوهن کۆشک و ته لاره کان
- ده یانه وی
- بازرگانیت پیوه بکن
- له سه ر میزی سه رخوشانا
- له بازارپی دهوله تانا
- بت فروشن
- هه راجت کهن»
- 8 - بۆتان جه لال
- له سالی 1962 له هه ولیر له دایک بوه
- قوتابی پۆلی دووی به شی عه ره بی یه
- موسیقا ژهنی تیپی کاروانه
- «توش وهک پایزه شیته

یان له شیعی (سواره ی ناگرین) ده ئی :

- «گر فیری کردووم له دوزه خ قهت سل نه که م
- مامز فیری کردووم له هه لیدیر سل نه که م
- توش فیرم ده که ی هه ستم ژان بیگری
- چون بیمه مامانی ووشه
- تا شیعی له دایک ده بی»
- 4 - هیمداد حوسین
- له سالی 1964 له هه ولیر له دایک بوه
- قوتابی پۆلی سی ی به شی کوردی یه
- به ره می له کاروان ، ناسوس ، هاوکاری ، عیراق
- بلاوکردوته وه

دووری و نازارو خه می پیروز

- «من ئه م ریگا دوورو دریزه ده کوتمه وه
- بوته زوویه کی شیرینی تو
- بو نه رمه خه ویکی باوه شی تو
- بو چه پکه بو نیکی هه ناسه و قزی تو»
- 5 - ئاوات ئه نوهر
- له سالی 1965 له هه ولیر له دایک بوه
- قوتابی پۆلی شه شی ویژه ی ناماده ی که لاونژی کچانی
- هه ولیره

- «وه بیرم دی .. که منال بووم
- تا ده نگم بری ده کرد ، ده مگوت بژی یاری .. بژی یاری
- نه منه زانی ، گورانی بو به هار بلیم ..
- نه منه زانی مه مکی دایکی خه فته هه لمژم
- نه منه زانی ، شیعی بو شاخی به رز چه خش که م
- نه منه زانی چی نیشتمانه که م به رستم ؟
- نه منه زانی .. نه منه زانی»
- 6 - ئیسماعیل ته نیا
- له سالی 1962 له گوندی گومه کرد له دایک بوه
- سالی 1982 نامیلکه ی شیعی به ناوی (په رده ی شهرم) ی ،
- بلاوکردوته وه
- ماموستایه له گوندی کیشکی

توفانی وەرزه زستانیکت

به دوايه

حه زى توش

وهك چوونه سه رگورې جوانه مه رگيك وايه»

9 - ناييف قادر (هه لهه ت)

- له سالی 1965 له هه ولیر له دايك بوه

- قوتابی په یمانگای ته ندروستی بالای هه ولیره

»نم دوو سی یه م

هی خومه خوم

که س ناتوانیت

پری کات له هه وای نه توم

نم سه ره یش هر ..

هی خومه .. خوم

قه رزی هیچ شایه ک نی یه و

کرنوش نابات

بو هه زاران ته خت و تاجی

عه جه م و قه یسه رو پوم»

10 - نه جم خالد نه جمه دین

- له سالی ۱۹۶۱ له گوندی حاجی له ر له خانه قین له دايك بوه

- قوتابی بولی سی ی به شی کوردی یه

»وهك كوتره شينکه ی ناواره

دهمه و به بیان

به ره و گومه زى نم شاره

هر دیمه وه هر دیمه وه»

نه وه ی شایانی باسه ژماره یه کی زور له نه دیب و نه دهب

دوستان له و کوپه شیعره ناماده ببیون .. کاک مه حمه د خدر

کوپه شیعره که ی به و شیعره ی «خانی» کوتایی بی هیئا :

»که ردی هه بوامه پادشاهه ک

لائق بدیا خودی کولاهه ک

ته عین ببوا ژ بووی ته خته ک

زاهر فه ده بو ژ بو مه به خته ک

حاصل ببوا ژ بووی تاجه ک

نه لبت ده بو مه ژى ره واجه ک»

له سه لیمانانی

»ناسوس، ناماده ی کردوو»

1 - چیروکی ته مسیلی ی «گولاله»

له نیواره ی 1984/11/18 و پوزانی له وه ودوا له سه ر شانوی قوتابخانه ی ناماده یی کوران [کومه له ی هونه ره جوانه کانی کورد] مه له بندی گشتی شانوییی «گولاله» ی پیشکه ش کرد ، بوخته ی نم شانوییه که له ناماده کردنی «حه مه ره شید هه رهس» و ده رهینانی «شه مال عه بدوللا» بوو بریتی بوو له وه ی کوپیکی گه نج و کارامه له ناکاوینکا گونده که یانی به جی هیشته وه سه ری خوی هه لگرتوو ، به لام نیستا واتنی ده گه یین نه و لاوه گه راوه ته وه ، نه مه ش بوته هوی زیزبوونی «جوانپو» باش وه ستاکه له به ر چه ند هویه ک «پشکو» ی ناواره بووی خوش ناوی ، چونکه پیش نه وه ی گولاله ببی به ده زگیرانی جوانپو دلی به پشکووه بووه و سه ره برای نه وه ش که له کاری بیئا دروست کردندا شان له شانی جوانپو نه دات وه هه ر دووکیان په روه رده ی دهستی وه ستایه کن که باوکی جوانپویه . له ته ک په یدابوونه وه ی پشکو دا گپرو گرفت ده ست بی ده کات وه بو هه مولایه ک پوون ده بیته وه که پشکو هه ر به ته مای گولاله یه ووا ده زانی لی زهوت کراوه .. له نه نجامدا به واته ی پیاو ماقولان گره ویک ده که ن کامیان توانییان خانویه کی جوان دروست بکه ن له کاری نه وی تریان نایاب تر بی گولاله بو نه وه بیان ده بی ... به لام که له کاره که یان ده بنه وه خه لکه که هه ر دووکیان به سه ر که وتوودا ده نین و بو شیان پوون ده که نه وه که مه به سیان له م کرده وه نه وه بووه گونده که یان پرازیینه وه . به لام له نه نجامدا په رسیاریک به زه قی ده مینیته وه که ناخو گولاله شوو به جوانپو ده کات یان به پشکو ؟ وه لأمی نم په رسیاره له شانوییه که دا نه بوو . ماموستا شه مال عه بدوللا ده رباره ی نم کاره ی ده لی :

2 - هونهری خاکی نیوان دوو روبر

به ریه به ریتی روشنبیری جه ماور رۆژی 1984/11/29
 کۆرپیکی بو کاک بورهان هه ژار سازکرد له م کۆرهدا کاک بورهان
 باسیکی به ناویشانی «هونهری خاکی نیوان دوو روبر»
 پیشکەش کرد ، سه ره تا باسیکی هونهری له سه رده می
 سو مه ریه کاندای کرد نه و جا له چه ند شوینه وارو نه شکە و تیکی
 کوردستان دوو ، شیاوای باسه خویندنه وهی دهقی
 مو حازه ره که پتر له سه عاتیکی خایاند ، له کاتی گفتو گو دا
 خوشکه له یلان چه ند سه رنجیکی پیشان دا له وانه :

1 - خاوهن باس ده رباره ی [نه شکە وتی شانە ده ر] ووتی :
 (په یکه ری) منالیک و مرو فیککی نیاندرتال دوزرا وه ته وه ،
 له راستیدا نیسک و پرو سکیان دوزرا وه ته وه نه ک
 (په یکه ر) ، چونکه په یکه ر تیمساله و له بری [هیکی
 عظمی] به کار ناهینری .

2 - کاک بورهان که ناوی نه شکە وته کانی کوردستانی هینا
 هاته سه ر ناویک ووتی : نه شکە وتی که ریم شایه ر ،
 له راستیدا که ریم شایه ر نه شکە وت نییه ، به لکو
 شوینه واریکه به سه ر ته پولکه یه که وه یه له نزیک
 چه مچه مال ، له کاتی پشکنینا چه ندین که لو په لی چه رخه
 کونه کانی تیدا دوزرا وه ته وه .

3 - هه ر له باسی نه شکە وته کانا کاک بورهان ووتی : نه م
 نه شکە وتانه باشترین هونه رکاریان تیدا یه به لام تا کو
 نیستا نه دوزرا وه ته وه . ده رباره ی نه م خاله ش خوشکه
 له یلان ووتی : کاتی خوی زانای که وره ماموستا ته وفیق
 وه هبی له سالی 1951 دا ده رباره ی (گوندوک) نووسیوو ی :

«کاری بوخت و پاک پیروزه و کهسانی کارامهش له و
 پیروتر ، به لام به مه رچی نه و کاره له پیناوی چاره سه ر کردنی
 مل ملانییه کدا بیت له مند الدانیا کۆر په یه کی پیروژ له دایک بیت
 بیری ده و رو پشته یه میننی نه ک بوخود . تا .. ده .

نه و هونه ره ندانه یی له م شانوییه دا به شدار بوون :
 شه هلا چه مه سالح ، عه بدول چه مه جوان ، چه مه ره شید
 هه رس ، عه بدول قادر مسته فا ، شاناز محمد ، فؤاد محمد
 امین ناغا ، دلیر مسته فا غه فوور ، فریاد خه لیل ، چه مه سه عید
 مسته فا ، بهاء الدین نوری ، نومیید محمد عزیز .

نه وهی پیویسته بوتری نه وه یه ده بوایه کاک چه مه ره شید
 هه رس ده ست نیشانی ناوی چیروکه که و چیروکنووسه که ی
 بکردایه بو نه وهی بینه ر له لای خویه وه توانای به راوردیکی
 ببوایه له نیوان ده که که و ناماده کراوه که دا .

پیروژ باییمان بو کومه له ی هونه ره جوانه کان ،
 چاوه پروانی به ره می به پیزیانین ! هه ر به م بو نه یه وه پیمان
 خوش بوو هونه ره ند فؤادی چه مه نه مین ناغا دوا ی دابرا نیکی
 دوور هاته وه سه ر شانۆ ، هیوادارین له به ره مه دا هاته وه کانی
 کومه لدا به رده وام ببینری .

که نه شکه وتی گوندوک نزيك به ناکری ، دووبوبوی بیچار
کیشراوی تیدا هه لکه ندراره ، یه که میان راوچی و دوومیان
له سهر خوانی خوارده مهنی .

4 - سه بارهت به هونه ری خاکی نیوان دوو روبار ووتی .
دهبوايه برای خاوهن باس له وشوینه وه لزی بدوايه که نه م
دوو پوباره [دیجله و فورات] سهر هه لده دن .

5 - دهبوايه کاک هه ژار ده رباره ی (آلهة الام) زیاتر له سهری
بدوايه و پوونی بگردايه ته وه که چون بووه له شیوهی
چیدا بوه .

خوشکه له یلان خوی به دریزی له م لایه نه دووا .
له دوايیدا له لایه ن ناماده بوانه وه چه ند پرسیارو گفتو گو یه ک
کرا نه مجا کوره که کوتایی بی هینرا .

3 - کویر ئوغلی و یه که م به ره می تیپی «سالار»

شانو نامه ی [کویر ئوغلی] که تیپی «سالار» له سهر شانوی
مه لبه ندی چالاکی قوتابخانه کان له 1984/12/13 به دواوه بو ماوه ی
دوو هه فته پیشکه شی کرد ، هونه رمه ند شه فیک محمد له دوو
شاکاری به ناوبانگه وه ناماده ی کردبوو : یه که میان پومانی
کویر ئوغلی : نووسینی یه شار که مال و گوپینی شوکر مسته فا ،
دووهمیان کویر ئوغلی و هه مزه که چهل : نووسینی سه مه دی
بیه رهنگی بیگومان زوربه ی خوینه ران به ره مه که ی یه شار
که مالیان خویندوته وه له وه رگی رانی ماموستا شکور مسته فاوه
شاره زای به سهرهاتی پومانه کن : له بهر نه وه نه شی کورت
کردنه وه ی لیره دا له قازانجی شانو نامه که نه بی .

تیپی سالار به م به ره مه ی خوی پیشکه ش به جه ماوه ر ،
دهکات و ده لی : «پرومان به ره وایی نه و مافه یه ، که هه قی
په نجدان و ماندوو بوون ده دات له پای هینانه دی ئاواته
په روزه که ماندا ، سووتانیکی پر له پروا له عه شقی جه ماوه ردا .
بوخیکی راسته قینه ی پوباری هه ولی هونه رمه نده خوین
که شه کان ، خاوهن بیرو به هره و لیهاتوویی له دایک بوونیکه بو
شانویه کی سهر به رزیبی . نه وا ئیوه و (کویر ئوغلی) نو
به ره مان و جیهانیک له خوشه ویستی»

«چه ند سهرنجیک ده رباره ی شانو نامه که»

- 1 - بینه ر ههستی به هه ندی دهستکاری ده کرد له ناماده
کردنی شانو نامه که دا .
- 2 - له هه لچوون و به رزبوونه ی دراما که دا نه ده که یشته
لوتکه که خاوده بووه .
- 3 - هه ندی له نه کت ره کان زور میکانیکی بوون له ته مسیلا .
- 4 - کاتی خوی کویر ئوغلی له سهر نه وه سوور بوو که ده بی
چاوی به گی بولوو هه لکو لری له توله ی پیر یوسف دا ،
هه روه ها نیگار به هیوای توله ی باوکی بوو ، به لام له
نه نجاما مه سه له که دیته سهر نه سه په که و هیچی تر .
نه وه تا نیگار به کویر ئوغلی ده لی :

«بو سهر زه نشتت نه که ین ، تو قانونی جاملی بیلت
شکاند ، نه ی خوت به نیمه ت نه گوت نه بین به دیلی سوزو
به زه بی و خوشه ویستی نابه جی ، هه ر خوت نه توت
هه ندی جار خوشه ویستی نابه جی هه زارویه ک خیانه ت به
دوای خویدا دینی . [دورات] - واته نه سه په که - پرویشته و
ده بی چاوه پروانی په لاماری دوژمن بکه ین ، دیواری
پولایینی جاملی بیلت قلیشاو نه م کاره دوژمنانی نیمه

خوشحال و ئازا دەكات .

لێرەدا ئەوەمان بۆ دەردەهێنێت

- 1 - پشتیان بە خویان و بە جەماوەرە چەوساوە رەنج دەره که نه به ستوو به لکو هه موو پشتیوانیان هه نه سپه که بووه .
- ب - بویه شه کویر ئوغلێ سەری خوی هه لده گری و توله و کیشە ی چینیایه تی و گیانی شورشگیری خه لکه که فه راموش ده کات و بی په نابردنه بهر خه باتیکی هاوبه شی به ته نیا ده چی بۆ که رانه وه ی (دورات) .

- 5 - ئەو بزوتنه وه یه ی هه مزه که چهل له سه ر شانۆ نواندی هیمای وای به بینه ران ده دا که ئەم که چه له له بهر خاتری «جنس» خه یانه تی کردوووه ، که له راستیدا وا نییه .

* * *

له راستیدا یونس ی کاکه محمه له ده وری (کویر ئوغلێ) داو دلشاد ئەحمەد له ده وری (هه مزه) داو فه ریده ئەحمەد له ده وری نیگارا سه رنج پاکیش بوون . له م به ره مه دا (20) ئەکتهر به شدارییان تیدا ده کرد .

پیش ئەوه ی کوتاییی به م چه ند دیره به یه نیم پیروزباییم پیشکه ش ده که م به تیبی سالارو ئەوه هونه رمه ندانه ی له م کاره دا هاوبه ش بوون ، به تایبه تیش بۆ هونه رمه ند شه فیه ق محمه د ئاماده کارو ده ره یه نه ری کویر ئوغلێ .

4 - ره فیه ق چالاک و شانۆی کوردی

لاوی پروناکبیر کاک کامه ران ره فیه ق له بیره وه ری کوچی 11 ساله ی ره فیه ق چالاکي ئەدیبه و هونه رمه ندا باسیکی تایبه تی به ناو نیشانی [ره فیه ق چالاک و ده وری له شانۆی کوردی] دا ئاماده کردبوو ، بۆ ئەم مه به سه ش لیژنه ی پوشتنبیری له به رپوه به ریتی پوشتنبیری جه ماوه ر ئیواره ی 1984/12/21 کۆریکی فراوانی له هۆلی نیقابه ی کریکارانی سلیمانی بۆ ساز کرد .

سه ره تا خاوه ن باس به کورته ده رباره ی ژبانی هونه رمه ندی کوچ کردوو دووا ، ئەمجا هاته باسی سه رچاوه ی تواناو به هره ی ، له دواییدا که وته باس کردنی زۆر به ی به ره مه شه شانۆییه کانی .

لێرەدا کاک کامه ران ووتی : «ئەم که له هونه رمه ندە نه ک هه ر ته نیا ده وریکی مه زنی له شانۆدا دیوه و شانۆی کوردی به ره وه پیش بر دووه ، به لکو که تی به هره و توانای هه بوه ، ئەکته رو ده ره یه نه ر ، نووسه رو ووتار بیژ ، ده نگ خوش و ئاواز دانه ر ، رۆژنامه نووسیکی کارامه و تی هاتوو بووه .

هه روه ها خاوه ن ، باس په نجه شی بۆ ئەوه پاکیشا که (چالاک) له ژبانی هونه رمه ندیتیدا - به تایبه تی له سه ر شانۆ - توشی که تی هه لویستی سه یه ر بوه به لام به زیره کی خوی توانیویه تی تی ده رباز بی .

له کوتاییدا کاک کامه ران ووتی : که می سه رچاوه بوته هوی ئەوه ی ئەرکه که ی گران بی ، یاریده ری ئەو له م بواره دا یادگاره کانی چالاک و بیره وه ریه کانی هونه رمه ند نوری وه شتی و چه ند نووسینیکی هونه رمه ند یاسین به رزنجی بوه .

باش پرسیارو گفتو گو له سه ر باسه که کۆره که کوتاییی هات

- 5 - کۆریک له سه ر شیعه ره کانی شاعیره ی لاو محمد عمر عوسمان که له باسیکی تایبه تیدا نووسه ری لاو به هات قه ره داخی پیشکه شی کرد له ژماره ی داها توودا ده رباره ی ده نووسین .

له ده وڵات

مه تین ئاماده ی کردوه

عه لینی ته ره ماخی و ریزمان و په خشانای کوردی

ل رۆژا ئەینی ل ریکه فته ی 1984/12/21 ی ، وه پشتی گریدانا کونگری یه کی ، بی ئیکه تیا نفیسفان و ئەدیبه تی کورد ل ده وکی ، بو جارا یه کی ، پروگرامی دل نزمی لقی ، ده ست پی ده که ت ، بکۆره کی نافخویی ، ل ژیر نافنیشانا «عه لی ته ره ماخی و ریزمان» ، ژپیشکیش کرنا هیژا «رشید فندی . و .

کتیبی ، باسی ژئی بکهین . نهگه ربینو فان نمونیا کوردی لیکبدهین ، سه ره تابه کا بچویک بو ریزمانا کوردی ، ژئی په یدا دبیت . کوکه سی هه تا نهوئه و به حس نه کریه ، کا نه م دی کارین وی بدهست پیکرنا نفیسینا ریزمانا کوردی بدهینه قه له می یان ، نهء پاشی باسی وان که سان کر ، ئین کو بو جارا به کی ، ریزمانا کوردی نفیسی . وهک زانایی ئیتالی [گارزونئی] کول ساللا 1787ز ، وه ژکوردان [سعید صدقی کابان] ل ساللا 1926 . ددویفدا پیشه کیا [مه لا مه حمودی بایه زیدی] کول ساللا 1274ک نفیسی به فی کتیبی دا ، ژمه را خاند . هژماره کا تیپینیا ، ئین کو دفی پیشه کیی دا سه ره لدا این ژمه را دهست نیشان کرن ژوان :

- 1 - عالی ته ره ماخی خه لکی گوندی ته ره ماخه ل ده قه را هه کاریا ژقه زا مه کسی به .
 - 2 - ته ره ماخی زانایه کی ناقدار بویه ل کوردستانی ، بوخوندنا خوه ، چویه به غداو موسل و به هدینان و سوران .
 - 3 - مزگه فت و مه دره سه ، ل گوندی خوه ئافا کرینه و ده رس لی گوئینه . ده رس و پروگرامیت خواندنا وان ژئی ، گه له ک ژئی بکوردی بون . مینا مه ولیدا کرمانجی ، یا مه لایی باته یی و نوبهارا خانی و هه رسی کتیبیت مه لا یونسی هه لکه تینی بکوردی . هه روسا صه رفا عالی ته ره ماخی بکوردی .
 - 4 - کو دیسان بو مه ناشکرا دبیت ل سه رده می «بایه زیدی» ل چه رخی نوزدی ، خواندن ل مه دره سا کیم بویه . پشتی روخاندنا میرنشینی کوردان و به سردا گرتنا ئوسمالیا .
- ژلایه کی دیقه سه یدا «رشید» ی چه ند راستیه ک دهینانه به ر چافیت گوهداریت موحازه را خوه ، ل سه ر بابه تی موحازه ری . نهغه ژئی هنده ک ژوان راستایانه ، ئین گه هشتی :

1 - عالی ته ره ماخی شاره زایی به کا زیده دنه زمانیت کوردی و

ب ریقه به ریا کاک .. جحی جعفر حارس» ی .

ژریقه باسی میژووا کتیبیا علی ته ره ماخی هاته کرن ، کو چاوا ل ساللا 1858/1857 هاتیه رینفیس کرن . مه لا مه حمودی بایه زیدی وهکی گه له ک کتیبیت دی ژمرن و فه وتاندنی رزگار کریه . ژقونسولی ئوراساتی (م . ژابا) را شاندیه . تا کو که تیه ئاموژگایا روژه لاتناسی یا نه کادیمیا سوقیه ت ل لینینگرادی . ساللا 1971 دوکتور مارف خه زنه دار ، ل سه ر نفیسیه و ئاماده کریه بو چاپی . واسی هاتیه پاراستن و ، بویه گه نجینه یه ک ژسامانی نه ده بی کوردی .

کاک رشید بیرو رایت هیژا مارف خه زنه داری ، دیارده که ده رباره ی نافئی وی دبیزیت :

ل سه ر نافئی وی (خه زنه دار) گازندا ژکتیبیا [القضية الكردية] یا به چ شیرکوی [1930] ئی دکه ت ، کونافئی [ته رموکی] ژخورایی چیکریه و ، ل ساللا 1937 ئی [لوسی پول مارگریت] دیسان (ک ، ا ، ب) (کامیران عالی بدرخان) نهغه ته رموکی به داناینه شاعرو ژیانایه وی هه گه راندیه چه رخی ده می زایینی . هیژا خه زنه دار فی مه سه لی ئیک لا دکه ت ، ده می دبیزیت : چ (عالی ته رموکی) نینن ، به لکو ته رموکی و ته ره ماخی ئیکن . ئو هوئی ناشکرا بو کو گه له ک زاناییت کورد بخه له تی نافئی وی بشاعری بریه . وهکو «محمد امین زکی» ، «علی سیدو گوران» ، «محمد مردوخ کردستانی» ، «کامل بصیر» ، «دکتور عزالدین مصطفی» .

پشتی بژارکرنا بیرو هزریت د . مارف خه زنه داری . سه یدایی رشید ، بیرو راییت خوه هافیتنه مه یدانی گو :

تشتی مه دفی نه م بیژین نه وه ، نه م ل چو شاعران نه گه رهین ، نافئی ئیکی ژوان ته رموکی بیت ، یان ته ره ماخی . مه باوه ری ئینا ته ره ماخی سه رفا عه ره بی بکوردی ، ساللا 1000 ک نفیسی به . کو دیسان دیارکر ، کو نفیسینا ریزمانه کی بو فه قییت کوردا ، به ری پتر ژ 400 ساللا ، کاره کی زیده نیشتمانی و ملی بو ، ل دوی ده ستوری وی زه مانی . کاک رشید پیقه دچیت دبیزیت : ته ره ماخی ریزمانا عه ره بی بکوردی نفیسیه - لی یا من دفی نه ز بیژم ، وه ل با من گه له ک گرنگه ، چه ند نمونه یه کیت ریزمانا کوردی و فارسی ، ئین کول دو ماھیا

عەرهەبی و فارسی دا هەبو .

2 - نیشتمان پەرۆهەکی دلسوزبو ، بو مللەتی خوە یی کورد .

3 - ئەزمانی کوردی یی کە فەن و کە فەنارەو دەستور و ریزمانا وی ، بێهێو خوێستی و قاهیمە .

ئەفە و نیفشی کاک رشیدی بێهێو گوتاری نیخستی ئەفە بو کو :

● ئەف کتیبە ، کتیبە دەستورا زمانی عەرهەبی بکوردی ، یە کە مین بزافبو ژبو نفیسینا ریزمانا زمانی کوردی .

● دیسان بەلوی دبیت ، کو دەستپیکرنا یەکی یە ! بو پەخشانا کوردی . ل پەیرا ، دەف برادەرا ژنامادەبوانیا ، پشکداری دگفتوگویی دا کر . وە پینچ پرسیاران خوە کیشانە گوڤەندی ، بابەت تیرو تەسەل کرو سودو مفاہیەکی باش هەموان ژنی وەرگرت . وە کاک حجی کوپ بکوئاسی ئانی ، پشتی سە عەت و نیفا کیشای بشادو خوەشی .

زمانی کوردی و روژی کورد

«زمانی کوردی دگوفارا روژی کورددا» ل ژیر فی نافنیشانی ، توره فانی هیژا «حجی جعفر» ی کوپەک پیشکیش کر ل باره گایی ئیکە تیا ئە دیب و نفیسفانین کورد ل دەوکی ، ل ئە یینییا 1985/1/4 ی . ئەفە یە کە مین بزافا روشنبیری یە ، ل سالا نوی دەست پیدکەت . هژمارەکا توره دوستا و نفیسفانا لی بەر هە قبون . ژریفە موحازری کورتیەکا ناخفتنی ژمەراکر ، ل سەر زیرەکی و چە لەکی یا ، دەستەکا کو گوفارا روژی کورد دەرتیخست . وشارەزای و رەهوانیا وان ، دکار و نفیسینین خوەدا ، نە مازە ژئالی زمانی فە .

دپەیرا بناف باسی خوەدا چو خاری ، بیت و رەمزین

دەنگان ، ئین کوفاری ، ل وی سەردەمی ژخوہرا دەیناین ، ژمەرا بە لی کرن . وە کوتیپین : پ ، ژ ، چ ، گ ، ف . کودیسان رەنگی نیگارا بزوینا : ه ، و ، ی ، هەتا رادەکی جوان بکارئانینە ، لی بە لی ل هەمی درا بدروستی ، نە هاتینە .

کاک حجی تشتەکی نوی بو مە ئاشکراکر ئە وژی بێهێو کاکا پەیدا بوئا هەمز [ئە] ، وە [وو] دبیزیت : کو هیژا دوکتور جەمال نە بەزی ، پەیدا بوئا [ئە] گەرانیدیە سالا 1951 ی ، لی بەری هینگی ل سالا 1913 ی دروژی کورد دا هاتیە . وە [وو] بو جارا یەکی ، دفی کوفاری دا بکارهاتیە : «مروان ، ووسا ، کوو ، ووردی» بەری فی ژنی ، تنی جارەکی ئەف دو واوہ [وو] ، دریزمانا تەرەماخی دا نفیسینە : [توو] .

ددویفرا بدریژی بەحسی واوا بانگ کرنی و واو العطف کرو ، مشە نمونە ل سەر ئانین . دیسان تباہەکی ل سەر نیشانین کومبوننی و خالەبەندی ژنی ناخفت .

پاشی چیروک نفیس کاک انور محمد طاهری ، دەستوری دا حازرا ، یی بقیەت ل سەر لایەنین دموحازەری دا هاتین باخفت . کاک کریم فندی ناخفتن ژخوہرا وەرگرت ، چەند ناخفتنەک گوتن ژوان :

● ب من وەرە چیتربو کاک حجی نافنی بابەتی خوە کربا «رینفیس دکوفارا روژی کورددا» دا چیتر لگەل نافە روکا وی گونجیت .

● تفی یا باسی رستا کربا و ژمەرا ئانینان .

● گەرەک بو باسی رەوانبیزی هاتبا کرن .

کاک فاضل عمرو وصفی حسن ژنی ناخفتن . دیسان کاک احمد عبدالله زەروی ل سەر بکارئینانا دو واوا ناخفت . تا دیترا روژی ژنی ، ئە وو کاک حجی بێهێو ستوین ئیکفە بون . ل سەر دەنگین تیا و رەمزین وان . ل دوماهی کاک انور محمد طاهری ژنی ، تراری خوە دکانیا سوحبەتی هلاند ، پیشنیارەک جوان ئاراستە ی کاک حجی کر ، گو : بەزرا من گە لەکا فەربو کاک حەجی بو مە ، پیشکەفتن و وەرارا زمانەوانی ، دەژمارین فی کوفاری دا ، خویا کربان .

پاشی ئەف کوپنی خوەش ، بدوماھی هات ، پشتی سە عەتەکی کیشایی .

چەند چالاکی یە کین هونەری

● ل ژیر چاقدیریا ریفە بەرێ گشتی ، یی ریفە یەریا پەرودەیی ل دەوکی . ب هەلکە فتنایا جە ژنا لە شکرێ مەیی پالەوان ، پێشانگە هەکا شیوە کاری . هاتە فەکرێ ل هولا ریفە بەری ، ژ چالاکیی نامادەیی یا گلافیژل زاخو .
ئەف پێشانگە هە یا پیک هاتی بو ژ [30] کە قالا ، یین چالاکی و بزاف و پالەوانییت لە شکرێ مەیی قارەمان خویادکەن .

● دیسان هەر ل وی روژی ، روژا 1985/1/8 ، خانویی ماموستایا ل دەوکی پێشانگە هەکا فەکر ، یا وینیت فوتوگرافی ، ل ژیر ناف و نیشانی :
«پیشرهوو کاروان» .

● دیسان ب فی هەلکە فتنایا خاندنگە ها نافنجی یا ناشتی و کارە . پێشانگە هەکا فەکرێ نیزیکی [60] بە لافوکیی دیوارا تیدا پیشچافیکر .

● ل روژا 1985/1/10 ، خاندنگە هین شیلادزی ، پێشانگە هەکا هە مەرەنگ ، هاتە فەکرێ بو داھینەریین ، ریکین فیکرێ و بە لافوکیی دیوارا وینین زاروان .

فولکلور دشیعرا جگەرخوینی نەمردا

ژ چالاکیی دەزگە ها روشنبیری و بە لافە کرنا کوردی ، روژا 1985/1/12 ل هولا ریفە بەریا روشنبیری جە ماوەر ، مژمارەکا مەزن ژ روشنبیرو ئە دەب دوستین بازاری دەوکی ، گوھی خو دانە هیژا (حجی جعفر) ی و کورپەکی ژێ هاتی ل ژیر ناف و نیشانی «جگەرخوین شاعیری کوردستانی یە» .

سەیدا «نزار محمد سعید» ی ریفە بەریا فی کورپی کر . ل پیشی هوزانقانی بەرکە فتنی رمضان عیسی گوتارەکا بنافی دەزگە ها روشنبیری و بە لافکرنا کوردی خاند . ژ دارا جگەرخوینی نەمر ، کاک - حجی - تنی تایەکا هە ژاند ، تایی «گوتنن مەزنا» د هوزانا وی دا .
دەست ب گوتارا خوە کر گوت :

و نەبیت جگەرخوین هوزانقانی ئیکی بیت ، پەندیت کوردی بکارهینابن . بە لکو پیش وی شاعیرییت کلاسیکی مینا

جزیری و خانی ، ئەف هونەرە بکارهینایە . بونمونه ، جزیری ل سەر پەندا «کەر بیهنا گولا نزانیت» ئەف شیعرە فە هاندیە دبیزیت :

بیزنی د کەت ژ قەنجان ژ رەمزو نازو غەنجان
قەدری گولان چ زانت کە ربهش دفتیت کەری رەش

یان خانی دەمی دبیزیت :

ئە ی خامە تەژی گە لەک دریز کر
ئەف نامە بە سە تە پر قریر کر
هەر چەند کە لام شوبهی دور بیت
بی قە در دبیت دەما کو پر بیت

ل سەر وی پەندی هاتیە یا کو دبیزیت :
«هەکا ئاخفتن زیربیت ، نە ئاخفتن زیفە» .

پاشی بکورتی ل سەر ژیان و بەرەم و خەبات و بزافین جگەرخوینی نەمر تبابەکی ئاخفت .

سەیدایی موحازر پیفە چو گوت : جگەرخوینی ب کارهینانا پەندا ، دوو کیل ب بەرەکی شکاندینە :

یەکا : شیایە بەرەمەکی ب هیزو تام پەیدا بکەت .

دوو : شیایە مەبەستا خوە ب ساناهی بگەهینیته خەلکی ، ب ریکا قان پەندا .

«فیصل مصطفی ، صبری بوتانی ، عبدالرحمن مزوری ، خالد حسین ، تیلی امین ...» .

دفتی ههنگ دژواری دفتی ریډه‌ی ببینن
پانی ئەم چ بچینن ، ئەمی وی زوی هه‌لینن

په‌ند بو فنی چه‌ندی دبیزیت :

«تو چی بچینی ، دی وی هه‌لینی»

● جگه‌ر خوین چ بکی سه‌د سال ببیژه

وه‌لاتی مه‌ گوله‌ک ناکی بوهاره

ئه‌ف دیره‌ژی ل سه‌ر گوتنا مه‌زنا دانایه ، یا کو دبیزیت :

«بهار ب گولیکی چیناب»

پاشی ده‌رگه‌می گفتوگویی هاته‌ فه‌کرن ، چار پینچ

براده‌ره‌ک ژ حازرا ناخفتن . دیسان هژماره‌کا مه‌زن یا پسیرا

هاته‌ کرن . به‌رسفا ته‌ف پسیریت په‌یوه‌ندی ب بابه‌تیفه‌ هاته

دان ، روناھی ب سه‌ر هنده‌ قولاچکین تاری دا هاته‌ به‌ردان ،

تیرو ده‌وله‌مه‌ندکر . د دویفدا کوپ ب کوتایی هات پشتی پتر ژ

سه‌عه‌ته‌کی کیشای .

● حجي جعفر حارس

● ل سالا 1951ئی ل گوندی خوپکی ، ل دهوکی هاتیه‌ سه‌ر دنیایی .

● ل سالا 1970ئی خاندنا به‌ره‌می ته‌فأف کریه .

● ل سالا 1975ئی کوليجا‌ئه‌ ده‌بیاتا ، پشکا کوردی ب دوماهی ثانی‌یه .

● ئەندامی ده‌سته‌کا ریفه‌به‌ریی‌یه ، یا ئیکه‌تیا ئەدیو نفیسفانین کورد - تایی دهوکی .

● هژماره‌کا باش ژ گوتارو‌فه‌کولینا به‌لافه‌کرینه‌ نه‌مازه‌ ئین زمانه‌وانی ، ل سه‌ر به‌ره‌په‌رین په‌لافوکین کوردی .

● دوو په‌رتوکین وی نه‌ول به‌ر چاپینه .

● ماموستایی زمانی کوردی‌یه ، ل ئاماده‌یی یا پیشه‌سازی ل دهوکی .

بو باسی خوه ، کاک حجي هژماره‌کا به‌ره‌مه‌ ژ نمونا
هه‌لبژارتبون . ژ لایی خوه‌فه ، مه‌ژی ژ خونده‌فانین هیژارا ،
نمونین ژیری ژی هه‌لبژارتن :

جگه‌ر خوین دبیزیت :

● هه‌چی مالدارن ، ژ خوب خالتیک وخالن

لی هه‌چی بی‌مالن ژ خوب خالتیک وخالن

گوتنا مه‌زنا ژی دبیزیت :

«هه‌چی بحاله ، بخال ومامه»

ژ مه‌را خویا کر کوره‌سه‌نی وشیان و هیزا جگه‌رخوینی د

هندی دایه‌ کوینی :

ا - مه‌له‌فان بویه‌ ده‌ریا فولکلوری کوردی‌دا .

ب - شاره‌زا بویه‌ دشینویت کوردی‌دا .

ج - راست بویه‌ ل گه‌ل خوه‌و هوزانیت خوه .

د - د ده‌ردی میلیله‌تی خوه‌دا ، باش شاره‌زا بویه .

ه - «کرن» ل جه‌م وی بهاتر بو ژ گوتنی .

له‌وب زمانه‌کی ساده‌ سفک و خوه‌ش و شرین ، هوزانین

خوه‌فه‌هاندینه . د دویفدا ب کاکلکا بابه‌تی خوه‌دا چو خاری

«جگه‌ر خوین و په‌ند» خویاکر چه‌وا هونه‌ره‌مه‌ندیه‌ک مه‌زن شاره‌زا

بویه‌ ب کارئینانا په‌ندا د هوزانی‌دا .

وه‌کی گه‌له‌ک هوزانفانین کورد ، بین هه‌چه‌رخ مینا :

في هذا العدد

مجلة ثقافية شهرية
تصدرها الأمانة العامة للثقافة والشباب
باللغتين الكردية والعربية

رئيس التحرير
محمد أمين محمد احمد

29

شباط / 1985 السنة الثالثة

130	اعداد وترجمة : أ . هوزان	من الشعر الكردي الحديث :
الشاعر صلاح شوان
132	قصة : محرم محمد أمين
ترجمة : عبدالغني علي يحيى	قصة كردية :
سياحة في ازمر
137	لقاء - بوتان	كاروان تحاور الفنان طلعت سامان
138	اعداد - ازاد	من الحكم والامثال الكردية .
صورة وتعليق :
139	كاروان	الزي الكردي في مهرجان الفن
الاسلامي بلندن .
140	كاروان	صدر حديثاً باللغة الكردية :
الدبلوماسي
142	اعداد - أ . كودو	شهريات «كاروان» الثقافية :
نشاط ملموس وانباء واعدة
144	الدكتور بدرخان السندي	قراءة كردية في تاريخ الثورة
السورية .
148	ترجمة : موسى عبدالصمد سعد الله	بمناسبة مرور أربعين سنة على سقوط النازيقلم : جون تولاند
«مؤتمر يالطا المصيري»
- القسم الاول -
154	عبد الفتاح علي يحيى	بوتان والبوتانيون والاغنية الكردية
التاريخية ..
168	اعداد : جعفر قادر البرزنجي	الفنان عثمان خال .

الشاعر صلاح شوان

إعداد وترجمة: أ. هوزان

الذين يكتبون في أكثر من لون أدبي واحد، فهـ يكتب الى جانب نظمه للشعر، القصة ايضاً، وأظهر قدرة ومهارة في مجال كتابته للقصة تجلت في عدد من قصصه مثل «النجمة العالية» و«مكالمة هاتفية» و«الانتظار» وغيرها من القصص. وقد اختارت له كاروان ترجمة القصائد التالية لقراء العربية:

«العشق .. بداية ونهاية»

حبيبتني

إذا كان العمر من السنين ألفاً
فاني أنشد اللحظة
التي مكانها في قلبك
إني أنشد البيت الشعري
الذي نغمته في فمك ..
إذا كان العمر
يرفل في الحرية على طول المدى
ودغدغته قبلات سعادة
فان زنزانة قلبك
بكل أغلالها وسياطها
أحلى فردوس عندي
ولكن . مكتوب على بابه
إسمي انا وحدي
وحدي أنا ولا غيري .

ولد الشاعر والقاص الكردي «صلاح الدين احمد خورشيد شوان» في ناحية شوان التابعة لمحافظة التأميم في عام 1947. واكمل الدراسة الابتدائية والمتوسطة والاعدادية في مدينة كركوك، ثم انهى الدراسة الجامعية في قسم اللغة الكردية بجامعة بغداد، وبشكل ملحوظ بدأ بنشر موضوعاته الشعرية والأدبية منذ أوائل السبعينات وفي عام 1970 أصبح عضواً في اتحاد الأدباء الاكراد. وفيما بعد اشغل عضوية هيئات وجمعيات ادبية وثقافية شتى. فهو عضو في المجلس المركزي لاتحاد الادباء والكتاب العام وعضو في الهيئة الادارية «المركز» لاتحاد الادباء والكتاب / فرع كردستان، عضو في هيئات تحرير مجلات «شمس كردستان» و«به يان» و«الكاتب الكردي» مجلة اتحاد الادباء والكتاب الاكراد في كردستان، عضو الهيئة الادارية لجمعية الثقافة الكردية، ويعمل حالياً مديراً للشؤون الثقافية في دار الثقافة والنشر الكردية.

من هذا يبدو، ان للشاعر «صلاح شوان» مساهمات ادبية وثقافية قيمة باتجاه خدمة الادب والثقافة الكردية والشعب الكردي على مختلف الاصعدة وفي مختلف المجالات. وقبل اعوام اصدر مجموعته الشعرية الاولى «حبيبتني ليست سحابة خريفية» والتي ضمت باقة من القصائد الرقيقة والعذبة، ولقد امتازت تلك القصائد بالشفافية ووضوح الرؤية الفكرية، والتي ضمت لمسات انسانية رفيعة.

إن «صلاح شوان» واحد من الادباء الاكراد القلائل

لاتهجري عشك

حبيبتي...!
من أجل عينيك
حفرت خندقاً لك
في قلبي
فلم تتركينه فارغاً ، بهجرك ؟
حين كنت طفلاً
علمتني العشق
فلم تهجرينني الآن
ياحبيبتي .

« النجمة الحزينة »

حبيبتي
يسألون عني : من انا ومن اكون ؟
من يوم وجودي وانا نار لفاقة
احترق
وان المتعبين من الرجال
على قلب هذه النجمة الشاحبة
ينشطون سرايين جماجمهم
بدخاني
وانا ابدأ
لاقدرة لي إلا على حرق نفسي
انا نجمة وحيدة
في كل ليلة .. الى شروق الشمس
أهرب من الدنيا
وفي الغد حين أفتح عيني
الفي نفسي ملقياً في بداية دربي
بالامس .

« للاشتعال في الليل ضياء »

حبيبتي.....!
الليل متأخر

وانا أقرض الشعر كل ليلة
من أجل عينيك
وفي الغد حين تشرق الشمس
بيديك أنت ، احرق
واحترق
انا .. وقصائدي .

« احبك »

حبيبتي...!
ايتها القلادة الذهبية في جيد قلبي المضطرب
أحبك
أحبك
الى اليوم الذي يمشط
فيه ، شعاع الموت
شعرك الثلجي
المسترسل على كتفك .
في نعومة نهديك
عثرت على رضاعتي
فكيف اقدر الا احبك
وفي صدرك المضطرب
عثرت على الا صبر في عمري
فكيف اقدر الا احبك
أحبك
قدر سعة السماوات
قدر جميع البحار
أحبك
قدر أمي
قدر أبي
قدر الضحك .. قدر البكاء
قدر الموت .. قدر الحياة
قدر عظمة الدنيا
أحبك
أحبك

ترجمة :

عبد الغني علي يحي

ولد القاص والاديب الكردي «محرم محمد أمين» بمدينة السليمانية في عام 1921 وانهى الدراسة الابتدائية والثانوية في المدينة نفسها ، ودرس في كلية الحقوق ببغداد لمدة 15 يوماً فقط ولم يتمكن من اكمال دراسته الجامعية بسبب من المشاكل التي كانت قائمة في الكلية المذكورة آنذاك ، وفي عام 1944 عين بوظيفة مستخدم في دائرة التموين بالسليمانية ، وبعد عام من العمل في دائرة التموين أصبح في عام 1945 موظفاً في مديرية المعارف هناك ، ثم أميناً للمكتبة العامة وفي المدينة نفسها ، ثم نقل الى قضاء الخالص بمحافظة ديالى وكان ذلك في عام 1948 وفي عام 1949 أصبح أميناً للمكتبة العامة في الخالص .

بعد ذلك بعدد من الاعوام ، عاد الى السليمانية وصار مستخدماً في دائرة مكافحة الملاريا بالسليمانية ، وفي عام 1957 أصبح موظفاً في بلدة السليمانية .

يعتبر الاديب الفقيه «محرم محمد أمين» واحداً من كتاب الادب المرموقين لدى المثقفين الاكراد والشعب الكردي ، ونال شهرته الادبية في الوسط الثقافي الكردي منذ الخمسينات عندما نشر العديد من القصص والموضوعات باللغة الكردية فقط رغم امامه باللغتين الانكليزية والعربية ايضاً ، وفي كتاباته ، لاسيما القصصية ، نرى الكاتب ملتصقاً بشكل ملحوظ بالاوساط الشعبية الكردية الكادحة ، ولاسيما الطبقات المسحوقة منها ، لذا جاءت اعماله متسمة بوضوح الرؤية الفكرية الى جانب البساطة والعمق ، وتعد قصته «سياحة في ازم» احدي اجمل قصصه المنشورة على الاطلاق لما فيها من واقعية وتهكم لاذع ونقد للنظام الاجتماعي الذي كان يسود البلاد في الخمسينات وقبلها ، كما وتعكس بامانة حياة الفقراء والمعدمين وايام الجوع والعوز التي

قصة فقيه الادب الكردي

قصة فقيه الادب الكردي
محرم محمد أمين

كانوا يعيشونها في الاعوام تلك ، ووسط قسوة الحياة وواقع الانسان الكادح ، الذي كان يتميز بالمرارة والكآبة ، فان الكاتب يبرز قيماً واخلاق رفيعة خاصة بالطبقة الدنيا في المجتمع ، كالتمسك بالصدقة و اظهار الوفاء للصديق ، اضافة الى كل هذا تحبيب العمل الى النفوس ، ونبذ الاستجداء والاساليب اللامشروعة في التكسب وضممان العيش ، ناهيك عن السخرية من البرجوازية والفئة الصغيرة منها بالذات .

هذا وقد رحل عنا قاصنا الكبير اثر نوبة قلبية بتاريخ

. 1980 / 7 / 23

سياحة في ازمر

في زقاق ضيق وراء مطعم «الوسطى كورون» ضمنا سوياً ، مقعد من مقاعد مقهى «حاجي بارام» . وتحت ضياء منبعث من مصباح في الزقاق ، كنا نجيل البصر في قطعة من ورقة شاحبة ، سلمنا إياها توأ عابر سبيل من معارفنا .

وعلى اي حال ، فقد استوعبنا محتواها : يبشرنا صديقنا «حمه ويس» بالعودة اليها غداً . وبعد الانتهاء من قراءتها ، رمق كلانا الآخر لبرهة لم ننسب خلالها بشيء . وكان صديقي ، بين فينة وأخرى ، ينتزع من حصيرة المقعد قشة ينظف بها اسنانه ، وكان يبدو ، مثلي ، مسرح الخيال ، الى زمن يقارب الشهرين ، عندما كنا ثلاثتنا ، جالسين على هذا المقعد نفسه وفي ليلة كان لعابنا يسيل فيها لعشاء من التمن ومرق البامية ، حيث كانت رائحته الهابة من المطعم في الطرف الآخر تثير فينا الشهية . ولكن آه من الفقر ، قاتله الله وسود وجهه . وقد كان القمل في ثيابنا يسرح ويمرح . ولسوء الحظ لم نلق امرأة يمد اليها يد الكرم ، وكان «حمه ويس» على مقربة منا ، مضطجعا على بطنه ، واضعاً ذقنه على راحتيه ، يترنم مع نفسه بمقاطع أغنية هورامية لم نفهم من كلماتها شيئاً .

في مساء اليوم التالي ، آب «حمه ويس» ومن بعيد ، رأينا شارببيه الرفيعين ، وكان يفتل من طرف أحدهما ، واذ لنا منا ، قال والبسمة على شفثيه :

- هيا ، خروفاي ، فانتما مساء تحلان ضيفاً على اخيكما الاكبر

في هذا المطعم .

وفي ذلك المساء ، افرطنا في تناول الطعام ، حتى لاحت بطوننا منتفخة كالطبل ، ومنذ تلك الامسية ، فانا افتقدنا «حمه ويس» ولم نعد نراه ، وبعد ايام وردنا نبأ عن سجنه مدة شهرين لسرقته زوج بسطال يعود لجندي .

وقطع عليه صديقي ، استرسالي في التخيلات وقال :

- لحمه ويس واجب علينا وحق كثير ، لذا أرى بان ننظم له سفرة لمناسبة عودته ، سيما ونحن الآن في يسر بفضل الباري تعالى .

قلت :

- مچه : إذا خصصنا ماتحويه جيوبنا له ، فانه قليل غير كاف علماً بان فكرتك معقولة ، ولكن في كل الاحوال دقق الصندوق ! لترى كم فيه من النقود ؟

وما هي إلا هنيهة ، واذا بمچه ، ينهض ويقول بتهكم :

- ثلاثة دنانير ونصف الدينار... ثلاثة دنانير ونصف الدينار..

وبأي حال ، تمكنت من كبح تهكمه ، ثم شرعنا نفكر بالمكان الذي نساغر اليه ونسيح فيه ، وبعد القيل والقال ، والكلام الكثار الذي استغرق الى منتصف الليل ، تقرر ان نتوجه في يوم الجمعة بسيارة «اللوري» وبكل ما نحملة من طعام وشراب الى ازمر⁽¹⁾ .

لم يكن قد طرأ اي تبدل يذكر على «حمه ويس» فترة غيابه عنا . إذ كان كعادته يستعمل كلمة «خروفاي» وكان كعادته ايضاً يرتدي الثياب نفسها وغطاء الرأس «الكليته» التي كانت شبيهة وهي على رأسه ، بغطاء الرأس لدى الاتراك ، وكان كعادته ايضاً يداعب شارببيه الطويلين الرفيعين ويفتلها ، واللذين كادا لطولهما ان يمتدا الى ماوراء أذنيه ، وفي سهل ويس⁽²⁾ هبط على الارض من مؤخرة «اللوري» قال :

- ها .. كيف انتما ، ياخروفاي ؟ يزين لي الشيطان ان احمل عليكما وامرغكما في التراب ، اولم يكن بمقدوركما ان تزوراني ؟ الا زلتما في فندق بارام ؟ .

كان يسمي مقهى «حاجي بارام» التي كنا ننام في الليل على مقاعدها ، فندقاً .

وقد سبق وان جاوبنا على جميع الاسئلة التي خطرت بباله في

الطريق الى ان وصلنا الى فندق بارام ، ولم يكن التعب قد فارقتنا بعد ، حين وقف امامنا «مجه لرزانه» محركاً من وضع نطاقه ، متاهباً وقال :

- حمه ويس .. لمناسبة عودتك ، قررنا التوجه في يوم الجمعة الى أزمر .. وسنشرب العرق .. اعلم ، بانه منذ رحيلك لم نذق طعاماً له ..

ولما سمع «حمه ويس» ذلك ، انزل طرف شاربه ، ثم فتله عدداً من المرات : «هم .. م .. م .. م .. م ..» بعد ذلك قال :

- يبدو ان النقود الآن لديكم كثيرة مثل التبني ، اليس كذلك ياخروفاي؟ يلوح لي بان تجارتكم رابحة؟!

قلت :

- بعون الله وقوة سواعدا ، فان الحظ ابتسم لنا من يوم ان فارقتنا فاني اعمل منظفاً للسيارات اغسلها ، ولما كانت السيارات في ازدياد ، فاني اغسل يومياً اربع الى خمس سيارات ، بهذا اكسب شيئاً .

قال حمه ويس :

- فوا الله ، إنها لمهنة ممتازة ! ولكن ماذا عن عمل خروفي الآخر ، ماذا يفعل ؟

وأوحى الى وجه مجه لرزانه متوسلاً لما أدنى بذقنه الطويل مني ، أن ارد عليه نيابة عنه لكنه قال :

- إن عمل خروفك الآخر جيد ايضاً ، انظر الى الزاوية في الداخل من خلال هذه النافذة ، اترى هذا الطبق المطلي بالقار ، الذي يحمل من حلوى تجذب الذباب .

في النهار احمل الطبق ، فاذا وضعته بالقرب من انف اي كان ، فانه يشمئز وتبدأ نفسه بالتقرز ، ولكي لا يصاب بالغثيان ويتقيء ، يسارع ويعطيني عشرة فلوس للفور من غير ان يمد يده الى الطبق ، واذا ^{الآن} هناك من لا يشمئز ولا تتقرز نفسه ، وهم قلة نسبتهم واحد بالمائة ، فاني ما ان اقول له : عزيزي ، واذا به يلقي الي بالقطعة النقدية سريعاً ويمضي ، هذا هو عملي ، ويكفيني فخراً ، باني لا استجدي ولا اتسول .

وربت «حمه ويس» على ظهرنا كلانا وقال :

- ليحيا خروفاي .. فانا ايضاً وجدت لنفسي عملاً مربحاً وانتني فكرته قبيل اطلاق سراحي بايام .. فقي منتصف كل ليلة

اقف قبالة نادي الموظفين ، اترصد وانتظر خروج المترنحين من رواده ، وما ان يخرج الواحد منهم ، واذا بي اسارع فاتبطاً ذراعه واوصله الى بيته ، واني لقاء هذه الحسنة ، ابحت ، نيابة عنه في جيبه ، لانه بسبب من السكر يفقد القوة والحول ، حتى في مد اليد الى الجيب . وبهذا فان لثلاثتنا الآن اعمالنا ، فانا الموصل للموظفين السكارى الى بيوتهم بعد منتصف الليل ، وانت تغسل السيارات وتنظفها ، في حين يبيع مجه لرزانه الحلوى المغطاة بالذباب على طبق ، اذاً بدءاً من الغد ، كلا بعد غد ، فقد تذكرت باننا نسيح في «أزمر» غداً ، سيمضي كل واحد منا الى عمله .

في الصباح لما كان النهار ، نهار جمعة ، فقد ذهبنا ومعنا حوائجنا بسيارة لوري الى «أزمر» كان مقعد السيارة مريحاً ناعماً ووثيراً ، حتى أن «مجه لرزانه» قال عندما جلس :

- اقسام برؤوس ثلاثتنا ، انه مصنوع من ريش النعام .

ولما وصلنا الى «أزمر» شاهدنا رهطاً من الافندية يشربون الخمر عند حافة حوض ماء ، ولحسن حظنا ، عثرنا على موضع يسع لجلوس ثلاثتنا ، وكان الموضع قد أعد وحجز خصيصاً من اجلنا . سلمنا على الافندية وجلسنا ، ولدة ربع الساعة كانت اذاننا نحن الثلاثة ، منتصبية ان جاز التشبيه ، متاهبة لتلقي الرد على سلامنا ، ولكن لا من رد او صوت ، فاضطر «حمه ويس» الى القول :

- حللتم اهلاً ووطاتم سهلاً ، ومرحباً بنا ، فالسنتنا لم تعقل بعد كي تعجز عن الترحيب بانفسنا .

وكان بينهم افندي قصير القامة ذو كرش على عينيه النظارة وقد وضع فوق ركبته منديلاً أبيض ، كان يرنو نحونا باستنكار وتجهم ويحرك شفثيه دلالة الاستهزاء ، بعد ذلك نادى على حارس «أزمر» وسر في اذنيه كلاماً لم نفهمه ثم شطر وجهه بدوره وللفور نحونا وقال : - ان هذا المكان محجوز ، وثمة مكان آخر ورائع تحت ظلال تلك الشجرة .

وعبس وجه «حمه ويس» وتقطب جبينه ، وأراد يستهزيء بهم ، لكنني حركت يدي في وجهه مندداً وقلت :

- فلننهض ، لأن كل الاماكن سواسية .. سواء هنا ام هناك .. وعندما قمنا ، لكي ننصرف ، تقدم الحارس الينا بعدد من النصائح والارشادات ، فدعانا الى التعقل والتمسك بالاخلاق

الفاضلة وعدم الخروج على الآداب العامة ، ونعزف عن الشجار فيما بيننا وضد غيرنا ولا نفسد على بعضهم الراحة .

ومن تحت افياء الشجرة تلك ، وضعنا القناني وانواع «المزة» وبعد حين دار الخمر برؤوسنا ولعب ، فقال «مجة لرزانه» بعد ان احتسى شيئاً من الخمر ومسح شاربه بكمه :

- لا تشغلوا البال بالتافه من الامر ، قسماً براسي ، نحن الفائزون ، فيها نحن احياء نرزق ونقتعد قمة «كويژه»^{١٣} وما علينا الا التوكل على الله .

واعادت كلمات «مجة لرزانه» هذه بالوعي الى «حمه ويس» الذي كان واضعاً «كليته» على ركبتة ، والذي احتسى بدوره قليلاً من الخمر ثم قال :

- اواثق مما تقوله من لغو ولقلقيات يا مجة لرزانه ؟ متى صرت فيلغوساً^{١٤} ياخروني ؟ لا قال ولا قيل ولا من حكم ولا هم يحزنون ، كل ما عليك هو ان تشرب ، اشرب ، حتى ترى الديك حماراً ، وينمو لك جناحان لتحلق في هذا الفضاء كالطير ، وللشرب اغراض عدة ، اسمعاني ياخروني ، سأغني لكما مقاماً ..

وكف «مجة لرزانه» عن الكلام امام صوت «حمه ويس» النشاز ، فلزنا الصمت وسرحنا النظر في الانحاء ، وفجأة وقع بصرنا على منظر طريف ، رأينا الافندية وقد اشتبكوا في معركة حامية ، لافكاك منها ، مع بعضهم بعضاً ، مستخدمين الموجودات من الجمادات اسلحة في العراك .. كالكراسي التي ترتفع وتنزل كالصاعقة على رؤوس وظهور بعضهم ، وسمعنا ايضاً اصوات لكؤوس تنكسر واطباقاً ترتطم ، وجاءت الشتائم البذيئة المتدفقة من الافواه لتلحن وترصع الضرب بجمع الايدي والركل بالاقدام والصفعات المدوية من ارتطام الاكف بالخدود ، وساد الهرج ، وهاج القوم وماجوا ، اما نحن الثلاثة ، فلم نعد نطيق ، بعد الذي رأيناه ، الاكتفاء بالتفرج ، فهرعنا ثلاثتنا اليهم ننشد الفصل بينهم ، وبعد جهد جهيد ، وبعد نوال نصيبنا من الجمع والركل والصفعات التي تلقيناها عفواً ، تمكنا من تفريقهم وفض النزاع بينهم ، ولم نفارقهم الا عندما عادوا جميعاً الى اماكنهم ، ورأينا من بين مارأينا ، الافندي ذو الكرش يمسك بيده إطار نظارته وهي خالية من الزجاج ، شاهدناه يبعث الينا بنظرة غاضبة ومن دون ان يتفوه باي كلمة ، لكنه عاد بعد ذلك وانفجر كالرعد في وجوهنا ،

فكان ان اهتز وارتجف «مجة لرزانه» جراه وارتبك .

- هلا انقلعتم من امام اعيننا .. ها نحن نلهو ونمزح ، ولكن من العجيب ان يدس هؤلاء الغرباء انوفهم في شؤوننا ويتدخلوا فيما لايعنيهم ! فوالله وبالله وتالله ، ان هؤلاء المتسولين افسدوا علينا الجلسة واسبأوا الى راحتنا هذا اليوم .. من انتم ، وما هو موقعكم من الاعراب ، واي شان لكم ؟

عندما كان الافندي ذو الكرش يلقي بكلماته الغاضبة ، كان حمه ويس يحملق ببرود في وجهه ، ويفتل شاربيه ، وحين سكت الافندي عن الكلام ، تقدم منه «حمه ويس» وقال له بهدوء :

- خروني ، إفتح عينيك الغاضبة المحمرة جيداً ، واعلم مع من تتكلم ، فاصابع اليد ليست سوية ولا كل كروي جوز ، فلافهمك من نحن ومن نكون ! نحن لسنا متسولين ! إن صديقي هذا منظم سيارات ، وهذا الآخر ، حامل الطبق المطلي بالقار من باعة الحلوى المستجدين ، اما أنا ، فلا بد ان القاك في ليلة ما وانت بأمس الحاجة إلي ، إن عملي ..

ولم أدع «حمه ويس» يمضي في قوله اكثر ، فقد سحبته ورجعنا الى مكاننا ، ولما جلسنا ، اخرج «حمه ويس» قنينة عرق جديدة من جيبه وقال :

- هاكما اشربا ، لقد نفذ مشروبنا ، وقد اخرجت هذه القنينة من تحت منضدتهم ، ان هذا لايشكل سرقة ، انما هو حق طبيعي لنا لقاء الفصل بينهم .

وعندما رأى «مجة لرزانه» القنينة ، اشرقت اساريره ، فهش وبش وقطع على «حمه ويس» كلامه حين هتف :

- استغفر الله ، أي أحقق تسول له نفسه أن يعد القنينة مالا مسروقاً ، أنا اعرفك «حمه ويس» انك رجل عاقل مجرب وحكيم ، ومن هذا المنطلق سرقت القنينة منهم ، كلا ، استغفر الله ، لقد خاننتني العبارة ، ها ، لقد اخفيتها عنهم كي لاينغمسوا في الشرب اكثر ولكي لايقدموا على شر أكثر . احبائي اشربوه هنيئاً ، في صحتنا نحن الثلاثة اشربوا ولا تتوجسوا الخوف .

كان الليل مرخياً لسدوله عندما تناهى الى اسماعنا زعيق ابواق السيارات ، تنادينا لتقلنا الى المدينة ، وحين بارحنا مكاننا باتجاهها ، رأينا حافة الحوض وقد خلت بالمرّة من الناس باستثناء الافندي ذو الكرش ، كان جالساً على الارض يبكي

بحرقة وقد وضع مندبلاً فوق عينيه . وكان الحارس ينتصب قبالته ويتحدث معه ، ولما دنونا منهما اكثر ، التفت الينا الحارس وقال :

- جزاكم الله خيراً ، خذوا هذا الافندي معكم بعد ان نال منه السكر فنام في موضع لم يهتد اليه صحبه . وعندما صحا ، كان رفاقه قد رحلوا بعد ان تركوه وحيداً .

وخلال الكلام الذي صدر عن الحارس عاد شيء من الوعي الى الافندي ، ولما ازاح بالمندبل عن عينيه ورآنا تجهم وتوجس شراً ففرق اصابع يديه كما السرطان وصرخ :

- دعوني وشأني .. دعوني وشأني ، فاني لن أرجع مع هؤلاء ، لن أرجع ، انهم يقتلونني ، يسلبونني وامسك «حمه ويس» بذراعه وقال :

- لاخوف عليك ياخروفي، لم نقتلك؟ قم لنرجع ، قسماً برأسك ، سنرجع بك .

وبجهودنا نحن الثلاثة ، جعلنا الافندي يقف على قدميه ، وبصعوبة ومشقة ، وضعناه في مؤخرة السيارة واجلسناه بيني وبين «مجه لرزانه» ! فيما اقتعد «حمه ويس» المقعد الامامي ، وفي طريق العودة ، عندما كانت السيارة تتعثر بسبب رداءة الطريق ، كان الافندي ينتفض مذعوراً كما البرغوث ، وعندما كانت السيارة تقلل من سرعتها فجأة عند المنحنيات كان يفقد توازنه فيعلو ويهبط بشدة يصطدم رأسه خلال ذلك بسقف السيارة ، فيصرخ جراه متألماً متوسلاً ، لقد ظن هذا البائس باننا نوقف السيارة لكي تؤذيه ونعذبه ، لذا فقد لاقينا الامرين بسبب من ظنونه وتصرفاته وحين دنونا من المدينة اكثر فاكثر ، لاح الافندي ميالاً الى الاعتدال في جلسته والصحو من سكرته . غير أن «مجه لرزانه» في المرحلة الاخيرة من العودة فقد السيطرة على نفسه ، فتقيء وذوع والقي بكل ماكان في بطنه من طعام وشراب على بنطال الافندي وثيابه ، وللحقيقة نقول ، ان افندينا لم يظهر اعتراضاً او انزعاجاً على ما اصابه ، باستثناء قوله :

- لاتهتموا ، انه ليس بشيء ، عشتم ولتسلم رؤوسكم ، ولما وقفت السيارة امام فندق بارام قال «حمه ويس» .

- خروفاي ، حذاري من ان تتصرفوا على هواكم ! ها .. انت ، آت بهذه الصفيحة المملوءة بالماء وافرغها في السيارة .. عافرم ..

لاتنسى ان تقطع اجرة التنظيف من كراء الرحلة . وقبض السائق النقود ووضعها في جيبه والابتسامة لاتفارق شفثيه ، ثم انطلق بسيارته بعيداً وغاب .

وكان الافندي على وشك الذهاب ، غير ان «حمه ويس» قبض على ذراعه واجلسه فوق المقعد وقال له :

- افندي ، اجلس الآن ، ولا تخجلنا ، فنحن نكرم الضيف ، ولن ندعك تذهب مالم تقبل ضيافتنا ، هلم مجة لرزانه .. اسرع .. وللفور وضع «مجه لرزانه» بالطبق المنفر المقزز امامه ، وما ان وقع نظر الافندي على الطبق ، حتى كاد ان يزوع ويتقيء بعنف ويقذف باحشائه إلى الخارج . هز يديه وقال باشمئزاز :

- شكراً لكم .. لن آكل .. لن آكل ..
وتقدم «حمه ويس» منه قليلاً ، ووضع يده على كتفه وقال له :
- قسماً بهذا الرأس لا بد ان تأكل منها قطعة ، افتح فمك ، هكذا ، اغمض عينيك .. عافرم .. بلعتها .. بلعتها . ها انها نزلت الى معدتك .

ونفض «حمه ويس» على قدميه وقال :
- والآن استعد ايها الافندي ، لنذهب ، وبالرغم من سعي الافندي للذهاب وحيداً وبمفرده ، إلا ان «حمه ويس» قبر سعيه وسرعان ما التصق به كالظل لايفارق صاحبه ، فتأبط ذراعه ومضى به . وبعد نصف ساعة عاد «حمه ويس» واخرج نصف دينار وقال :

- كان في جيبه «ورقة» من فئة الخمسة دنانير وهذا النصف دينار ، فتركت الخمسة دنانير له ترقد في جيبه ، اما هذا النصف دينار ، فان حصه «مجه لرزانه» منها هي عشرة فلوس ثمن قطعة الحلوى ، اما الباقي فانه اجرتي ، هاك خروفي ، ضع النصف دينار هذا في الصندوق ، لم اكن اعلم باناً في هذه الليلة يمضي كل منا الى عمله ، والآن الى النوم ياخروفي ، فقد شرعت الديكة بالصياح .

الهوامش :

- (1) أزمر : منطقة سياحية جميلة قريبة من مدينة السليمانية .
- (2) سهل ويس : سهل يقع في منطقة قرداغ .
- (3) كويژه : جبل يطل على السليمانية .
- (4) فيلغوسا : يقصد فيلسوفاً .

يعجبني من النشاط الثقافي الكردي ، استمرارية الفنان الكردي الاصيل في المساهمات الثقافية الجادة ، بهدف تنشيط الحركة الثقافية الكردية نحو الافضل والامل .

اجرى اللقاء :
بوتان

كاروان تحاور
الفنان
طلعت سامان

● وما الذي لايعجبك منه ؟
- احتكار البعض للاجواء الثقافية ، المفروض توفرها للجميع .

● ماهي امنيتكم الثقافية الشخصية ؟
- طبع مسرحياتي ..

● وامنيتكم الثقافية العامة ؟
- انقاذ الثقافة من التعاملات التجارية والاهواء الذاتية والنظرة الضيقة .

● اهم مقترح لكم فيما يخص مجلة «كاروان» وآفاق تطورها ؟
- بالدرجة الاساسية ، عدم الانقطاع عن نشر المسرحيات الكردية ..

● واي نقد توجهونه اليها ؟
- كل الحب والتقدير .

● بشكل عام وباختصار ؛ هل لكم شيء آخر تضيفونه الى ماتقدم ؟
- اقول واؤكد ، الثقافة ليست علبة مشروبات شركة ليشربها مستهلك ومن ثم يرمي العلبة . انها ليست تجارة سريعة الربح كما يظنه بعضنا .. وانما هي تاريخ قد يخسر المساهم في بنائه من راحته واعصابه الشيء الكثير ولكنه سيربح المستقبل .

● في الختام نامل للاخ الفنان طلعت سامان كل الخير لخدمة الحركة المسرحية الكردية وتطويرها ..

تعجبني استمرارية
الفنان
الكردي اجاد

● ماذي تقراه الآن ؟ ..

- قراءة اخرى لمؤلفات تشيكوف .

● اي مشروع بين ايديكم في الوقت الحاضر ؟

- اخراج مسرحية - الغول - التي غيرت اسمها الى - مدينة الحب - بعد اتمام التعديلات الضرورية .

● ماهو مشروعكم المستقبلي الذي يمكن تحقيقه ؟

- مشروع المستقبلي هو تسجيل المسلسل التلفزيوني المنكوب - كهو كانى قهره جوغ - الذي طالما انتظره مشاهدو تلفزيون التأميم .

● - ضمن مجمل النشاط الثقافي الكردي الذي يجري حالياً ؛

اي شيء يعجبكم اكثر ؟ ..

اعداد : آزاد

وطبيعي ان الشخص الذي يحب الخير للناس ويعمل كل ما فيه راحة الغير وسعادتهم يكسب حبهم وثقتهم وصادقتهم ، ويخلق لنفسه جواً من الطمأنينة وراحة البال .

ورغم تحلي هذا الانسان بهذه النفس الزكية واتباعه هذا السلوك السليم فقد يكون هناك من يمتلك نفساً ضعيفة فيحاول استغلال شيمه الحميدة هذه فيؤذيه؛ إذن عليه اتخاذ حذره و (يتقي شر من يحسن اليه) فـ (رب رمية من غير رامي) ، فمثل هذا الشخص النزيه يقول المجربون :

«مارانكاز له كوريس ده ترسي»

ومعناه :

«من لدغته الافعى يخاف من الحبل» .

فلكي لاتلدغك الافعى لابس ان تحترس كل مايشبهها ، فـ (الحذر يقيك الضبر) .

وحيث يفرض المرء احترامه على الناس باخلاقه الحسنة وسلوكه الصحي ، يكون لديهم تصوراً عاماً عن شخصيته ، قوياً وثابتاً لاتزعزعه اشاعات كاذبة او ادعاءات مفرضة ، ومهما يقال عنه فان ذلك لا يؤثر في سمعته ، كذلك المجتمع التي تضفي عليه صفات الخير والرفاه والسلام لايمكن ان يؤثر في سمعته عمل سييء يقوم به فرد من افراده ، حيث قيل قديماً :

«بهري روژ به بيژنك ناكيڤي»

وكما قيل في اللغة العربية :

«لاتحجب اشعة الشمس بالغربال» .

وترك لنا اجدادنا نصيحة نثبت بها اقدامنا على طريق الامان ونقوي بها ادراكنا فترشدنا الى كيفية الحفاظ على السر والاستفادة من آراء الغير ، فقالوا :

«رازت لاي يه كيك داني و پرست لاي هه زار»

ومعناها :

لاتنقل سر ك لاكثر من شخص واحد ، ولكن عليك ان تستشير الكثير من الناس في امورك ، فكلما سالت اكثر حصلت على اجوبة اكثر ، عندها تكون لديك فرصة اوسع لاختيار اسلم الآراء . ولا شك في ان السر الذي عرفه اكثر من شخصين يفقد سرّيته . وهذا ما عرفه اجدادنا حق المعرفة لذا قالوا :

«قسه كهوته زاريك ، كهوته شاريك» .

كان الشعب الكردي منذ القدم يحب العمل ويحترم الشخص الذي يعتمد على نفسه في عمله لتوفير رزقه وذلك لقساوة الحياة التي كانت تفرضها عليه الطبيعة وله في ذلك الحكمة التالية :

«دهستي ماندوو له سه رزكي تيڤه»

ومعناها ان اليد التي تتعب تشبع بطن صاحبها .

وهكذا فعلى الانسان ان يضمن حياته بعرق جبينه وكد يده ، ولا يعني هذا فقدان التعاون بين الافراد او الجماعات ، وانما العكس هو الصحيح ، فلا زال الشعب الكردي يحتفظ باحدى احسن واجمل عاداته الاجتماعية وهي عادة [زباره] وتعني العمل التعاوني وبه يساعد الفرد الكل والكل يساعد الفرد ، كما في الحراثة والزراعة والحصاد والبناء ... الخ ، ولكنه يفترض على الانسان ان لا يكون عالة على غيره ، وان يعمل بجهد واخلاص طموحاً ومتفاناً بالمستقبل ، فكما قيل في اللغة العربية :

«من جد وجد ، ومن زرع حصد»

ومن هذه الحكمة كان اجدادنا يؤمنون بالفروق الفردية ويدركون مدى اهمية العقل للانسان في تسيير امور حياته والاستفادة من التجارب في سبيل العمل بالمعروف والنهي عن المنكر ، فقالوا :

«نه قل تاجي زيڤينه ، له سه ري هه ركهس نينه»

ومعناها : العقل تاج من ذهب ، لا يحمله كل انسان .

وعملاً بالقول السابق ، فمن الحكمة جداً ان يكسب الانسان اكبر عدد ممكن من الاصدقاء ويتجنب بكل امكانياته المواقف التي تخلق الكراهية والحقد في نفوس غيره لكي لا يكون له اعداء يتربصون به فيعكرون صفوحياته ، فقال القدامى :

«دوستت هه زاربي كه مه ، دوژمنت يه ك بني خه مه»

ومعناه :

ان كان لك الف صديق فهم قليلون ، وان كان لك عدو واحد فانه يسبب لك الهموم .

المرحومة السيدة آسيا توفيق وهبي

في مهرجان الفن الاسلامي بلندن

الالوان وهي مستعارة من الفنان الكردي المعروف : عمردزهي - وترينا الصورة كذلك السيدة عصمت السعيد رئيسة رابطة النساء المسلمات في المملكة المتحدة .

وكان للمرحومة السيدة «آسيا توفيق وهبي» زوجة العلامة الراحل توفيق وهبي دور كبير في انجاح معرض الازياء العراقي ، وتبسيط الاضواء على الزي الكردي فيه بالخاص ، لقد كانت السيدة «آسيا» في فترة ما من فترات تاريخ العراق المعاصر رئيسة لاتحاد النساء العراقيات في العهد الملكي .

ولمناسبة اقامة المهرجان ، صدرت اسطوانة من نوع «لونج بلاي» احتوت على مجموعة من الموشحات الدينية والموسيقى الخاصة بالمناسبات الدينية في العالم الاسلامي ، وقد لفتت انتباه الجمهور في هذا المجال ايضاً الموشحات الدينية المؤداة باللغة الكردية ، تلك الموشحات التي كان الدراويش الاكراد يؤدونها في ليالي الجمعة مصحوبة بالضرب على الدف . كما وطبعت صورة للدراويش الاكراد مع دفوفهم على ظهر غلاف الاسطوانة ..

«كاروان»

في شهر حزيران من عام 1976 اقامت رابطة النساء المسلمات في انكلترا مهرجاناً اسلامياً ضخماً في العاصمة البريطانية «لندن» واشتركت في تنظيمه وانجازه نساء من مختلف الشعوب والامم الاسلامية . من المتواجرات في بلد الضباب ، وكان الهدف من اقامة المهرجان الذي استغرق شهراً كاملاً ، هو تعريف الشعب البريطاني بالفنون الاسلامية ولقد اقيم المهرجان في «مركز الفن الدولي» INTERNATIONAL ART CENTRE .

وقد ضم المهرجان اجنحة تعرض فنوناً اسلامية متباينة ومتنوعة ، ومن اشهر أنشطة وفعاليات المهرجان في رأي العديد من النقاد والزوار والمعجبين بالفن الشرقي ، كان معرض الازياء الوطنية وتليه معارض الرسم والحرف اليدوية . وما يجدر ذكره هنا ، ان النشاط العراقي في المهرجان كان بارزاً ومتميزاً مما اثار اعجاب المشاهدين من الزوار وجذب اهتمامهم .

وفي الصورة هذه نرى الجناح العراقي لمعرض الازياء الذي عرض لمختلف الملابس القومية للشعب العراقي ، ونرى في الصورة ايضاً المستر ادوارد هيث رئيس وزراء بريطانيا السابق وهو ينظر ويتأمل باعجاب الملابس الكردية الجميلة والزاهية

معروفة والمعتمد لدى الحكومات البريطانية المتعاقبة لحل المشاكل المستعصية في المجال الدولي؛ وهو بطبيعة الحال خادم مخلص للتاج الملكي والامبراطورية البريطانية .

ثانياً، العالم الجيولوجي الاسكتلندي الشاب ماك كريكور الذي دخل الميدان الدبلوماسي وهذه البعثة الدبلوماسية بالذات رغماً عنه ونتيجة لظروف الحرب ولخلفيته الشخصية حيث إنه قد قضى السنين الاولى من حياته في ايران وله المام جيد بلغاتها واوضاعها الاجتماعية . وماك كريكور هذا متعاطف مع الحركة الديمقراطية في ايران ويرى ان للشعوب الايرانية الحق في ادارة شؤونها بنفسها دون تدخل من الدول الكبرى بالرغم من انه مستقل سياسياً وفكرياً ولا ينتمي الى اي حزب سياسي كما وان اهتماماته الاساسية علمية بالدرجة الاولى .

واخيراً كاترين كلايف، الموظفة الحسنة ذات الشخصية الاسرة في السفارة البريطانية بموسكو والتي تنجح في اجتذاب اسكس وماك كريكور اليها حال وصولهما الى العاصمة السوفيتية؛ كما وانها تصبح الميدان الثاني للتنافس بينهما اضافة الى خلافاتهما السياسية والفكرية في البعثة الدبلوماسية . وترافق كاترين كلايف احداث الرواية حتى النهاية فتصبح تجسيداً حياً وملموساً للصراع الدائر بين الشخصيتين الرئيسيتين .

اما المعضلة الرئيسة في الرواية فتدور حول مهمة البعثة الدبلوماسية الخاصة والمتكونة من اسكس وماك كريكور من اقناع - من دون تهديد وارغام - الحكومة السوفيتية بعدم مساندة الحركة الديمقراطية في ايران بامل الحفاظ على المصالح البريطانية فيها وتتم تلك المهمة في ثلاث اماكن رئيسة تقسم بموجبها فصول الكتاب وهي : اولاً، موسكو حيث تتضمن احداث هذا القسم مقابلات مع مولوتوف وستالين و تصويراً لعدد من الشخصيات الاخرى العاملة في المجالات الدبلوماسية والصحفية ، كذلك للجو السياسي العام في تلك الفترة إضافة الى تقديم بدايات الصراع والخلافات بين اسكس و ماك كريكور . ينتهي هذا القسم من الرواية مع اقتراح ستالين بان تسافر البعثة الدبلوماسية الى ايران كي ترى الاوضاع بنفسها وتحكم على مدى تدخل السوفيات فيها . يتضمن القسم الثاني من

الدبلوماسية

صدر قبل نهاية العام المنصرم كتاب «نوى دبلوماسية» باللغة الكردية وهو من تأليف الكاتب والصحفي البريطاني الاوسترالي الاصل جيمس أولدرج وترجمة صلاح سعده الله .

تدور أحداث رواية «الدبلوماسية - The Diplomat» ضمن الاطار التاريخي للعلاقات بين «الشرق» و «الغرب» وبصورة خاصة بين بريطانيا والاتحاد السوفيتي بعيد انتهاء الحرب العالمية الثانية عندما كانت هذه العلاقات قد بدأت تتحول من علاقات تحالف ضد النازية الى نزاع وعداء ثم الى حرب باردة . وتركز الرواية على تأثير الحركة الديمقراطية في ايران وخاصة في منطقتي اذربيجان وكردستان على تطور تلك العلاقات .

في الرواية ثلاث شخصيات رئيسة . أولاً اللورد اسكس وهو الدبلوماسي البريطاني المحنك المنتمي الى عائلة ارستقراطية

ژۆی دپلوماسی

نقیسنا - جەیمس اولدرج

وەرگیژرانا - سەلاح سەعدلا

وەرگیژران ژ ئنگلیزی بە و ل سەر بە سندی یا نقیسەری بە

بە لایە کرنا ئەمەنداری یا کەشێ یاروشنیری و لاوان

ل دەقەرا کوردستان

بالاكراد من كتاب الـ «أنا باسبس» للمؤرخ الاغريقي زينوفون من الانكليزية الى الكردية وله كتاب (العدوان الاسرائيلي / حزيران 1967) باللغة العربية كما وله العديد من المقالات الادبية والتاريخية واللغوية في عديد من الصحف الكردية والعراقية. تعتبر ترجمته الاخيرة لكتاب «الدبلوماسية» اضخم كتاب يترجم الى الكردية خلال عام 1984. كما وان الجديد في الامر والذي يجلب الانتباه هو قيام المترجم بالحصول على إذن رسمي من مؤلف الكتاب بترجمته الى اللغة الكردية (هذا يحدث لأول مرة في تاريخ الترجمة الكردية) حيث يرى القارى الكريم هذه الترخيصة مكتوبة بخط يد المؤلف على الصفحة الثانية من الترجمة.

والكتاب يحوي 735 صفحة ذات الحجم الكبير طبع في مطابع دار آفاق عربية ونشرته الامانة العامة للثقافة والشباب لمنطقة كردستان.

سعر الكتاب ثلاثة دنانير.

«كاروان»

الرواية احداثاً كثيرة تقع في طهران واذربيجان وكردستان وشخصيات عديدة من ساسة ايرانيين تقليديين موالين للغرب الى ثوار اذربيجانيين الى رؤساء عشائر كردية. ونرى في هذا القسم ايضاً مع تطور سير الاحداث اشتداد الصراع بين اسكس وماك كريكور ووصولهما الى مفترق طرق حيث لايتوانى الاول عن عمل اي شيء (من كذب الى دفع رشاي الى حبك المؤامرات) لأجل خدمة المصالح الامبريالية؛ بينما يزداد تعاطف الثاني يوماً بعد يوم وخاصة بعد مشاهدته الاوضاع عن كثب مع الشعوب الايرانية. وهكذا تنتهي مهمة البعثة الدبلوماسية بالفشل ثم بالتمزق الداخلي عندما يقوم ماك كريكور في القسم الثالث من الرواية التي تنتقل أحداثها الى لندن بالتشهير بأسكس وتكذيبه علناً امام الصحافة البريطانية ومجلس العموم البريطاني وسرد حقيقة مدار منذ بداية البعثة الدبلوماسية في موسكو لغاية نهايتها في لندن، ذلك بالرغم من ادراكه لعواقب عمله هذا من محاربة المؤسسات الحاكمة في بريطانيا له، الى حرمانه من الوظائف العامة ومن مصدر رزقه.

وهكذا تنتهي الرواية بان يخسر ماك كريكور الكثير ولكنه ينجح ايضاً في الكثير - كشفه عن الحقيقة، فضحه لأسكس وابعاده عن الميدان الدبلوماسي واخيراً فوزه بكاترين كلايف. باختصار فان رواية «الدبلوماسية» تكشف لنا حقيقة ماتدور وراء الستائر المخملية للسفارات والبعثات الدبلوماسية والمناورات التي تحوكمها رجال ونساء يتحكمون، من خلال تلك الستائر، في مصير العالم. انها صراع بين دبلوماسية التقاليد لرجال السياسة من جهة والواقعية الانسانية لرجال العلم من جهة اخرى.

للمؤلف جيمس اولدرج عدة روايات اخرى اشتهر بها قبل ان يصل الى القمة بروايته «الدبلوماسية» التي انهاها في عامين وعندما كان لايزال شاباً في الثلاثين من عمره.

اما المترجم، المهندس صلاح سعد الله، فهو غني عن التعريف في الاوساط الادبية والعلمية الكردية. من مواليد زاخو، أنهى الاستاذ سعد الله دراسته في المملكة المتحدة في اواخر الخمسينات وبدأ بالكتابة وهو لايزال طالباً هناك حيث كتب كراسته عن تاريخ الشعب الكردي باللغة الانكليزية، كما قام بترجمة مايتعلق

والموسوم بـ «معجم جگه ر خوين» «2» وعن طريق قصائده الثورية الجريئة، الهبت حماس الشعب الكردي ومشاعره القومية عند اكراد سوريا وجميع الاكراد الناطقين باللهجة الكرمانجية الشمالية وبدرجة رئيسة عندما تحولت قصائده الى اغانٍ يغنيها فنانون ثوريون طبقت شهرتهم الآفاق وسجلت اصواتهم التي تتغنى بقصائد «جگه ر خوين» اكثر من غيره فوق الملايين من اشربة الكاسيت، من هؤلاء المغنين «شغان» و «دلگش» وغيرهما و «3» عن طريق نضاله السياسي المتفاني من اجل الحقوق القومية للشعب الكردي اينما كان وجراء ذلك النضال فقد تعرض^{الى} التنكيل به من قبل الطغاة، والى الترحال من بلد الى آخر هرباً من الظلم والارهاب.

وقد قامت دار الثقافة والنشر الكردية باقامة ندوة لمناسبة رحيل «جگه ر خوين» وذلك بتاريخ 1985/1/12 وفي مدينة دهوك، القى خلالها الاديب «حجي جعفر حارس» محاضرة عنوانها «جگه ر خوين شاعر كردستان» وحضر الندوة جمهور غفير من الادباء والمثقفين.

افتتحت الندوة بكلمة «دار الثقافة والنشر الكردية» القاها الشاعر رمضان عيسى ومناسبة رحيل شاعرنا الكبير كتب الكثير ولا يزال من «المقالات» حوله نذكر من بين المقالات مقال الاستاذ سكفان عبد الحكيم والمنشور في جريدة هاوكاري.

ولفقيدينا الثاني الاستاذ والاديب الكبير علاء الدين سجادي مكانته الرفيعة والمرموقة ايضاً في قلوب القراء وابناء الشعب الكردي عامة وكذلك لدى الادباء والمثقفين بدرجة رئيسة، ولقد تعززت تلك المكانة وترسخت عبر مسيرة طويلة للفقيد في حقل الثقافة والادب اعطى خلالها اعمالاً شامخة خالدة على مر الزمن نذكر وهذا على سبيل المثال لا الحصر: «تاريخ الادب الكردي» و «عقد اللآلي» وغيرهما وغيرهما من الكتابات التي لاتقدر بثمن وفي مختلف المجالات والمواضيع. والفقيد السجادي اضافة الى انه كان واحداً من شيوخ الادب الكردي، فلقد كان متبحراً في العلوم الدينية وعالمياً كبيراً فيها، كما كان صحفياً جيداً، وكاتباً للقصة القصيرة حيث ابدى خلالها مقدرة على التهكم والسخرية من رموز الاستغلال في العهود الماضية. ومن المؤمل ان تتظافر جهود مؤسسات ثقافية رسمية ومهنية عدة في تنظيم حفل تأبيني

نشأط ملموس وأبناء واعدك

إعداد : ا. كودو

تميز مطلع العام الجديد 1985 بتقديم باقة من الفعاليات والانشطة الثقافية والادبية اضافة الى عدد من الفعاليات والانشطة التقليدية ذات الطابع الاكاديمي الرصين.

● وفاة اديبين كبيرين ●

قبل فترة قصيرة توفي اثنان من شيوخ الادب الكردي ومن كبار الادباء والكتاب الاكراد، الا وهما: الشاعر والاديب الكردي الكبير «جگه ر خوين» والاديب الكبير علاء الدين سجادي وبوفاة هذين العلمين، فان الادب الكردي فقد بذلك قمتين شامختين من قمم الادب الكردي، كما واصابته خسارة جسيمة لا تعوض، لاسيما اذا علمنا، ان كلا الاديبين، كانا يتمتعان بتاريخ ادبي وثقافي حافل وسجل مشرف نقي في الحركة الادبية والثقافية الكردية يمتدان الى حوالي 40 سنة مضت من هذا القرن على اقل تقدير. ولقد نال الاول «جگه ر خوين» شهرة عريضة عن طريق «1» عدد من المؤلفات القيمة منها معجمه الثمين والفريد من نوعه

لمناسبة اربعينيته ، ولا تزال هناك اصدااء لوفاة هذا الكاتب الكردي الكبير ، ولا تزال الكتابات عن هذه الشخصية الادبية الفذة منذ وفاته والى الآن تتوالى .

هذه هي اهم الاحداث التي تركت بصماتها على الواقع الثقافي الكردستاني في الآونة الاخيرة ، والى جانب مذكرنا ، فان الفعاليات التقليدية مثل عقد الندوات الثقافية وتنظيم العروض المسرحية واقامة المعارض التشكيلية ، وصدور الكتب والمجلات الدورية كانت متواصلة ومستمرة نكتفي بذكر اهمها :
«علي ترماضي وقواعد اللغة والنثر الكردي»

وهو عنوان محاضرة القاها الاديب «رشيد فندي» في يوم 1984/12/21 في مدينة دهوك ، في الندوة الاولى لاتحاد الادباء والكتاب الاكراد هناك وقدم المحاضرة الاديب «حجي جعفر حارس» . وتحدث الاديب «رشيد فندي» عن تاريخ كتاب «علي ترماضي» المنشور سنة 1857 والذي طبع وقدم له الدكتور معروف خزندار في العراق عام 1971 . كما وتناول المحاضر ايضاً آراء الدكتور معروف خزندار في الكتاب ومؤلفه ترماضي بالبحث والتقييم .

«اللغة الكردية وروؤى كورد»

بتاريخ 1985/1/4 القى الاديب «حجي جعفر حارس» محاضرة عنوانها «اللغة الكردية وروؤى كورد» في اول ندوة ادبية تقام لاتحاد الادباء والكتاب الاكراد في دهوك في مطلع هذه السنة . وأشار المحاضر الى اهمية مجلة «روؤى كورد» ونشاط هيئة تحريرها . ومن الذين ناقشوا المحاضرة الاساتذة : انور محمد طاهر وكريم فندي واحمد عبدالله زهرو وغيرهم .

«امسية شعرية لشعراء أسوس»

في 1985/1/15 نظمت مديرية الثقافة الجماهيرية باربيل امسية شعرية لشعراء «أسوس» و«أسوس» كتاب دوري على غرار المجلات ، يصدره الطلبة من الادباء والمثقفين في جامعة صلاح الدين ، وعلى نفقتهم الخاصة ، وقد افتتحت الامسية بكلمة الادباء الشباب في «أسوس» القيت من قبل المشرف على «أسوس» السيد محمد خضر مولود ، وفي كلمته اعلن عن برنامج «أسوس» الثقافي لعام 1985 والمتضمن عقد ندوة لكتابها حول القصة ، وتقييم لمواد العديدين الاول والثاني من «أسوس» وكذلك

طبع العدد القادم منه ، ومن الشعراء الذين اشتركوا في الندوة :
1 - زاير حمه غريب 2 - نوزاد علي 3 - مهاباد ابراهيم قرداغي
4 - همداد حسين 5 - اوات انور 6 - اسماعيل تنيا 7 - آري قادر
درويش 8 - بوتان جلال 9 - نايف قادر «هلمت» 10 - نجم خالد
نجم الدين .

«كولاله»

في اواخر الخريف واول الشتاء ، جرت في مدينة السليمانية فعاليات ونشاطات فنية وادبية هامة ، وقد طغى الجانب الفني في تلك النشاطات على بقية الجوانب الاخرى ولاسيما الادب ، ومن الاشارة بمكان هو القول بان فناني هذه المدينة لازالوا يواصلون العطاء الجيد والمتنوع في آن ولهم في مجال الفن خبرة وممارسة متواصلة . وفي 1984/11/16 قدمت جمعية الفنون الجميلة الكردية مسرحية «كولاله» التي اعدها الفنان «حمه رشيد هرس» واخرجها الفنان : شمال عبدالله وهذه المسرحية تبحت في صراع بين شابين على «الفتاة» كولاله ، فيشترطان للفوز بها ، القيام ، كل منهما على حدة ببناء اجمل بيت في القرية ، وفي النهاية يفوز كلاهما وينالان مرتبة واحدة من حيث جودة وجمال البيت الذي بنياه ، ويشكل عدم فوز اي منهما بالفتاة بمثابة نهاية مفتوحة للمسرحية .

«فن ارض ما بين النهرين»

وقدم الاديب «برهان هزار» محاضرة عنوانها : «فن ارض ما بين النهرين» وفيها تحدث عن فن وادي الرافدين في العصور القديمة وتناول بدرجة رئيسة الفن في العصري السومري ، ثم تحدث عن الآثار الفنية في بعض الكهوف والاماكن الاثرية في كردستان ، وكان للسنت «ليلان» عدد من المآخذ على المحاضر منها ، ان المحاضر اشار في محاضرتة الى وجود تمثال لطفل وانسان النياندرتال في كهف «شاندر» والصحيح انه وجدت في الكهف العظام وليس التمثال ، كما انه اطلق على «يريم شاير» اسم الكهف ، وكريم شاير ليست كهفاً انما هي بقايا آثار ، وكان الاخرى بالمحاضر ان يجعل عنوان محاضرتة مطابقاً لمضمونها ، وبدلاً من ان يركز على الفن في وادي الرافدين بدرجة رئيسة «المنطقة المحصورة بين دجلة والفرات» فانه راح يتحدث باسهاب عن الفن في كهوف كردستان .

قراءة كردية

الكتاب الذي انتهيت توأ من قراءته للمرة الثانية سفر كبير لتاريخ الثورة السورية في العشرينات والتي ناهضت الاحتلال الفرنسي ببأس وشكيمة ... وأقول قرأت الكتاب مرتين ، فقد كانت القراءة الأولى عام 1972 عندما جلب عنوانه انتباهي - تاريخ الثورة السورية للدكتور محي الدين السفرجلاني فرحت اقرأ في صفحاته واذكر اني سجلت بعضاً من ملاحظاتي في ورقة نامت بين دفتي الكتاب اثني عشر سنة .. عدت لها قبل ايام فوجدت لزاماً ان اقرأ الكتاب ثانية كي استذكر مجدداً ما اردت ان اقدمه للقارئ من موضوع شعرت ولم ازل بحدائته ، اذ لم يسبق لي ان قرأت مقالاً او بحثاً يشير الى دور الشعب الكردي في ثورة سوريا الوطنية ، وقد استخلصت من هذا الكتاب صفحة مشرفة من تاريخ شعبنا الكردي وانفتاحه على الثورة العربية في العشرينات وشد ازرها في سوريا مثلما فعل في العراق . لا ادعي ان مؤلف الكتاب كان قد وضع هذه الصفحة المشرقة في حسبانته بشكل مقصود اذ لم يفرد لذلك فصلاً او جزءاً من الكتاب بل العكس هو الصحيح فهو يحاول في بدء الكتاب ان يتجاهل الوجود القومي للشعب الكردي في سوريا ، ولكن سياق الامور وترادف الشخصيات المساهمة في الثورة والاشارة الى مواقع العمل الثوري كلها جمعاً تشير الى الدور الايجابي الثوري الرائع للشعب الكردي ومساهمته في الثورة السورية الوطنية ، فهيا معي عزيزي القارئ في جولة سريعة على صفحات هذا الكتاب ونحن نقرأ فيه قراءة كردية ..

يأتي ذكر الزعيم الكبير ابراهيم هنانو وهو شخصية كردية سياسية معروفة في سوريا اصبح في فترة من تاريخ سوريا الحديث رئيساً للوزراء وقد ساهم في الثورة السورية مساهمة فعالة مثيرة للاعجاب ، وقد كانت مساهمته سياسية وعسكرية ، فقد جاء ذكره في اكثر من صفحة في هذا الكتاب ولنقرأ نتقاً عنه

«كوير اوغلي» الباكورة الاولى لفرقة سالار»

قدمت فرقة سالار على مسرح مركز النشاط المدرسي في السليمانية يوم 1984/12/13 مسرحية «كوير اوغلي» التي استوحاها الفنان «شفيق محمد» من عملين ادبيين كبيرين ، الاول : رواية يشار كمال « كوير اوغلي » التي ترجمها الأديب الكردي المعروف «شكور مصطفى» الى اللغة الكردية والثاني : رواية «كوير اوغلي» وهمزه كجل» من تأليف صمد بهرنكي . وفي رأي النقاد والمتابعين ، ان المعد تصرف بمضمون الروايتين عند الاعداد تصرفاً بيئاً .

«رفيق جالاک والمسرح الكردي»

لمناسبة الذكرى 11 لوفاة الفنان والاديب الكردي المعروف «رفيق جالاک» . قدم الاديب : كامران رفيق محاضرة بعنوان «رفيق جالاک ودوره في المسرح الكردي» وفي محاضرتة ، تحدث «كامران رفيق» عن حياة رفيق جالاک بشيء من الاسهاب ثم عرج الى الحديث عن طاقاته ومواهبه المتعددة وكذلك عن نشاطاته واعماله المسرحية ، والجدير بالذكر انه كان للفنان الراحل عدد من المواهب ، وطاقات كبيرة فلقد كان مغنياً وممثلأً وصحفيأً واديباً .. وفي مجال التقدم بالفن الكردي ، لعب دوراً كبيراً .

«الضحك وفق القانون»

لازالت مسرحية «الضحك وفق القانون» لمؤلفها القاص الكردي المعروف «حسين عارف» تقدم امام الجمهور وعلى خشبات المسارح في المدن الكردستانية فقد سبق وان قدمت في حلبجة والسليمانية واربيل ومن المقرر ان تقدم باللغة العربية في بغداد بعد ان ترجمها الاديب والشاعر: محمد البدري الى اللغة العربية .. وآخر عرض «للضحك وفق القانون» هو العرض الرابع الذي جرى قبل فترة قصيرة في مركز قلعة ولة التابعة الى محافظة السليمانية ، علماً ان الرؤية تختلف لدى هذا المخرج او ذاك في هذه المحافظة او تلك ، حول القيم التي تطرحها هذه المسرحية وفي تضاد الآراء حول هذه المسرحية عند العديد من الناس ، وتقديماً للمرة الرابعة وخلال فترة وجيزة في مناطق متفرقة من كردستان هنا يكمن السر وراء نجاح هذه المسرحية وقوتها .

في تاريخ الثورة السورية

اعتقاله فقد ادى الى رواج شوائع عدة قال بعضهم بأنه قصد الحدود لأشعال النار والفتن كما فعل عام 1920 وبعضهم قال بأنه غادر حلب للانضواء تحت لواء الثورة في الغوطة «
وقد اعتقل الزعيم هنانو بعد ان استبسل في قتال ضار مع قوات الاحتلال وقد شارك في التصدي لقوات الكولونيل فونيه الذي كان يعمل مع قوات الجنرال غوبو قائد اللواء الثالث في هجوم عارم على الثوار ، واضطر ابراهيم هنانو على الانسحاب وقد سقط في ايدي القوات الفرنسية اثناء انسحابه مع البعض في رجاله اذ نقرأ في صفحة 76 ما يأتي :

« وقد ارتدت العصابات امام هذه القوات العظيمة ولا يقل عدد رجالها عن ثلاثين الف مقاتل فغادر ابراهيم هنانو مقره في جبل الزاوية يوم 12 يوليو 1921 ومعه 55 جندياً وضابطاً قاصداً عمان فلاقاه الفرنسيون شرقي سلميه يؤيدهم ، اسماعيليون ودارت معركة بينه وبينهم انتهت بأسر اربعة من ضباطه اما هو فواصل السفر فوصل الى عمان يوم 31 منه «

ولقد وقع المناضل الكردي ابراهيم هنانو في اسر السلطات البريطانية التي سلمته من بعد الى السلطات الفرنسية عندما كان هنانو متجهاً الى فلسطين .

« يمم الزعيم هنانو وجهه شطر فلسطين لزيارة القدس فاعتقلته السلطة البريطانية هناك فاهتاج العرب وماجوا واعتدوا على قائد الدرك البريطاني واحتج رجاله العرب هناك وطلبوا اطلاق سراحه فما افادت هذه الصيحات ولا اثرت تلك الاحتجاجات وارسل الزعيم مخفوراً الى بيروت حين سلم للسلطة الفرنسية وحيث حوكم في حلب الشهباء امام المجلس العسكري الفرنسي اذ برأه واطلق سراحه « ونجد للاكراد وفي مناطق تواجدهم في سوريا مآثر كردية مشرفة في الثورة السورية ، فعلى سبيل المثال نقرأ في صفحة 362 - 363 من هذا الكتاب المأثره التي قامت في وادي العجم وهذا الوادي في الواقع يسكنه الاكراد

ففي صفحة 74 يقول المؤلف :

« اما ماجرى في شمالي الاقليم السوري فان الزعيم الكبير المغفور له ابراهيم هنانو قام بالواجب المقدس فالف العصابات وجاهر بمقارعة الفرنسيين ومقاتلتهم واعلن العصيان عليهم واخذ يضرم نار الثورة في جهات حلب وضواحيها فاننتشرت وتفشت في انطاكية وحارم والعمق وأدلب والمعرة وجسر الشفور « ويشير الكتاب الى عقد هذا الزعيم الوطني الكردي علاقة نضالية حميمة مع المجاهد الكبير الشيخ صالح العلي الذي كان يهاجم الفرنسيين وبدأ المناضلان يهددان لاحتلال اللاذقية اذ يقول المؤلف في صفحة 75 :

« فأوجس الفرنسيون منه خيفة وباتوا يحذرون هنانو في الشمال والشيخ صالح العلي في اللاذقية وستروا عديد انهزاماتهم بالكتمان «

لقد كانت الخسائر التي منيت بها القوات الفرنسية كبيرة والدحر موجعاً فبيئت لحلف هنانو والعلي حملة عسكرية كبيرة وعلى مستوى عال يتجلى ذلك في البلاغ العسكري الذي اصدره الجنرال غوروا ، في 2 ايلول 1921 بالنص التالي نقتطف جزء منه :

« منذ شهر مارس حتى شهر يوليو سنة 1921 كان عدد كبير من الكتائب يعمل بمل النشاط ويقاوم بدون انقطاع عدداً شديداً من المراس من العصابات مسلحاً في اراضي جبلية وينازله في معارك كبيرة تنتهي بالانتصار حتى استتبت السكينة وانتظمت الامور الادارية وطاردت الجيوش بين 6 ابريل و 23 مايو 1921 عصابتي ابراهيم هنانو والشيخ صالح العلي وكانتا متحالفتين ولم تدع لها وقتاً للراحة فتفرقت العصابتين منسحبتين نحو الشرق ... «
ويأتى ذكر هذا الزعيم الكردي الثوري في موقع اخر بعد ان اختفى وبدأ بمارس اعماله الثورية ويقض مضاجع الفرنسيين في سوريا ولنقرأ في صفحة .

« اما اختفاء الزعيم ابراهيم هنانو وعجز السلطة عن

ويضم 16 قرية كردية ومازال ابناء هذه القرى يتحدثون ويعتزون بلغتهم الكردية ويتغنون بمآثرهم ، ولقد سرت شرارة الثورة الى هذا الوادي وقاد الثورة في الوادي قائد مخفر المنطقة وهو مواطن كردي شجاع اسمه احمد البارافي (به رثاقي) ولنقرأ ما قدمه هذا الثائر الكردي الى الثورة السورية :

« اخذ هذا الشجاع البارافي يعمل للثورة ما اوتى من قوة واقناع يستثير الحماس القومي ويستنهض الشعور الوطني حتى استطاع ان يضم اليه نفر من الجنود وبعض من الكرد في سعسع وعندها في العشرين من اذار سنة 1926 اخذ بتعطيل الهواتف وقطع اسلاكها وايقاف المخابرات بينها وبين دمشق وداهم دار الحكومة فيها بهجوم عنيف قتل فيه الرئيس الدركي زكي الجاجة والعريف يوسف وكان من الاقذاذ الذين رسخوا اقدام الثورة هناك ورفعوا منار الجهاد في ذلك البلد كل من احمد بارافي ومحمد شريف الكردي ومحي الدين اغا قرجولي فاعملوا النار في السراي من بعد ان اسروا الجنود الموالين للحكومة والسلطة » وهكذا نجد ان اسم شخصين اخرين من الشخصيات الكردية الثائرة قدورد اسمهما في النص المتقدم وهما كل من محمد شريف الكردي ومحي الدين اغا .

ونجد اسماء شخصيات ثورية كردية برد في اماكن اخرى وهي تسطر مآثر الشرف في التصدي للاحتلال الفرنسي مثل المناضل صالح سلو وهو شقيق فوزي سلو الذي اصبح فيما بعد رئيساً للاركان العامة عام 1957 ، وكذلك يرد اسم المناضل الكردي ممدوح عمر باشا ونقرأ عن اعمالهما ضمن اعمال ثورية قاموا بها بالاشتراك مع زملائهم الثوار العرب فنقرأ في صفحة 417 :

« نذكر لهؤلاء في الغزلانية وشبعا بمزيد من الشكر ما قاموا به من حملة صادقة وصمود كبير حيث كانت عصابة العهد والقائد مصطفى وصفي والضابط الباسل اصف السفر جلاني والرئيس محمود حمدي وكل من الأبطال والمجاهدين صالح سلو وممدوح عمر باشا وجميل البابا وسعيد غنيم وعصابة المليحة وزيدون يقاتلون في سبيل الله وفي سبيل اعلاء الوطن قتالاً استحر فثبت واستبسل كل منهم استبسالاً سطر لهم على صدر الدهر بمداد الفخر ايات الشكر »

ونجد في موقع اخر من الكتاب اشارة الى المناضل الكردي المعروف حسن البرازي الشخصية الوطنية التي استوزرت في وقت من تاريخ سوريا وساهمت في الحكم بعد ان حاولت قوى

الاحتلال بعد جهد جهيد ان تقنع بعض الشخصيات الوطنية لتأسيس حكومة وطنية في سوريا ، وحسني البرازي هذا اصبح وزيراً للداخلية وفي عام 1949 اصبح رئيساً للوزراء ذلك في عهد حسني الزعيم ونقرأ العبارة الآتية حول هذا الثائر الكردي المناضل وفي الصفحة 377 من الكتاب :

« تمكن الدامادا ان يضم الى وزارته قسماً من العناصر الوطنية فآلفها في رابع مايس 1926 من الرجال الآتية : فارس الخوري للمعارف لطفي الحفار للزراعة والري حسني البرازي للداخلية شاكر نعمت الشعباني للمالية يوسف الحكيم للعدلية واثق المؤيد للاشغال العامة »

وتطالعنا في الكتاب شخصية كردية ثورية انه كما يذكر الكتاب (احد الزعماء الأكراد) وهو المرحوم احمد الملا فقد جاء في صفحة 448 :-

« وبينما كان نطاق الثورة اخذاً بالاتساع بتراخي الزمن زار احد زعماء الأكراد المرحوم احمد الملا السيد الداغستاني واطلعه على ما عول عليه من الالتحاق بالثورة السورية وانه جاء لوداعه خصيصاً ولاستطلاع رأيه في مهاجمة القلعة واحتلالها واسر الضباط الفرنسيين المرابطين فيها مع عائلاتهم رهينة منع الضرب عن دمشق »

ويبدو ان اتفاقاً حصل بين الزعيمين الثائرين الزعيم الكردي احمد الملا والسيد الداغستاني ونلخص هنا اهم ما جاء في اتفاقيتهما المذكورة في الصفحة 448 :-

1- ان يلتحق الثائر الكردي احمد الملا بالثورة وان يهيئ خمسين مسلحاً يحتلون القلعة في دمشق - سجن دمشق - وبحيلة ذكية .

2- يحتل هؤلاء الرجال ابراج المراقبة وينقضون على الخفراء ويجردونهم من سلاحهم .

3- يأخذ السجناء الشجعان دورهم في الخلاص من السجن والالتحاق بالثوار المنتشرين في البساتين المتاخمة للعاصمة وفي الحدائق والأحياء ، الذين ينتظرون سماع لعللة الرصاص من القلعة كي يهبوا هاجمين على القلعة مباغتين للاستيلاء على المعدات والذخائر .

هذا موجز الخطة ولم نشأ التفصيل فيها خشية الاطاله ولكنها تعكس العمل البطولي والتأزر النضالي ودور هذه الشخصية

الكردية الثائرة في هذا العمل النضالي اى في مسألة احتلال سجن دمشق واطلاق سراح سجنائه والتمهيد الى الثوار لاحتلاله .

ونجد في موقع اخر من الكتاب ذكراً الى منطقة كردية معروفة في سوريا الا وهي حي الاكراد وكذلك قرية برزة الكردية وقد انطلق عدد كبير من الثوار من هذه المنطقة والتحقوا بالثورة السورية ونقرأ في صفحة 459 هذه العبارة :

« واستقوى وقال استودعكم الله وولى وجهه عنهم تاركاً ذلك البيت قائلاً ان لهذا البيت واله رباً يحميه وذهب الى من كانوا في انتظاره وتوجهوا جميعاً نحو حي الاكراد الذي يرمي منتهاه الى قرية برزة ومن هناك كان التحامهم بالثورة »

وعندما اجتمع الوطنيون السوريون عقد مؤتمر في ضوء ما اذاعته اللجنة التنفيذية للمؤتمر السوري الفلسطيني لاستنكار البيان الفرنسي الذي صدر في تموز عام 1927 نجد في الشخصيات الوطنية التي مثلت في المؤتمر بعض المدن السورية شخصيات كردية فقد مثل نجيب البرازي مدينة حماه ومثل ابراهيم هنانو مدينة حلب وقد انعقد هذا المؤتمر في بيروت في الثالث والعشرين من تشرين الأول عام 1927 برئاسة الشخصية الوطنية المعروفة هاشم الأتاسي .

لقد سقط عدد من الشهداء الكرد في ثورة سوريا الوطنية ونذكر بعضاً منهم ضمن هذه القراءة الكردية لتاريخ الثورة السورية

الشهيد ابو دياب البرازي : يصفه الكتاب في الصفحة 593 على انه واحد من الشجعان الذين ماكان يقف امام جراتهم حائل من الحوائل فهو الذي كان مع المجاهد المعروف احمد مريود يوم التصدي الى غورو وهو من الرجال المعدودة التي كان لها العلم الخفاق في الثورة.

الشهيد توفيق خالد عليكو : جاء ذكره في الصفحة 595 على انه من الاثرياء الملاكين وهو شخصية فذة كان من المتعلمين واشترك في الجهاد فكان مشهور الوقائع معلوم النضال في الثورة السورية وكان قد اثنى واربعين عاماً يوم ختم سن حياته شهيداً في معركة حمورة

الشهيد توفيق الديركي : جاء ذكر هذا الشهيد في الصفحة 596 وقد حضر معركة الشفونية وابلى فيها بلاءً كبيراً ودافع دفاع

الامجاد عن البلاد وظل يبرز من ضروب الشجاعة صنوفاً عديدة اتم بها الثلاثين من سنه يشهد الملا على ماتمناه من الموت شهيداً في سبيل الواجب .

الشهيد رشيد برافي : جاء ذكر هذا الشهيد في الصفحة 604 ويصفه الكتاب مناضلاً تربى في مهد الشجاعة وداجى على ربوع البسالة فكان من الصناديد المغاوير ساهم في وقائع الثورة وانهى الأربعين من سنه حيث لبى داعي الوطن شهيداً .

الشهيد علي خالد عليكو : جاء ذكر هذا الشهيد في الصفحة 633 وقد كان هذا الشهيد من قوات الشرطة وكان في عداد من قاتلوا وناضلوا الى اخر مدى في النضال طوى اخر ورقه في اوراق حياته التي كانت ثمانية وثلاثين سنة شهيداً في واقعة حمورة .

الشهيد عمر علي زازا : يأتي ذكره في الصفحة 633 ، فارس مغوار وجندي شجاع قام بجلائل الاعمال بالثورة حتى بان له الموقف في واقعة جوبر فخر صريعاً شهيد البطولة والواجب فكان له اربعين عاماً من سنه .

الشهيد محمد علي زازا : يرد اسمه في الصفحة 639 وهو تاجر ومزارع وكان باسلاً وشجاعاً ومناضلاً ظل في الجهاد يكافح حتى كانت واقعة المديرية وفيها اتم الخامسة والأربعين من عمره شهيداً يفاخر به ويباهى .

الشهيد محي الدين عمر جمو : يرد اسمه في الصفحة 639 من الفرسان الذين طبق ذكروهم ارجاء الخافقين ومن الابطال الذين كانت لهم الوقائع المشهورة والمعارك المعلومة كان جندياً فارساً وكان له ثمان وثلاثين عاماً يوم خر صريع البطولة والفروسية في واقعة باب الجابية بدمشق .

الشهيد موسى ملي : وهو من جملة الموظفين الذين اثروا القيام بواجب الجهاد على القيام باعمال الوظائف ، هذا الشهيد الباسل كان مع المجاهدين في الثورة وكانت له مواقف شهيرة وكان من برز في مواطن القتال قضى اخر يوم من سنه الذي كان اربعين عاماً في واقعة الشاغور شهيداً مبروراً .

الشهيد محمد مصطفى ملي : كان غيوراً على وطنه التحق هذا الشهيد بالثورة وجاب وقائعها وانتهى به المطاف في واقعة بابيلا وفيها استشهد عن ست وثلاثين عاماً قضاها بنبل واخلاص .

الشهيد محمود بيروتي زازا : برز في الوطنية وكان له القدح المعلى في الجهاد قاتل في اكثر المواقع الى ان انتهى من عمره الذي هو خمس وثلاثين عاماً في معركة فكا شهيداً عظيماً .

بقلم : جون تولاند
ترجمة : موسى عبدالصمد سعدالله

بمناسبة مرور اربعين سنة على سقوط النازية

مؤتمر يالطا المصري

القسم الاول

المقدمة :

لقد اطلعت على كتاب The last 100 days المئة يوم الاخيرة لمؤلفه John Toland فوجدته كتاباً شيقاً دقيقاً في وصفه ، فعزمت على ترجمة بعض من فصوله للقراء لما يضم بين دفتيه من فوائد تاريخية جمة ، وحاولت ان اتحاشى النقل الحرفي ما استطعت الى ذلك سبيلاً ، محافظاً على مجمل تعابير المؤلف واسلوب عرضه ، تاركاً بعض التفاصيل المتعلقة بالمعارك العسكرية من غير اخلاق بالقصة . ولعل القارئ الكريم سيلاحظ انه لم يحدث في التاريخ مئة يوم اخرى ان اثرت بهذا الشكل المثير في نتائجها على مصر الملايين من البشر كما اثرت هذه الايام المئة الاخيرة قبل الحرب العالمية الثانية لعام 1945 . ففي خلال هذه الايام المئة مات روزفلت وهتلر وموسوليني ، واختفت الفاشية والنازية .

ومع ان المؤلف حاول ان يكون متجرداً على حيدة في ما كتب وان يسجل الحوادث كما هي ، الا انه يكتب كما لا يخفى حسب وجهة النظر الغربية . ومما لا ينكر انه بذل جهداً مضنياً وقابل الكثيرين من الاشخاص في اكثر من (21) بلداً ممن ساهموا في الاحداث التي وقعت واطلع على كثير من الوثائق وقرا كثيراً من المذكرات الشخصية ، والتقى اصحابها من القادة المساهمين في هذه المعارك مما اكسب الكتاب قيمة كبيرة .

على اني ساحاول مستقبلاً ان اقدم فصولاً اخرى من الكتاب . والى القارئ الكريم الموضوع المتعلق بمؤتمر يالطا المصري وآمل ان يجد فيه من المتعة والفائدة ما يرضيه .

قبل منتصف الليل بخمس دقائق من يوم 30 كانون الثاني 1945

حطت طائرة امريكية من نوع e 54 Sky Master من جزيرة مالطا ، وهي تحمل وينستون تشرشل رئيس الوزراء البريطاني مع كبار مستشاريه العسكريين والمدنيين لعقد اجتماع مع القادة الامريكيين تمهيداً لعقد مؤتمر يالطا بين الثلاثة الكبار ، ستالين ، روزفلت وتشرشل في شبه جزيرة القرم في الاتحاد السوفياتي ، وفي الساعة التاسعة وخمس وثلاثين دقيقة في الثاني من شباط عام 1945 عبرت الباخرة كوينسي حواجز الغمام الغواصات لتدخل ميناء قاليقا عاصمة جزيرة مالطا حاملة الرئيس روزفلت وكبار مستشاريه ، في هذه الاثناء ظهر المستر تشرشل بزى البحرية وسيجارته المعهودة في فمه ، انها كانت لحظة تاريخية حقاً اذ ظهر روزفلت في مهابة وصمت وهو في اوج تألقه مبتسماً ومبتهجاً بهذا الاستقبال الرائع اذ احتشدت الجماهير على جانبي القناة لتحيته الا ان ازير طائرات سبيناير التي كانت تحرس الطراد سرعان ما قطع الصمت ثم اطلقت المدافع محيية الرئيس وبدأت السفن الراسية تعزف الحان (العلم المرصع بالنجوم) The star stangled كما ن روزفلت يفكر لحظتئذ في ان الايام التالية ستتيح له ولزميليه فرصة قلما تجود بها الايام لخلق عالم جديد .

آثار تقادم العمر والاحساس بالالام كانت بادية على محياه مع تصميم وعزم صادقين وعندما ودع السيدة روزفلت في واشنطن عبر عن املة الكبير بمؤتمر يالطا قائلاً لها انني سأعمل على تقوية العلاقات الشخصية مع المارشال ستالين وعلى الرغم من مرضه فقد كان مصمماً على خلق عالم يسوده السلام والعدالة . كانت العلاقة بينه وبين المستر تشرشل صميمية واخوية وعندما كانت بريطانيا في سنة 1940 في خطر مميت جازف روزفلت بمستقبله

السياسي بارساله مساعدات الاعادة والتأجير لها ، الا انه كان في خلاف مع المستر تشرشل ولا يطمئن الى تأكيدات بانها سوف يمنح الاستقلال الذاتي للحكومات المنضمة تحت لواء رابطة الشعوب البريطانية بل يريد ويؤكد على استقلال الشعوب ومن ضمنها شعوب الامبراطورية البريطانية .

وفي احدى المرات قال له المستر تشرشل على انفراد اظن أنك تحاول ان تقضي على الامبراطورية البريطانية اجابه روزفلت : لا ريب في ذلك حيث ان النظام الاستعماري يعني الحرب . وقال لابنه اليوت (ان تستثمر موارد الهند وبورما وجاوا وان تأخذ كل ثرواتها الى خارج بلدانها ولا تترك لها شيئاً للتعليم ولستوى حياة عادية . والحد الادنى المطلوب للصرف على رفع المستوى الصحي ، معنى ذلك انك تنكر جدوى اي نوع من التنظيمات السلمية قبل بدئها).

وقبل مغادرته امريكا متوجهاً الى يالطة طلب المشورة من برنارد باروخ Bernard Baruch فقد سلمه برنارد هذا رسالة قبل رحيله جاء فيها : ان الكتاب المقدس والتاريخ مليان بالحديث عن البعثات التبشيرية لرجال عديدين حاولوا مساعدة اخوتهم من بني البشر . ولم يكن احد منهم يمتلك ماتملكه من الامكانيات في مهمتك . انك لاتحمل امل العالم فحسب بل امامك فرصة لتحقيق امنية الذين سبقوك في محاولاتهم وتخلق سلماً مثمراً ويجب ان تفيد من الاخطاء السابقة . ان بعثتك يجب ان تنجح . تحياتي ودعواتي واعتقد بانك لن تخفق في مهمتك) ، وكان روزفلت يطلب من سكرتيره ان يقرأ له هذه الرسالة قبل كل اجتماع يعقد في يالطا .

ثم قال لبرنارد اني لن اصحبك في السفر لانك ستصاب بدوار البحر غير اني اعدك بانني لن اسطر فقرة من اية معاهدة للسلام دون ان تجلس بجانبني . وبعد الساعة الحادية عشرة من صباح الثاني من شباط قدم جورج مارشال تقريراً الى الرئيس روزفلت بعد ان كان قد اجتمع بأميرال الاسطول الامريكي ارنست كينج Ernest King وكانا قد صعدا حقاً لرؤيتهما الرئيس مضنى وبهذا الذبول استمع الرئيس اليهما باشتياق وهما يصفان بمرارة الاجتماع الذي جرى بينهما وبين هيئة الاركان البريطانية ورد فعل البريطانيين الشديد حول خطة ايزنهاور بعبور نهر الرين من قبل برادلي . طلب الرئيس خارطة وبعد الامعان فيها قال انه يعرف المنطقة جيداً حيث قام بسفرة بين بون وفرانكفورت

بالدراجات فانه يؤيد الخطة من كل قلبه ودون ان يزعجا رئيسهما اكثر صافحاه وغادرا المكان . وقبل الظهر صعد المستر تشرشل الى الباخرة كوينسي مع ابنته ساره ووزيرا الخارجية المستر ايدن وعلى مائدة الغداء بدا رئيس الوزراء الذي لم يكن قد ابل من مرضه بما فيه الكفاية مسيطراً على المحادثات بذكائه وفطنته . وفي احدى المناسبات اثار روزفلت موضوع عدم توقيع المستر تشرشل على وثيقة الاطلنطي قائلاً بلهجة مازحة ان رئيس الوزراء سيوقع الوثيقة لامحال ويعمل باخلاص لتحقيق ماورد فيها . فاجاب تشرشل انه حين قرا تصريح الاستقلال وجد انه يتضمن ماورد في وثيقة الاطلنطي ومن بعد ظهر اليوم نفسه قام الرئيس روزفلت وابنته برفقة الحاكم العام بجولة في الجزيرة . ولاول مرة التقى روزفلت وتشرشل هيئة الاركان المشتركة في جناح الضباط على الباخرة كوينسي في الساعة السادسة مساءً وكالمعتاد كانت حصاة الاسد من الحديث من نصيب المستر تشرشل ورزفلت يكتفي بايماءة من رأسه . كما ان مشكلة استراتيجية الجبهة الغربية المعقدة قد حلت بسهولة مذهشة عندما ابدى المستر تشرشل استعداداه لقبول خطة ايزنهاور الا انه اثار نقطة واحدة باقتراحه تعيين الفيلد مارشال هارولد الكسندر الذي يقود قوات الحلفاء في ايطاليا نائباً للقائد العام ايزنهاور من جميع العمليات البرية الا ان القيادة الامريكيتين قالوا : لا ثم اقترح المستر تشرشل ان يقود مونتغمري معظم القطعات بعد عبورها نهر الراين ومرة اخرى قال الامريكويون : لا . ومع ان تشرشل اخفق في محاولتيه الا انه احتفظ بحرجه الى ان انفض الاجتماع وبعد ذلك اعلم جورج مارشال بان الرئيس روزفلت يطلبه وبعد حضوره قال له ان المستر تشرشل لا يزال يصر على تعيين الكسندر نائباً لاييزنهاور الا انه اجاب بانها لا يستحسن هذا التعيين وانصرف . وفي الصباح الباكر كان برادلي من مدينة سيا Sha في بلجيكا مجتمعا بقادة الجيوش الامريكية الاولى والثانية والثالثة والتاسعة كورتنى هودجس Lieutenant General Courtney Hodges وجورج باتون George paton ووليم سيمبسون William M. Simpson لشرح خطة ايزنهاور لهم . وعندما علموا بان مونتغمري سيقود الهجوم الرئيسي وان الجيش التاسع العائد لسيمبسون سيبقى الرئيسي تحت قيادة الفيلد مارشال مونتغمري كان رد فعلهم سلبياً كما كان الرئيس متوقفاً وفي الحقيقة كانوا قادة ذوي خبرة عالية وكفاءة ممتازة ومتهلفين

وجدت عدة ثقوب في طائرته ربما كانت الرياح الخلفية دفعته نحو جزيرة كريت التي كان الالمان يحتلونها او ان المواقع التركية اصابتها خطأ. وفي الساعة الحادية عشرة والنصف بينما كان الرذاذ البارد يهطل خفيفاً غادرت اولى الطائرات في رحلة لقطع ١٣٧٥ ميلاً نحو مطار ساكي في شبه جزيرة القرم وفي فترات منتظمة بدأت بقية الطائرات بالتحليق في طيران يستغرق ثلاث ساعات ونصفاً متوجهة اولاً بزاوية قدرها تسعون درجة الى الشمال لتجنب جزيرة كريت والابتعاد عنها في حين غادرت طائرة الرئيس روزفلت في الساعة الثالثة والنصف قبل طائرة رئيس الوزراء المستر تشرشل، كما ان الطائرة التي لم تكن مخفورة ولا تشعل الضياء سرعان ما اختفت في رذاذ مظلم ومنذ ان اختفت اصوات محركات طائرة الرئيس لمدة سبع ساعات كان مصير الرئيس غير معروف حيث ان جميع الطائرات قطعت اتصالاتها اللاسلكية. انقضى نصف الطريق دون حادث يذكر ولكن بعد ان التحقت ست طائرات من نوع P38 بطائرة الرئيس روزفلت من نوع C-54 فوق جبال اليونان بدأ الجليد بالتراكم على اجنحة الطائرات السبع. احدى الطائرات من نوع P38 توقفت محركاتها ورجعت الى اثينا ولقد شغل بال رجال المخابرات بالجليد المتراكم وغمهم الى درجة فكروا معها بايقاظ الرئيس من نومه وتكليفه بشد احزمة الامان الا ان الخطر سرعان ما زال وبعد الظهر تماماً حسب وقت شبه جزيرة القرم والذي يتقدم بساعتين على وقت مالطة فتح النوتيه اللاسلكي واتصلوا بمطار ساكي حول كلمة السر: انه صديق! وفي الساعة الثانية عشرة وعشرة دقائق لامست عجلة طائرة الرئيس ارض المطار ووقفت في نهاية مدرج المطار المغطى بالجليد وعندما اقتربت الطائرة من محل وقوفها لمحوا الجنود الروس بملابسهم الرسمية بادى الذكاء والنشاط يحيطون بجوانب المطار والمدافع جاهزة ونخبة من احد افواج الجيش الاحمر كانت في حالة الاستعداد بينما كانت فرق موسيقى الجيش تعزف الالحان العسكرية كما ان مولوتوف وزير خارجية الاتحاد السوفياتي والسفير الامريكى ايفريل هاريمان ووزير الخارجية الامريكى ستاتينيوس تقدموا لتهنئة الرئيس بسلامة الوصول ليبلغوه بان المارشال ستالين لم يصل الى شبه جزيرة القرم بعد. وفي الساعة الثالثة عشرة والنصف حطت في المطار طائرة رئيس الوزراء البريطاني تخفرها ست طائرات من نوع P385 حيث تقدم المستر تشرشل نحو طائرة الرئيس مراقباً

لسحق المانيا دون تأخير وبدوا يستمعون الى بقية شرح برادلي بفزع متنام كلما استمر في شرحه ذلك ان هودجس وباتون كان عليهما الاستمرار بهجومهم الحالي المحدود على خط سيغريد " الى ان يبدأ مونتغمري بهجومه العام بيد ان باتون وهودجس انفجرا غضباً حيث قالوا بان فرصتهما للوصول الى الراين افضل من القطعات البريطانية وكان من رأي باتون ان هذه طريقة حمقاء وحقيرة للامريكيين لانهاء الحرب وكانوا يرون بان كل فرقة مهما كانت رديئة يجب ان تهجم. لقد علم المستر تشرشل وايدن بان روزفلت يتجنب ان يتباحث معها حول المسائل السياسية التي ستثار في مؤتمر يالطا ولهذا الغرض رتب عشاء مختصر ذاك المساء في الباخرة كوينزي لمعالجة هذا الموضوع وبعد العشاء شعر وزير الخارجية الامريكى ستاتينيوس Stettinius ان وجهات النظر الامريكية والبريطانية حول بولندا والامم المتحدة ومعاملتهما المانيا بعد الحرب اصبحت واضحة الا ان ايدن كان يشعر انه لم يتحقق اي شيء وكتب في مفكرته (لم نقرب من شيء وكنت قد تكلمت مع هاري هويكنز بحدة بعد ما اتاني بعد العشاء قائلاً له باننا ذاهبون الى مؤتمر مصيري والى الآن لم نتفق على الموضوع الذي نناقشه وكيف نعالج المواضيع المطروحة على بساط البحث مع دب يعرف بالضبط ماذا يريد). كان اعتقاد ايدن بان الرئيس لا يمكن التنبؤ بما سيتخذه من موقف وكذلك لم يكن تشرشل وايدن سهلين وفي الحقيقة لم تكن هناك مشاورات بمستوى القمة بين الامريكين والبريطانيين، بعد العشاء ذهب تشرشل وروزفلت الى مار لوكا ليطيروا لمقابلة ستالين. ركب رئيس الوزراء طائرته من ذوات الاربع محركات سكاى ماستر وذهب الى الفراش اما الرئيس روزفلت فكان في كرسيه ذي الدواليب ووضع بمصعد الى الطائرة التي بنيت خصيصاً له وبكلفة عالية وجاءته المفاجئة بعد ركوبه الطائرة عندما قيل له ان الطائرة لن تغادر قبل خمس ساعات. كان الجو بارداً والسماء مرصعة بالنجوم عندما حلت عشرون طائرة امريكية من نوع سكاى ماستر وخمس طائرات بريطانية من نوع يورك تحمل سبعمائة من المستشارين متجهة نحو يالطا. كان نظام التعقيم شديداً والاجراءات الاحترازية المتخذة استثنائية بسبب ورود تقارير الى المخابرات الامريكية تقول ان هتلر على علم ومعرفة تامة بمكان انعقاد مؤتمر الكبار الثلاثة وقبل ثلاث ليالي جرت محاولة تجريبية من قبل الكولونيل هنري مايرس أدت الى كارثة عند محاولته النزول في مطار ساكي في شبه جزيرة القرم اذ

نزوله من الطائرة بوساطة الراقعة ثم وضع في جيب امريكي من قبل رئيس حرسه السري الخاص ميشائيل رايلي كما ان رئيس الشرف رجب بالرئيسين الغربيين القادمين ثم عزفت الموسيقى لحن (العلم المرصع بالنجوم) بعدها سارت السيارة بين صنوف الجند والمستر تشرشل يمشي مسرعاً وسيكاره بطول ثمان إنجات يبرز من فمه كمدفع صغير . وضع روزفلت في محفة بداخل سيارة لنقله الى يالطا التي كانت تبعد حوالي 75 ميلاً ولم تكن هناك وسائل نقل اخرى البتة ومن مسافة كل مئة ياردة كان ثمة مسلحون بملابس مرتبة وستر شدت عليها الاحزمة وقسم يضع على راسه غطاء رأس استراخان وبعضهم ببيريات تعلوها اشربة ذات الالوان الحمر والخضر والزررق وعند مرور سيارة ليموزين التي تقل الرئيس روزفلت كان كل حارس يؤدّي التحية بصورة سريعة ورشيقة ببندقيته ولقد تعلقت ابنة الرئيس بذراع ابيها وقالت باستغراب انظر ما اكثر النساء بينهم مشيرة الى الحراس وفي كل نقطة تقاطع او محطة كانت مجموعة من الفتيات بزى موحد وكل فتاة تحمل علماً احمر واصفر فاذا كانت الطريق آمنة اشترت الفتاة الممارسة بعلمها الاصفر نحو السيارة ثم تدس العلمين تحت ابطها وتؤدي التحية باليد اليمنى كل هذه الاجراءات ادخلت الطمأنينة الى قلوب الامريكيين حول سلامة رئيسهم . كان الثلث الاول من الطريق بدون اشجار مغطى بالثلوج الا ان الطريق كانت ملأى بالدبابات المهشمة والمساكن المحترقة والشاحنات المحطمة وغيرها من بقايا المعارك الطاحنة التي جرت في المنطقة .

وبعد اجتياز سيمفروبول Simferopol عاصمة القرم بدأ الطريق يتعرج نحو سلسلة جبلية متجهة نحو البحر الاسود ثم الى الجنوب محاذية الساحل بعدها مرت بمدينة يالطا في السادسة واستمرت نحو الجنوب حوالي الميلى الى ان وصلت السيارة الى قصر ليفاديا والذي اتخذ مقراً للرئيس روزفلت وهو القصر الذي كان يحتوي على خمسين غرفة وكان قد صمم من قبل كراسنوف KARASNOV على طراز قصور عصر النهضة الايطالي وقد بنى هذا القصر في عهد القيصر نيقولا سنة 1911 على ارتفاع 150 قدماً من سطح البحر وهو من الكرافيت الابيض وكان القصر بالنسبة لستاتينيوس مثيراً ومنظره مع البحر يذكره دوماً بأجزاء من المحيط الهادي في الساحل الامريكي، كان قصر ليفاديا اتخذ مصحاً للمسلولين من الطبقة العاملة بعد الثورة الا ان الالمان

نهبوه بالكامل الى درجة انهم جردوه من لوحاته التي كانت تغطي جدرانها عدا لوحين صغيرتين قرضتهما الحشرات وفي الايام العشرة السابقة وتحت اشراف كاثيري Kathie كريمة السفير الامركي هاريمان ملأوا غرف القصر بالاثاث واللوازم واللوحات التي جلبت من فندق ميتربول من موسكو كما استقدموا مجموعة كبيرة من العمال المهرة من السماكرة والكهربائيين والصباغين لتصليح الشبابيك المحطمة والجدران المشوهة واعادة تشغيل التدفئة المركزية اما الامور الصحية فتركت للامريكيين حيث ان سفينة مساعدة رست في سواستبول وقامت بتعقيم القصر بصورة كاملة .

خصص جناح خاص للرئيس روزفلت في الطابق الاول مع غرفة خاصة للطعام كانت في وقت ما غرفة بليارد قيصر كما خصصت غرفة نوم ملكية فخمة للمارشال واعطيت غرفة نوم القيصرية للاميرال كينك King والتي اصبحت مدار تنذر وتعليق زملائه لوقت طويل . مع كل هذه الرفاهية كان هناك لـ 216 امريكياً مشكلة وهي ان الرئيس روزفلت كان له حمام خاص فقط اما الباقون فكانوا يستعملون الحمام المشترك ولطالما راوا الخادمت الروسيات المسؤولات عن غرف النوم يدخلن الحمامات دون ان يستأذن بالدخول بطرق الباب كما هو معتاد غير مباليات لارتباك الرجال الامريكان وفزعهم ، اما رئيس الوزراء المستر تشرشل فلم يترك المطار فوراً بل تبع مولوتوف الى خيمة بيضوية مدفأة حيث اعدت مائدة عامرة بالشاي الساخن والفودكا والبراندي وشامبانيا وقدر من الكافيار وسمك السلمون والحفش المدخن^{١٥} مع البيض والزبدة والجبن والخبز . الخ .

ان الرحلة الى يالطا استغرقت ضعف ماصرفه روزفلت من الوقت في رحلته إليها وبعد تناول بعض السندويشات التي جلبها بعض موظفي القيادة معهم توقف فريق المستر تشرشل في احدى القرى الساحلية الصغيرة المسماة الوشته Alushta شمالي يالطا حيث اعد غداء فخم من قبل مولوتوف . ومع ان البريطانيين كانوا قد تناولوا بعض ساندويشات كما اسلفنا الا انهم حاولوا ان يتظاهروا بالجوع وملأوا بطونهم الى حد الانفجار بعدها توجهوا نحو قصر ليفاديا وعلى بعد ستة اميال منها كان قصر الامير يوسويوف الذي اغتال راسبوتين حيث كان من المقرر ان ينزل فيه ستالين واستمروا في سيرهم الى الجنوب نحو اربعة اميال اخرى حيث مقر اقامة تشرشل والوفد البريطاني في قصر فورونتسوف

قضى الرئيس روزفلت ليلة هانئة وهو يتهيأ لافتتاح المؤتمر. وفي صباح اليوم التالي التقى مع مستشاريه العسكريين في الشرفة المشمسة المطلّة على البحر، ان الاميرال ليلى كان من رأيه تخويل الجنرال ايزنهاور كامل الصلاحية للاتصال المباشر بهيئة اركان السوفيات اما المارشال فاشار الى ان الاتصال عن طريق القيادة الموحدة كما يلح عليه البريطانيون لم يعد عملياً اذ ان ذلك يستغرق وقتاً طويلاً وان الروس هم على بعد 40 ميلاً من برلين .

ان القادة المجتمعين كانوا على وشك مغادرة الشرفة حين دخل السفير هاريمان ووزير الخارجية ستاتينيوس مع ثلاثة آخرين هم فريمن دوك ماتيوس Freeman Doc Mathews وشارلس جيب بوهرل Charles chib Bohler والكهيس Alger Hiss ولقد اصر ستاتينيوس على القادة المجتمعين ان يبقوا ليسمعوا الموقف السياسي ، ولقد عدد وزير الخارجية المواضيع التي يعتقد بان على الثلاثة الكبار اخذها بنظر الاعتبار في محادثاتهم واهمها المسألة البولندية وتأسيس هيئة الامم المتحدة ومعاملة المانيا بعد الحرب وتسوية الخلافات بين العبثيين والشيوعيين منهم ، والشخص الوحيد الذي لم يساهم في المناقشة هو Hiss^(*) ، لقد اتفق الرئيس روزفلت مع اعضاء الوفد الامريكي على ان حكومة لوبلن لا يمكن الاعتراف بها وطلب اعداد مذكرة حول بولندا لتقدم الى المستر تشرشل والمارشال ستالين . وفي الصباح الباكر من ذلك اليوم كان ستالين قد وصل قادماً من موسكو بعد رحلة طويلة ومتعبة بالقطار وفي الساعة الثالثة من بعد الظهر وهو في طريقه الى الاجتماع الاول المزمع عقده في قصر ليفاديا توقف في قصر فورنتسوف ليقوم بزيارة مجاملة للمستر تشرشل وابدى تفاؤله بشأن الحرب اذ كانت المانيا آنئذ تعاني من نقص كبير في القمح والخبز وان نظام مواصلاتها على شفا انهيار وتعطل . سأل تشرشل ماذا تفعل اذا ما تحرك هتلر نحو الجنوب الى درسدن مثلاً؟ اجابه ستالين سنتعقبه ، ثم اضاف لم يعد نهر اودر عائقاً . ان هتلر قتل خيرة جنرالاته رمياً بالرصاص عدا غودريان وانه مغامر ، فان النازيين ارتكبوا حماقة كبرى بتركهم احدى عشرة فرقة مدرعة حول بودابست انهم لم يدركوا بان المانيا لم تعد قوة عالمية وان ليس في مقدورهم وضع القوات الكافية في كل مكان ، سيفهمون ذلك بعد مدة واختتم قوله متهجماً ولكن بعد فوات الاوان ثم استأذن وتوجه نحو قصر ليفاديا في سيارته السوداء

Vorontsov ومع انه لم يكن بفخامة وسعة قصر ليفاديا الا انه كان مرفهاً وتتوفر فيه كل وسائل الراحة . كان يشبه قلاع الاسكتلنديين من بعض الوجوه والقصور المغربية من وجوه اخرى تحيط بمدخله رسوم الاسود المحفورة . وفي غرف الطعام لمح المستر تشرشل صورة معلقة قال انها مألوفة لديه وانه رآها من قبل . قالها للقائد تومپسون وفي الحقيقة انها كانت صورة عائلية لهيربرت Herbert وكان تشرشل قد رآها في ويلتون اذ كانت اخت فورنتسوف قد تزوجت من واحد من عائلة هيربرت . ان جميع الاثاث واللوحات المزينة لحيطانه قد جلبت الى هذا القصر من موسكو كما كان الحال في قصر ليفاديا وعندما دخل الجنرال هاستينكس اسمى Hastings Ismay رئيس هيئة اركان المستر تشرشل القصر لمح خادمين عرفهما حيث كانا يخدمانه في فندق ناسيونال في موسكو وعندما تجاهلا ابتسامته الدالة على معرفة لهما استغرب من تصرفهما ولكن ذات مرة وعندما كان وحيداً معهما ركعا وقبلا يديه ونهضا مسرعين وغادرا دون ان يتفوها بكلمة .

في عشية المؤتمر الذي كان معداً ليقرر مصير المانيا الهتلرية كان النازيون انفسهم لا يزالون يحاكمون الرجال الذين حاولوا قبل مدة وفشلوا في اغتيال هتلر وانهاء الرايخ الثالث . ان محكمة الشعب قد ادانت مئات المتهمين الذين ساهموا في مؤامرة قبلة 20 تموز التي وضعت تحت منضدة هتلر وكان من بين المتهمين حاكم لايبزيك السابق وانه هو الذي كتب رسالة سرية الى جنرالات الالمان سنة 1943 ورد فيها (انه لخطأ كبير ان يعتقد المرء بان القوة المعنوية للشعب الالمانى قد استنفذت والحقيقة انها وهنت عن عمد والامل الوحيد هو التخلص من السرية واشاعة الرعب... يجب ان يسود العدل وان تشكل حكومة محترمة لانعاش روح الامل والمعنوية العالية بين ابناء الشعب ويجب ان لا تنتزع ثقنتنا بان الشعب الالمانى يريد العدل والعيش بشرف ويحب الحقيقة الصادقة لمستقبله كما كانوا في الماضي وكما كان الامر في الماضي ايضاً ان بعض عناصر الفساد والانحلال غير الراغبين في تحقيق هذه الاماني يجب ان يكبح جماحهم بقوة قانون الدولة وان الحل العملي يكمن في خلق الظروف حتى وان كانت لمدة اربع وعشرين ساعة لقول الحقيقة ولتثبيت الثقة بان العدالة ستسود وان حكومة عادلة ستتحقق) . وفي قصر ليفاديا

الكبيرة من نوع باكارد Packard يرافقه مولوتوف و مترجم ليرحب بالرئيس روزفلت وليقدم تحياته بسلامة الوصول . كان الوقت الآن بلغ الرابعة والرابع مساءً ولم يبق لموعد انعقاد المؤتمر إلا خمس واربعون دقيقة حيث استقبله الرئيس روزفلت ومعه بوهلن الذي كان يتكلم الروسية بطلاقة وهو الامريكي الوحيد مع الرئيس وبعد ان شكر ستالين على الجهود الكبيرة المبذولة لتأمين راحته قال مازحاً ان في رحلته البحرية عقدت مراهنات كثيرة .

ايصل الروس برلين قبل وصول الامريكان الى مانيليا اجاب ستالين ان الامريكان ربما وصلوا الى هدفهم قبلاً لانه في الوقت الحاضر تجري معارك عنيفة على خط اودر . قال روزفلت لستالين لقد اذهلني الدمار الذي شاهدته في طريقي الى يالطا حول شبه جزيرة القرم والذي جعلني اكثر تعطشاً لدماء الالمان عما كانت عليه قبلاً . اتمنى ان نقترح ايضاً شرب نخب اعدام خمسين الف ضابط الماني . اجاب ستالين ان كل فرد هو اكثر تعطشاً لدماء الالمان وان التخريبات في القرم لايعتبر شيئاً بالمقارنة مع ما حصل في اوكرانيا ، ان الالمان وحوش ويظهر انهم يكرهون بحقد سادي العمل الخلاق للجنس البشري . وبعد مناقشة قصيرة حول الوضع العسكري سأل روزفلت ستالين كيف جرى العمل مع الجنرال ديغول عند لقائه معكم في كانون الاول الماضي في موسكو . اجاب ستالين : لم اجد ديغول شخصية معقدة ولكنني اشعر بانه ليس واقعياً ، ان فرنسا لم تقدم في هذه الحرب الشيء الكثير ومع ذلك تطالب بكل الحقوق كالبريطانيين والامريكيين والروس الذين تحملوا عبء الحرب .

في هذه الاثناء افشى روزفلت لستالين سراً اذ قال له : في كاسابلانكا قارن ديغول نفسه مع جان دارك ، ومعلوم بان روزفلت لم يكن يحب القائد الفرنسي ويعتبره ضرورة مزعجة . استحسنت ستالين هذه النادرة من روزفلت وبدأ يبتسم . فبينما كان ستالين كيساً مع تشرشل اصبح متعاطفاً ورضياً مع روزفلت وفي الحقيقة انهما بدءا يتبادلان الثقة . اخبر روزفلت ستالين ان هناك اشاعة حديثه بان فرنسا لاتنوي الحاق اية مقاطعة المانية اليها بل تريدها تحت الحماية الدولية ، هز ستالين رأسه وكرر ماقاله ديغول له في موسكو ان نهر الراين هو الحد الطبيعي لفرنسا ويطلب بقاء القوات الفرنسية هناك بصورة دائمة . هذا التبادل في الرأي قد اكد ثقة روزفلت واعلن بانه سيقول

شيئاً طائشاً ليقوله امام تشرشل . يريد البريطانيون بعد الحرب ان تبقى قوة مكونة من مائتي الف جندي فرنسي على الجبهة الشرقية لفرنسا هذه القوة التي تستطيع ان تصد اي هجوم من المانيا بينما تقوم بريطانيا بتجميع جيوشها وترحل ، ان البريطانيين لقوم محيرون حقاً ثم قال منتقداً انهم يريدون ان تهيء طعامهم الى حد وضعه في افواههم .

كان ستالين كله اذنأ صاغية عندما استمر روزفلت يصف الصعوبات التي واجهته مع البريطانيين حول مناطق الاحتلال في المانيا . هنا سأل ستالين الرئيس روزفلت : هل تعتقد بأن فرنسا يجب ان تكون لها منطقة احتلال ؟ اجاب روزفلت : انها ليست فكرة رديئة .

لاحظ الرئيس ان الساعة تشير الى الخامسة الا ثلاث دقائق فاقترح الانتقال الى غرفة المؤتمر المجاورة حيث كانت هيئة الاركان العسكرية للثلاثة الكبار مجتمعة ، واراد روزفلت ان يجد اقل عدد ممكن من الناس عند حضوره وهكذا تدرج بعربته الى الغرفة الواسعة التي كان يستعملها قيصر نيقولا قاعة مآدب ورقص وعند وصوله الى منضدة المؤتمر المدورة الكبيرة رفع نفسه وجلس على كرسي وبجانبه مترجمه بوهلن .

اما المصورون العسكريون فبدأوا بالتقاط الصور لستالين وتشرشل وستاتينيوس وايدن ومولوتوف ومارشال وبروك وغيرهم من القادة العسكريين والسياسيين والمترجمين عند احتلالهم اماكنهم . كما ان المستشارين اتخذوا اماكنهم خلف رؤسائهم وكان مجموع الحاضرين عشرة من الامريكيين وثمانية من البريطانيين وعشرة من الروس حول المائدة الرئيسية المخصصة للمؤتمر المؤتمر المصيري الذي سيبدأ حالاً : ان اهمية مامهم مقدمون عليه اذهلتهم جميعاً اذ بدأ بعضهم يسعل بعصبية وآخرون ينظفون بلاعيمهم .

الهوامش :

- 1 - كان الالمان يسمونه الجدار الغربي .
- 2 - وهو نوع من السمك يستخرج منه الكافيار .
- 3 - كان الاعتقاد السائد مؤخراً وعلى نطاق واسع بان هيس كان جاسوساً روسياً ولقد الح على روزفلت ان يقدم تنازلات لستالين في يالطا ، الا انه لم يكن هناك من دليل على انه قدم نصائح من هذا القبيل اثناء المؤتمر للرئيس روزفلت او الى احد مستشاريه .

بوتان والبوتانيون

عبد الفتاح علي يحيى

والأغنية الكردية التاريخية

القسم الثاني والآخر

كما ان الاحباطات التي مني بها الاكراد في ثورة بدرخان والثورات التي اعقبتها، تركت آثاراً عميقة وحرزاً شديداً عند الكراد كافة، فقد حز في نفوسهم ان تصبح بوتان ذات المجد التليد مجرد ولاية تابعة للدولة العثمانية التي ولدت تصرفاتها العدائية سخطاً لديهم.. فافاض المغنون الشعبيون في التعبير عن بطولات الثوار وحزن الشعب على النهاية التي انتهت اليها بوتان وعلى الدور الكبير الذي كانت تلعبه في حياة الشعب وانعكست هذه الاحزان والمآسي في الاغاني المعروفة بـ «لاووك». ولعلنا لانجافي الحقيقة اذا قلنا ان معظم المغنين والمغنيات ومن مختلف انحاء كردستان تغنوا بجمال ونضال بوتان والبوتانيين.. اذكر بعض الذين سجلوا اغانيهم على اسطوانات الشركات التجارية واشرطة الكاسيت، مثل: سعيد اغا، عزيز اغا، مريم خان، كاويز اغا، ونأيشة شان، وعيسى برواري ومحمد عارف.. وآخرون غيرهم.

لقد خلدت مجموعة من القصائد الشعبية والاغاني التاريخية ثورة يزدان شير جمعها المستشرق «سوتسين» مع «پريم» وطبعها مع ترجمتها الفرنسية في أربع مجلدات في سنتي 1887، 1890 في بطرسبرغ⁽¹⁾ ولم تترجم من قبل المختصين والتمكنين لغويّاً الى الآن على ما علم.

اما نضال الامير بدرخان وعائلته فقد خلده مجموعة

« اثر سقوط امارة بوتان على الكرد »

لقد عاش الامير بدرخان والذين معه سنين طويلة في الاسر، وتعرضت الاسرة البدرخانية الى النفي والاضطهاد والتشريد وعانى كل فرد منها مهما كان حجم نشاطه ومقدرته من مرارة النفي وقسوة الاعتقال⁽²⁾ ولكن لم يلقوا السلاح وظلوا يحافظون ويعتنون - في المناطق التي نفوا اليها او حلوا فيها مشردين - على كل ما هو كردي، عناية حرص وغيره واستمر نضالهم بمختلف الاساليب.

هذا وترك جزيرة بوتان الآلاف من العوائل البوتانية بعد زوال الحكم الوطني والثورات التي ذكرناها هرباً من الاضطهاد الى كردستان ايران والعراق، والى ماوراء القفقاس ومصر وبلاد الشام بعد ان دمرت القرى البوتانية واحرقت بفضل التحالف العثماني - البريطاني، والفرنسي ضد تطلعات الشعب الكردي، فتحققت نبوءة الشاعر حاجي قادر الكويي الذي خاطب الاكراد ايام نضال البدرخانيين بقوله: « اذا قضي على البدرخانيين وازيحوا في المستقبل فالاعداء من جميع الجهات كالطاحونة سوف يطحنونكم »

بهدرخاني و له سه ر لاجني له مه وپاش

له هه رلايني ده تان هارن وه كو ناش⁽³⁾

كبيرة من الاغاني والقصائد الشعبية لم تتل لحد الآن الاهتمام والجمع⁽⁷⁾ بل ولم ترد عنهم أي أغنية او قصيدة شعبية في كتاب «التحفة المظفرية» لأوسكارمان ، وكتاب «الاجاني الكردية التاريخية» لأوردخان جليل ، وكتب محمد توفيق ووردي وغيرهم من المعنيين والمهتمين بالتراث الشعبي⁽⁸⁾ .

علماً أن المغنين الشعبيين البوتانيين وحدهم خلدوا ذكرى ثورة اميرهم الشجاع وصحبه في قصائد وغان كثيرة، ومن بوتان والمنافي التي حلوا بها نقل الرواة والمغنون الجواله تلك الاغاني الى مختلف ارجاء كردستان فانتشرت لاسيما في منطقة بادينان ، حيث حل فيها مشرداً الكثير من العوائل البوتانية لقربها من جزيرتهم... وان هذه الاغاني مازالت معروفة جيداً في قرى قضاء عقرة وسنجان وزاخو، ومن قرى ناحية العشائر السبعة «بردهرش» جمعت بعض النصوص الغنائية التاريخية⁽⁹⁾ وقبل ايرادها والتعليق عليها أرى من الضروري توضيح بعض الامور حولها :

أولاً : ان هذه الاغاني عرفت واشتهرت بها هذه الناحية «بردهرش» لوجود عشرات الاسر البوتانية التي حلت فيها منذ عدة قرون وغدت قراهم⁽¹⁰⁾ ملاذاً للذين تركو الجزيرة بعد كل عملية اضطهاد حيث استمر خروج البوتانيين من جزيرتهم الى مابعد الحرب العالمية الاولى ، حيث ان احد امراء بوتان المدعو «فتاح بگ» حل لاجئاً في قرية «گرده پان» اكبر القرى قبل اكثر من قرن ، فنال احتراماً عظيماً من لدن سكان القرية وبنوا له «ديواناً» خارج القرية يتجه بابه نحو الجزيرة بناء على طلبه ، وعاش مهموماً فيها فترة من الزمن ثم غادر القرية الى بوتان ولم يرافقه الا الذين جاءوا معه رغم اقتراحه بعودة الآخرين من سكان القرية معه ، ومازال ذلك «الديوان» يعرف الى اليوم بـ «كوجكى فتاحي»⁽¹¹⁾ .

ثانياً : بالإضافة الى الاكرد الرحالة «الكوجر» الذين كانوا يجوبون كردستان وينقلون الاغاني والايخبار ، وصل المنطقة ومن بوتان بعد فشل ثوراتها الاخوان محمد وحسن «حمو وحسو» واستقروا في قرية «بشيريان» على نهر الزاب الكبير والتابعة لناحية الكلك ، إن الاخوان حمو وحسو كانا من الشعراء والمغنين الاميين المحترفين ومدرسة غنائية في اداء «اللاوك» فتتلمذ عليهما معظم المغنين في المنطقة واشتهر من تلامذتهم ، المغنون :

سيدوجو وابنه عزيز اللذان كانا يرافقان حمو وحسو في جولاتهم الغنائية للتكسب ، وعبدالله وسمانه ، وقادر حسو ، ونجو «نجيب» عبدالله وغيرهم... كما اخذ بعض مغني سوران اذكر منهم عزيز اغا گردي وحمد مندو... يعبرون نهر الزاب الكبير الى المنطقة للاستفادة منهما في تعلم أداء اللاوك ، وهذا هو سبب إجادة هؤلاء غناء اللاوك إضافة الى الحيران التي تشتهر بها سوران .
ثالثاً : جمعت هذه النصوص الغنائية من اشخاص مازالت ذاكرتهم بخير وكانوا مغنين محترفين فيما مضى فاسعفوني بما جادت به ذاكرتهم وافدت كذلك من بعض المسنين للوصول الى بعض الحقائق واكمال النواقص ، هذا ولايعرف مؤلفو هذه النصوص رغم ادعاء البعض بتأليفها والذي اراه ان هذه النصوص نقلها الى المنطقة حمو وحسو من جزيرة بوتان ، وغيرهما من الذين هجروا الجزيرة .

وكما ان الاميين قد نظموا هذه الاغاني دون مراعاة للوزن الا صدفه ، وتناقلت بالمشافهة .. كان من الطبيعي ان تتعرض الاغنية خلال مسيرتها من الآباء الى الابناء ومن منطقة الى اخرى ومن لسان الى لسان ، لتعديلات وازافات واحياناً الى تغييرات كلية او جزئية في ترتيب الابيات والمقاطع ، حذف ، زيادة ، صياغة جديدة ، حسب ذكاء الرواة⁽¹²⁾ وميولهم التي قد تؤدي احياناً الى تشويه الاغنية وتناقضها مع الاصل . هذا ولايمكن ترجمة ونشر بعض الاغاني التاريخية كاملة دون حذف لأسباب لايجعلها الباحثون في التراث الشعبي .. وان جمال هذه الاغاني وطعمها ونكهتها وتأثيرها على السامعين يتجلى بوضوح عندما يغنيها المغنون بأسلوبهم والحنانهم وحركاتهم ، حيث ان لكل اغنية طابعها الخاص واداءها المتميز ، وتفقد مميزات هذه وقد لاثير المشاعر والاحاسيس عندما تترجم وتقرأ مسطرة... حتى الميجرسون الانكليزي الضليح باللغة الكردية يعتبر ترجمته لبعض الاغاني الكردية الى الانكليزية دون جدوى لأنها تتراءى للقارئ باشتات وتوافه ، ذلك لأن الاصول حلوة وعذبة على حد قوله .

والاستاذ فؤاد جميل عندما يترجم الاغاني نفسها الى العربية يتمنى لو عثر على النص الكردي لتكون ترجمته اقرب اليه ويقول حول صعوبة ترجمة الاغنية والحفاظ على طعمها واصلها «إن قارض الشعر المغنى - المطبوع - يقرع روحه على دفقات في شعره ويتناول المعنى فيذيبه في قالب من كلم لغته الاصلية ليخرج

مجلو الصفحة نقى الاديم ، وانه ليخطب ابكار المعاني فيزفها
بنفائس المباني^(٣٠) .

لذا ارتأيت عدم ترجمة الاغاني التي جمعتها نصاً بل
تقديم شرح موجز لفقراتها .. واعتقد ان هذا يفي بالغرض لقراء
العربية والعربية والكرديّة معاً .

إن اشهر المغنين الذين سجلوا بعض الاغاني التاريخية
على اسطوانات الشركات التجارية^(٣١) ، المغنيان الاميان كاويس
اغا ، وعزيز اغا كردي «عزيز قوان» سجل الاول اغنية تاريخية
واحدة عن جزيرة بوتان ، اما الثاني فقد سجل اغنيتين تاريخيتين
«لاووك» عن الجزيرة ونضالها وبشكل متميز لحناً واداءً - لشركة
اسطوانات اوديون - حيث جاء صوته رخيماً متفاعلاً مع
ما يرويّه .. فيبعث الاسى والحزن ويثير الشعور القومي في نفس
السامع الكردي .. وقد تدمع عيناه اذا كان بوتانياً .

وهذه الاغنية الاولى بعنوان «بدرخان» تم من قبلنا اكمال
تدوينها عن طريق الاستعانة ببعض المغنين والمسنيين لانها جاءت
مختصرة من قبل المغني المذكور .

« به درخان »

لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى ميرو
ملى خانى خوش مى خانى
به ژنا به درخان به گ زرافا مينا بنا تلا بنا ريحانى
شه مويى ديرشه وى كرا گازى :
وه سمان پاشا كوچك باب
دهستى بابى تىلى ميرى بوئا شيرى كوردا
بته نايى ته گريدانى
دهلو لى ... لولى

له مه تى دهنگى توپان و جبه خان و له په يمه تى
حه يفه بو مخابنا دلى مه دمىنى
كوچكى كوشته رى روميا
كه تنه شارى جزيرى بوئا
هه يلو بابو له من خراب دكن جى يى تاغان و عه شيره تى
لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى ميرو
ملى خانى بلنداه دهوى رى بوئا
وه سمان پاشا ياوورك كشاندا قوچا ميسلا

ئه ز دكم وناكم قه واتا من ناشيو
بلا قه واته كه گران هيژا ژمرا بى بوئا

توپى مه زن بلا ژمرا بى بوئا
حه سه نى هه ويبرى تاهيرى مه يمو سامى بى لوتى
شه مويى ديرشه وى كوچكى مه زن
ثيرو سه رى حه فت سالا له چيايى نه وره قى
بيننا ناسى بوئا

دهلو لولى .. لولى
له مه تى دهنگى توپان و جبه خان و له په يمه تى
حه يفه بو مخابنا دلى مه دمىنى
كوچكى كه شته رى روميا

به سه ر وولاتى شارى جزيرى بوئا دا
هه يلو بابو له من خراب دكن جى يى سنجه قا عه شيره تى
لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى ميرو
ملى خانى داكه تم وا بلاليووكا

وه سمان پاشا ياوورك كشاندا قوچا ميسلا
دبلا بيت ژمه را توپى ته م بجيكا

حه سه نى هه ويبرى تاهيرى مه يمو سامى بى لوتى
سى بوئا شه ر دكن له كه لى نه وره قى وهكى كه يفى زاواو بيكا
دهلو لولى .. لولى

له مه تى دهنگى توپان و جبه خان و له په يمه تى
حه يفه بو مخابنا دلى مه دمىنى
كوچكى كوشته رى روميا
كه تنه شارى جزيرى بوئا

هه يلو بابو له من خراب دكن جى يى ميران و عه شيره تى
لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى ميرو
ملى خانى خوش مى خانى .
به درخان به گ دكا گازى :

حه سه نى هه ويبرى تاهيرى مه يمو سامى بى لوتى
شه مويى ديرشه وى
هنگ شه رى ناكه ن به ناشق و دلا

شه مويى ديرشه وى كرا گازى :
مىرو نه مى چاوا شه رى ناكه ين به ناشق و دلا
نه فو شه ر بما هه رچار خوش ميرا
مينا كه يفى زاوايان و خه ملا بيكا

مېرو ماتا نه زانی لمه هاته کوشتن تاهیری بچیوکا
 ده لولو لولو .. لولو
 له مه تی دهنگی توپان و جبه خان و له په یمه تی
 چه یفه بو مخابنا دلی مه دمینی
 کوچکی کوشته ری رومیا
 که تنه شاری جزیری بوئا
 هه یلو بابو له من خراب دکن جی بی سنجه قا عه شیره تی
 لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی میرو
 ملی خانی خوش ملی خانی
 میر به درخان به سی دهنگا کرا گازی
 چه سه نی هه ویری تاهیری مه یمو سامی بی لوتی
 شه مویی دیرشه وی :
 وه سمان پاشا سه کنی جزیرا بوئا
 بروژی عه سکه ری خو کوم دکا
 بشه فی به ره لا دکاتا سه ریزا گوندا
 نه ف شه ف من دفی باقینا سه ر نوردی
 وی کوچک بابی ..
 بېرن سه ری توپ چی یوو قومان دارا
 ده لولو لولو .. لولو
 له مه تی دهنگی توپان و جبه خان و له په یمه تی
 چه یفه بو مخابنا دلی مه دمینی
 کوچکی کوشته ری رومیا
 که تنه شاری جزیری بوئا
 هه یلو بابو له من خراب دکن جی بی سنجه قا عه شیره تی
 لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی میرو
 ملی خانی خوش ملی خانی
 میر به درخان به سی دهنگا کرا گازی
 چه سه نی هه ویری تاهیری مه یمو سامی بی لوتی
 شه مویی دیرشه وی :
 وه سمان پاشا سه کنی جزیرا بوئا
 بروژی عه سکه ری خو کوم دکا
 بشه فی به ره لا دکاتا سه ریزا گوندا
 نه ف شه ف من دفی باقینا سه ر نوردی
 وی کوچک بابی ..

بېرن سه ری چی یوو قومان دارا
 ده لولو لولو لولو
 له مه کی توپان و جبه خان و له په یمه تی
 چه یفه بو مخابنا دلی مه دمینی
 کوچکی کوشته ری رومیا
 که تنه شاری جزیری بوئا
 هه یلو بابو له من خراب دکن جی بی سنجه قا عه شیره تی
 لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی میرو
 ملی خانی وابدارا و بلالیکا
 هه رما شاری جزیری بوئا خوش دی دهنگا
 زاویان و بیکا لی لی میرو
 زهینه ب خاتون کرا گازی له میسلاو به غدایی
 توپا راده کیشنو تابان پاشا توپی که لی رهش
 ژمه را ئینا
 وه سمان پاشا که تما به ندی ته دا نه گازه کی
 وان پیراو بچیوکا
 ده لولو لولو ... لولو
 له مه تی دهنگی توپان و جبه خان و له په یمه تی
 چه یفه بو مخابنا دلی مه دمینی
 کوچکی کوشته ری رومیا
 که تنه شاری جزیری بوئا
 هه یلو بابو له من خراب دکن جی بی ناغان و عه شیره تی
 لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی لی میرو لی میرو
 ملی خانی خوش ملی خانی
 میر به درخان چوو سه یرانه شه ری
 مه یت کیشانا مینا کیشانا کایی لچوخینا
 له شی نه سکه رو توپ و جبه خانه مانه لچولینا
 بانگ کر سوارا شه ری به تال که م هنگ رازینا ؟
 شه مویی دیرشه وی کرا گازی :
 میرو دانه با دیرگولا رهنگین جی بی مه یا
 دهستی مه بی شه ری وه نابا
 ده لولو لولو ... لولو
 له مه تی دهنگی توپان و جبه خان و له په یمه تی
 چه یفه بو مخابنا دلی مه دمینی
 کوچکی کوشته ری رومیا

كه تنه شارى جزيرى بوتنا

هه يلو بابوله من خراپ دكن جى بى سنجه قا عه شيره تى

لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى لى ميرو لى ميرو

ملى خانى داكه تم وا بجه مه دا

زهينه ب خاتون پيش عه سكه رى وه سمان پاشا وه جوو

جه له وى هه سبهى وه سمان پاشا كرت و به رنه دا

وه سمان پاشا كه تمه تورا ته وبابى ته

ده ستى بابى تيلي به گ هه تا باژيرى ديار به كرى

له كه له بجه مه ده

ده لولو لولو .. لولو

له مه تى ده نكى توپان وجبه خان وله په يمه تى

حه يفه بو مخابنا دلى مه دمينى

كوچكى كوشته رى روميا

كه تنه وولاتى شارى جزيرى بوتنا

هه يلو بابوله من خراپ دكن جى بى ميران وعه شيره تى

شرح موجز للاغنية :-

تروي الاغنية .. هجوم الجيوش العثمانية بقيادة « عثمان

باشا » على جزيرة بوتان للقضاء على حكومة الامير بدرخان

المستقلة ، وتصف ضخامة الاسلحة التي جلبوها واستخدموها

وصد الثوار للهجوم .. ثم سقوط مدينة الجزيرة و أسر الامير

بدرخان وتبدأ جميع مقاطع الاغنية بنداء « يا اميري » لى لى

ميرو » وبيان موقع مدينة مى خانى « تقع قرب قضاء جوليرك »

وتنتهى بكلمات تعني التأسف والتحسر « ده لولو لولو .. » وهي

ضرورية لاداء الاغنية ، ثم يصف المغني مأساة احتلال جزيرة

بوتان وسقوط عاصمتها ، وكأنه يغادرها او قد ابتعد عنها

فيقول : - يحز في نفوسنا ان نسمع خلفنا دوي المدافع واحتلال

واستباحة الجنود العثمانيين « روميا » لجزيرة بوتان .. وويلتاه

يا ابت انهم يدمرون ولايتنا ومكان رؤسائنا وعشيرتنا . تروي

الاغنية أحداث عام ١٨٤٧ ، ويبدأ المقطع الاول بمدح الامير بدر

خان ، ونداء أحد قادته ، « شموي ديرشوي » نسبة الى قرية

ديرشه و البوتانية - لعثمان باشا وأصيفا آياه بابن الكلب الذي لن

يستطيع القضاء على امير بوتان و أسد الكرد ، وأسرته وتقييده .

وفي المقطعين الثاني والثالث يروي المغني عجز عثمان باشا

عن تحقيق الانتصار على الثوار فيرسل رسولا الى الموصل طالباً

المدد والمدافع الثقيلة والخفيفة لضرب حسن هويري وجماعته

من قادة الثورة ، الذين كانوا يقاتلون الجيش العثماني منذ سبع

سنوات وكانهم في حفل عرس .

وفي المقطع الرابع ينادي الامير بدرخان بعض قادته الذين سبق

ذكرهم ، معاتباً .. بانهم لا يقاتلون الاعداء باخلاص وعشق ،

فيجيب أشجعهم « شموي ديرشوي »

اميري كيف لانقاتل بعشق واخلاص ؟ إن القتال والمعركة

بالنسبة الينا نحن الابطال الاربعة يشبهان احتفال الاعراس ..

الم تعلم بمقتل طاهر بجيوك ؟ ويصف المغني بعدها حزن

بدرخان عند سماعه الخبر .

وفي المقطع الخامس ينادي الامير بدرخان قادته الاربعة

ويبلغهم إن عثمان باشا استقر في جزيرة بوتان ، وانه يجمع

جيوشه في النهار ويطلقه على القرى الوادعة في الليل ويطلب الامير

منهم ان يشنوا هجوماً ليلياً على معسكر الاعداء ويذبحوا جنود

المدفعية والقادة .

وتلوح علائم الهزيمة والماساة في المقطع السادس ، حيث

تصف إحدى نساء ال بدرخان « زينب خاتون » ما كانت عليه

مدينة الجزيرة سابقاً من الفرح والسرور الدائم ، وأصوات

حفلات العرس الدائمة والمستمرة بدون انقطاع .. ثم تنادي إن

الاعداء يسحبون المدافع من الموصل وبغداد حتى ان تابان

باشا - من قاده العثمانيين - طلب جلب « المدفع الاسود » من

بغداد ، كما يظهر من المقطع ان عثمان باشا قد احتل عاصمة

بوتان وانه اعتقل حتى النساء للنيل من عزيمة الثوار ، ومنهن

« زينب خاتون » التي تشكو من قسوة الاعتقال حيث لاتسمع

في السجن صيحات أطفال وشيوخ بوتان واخبارهم .

ويظهر من المقطع السابع إن الامير بدرخان بعد ان

يستطلع ساحة المعركة ، يريد التخلي عن احد المواقع

« ديرگول » او ينهي القتال لكثرة عدد القتلى ، ويشبه المغني

إخلاء القتلى باخلاء البيادر من التبن ، ولكن شموي ديرشوي

ينادي :

- اميري ان « ديرگول » الجميلة مدينتنا ولن نتخلي عنها بدون

قتال .

ويروي المغني في المقطع الاخير وقوع الامير بدرخان في

الاسر ، وكيف ان « زينب خاتون » تمسك بزمام فرس عثمان

باشا طالبة منه ان لايقيد يدي الامير حتى مدينة ديار بكر

« آمد » وتنتهي الاغنية باحتلال الجيش العثماني لبوتان
وسقوط الامارة .

* * *

وهذه اغنية اخرى بعنوان « له تيلانى حهيا بتيلانى »
تروي احداث ثورة يزدان شير التي قامت بعد سنوات قليلة من
القضاء على اماره بوتان .

« ل تيلانى حهيا بتيلانى »

لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو

ل تيلانى حهيا بتيلانى

بلا خودى خراب بکات ملي خانى ناو خانى بشت خانى
چ جار به تال نابت له توزى له دوکە لى و مورانى
خوش تى دهنگى تفهنگان و عه گيدان
له مابه ينى جوانگان و عه نبرانى
ده بلا خولامى شير نيزدين بم ميرى زراف
به ردا که لى بورجى ميرى وانى و کنعان باشاو
فه تاح به گ ميرى زهوقى حه تا کوشتن حاجى ميرزا
خاتا ماقولى شاقوبانى تیکدا ده به نا سه ر ناو مآره دوانى
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو

له تيلانى حهيا بتيلانى

مامو هه ورا دياربن نه وپو روژى ميرانه
خوپينى گاونه جارانه ته قينى سولوو بسمارانه
برقيني کوسه ميسريانه ويله ويلى دلونژد ايانه و عه وى شان
دهنگى شنکينى دارى داره مانه
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو

ديرگولا شه ووتى له سه رى لاتى
دى بلا خولامى په ياد ايم وهختى دهستى
داوينه دارى تفهنگا خو داوينا که مينى
خولامى سوارى بوتابم دهستى دانا دارى دار پما
بسى شويا هه ل وه شاندا ته رادى
ديرگولا شه ووتى روژا دوونى
خولامى سوارى بوتابم دهست دانا دارى دار پما
بسى شويا هه ل وه شاننا ته رادى
خولامى په ياد ايم دهست دانا دارى تفهنگا خو هاوى
تتا که مينى
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
ل پرى حهيا به پرى

عه سکه رى وه سمان پاشا دهوازده هه زارا
له قه سرى سه رحان پاشا له سى ميلى بادينا تى نوردى دبن
نيزدين شير بسى دهنگا دکر گازی :
شه رى مه و پوميا خوشترا ژته ريقا شيخاو خيرا
خودبى بوژى هه ينى
وه سمان پاشا نه توله سى ميلى نافي جهمدى فه دخوى
وه فنجانى قه هوى ب سه رى خو قه دکه تى ناو ل خو دده تى
ته نه گو نه زم کاکى په ريشانى !!
عه هدى خودى نه وى شه رى به تال ناکه م
حه تا ده ريباز بکه م له نافي دى مدياتى
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو

ل تيلانى حهيا بتيلانى

مه شهوور به گ بسى دهنگا دکر گازی : -
شير نيزدين ميرى زراف
به رى خونه دا وولاتى بادينا
قه زايبى پوميا به قه وى قه ره شکينا
له سه ر خو تالان بکه نيزيدیکا خالتا
وه رگه رى دهورى ناوکورى

وهسمان باشا ده بكوژا له سى مى لى
دا نه مى قايمه قامه كى دانين له كه لى ديرگولى
نه زى بخو بيمه حاكمى فى ميسلى
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
لو وهى لو لو وهى لو لو وهى لو
ل تيلانى حه يا بتيلانى

مه شهوور به گ كاغه زيكى نوسه : دگو نعمه ت ناغا
خوش نعمه ت ناغا
ده بلا بيته خواري چه په رى خو چى بكا
له كه لى زاخويى بزا چقاسى هه نه رومياو پساغا
كوپم هن چ جار شه رى كو پرى بوتان و شينكان
سارخوش و سارماندا چاوى سه رى خونه دى تنه

شرح موجز للاغنية : - تبدا مقاطع الاغنية بكلمات الاسف
والتحسر « لو وهى لو .. » ثم يذكر المغني إحدى المدن « تيلان ،
ديرگول ، پرى .. » حيث يدور القتال بين الثوار والجيش
العثماني . يقول المغني في المقطع الاول : ليذمر الله مدينة ملي
خانئى وأطرافها هذه المدينة التي لاتخلو أبداً من غبار المعارك
ودخان المدافع والبنادق ، ويسمع جيداً أصوات البنادق
وصيحات الفرسان بين منطقتي جوانكان وعنبران « أماكن في
بوتان » حيث يهاجم عز الدين شير كنعان باشا وقلعة أمير وان
وفتاح بگ ، ويقتل خليفهم حاجي ميرزا كبير منطقة شاقوبان
ويبعدهم الى نهر رضوان .

وفي المقطع الثاني ينادي المغني الاعداء على لسان فرسان
بوتان ، ان يظهروا للقتال جمعاً فهذا اليوم يوم الرجال حيث
تختلط فيه خوار الثيران ودقات مطارق النجارين وقرقعة حوافر
الخيول وانفجار البنادق والمدافع وبريق السيوف ، وصهيل
انواع الخيل « دلونژديان ، عويشان » . وفي المقطع الثالث
يشيد المغني بشجاعة المقاتلين حين يقول : لآكن خادماً للجنود
المشاة عندما يتناولون بنادقهم ويكمنون للعدو ، لآكن خادماً
لفرسان بوتان الذين يقتحمون مواقع الاعداء ويحتلونها
بهجماتهم .

وفي المقطع الرابع يروي المغني : ان جيش عثمان باشا المؤلف
من اثني عشر الفا قد عسكر عند قصر سرحان باشا في سميل

« قضاء في محافظة دهوك » وان عزالدين شير ينادي : بان قتال
العثمانيين « روميا » خير من الانخراط في طرق الشيوخ وسماع
خطبة يوم الجمعة ، وان عثمان باشا الذي يطلب الشهرة
والسمعة قابع في سميل يشرب الماء البارد والقهوة ويدعي بانه أخ
لأخيه بريشان !! ويقسم يزدان شير بانه لن يوقف القتال الى ان
يهزم جيش الاعداء الى ماوراء مياه مديات « مدينة شمال
بوتان » .

وفي المقطع الخامس يروي المغني : ان مشهور بك - احد
قادة يزدان شير - ينادى الامير يزدان .. قائلاً له بان لايتجه الى
بادينان المواليين للعثمانيين الكثيري الشكوى وينهب عشيرة
خالتان ثم اطراف ناوكر ، ويقتل عثمان باشا في سميل ، ويعين في
ديرگول قائمقاماً ، ويعينه حاكماً على الموصل .

وفي المقطع السادس يأمر مشهور بگ احد اتباعه نعمت
اغا ان يتقدم ويحصن كلي زاخو ويهزم العثمانيين ومواليهم من
صغار الاغوات الكرد الذين لم يروا بعد كيف يقاتل أبناء بوتان
وشينكان .

والجدير بالذكر ان هذه الاغنية لم يسجلها احد ولم تشتهد
بصوت احد المغنين ، رغم انتشارها في الريف ..

* * *

وهذه اغنية حوارية بين احد اعداء الثورة « فتاح بگ »
وزوجة عزالدين شير « قشم » تعبر عن سخرية واستفزاز
الخائن لزوجته الثائر .. بعد القضاء على الثورة وتعبر الاغنية في
مضامينها عن جانب السخرية المرة والمبالغة في تصوير الالم
والماساة .

فتهاح به گدو قه شهه

1- فتهاح به گد :

فتهاح به گد تيلانى والته

بيژى قه شه مى خووا منى توده رابه

دوو زيرا ژنانيا خو بيره

هه كه هه ره سپيكا به دليسى

نيكى بگه خه زيم يادى بگه قه نه فله

تورابه چاوى خول ميركى مه يى غه رزا (1) بگه رينه

محمد به كى نوزمان به كى عه مه ر به كى بگه ره

ماره که ژ بابی عه زیز به گئی ته جیتره

2- قه شه م :

که کو نه ز وه ناکم

سه د جارا سه ری بابی خوینی عزیز به گئی ده لال که م

هه که نه زئی هه پم نیزیدیه گئی چیاینی شنگالی مارکه م

پشتی نیزدین شیر چاف به لهک میری بوئا

نه زئی مه هرا میرا لخواحه رام که م

3- فه تاح به گد :

قه شه می دیرگولا شه ووتی خوش دیرگولا

ستلی بیری چیان گرانه که تا ملا

فه تاح به گد دگو قه شه م وهره دهستی خو بیبه بنی

به بیری فه تاح به گد میری خه پزان زیرهک ژ خو پرا ده رینه بدا به

قه نه فله

4- قه شه م :

قه شه م دگو فه تاح به گد دیرگولا شه ووتی خوش باژیرا

قوربانی شیری ملی شیر نیزدین بم بشکوژی زیپا

زیپری بابی عه زیز به گئی که لهک زه حفا

پوژ هه تا هیقاری سه د کوچک بابی وه کی ته

دکیشن به پرا به ته رازی و میزانا

5- فه تاح به گد :

هه ئی فی مه بلنده چارده شه فی

شه وقتی خودا جزیری بوئا به ژنی قه شه می دارو ده وی

قه شه م وهره جوئا راموسانه نه فدالا خودی

ژ فه تاح به گد میری خه رزان دا که ره م بکه

زکاتا مالا خودی له هه ر چار برایان له من دکه وی

6- قه شه م :

فه تاح به گد تو نه خیره ته نه ناموسا

مخابنا قوی شیر نیزدین بابی عه زیز به گئی گریدا به ری

وی دانا باژیرا به دلیسا

ماتونه زانی له باش شیر نیزدین میری زراف

ناهیلیم چ کوچک بابی وه کی ته ریی من رابمیسا

7- فه تاح به گد .

دیرگولا شه ووتی که فرو به را

مه مکی قه شه می به ک سو ره بی دی زه را

روژ هه تا هیقاری دهستی خورتی جزیری بوئا واله سه را .

8- قه شه م :

دیرگولا شه ووتی که فرو به را

خولامی شیری ملی شیر نیزدین بم

کالا زیوا بکم به را

کوچک بابی تو خه به ری رزی نه بیژه من

شه ری که لیبی کوستانانی نایی ته بیراتا

وه کی بابی عه زیز به گد دهستی دابوو قامی شیری

سه د نه یاری وه کی ته ناحه سی به رچه په را

شرح موجز للاغنية :

1- فتاح بگد : - انهضي يا قشمي وخذي قطعتين من الذهب

المتدلي على جبينك واذهبي الى سوق بدليس واشتري بهما

« خزماً وقرنفلة » ثم استعرضي بعينيك امراء غرزان ..

واختاري احدهم زوجاً ، خير لك من زوجك ابي عزيز

2- قشم : - لا يا اخي لن افعل ذلك حتى ولو عقدت قراني على

احد يزيدية جبل سنجار ، ساظل وفيه لامير بوتان عزالدين شیر

الى الابد .

3- فتاح بگد : - لتحترق دیرگول الجميلة .. يا قشم ، ثقیل

عليك حمل « سطل » الحليب على الاكتاف .. تعالی وخذي من

اعماق جيبي قطعة ذهب واشتري لنفسك قرنفلة .

4- قشم : - لتحترق دیرگول الجميلة .. انا فداء لسيف عز

الدين شیرذا المقبض الذهبي .. ان ذهب ابي عزیز كثير جداً لو

وزن ونقل منه مئة ابن كلب مثلك على مدار نهار كامل فانه

لا ينتهي .

5- فتاح بگد : - صار قمرناً بديراً في ليلته الرابعة عشرة وعكس

ضوءه على جزيرة بوتان وقامة قشم الجميلة تعالی .. ليكرمك امير

غرزان بقبلتين لوجه الله ليرفع عن إخوته الاربعة فريضة الزكاة .

6- قشم : - إنك عديم الغيرة والشرف يا فتاح بگد للأسف كبلوا

يدي ابي عزیز بالاغلال واقتادوه صوب مدينة بدليس .. وانت

تعلم حقاً اني بعد الامير عز الدين .. لا ادع أي ابن كلب مثلك

يقبلني .

7- فتاح بگد : - لتحترق دیرگول الصخور والحجاره ، نهذاك

يا قشم احدهما احمر والاخر اصفر ، يداعبهما شباب بوتان

طوال النهار .

8- قشم : - لتحترق دیرگول الصخور والحجارة ، ولاكن

خادماً لسيف عزالدين ... والبس طاقية فضية ، يا ابن الكلب
لاتتفوه بكلمات بذيئه .. الا تذكر معركة كلي كويستان عندما كان
ابو عزيز يمسك بسيفه ، يخر امامه في الخنادق مئة خائن
ملك ؟؟

وهذه الاغنية ايضاً لم تسجل او تشتهر بصوت احد
المغنين حصلت عليها من قريتي كردهان وقرية دارتو ، التابعتين
لناحية العشائر السبعة « بردهرش » .

وهذه اغنية اخرى بعنوان « قه شه منى » تختلف كلياً عن
سابقتها بل تناقضها ، حيث يظهر فيها فتاح بگ وقشم زوجين قد
افترقا ، وقد تكون حقيقية وليست لها علاقة بسابقتهما لوجود
عدة امراء باسم « فتاح بگ » وعدة نساء باسم قشم . والاغنية
سجلها صاحب الصوت التراثي عزيز اغا كردي لشركة
اسطوانات اوديون .

« قه شه منى »

به فرى سهرى زوزانا له من حه ليا
به ريكى كاران و كار خه زالان ده هات و لى ده چه ريا
به لى بابورى بى ده وسى كاران و خه زالان لى ده كه ريا
نه فروده ستى من و فه تاح به كى ميرى جزيرى
هه وار بابو ليك بريا ده رابا قه شه منى خاتوونى ده رابا
خاتوونى شارى جزيرى بوتان ده رابا
بابو به رى هه يفى هه لات و له چارده يا
شه وقتى خودا جزيرى شارى جزيرى بوتان
وهى لى له من ره به نى له بسكى به خه نه به
به لى قه شه م دگو نه من له هاش فه تاح به كى
ميرى جزيرى هه بابو من له دنياى توبه به
بلى ده رابا خاتوونى جزيرى بوتان ده رابا خاتوونى رابا

شرح موجز للاغنية : - تظهر من الاغنية ان قشم خاتون
وفتاح بگ قد افترقا ، وان قشم هنا باقية في جزيرة بوتان تشكو
همومها للطبيعة وتستنجد بوالدها ... وانها تصف ذوبان الثلوج
في فصل الربيع ومجي قطعان الماعز والوعل للرعي حيث تبحث
عن اثار اقدامها قبل ذوبان الثلوج .. فيواسيها المغني .. ان
انهضي يا قشم يا اميرة جزيرة بوتان انهضي ، والظاهر انها كانت
تخرج الى اطراف المدينة تخلو بنفسها .

ثم يصف المغني انعكاس ضوء القمر على جزيرة بوتان وعلى
ضفائر النساء المحناة ويقول على لسان قشم : سوف اترك الدنيا
ومباهجها بعد فراق فتاح بگ .. يا ابت .. فيواسيها المغني ان

انهضي يا اميرة جزيرة بوتان انهضي^(١١)

وهذه اغنية اخرى سجلها المغني الشهير كاويس اغا^(١٢) تتحدث
عن معركة وقعت في غابة « هوسلى » الكثيفة قرب قضاء شرناخ
في جزيرة بوتان ، بين الموالين للبدرخانين ، وعبدالرحمن اغا
شرناخي - الافضل تجهيزاً - احد كبار مرتزقة الدولة العثمانية
ومن اشد المعادين للعائلة البدرخانية ونضالهم القومي وفي هذه
المعركة قتل مصطفى باشا « ابو عبدالكريم ونايف » رئيس
عشيرة حمودي الكردية « كوجرى ميرى » الساكنة في شمال
سوريا الان ، وخورشيد چاو بخال اشجع مقاتلي شرناخ ومن
اتباع عبدالرحمن ..

« بابى عه بدول كه ريم »

ده هى بى بى هى بى بى هى بى بى هى بى
هى بى بى هى بى بى هى بى بى ناخ

بدارا شه ره كا قه وومى له منى هوسلى چه مه كا بدارا
هى هى ناخ

ل به رى سبه بى ل كوونى من خوش دى ره قينا
كوچك چابا خوش دى ده نكى ميراتى جانبيزارا
قومرى بانگ دكا لهزارى : نماينى بوپى سهرى مه بپره
رساسه كى دال به ژنى بابى عه بدول كه ريم ونايف
به لى وهزى چبكه م شه رى دونى وهيوارى
كى كردو كى نه كرد كه فته سهر مى خورشيدى چاوبخال
هى بى بى هى بى هى هى

واغاووله ته ورا بلا رابه شه ر بماوزه رى نايته كرنى
دهوى كوچك چابا زور بگرن له ده ورا
نه وپو نه وپه حمان به گ ناغابى شه رنه خى برا دگل مه شه را
به لى هاينى برا سه د جار بمن هاينى هه وارى كرفانى
حيول وپه شيدى كوچه ر ژمه رابا بابى عه بدول كه ريم ناينى
ده هى بى بى هى بى بى هى بى بى هى بى
هى بى بى هى بى بى هى بى بى ناخ

واببيا شه ره كا قه وومى له منى هوسلى چه مه كا ببيا
ل شه رى گران لكوونى من خوش دى ر قينا كوچك چابا
خوش دى ميرانى يونانييا

قومرى بانگ دكا لهزارى نماينى بوپى سهرى مه بپره
رساسه كى دال به ژنى بابى عه بدول كه ريم ونايف
وهزى دحه يفى جدا نيمه ژ من هاته كوشتنى
پاشايه ك ل پاشاينى حه موديا

هني هي بين بين نايخ

شرح موجز للاغنية : - تبدأ الاغنية بالناداة والتحسر والتأوه

ويقول المغني على لسان أحد القادة البدرخانيين : -

ان معركة حدثت في غابة هوسلي الكثيفة .. وفي المعارك القوية

يُسمع جيداً أصواتُ بنادق كوجك جاب ، جانبيزار ، يونانيان

« من البنادق المعروفة انذاك » وان معارك البارحة ومساء اليوم

وقعت على عاتق خورشيد .. ثم ينادي القائد البدرخاني قائد

الاعلى : - ان ينهض ، اليوم يقاتلنا عبدالرحمن شرنأخي وا ..

أسفاه لم تصلنا و ابا عبدالكريم نجدات گرغان حيول ورشيد

كوچر ، ولايكن القتال ببنادق الماوزر اذا لم تسكتوا أفواه بنادق

كوجك جاب الاعداء ... وحسرتاه لقد اصابت رصاصة قامة

باشا الحمودي .. ثم يصف المغني مدى حزن قومري وهزاروهن

من نساء عائلة القتيل .

لقد نفى البدرخانيون الى عدة اماكن مثل جزيرة كريت

اليونانية ، ونابلس ، والطائف ، واستنبول ، وهذه اغنية تروي

حين احدهم - وكان منفياً في استنبول - الى جزيرة بوتان موطن

ابائه واجداده ، يقارن فيها مدينة الجزيرة باستنبول ، واعتقد

ان الاغنية تتكون من عدة مقاطع ، لم استطع العثور الا على

مقطعين متشابهين تقريباً .

« جزيرة بوتان »

هو ميرو هو ميرو هو ميرو

نه زي ل ديارى نه ستنبولي خونكاري نيسلام

هه مي ل من قه سرى سبيننا

نه ز بهرى خودمى نه سكه لى به حرى

كه لك ل سه ر ده كه رى و كه ميننا

ديسانى سه قلانى مه ما شه تيانى بوتان

بكه له كوو بمر كه ب و بگه ميننا

به ختى واو خودى كه سى دلى مه نه هيلن

نه م خه ريبن نه م زي وولاتى خو بهيفينا

وهه مه ده د مه ده د مه ده د نايخ مه ده د هه ي لولو

هو ميرو هو ميرو هو ميرو

نه زي ل ديارى نه ستنبولي خونكاري نيسلام

هه مي ل من قه سرى زهرن

نه ز بهرى خودمى نه سكه لى به حرى

كه لك و قايق و كه مى وى لسهرن

كه لى خو جهيا هوين قه درى مه بكرن

دلى مه نه شكينن نه م زي وولاتى خو فه دهرن

وهه مه ده د مه ده د مه ده د نايخ مه ده د هه ي لولو

شرح موجز للاغنية : - مقطعان متشابهان بيدان بمخاطبة

الامير لنفسه « هو ميرو .. » آواه ايها الامير وينتهيان بطلب المدد

والعون من الله على حالته .. وبكلمات التحسر والاسف « نايخ

هه ي لولو » يقول المغني على لسان الامير : - ارى في استنبول

« عاصمة » الاسلام القصور البيضاء والصفراء ، والبحر

مزدحم من كثرة السفن والمراكب .. كذلك كانت شواطئ بوتان

وسقلان مليئه بالسفن والمراكب دوماً .

ايها الناس ياساكني وطنكم اناشدكم بالله ان لاتغضبونا

وتجافونا احترمونا فنحن طردنا وشردنا من وطننا .. ولكن لن

نفقد الامل في العودة ابدأ .

شيد امراء بوتان الاوائل قصوراً كبيرة وفخمة على ضفاف نهر

دجلة والانهار الصغير الاخرى ، ومن اشهداها القصر الذي

اشتهر باسم « بورجا به لك » الذي لازالت اثارها باقية ،

ووصفها الشاعر احمدى خانى بانه : - برج هائل ، اية من آيات

الفن والابداع .. كان منتهياً الى اقصى حد في البذخ ، المبدول

لتصميمه وتشبيده واقامة ابهته ... كان يزدان بمتاحف تضم

مختلف العجائب والنوادر اضافة الى قيعان فاخرة^(٣) والفنون

والشعراء خلدوا بناء وعظمة قصر امير بوتان ، وهذا مقطع من

اغنية « بورجا به لك » تروى مدى اهتمام الامراء وذلك

باشرافهم شخصياً على بنائه .

« بورجا به لك »^(٣)

وهختى ناساسى بورجى به لك هه ر ددانى

هوستاكار به رد دبى شاگردا به رد ده برن بانى

مير شه مدين بسى ده نكا بانگ دكر :

هوستاكان مالوا بخانى خودى بسى

هنك سه رى و پو ناساسى بورجا به لك

قازان وقازان باشيه دانينه پاسه رى وى شه تيانى

نه فجا مالوا بخانى خودى بسى سه رى بورجا به لك

قازان وقازان باشيان دانن سه قلانى مه ما هه ي

سه رى وى شه تيانى .

شرح موجز للاغنية : - عندما وضعوا اساس بورجا ... وكان

البنائون يقطعون الحجارة والصناع يأخذونها الى الاعلى صاح

الامير شمدين : - ايها البنائون اناشدكم بالله ان تضعوا نهاية

الاساس والابراج على شواطئ انهار سقلانى ومما ودجلة .

كما وصور لنا الشاعر احمدى خانى ايضاً صورة جميلة وادبية لحديقة امير بوتان التي سميت « ارم » ولازال يسمي الناس بقاياها لحد الان بحديقة « ارم »^(١٧) وهذا المقطع الاول لاغنية لم احصل على كلماتها يصف القصر وحديقة الامير وطريقة قتل أحد الامراء وربما حوادث تاريخية اخرى ،

المقطع الاول

جزيرا سه د جارا لمن جزيرا
له سه را بورجا به له كه
بندانى ره زكوكى ميرا
حه يفا من هه ل وى حه يفى تى
نولد اش به كى ده ستى مير محمد كرى دا
هافيتى شه تيانى بيرا

ان التراث الادبي الفولكلوري الكردي لم يجمع منه إلا القليل وان مهمة جمعه تقع اولاً و آخراً على عاتق ابناء الكرد من الادباء والمثقفين قبل ان ياتي عليه النسيان ويلفها ، فهذه الثروة وخاصة الاغاني التاريخية التي فيها سجل تاريخنا واحاسيس ومآثر شعبنا مهددة بالضياع الابدي لعدة اسباب اذكر منها : -
اولاً : - اذا كان للمغنين سابقاً اعتبار واحترام عند الناس وكانت هناك « مدارس حقيقية » للغناء شجعها رؤساء العشائر .. لم يعد لهم اليوم ذلك الاعتبار وبالذات عند الناشئة بل بدا المغنون واغانيهم تفقد تلك المكانة التي كانت لهم ، وقد مضى ذلك الزمن الذي كان فيه الاقطاعي يقول للمغني الشعبي « اقم عندي واختر بندقيتك وفرسك »

ثانياً : - لم يعد هناك مغنون متجولون محترفون يتنقلون في ارجاء كردستان لتسليّة الناس كالسابق ، وان وجدوا فقليل جداً ، فملاحمهم وأشعارهم الغنائية التاريخية فقدت تقريباً جمهورها ومستمعها القدامى الذين كانوا يهيمنون بها ، هذا ولاننسى ظهور أجهزة الراديو والمسجل والتلفزيون .. هذه الاجهزة التي دفعت منذ زمن بهذه الحرفة الى الزوال تقريباً .

ثالثاً : - يصيب الدكتور بدرخان السندي في رأيه حينما يقول : بان الرأي العام في المجتمعات الريفية الكردية يحب الاستماع الى الاغنية البطيئة والثقيلة الايقاع ، ويرفع من شأنها لانها حسب التقليد والعرف السائد تصلح لان يستمع اليها الرجال الراشدون ... بينما الاغنية الخفيفة الايقاع تصلح للصغار^(١٨) [وفعلاً هناك جفوة ونفور بين الشباب والرجال الكبار في مواقفهم

من الاستماع الى بعض الاغاني وتقييمها
واذا علمنا ان الاغاني البطيئة والثقيلة الايقاع تكون غالباً من الاغاني التاريخية والملاحم « ستتران وداستان » ادركنا مدى تعرضها للنسيان والضياع وحتى التشويه المتعمد بسبب موقف الشباب والناشئة ، وتأثر المجتمع الكردي بمظاهر الحضارة الحديثة وميل البعض الى تغريب « أوربة » كل شي .
واخيراً لاشك ان مجال الاستزادة والتعليق على ماجئت به .. واسع وكثير جداً وهذا ما اريد اثارته لدى القراء وابتغيه ،
فما هذا البحث الا مدخل لجمع وتحليل الاغنية الكردية التاريخية خاصة التي تروي نضال جزيرة بوتان والبدرخانين ، فما زال الريف الكردستاني يزخر بالاغاني التاريخية وغير التاريخية ، اذكر على سبيل المثال :

اولاً : - اغاني عن « ميرى كوره وملا يحيى المزوري » تروي محاولة امير راوندوز في ضم بادينان لدولته ودور المزوري والملا محمد الخطى في تهيئة ذلك .

ثانياً : - اغاني عن « معركة الشعبية » تروي مساهمة الشيخ محمود الحفيد عام 1915 في المعركة ضد قوات الاحتلال البريطاني .

ثالثاً : - اغاني تروي مشاركة الذين نفوا مع الامير بدرخان الى اليونان في قمع ثورة الشعب اليونانى ضد الدولة العثمانية التي استطاعت ان تحرك المشاعر الدينية عندهم ضد اليونانيين ، التي طالما حركوها لتشويه سمعة الكرد وافشال حركته القومية التحررية .

رابعاً : - اغاني تروي احداث انتفاضة العمادية في تموز 1919 ضد قوات الاحتلال البريطاني ، في كلي مزيركاو منطقة بيباد ،
خامساً : - اغاني تروي بطولات الكرد ومشاركتهم الفعالة في « حرب الاستقلال » التركية ضد اليونان بعد الحرب العالمية الاولى ، حيث كانت كتائب الفرسان الكرد في مقدمة جيش الاستقلال الذي حرر مدينة ازمير من اليونانيين

الموصل في 18 / 10 / 1984

المصادر والمراجع والهوامش

1- جاسم جليل : - بطولة الكرد في ملحمة قلعة دمدم ، ترجمة شكور مصطفى ، تقديم ومراجعة د . عزالدين مصطفى رسول ، دار الحرية .. بغداد 1983 ، ص 74

- 17- جاسم جليل : - بطولة الكرد في ملحمة قلعة دمدم .. من تقديم
د . عزالدين مصطفى رسول ص 7-8
- 18- د . شاكِر خصبك : - المصدر السابق ص 502
- 19- علي سيدو الكوراني : - من عُمان الى العمادية او جولة في
كردستان الجنوبية ، مطبعة
السعادة ، مصر ، 1939 ، ص 181
- 20- اورديخان جليل : - المصدر السابق ص 14 ، 10 ، 6
- 21- بدرخان السندي : - طبيعة المجتمع الكردي في ادبه ، ج 1
مطبعة بلدية كركوك ، 1957 ، ص 19-20
- 22- عبد الرقيب يوسف : - الدولة الدستورية في كردستان
الوسطى ، ج 1 ، مطبعة اللواء ،
بغداد 1972 ، ص 348 هامش كذلك د .
عبدالرحمن قاسم : المصدر السابق ص 33
- 23- اورديخان جليل : - المصدر السابق ص 28-29
- 24- اورديخان جليل : - نفس المصدر ص 28-29
- 25- د . عزالدين مصطفى رسول : - الواقعية في الادب الكردي ط 1 ،
صيدا / بيروت 1966 ص 46
- 26- اورديخان جليل : - المصدر السابق ص 6-7
- 27- دائرة المعارف الاسلامية ج 4 مادة بهتان .
- 28- عبدالرزاق الحصان : - نظرة عابرة في شمالي العراق ، مطبعة
التفويض الاهلية ، بغداد ، ط 1 1940 ،
ص 29 نقلاً عن ابن حوقل .
- 29- ف . ف . مينورسكي : - الاكرد ملاحظات وانطباعات ، ترجمة
د . معروف خزندار ، مطبعة
النجوم ، بغداد 1968 ص 17
- 30- د . عزالدين مصطفى رسول : - احمدي خاني .. شاعراً .. ص
89 ص 469-470 .
- 31- عبدالرقيب يوسف : - المصدر السابق ص 300 ، 8
- 32- مقابلة مع المغني الشعبي والامي ، عبدالله وسمانه ، من قرية
كردبان البوتانية في 28 / 7 / 1984 .
- 33- عبدالرزاق الحصان : - المصدر السابق ص 28-29 نقلاً عن
.. المسعودي صاحب مروج الذهب ..
- 34- د . بلوي . ويكرام : - مهد البشرية الحياة في شرق
كوردستان ، ترجمة جرجيس فتح
الله المحامي ، مطبعة دار الزمان ،
بغداد ، 1971 ، ص 305
- 35- عبدالرقيب يوسف : - المصدر السابق ص 19
- 36- احمد الخاني : - مم وزين ، ترجمة محمد سعيد رمضان
البوطي ، دار العلم للملايين ، بيروت ، ص 14
- 37- د . عزالدين مصطفى رسول : - المصدر السابق ص 30-31
- 38- محمد امين زكي : - مشاهير الكرد وكردستان ج 1 ترجمة ،

- 2- انور المائي : - الاكرد في بهدينان .. مطبعة الحصان ، الموصل
1960 ، من المقدمة .
- 3- باسيل نيكيئين : - الاكرد .. دار الروائع ، بيروت 1967 ص
220 ، 219 ، 6 كذلك د . عبدالرحمن قاسم :
كردستان والاكرد دراسة سياسية اقتصادية
ط 1 بيروت 1970 ص 33
- 4- تومابووا : - مع الاكرد ، ترجمة اواز زهنكنه ، مطبعة دار
الجاحظ ، بغداد ، 1975 ، ص 141
- 5- د . ن . ا . خالفين : - الصراع على كردستان ، ترجمة د . احمد
عثمان ابو بكر ، مطبعة الشعب ، بغداد
1969 ص 91
- 6- اورديخان جليل : - الاغاني الكردية التاريخية ، نقلها الى الاملاء
الكردي المتداول شكور مصطفى ... مطبعة
المجمع العلمي الكردي ، بغداد 1977 ، ص ،
39-40 ، باللغة الكردية ،
- ويذكر ن . ا . خالفين : - المصدر السابق ص 91 ان الاكرد كثيراً
ماهاجموا الاقطاعيين الموالين للباب العالي وقتلوهم .
- 7- د . عزالدين مصطفى رسول : - احمدي خاني 1650-1707 شاعراً
ومفكراً فيلسوفاً ومتصوفاً ،
مطبعة الحوادث بغداد ، 1979 ، ص 70
- 8- د . شاكِر خصبك : - الاكرد دراسة جغرافية اثنوغرافية ،
مطبعة شفيق ، بغداد ، 1972 ، ص 502
- 9- اورديخان جليل : - المصدر السابق ص 14 ، 10
- 10- تومابووا : - لمحة عن الاكرد ، ترجمة محمد شريف عثمان ،
مطبعة النعمان ، النجف الاشرف ، 1973 ، ص 140
- 11- انور المائي : - المصدر السابق ص 46 ، كذلك : محمد توفيق
ووردي : - نماذج من التراث الشعبي الكردي ،
مطبعة الغري الحديثة ، النجف 1975 ص 151
- 12- تومابووا : - مع الاكرد .. المصدر السابق .. ص 72 . ويشار
كمال اديب كردي من كردستان تركيا رشح عام 1973
لنيل جائزة نوبل ، من قبل نادي القلم السويدي .
- 13- د . محمد الجوهرري : - علم الفولكلور .. ج 1 ، ط 3 ، دار
المعارف القاهرة ، 1978 ، ص
447-448
- 14- الشرفنامه : - شرف خان البديسي ، ترجمة هزار ، مطبعة
النعمان ، النجف الاشرف ، 1973 ، ص 18 من
المقدمة ، باللغة الكردية ،
- 15- الف ادريس حسام الدين البديسي كتاب ، هشت بهشت ، ترجم
فيه لثمانية من سلاطين ال عثمان واثارهم ، الفها شعراً وباللغة
الفارسية بلغ عدد ابياته ثمانين الف بيت .
- 16- انور المائي : - المصدر السابق ، من المقدمة .

- كريمته ، مطبعة التفيض الاهلية ، بغداد 1945 ، ص 185
- 39- مقابلة اذاعية مع الفنان محمد عارف جهزراوي لا تذكر تاريخها
- 40- محمود زامدار : - مدخل الى الاغنية الكردية ، دار الحرية للطباعة ، بغداد ، 1980 ، ص 27 ، باللغة الكردية ،
- 41- الميجرسون : - رحلة متنكر الى بلاد ما بين النهرين وكردستان ، ترجمة فؤاد جهيل ، ج 1 ط 1 ، مطبعة الجمهورية ، بغداد ، 1970 ، ص 109 هامش .
- كذلك عبدالرقيب يوسف : - المصدر السابق هامش ص 16-21 وكان الاستاذ عبدالرقيب قد ذكر في هامش ص 21 من كتابه المذكور انه قد الف كتاباً بعنوان « تاريخ بوتان » ، لم يدفعه للنشر الى الآن على ما اعلم . كذلك انظر مجلة كاروان العدد 10 القسم العربي حيث مقال « اسماء وتواريخ » ، للاستاذ زبير بلال اسماعيل .
- 42- دائرة المعارف الاسلامية ج 4 مادة بهتان ، كذلك انظر علي سيدوالكوراني : - المصدر السابق ص 241
- 43- الميجرسون : - المصدر السابق نفسه ص 114
- 44- عبدالرقيب يوسف : - المصدر السابق هامش ص 16-21
- 45- ان اطلاق اسم جزيرة بن عمر على بقعة محدودة ، مدينة الجزيرة ، الآن تسمية اشتهرت به في العصور الاسلامية نسبة الى عبدالعزيز بن عمر البختي ، سميت باسمه تمييزاً لها عن بقية الجزر ، حيث عرفت البلاد التي بين نهري دجلة والفرات كلها بالجزيرة ، كما واعتمد المؤرخين انذاك تسمية الدويلات والجزر باسماء اصحابها او حكامها ومؤسسيها .
- وسميت « الجزيرة » ، مركز بوتان بهذا الاسم لان نهر دجلة يحيط بها بشكل هلال الا من جهة واحدة حفرها القدماء واجري فيه الماء .. فاحاط بالمدينة من جميع الجهات .
- ويصف الشاعر احمدي خاني منظر التفاف نهر دجلة حول مدينة الجزيرة شعراً . انظر : -
- د . عزالدين مصطفى رسول : - المصدر السابق ص 30 . كذلك عبدالرزاق الحصان : - المصدر السابق ص 23 بالنسبة للتسمية .
- 46- انور المائي : - المصدر السابق ص 112 ، كذلك انظر مجلة كاروان القسم العربي العدد 3 مقال « صفحات مشرقة من تاريخ الاسرة البدرخانية » ، للاستاذ حسين احمد الجاف ، والعدد 15 مقال « دليل لدراسة العشائر الكردية » ، للاستاذ حسين فيض الله الجاف ، .. وكان الاستاذ فيض الله .. قد ذكر انه اعد للنشر محاضرة الدكتور كاميران بدرخان عن اسرته وعن بوتان التي القاها في مقر الجمعية الملكية لاسيا الوسطى عام 1949 .. نرجو من الاستاذ الاسراع في دفعها للنشر خدمة للتاريخ الكردي .
- 47- د . ن . ا . خالفين : - المصدر السابق ص 59-80
- 48- محمد امين زكي : - خلاصة تاريخ الكرد وكردستان ، ترجمة محمد علي عوني ، ط 2 ، بغداد ، 1961 ، ص 237-238 كذلك د . ن . ا . خالفين : المصدر السابق ص 59-63 وانور المائي : -
- المصدر السابق 232-233 ، وانظر ف . ف .
- مينورسكي : - المصدر السابق ص 28-27 كذلك محمد امين زكي : - مشاهير الكرد وكردستان ج 1 ص 136-137 وانظر مجلة كاروان العدد 3 نفس المقال .
- 49- د . ن . ا . خالفين : - المصدر السابق ص 77-82 كذلك ف . ف . مينورسكي : - المصدر السابق ص 28-27 وانظر د . عبدالرحمن قاسم : - المصدر السابق ص 49
- 50- د . ن . ا . خالفين : - المصدر السابق ص 117
- 51- محمد امين زكي : - مشاهير الكرد وكردستان المصدر السابق ج 2 ص 62 ، كذلك محمد امين زكي : - خلاصة تاريخ الكرد وكردستان .. ص 237-238 انظر الشرفنامه : شرف خان البديسي .. ترجمة هزار هامش ص 316-317 .
- 52- محمد امين زكي : - خلاصة تاريخ الكرد .. ص 237-238
- 53- مجلة كاروان العدد 3 نفس المقال السابق .
- 54- مجلة كاروان العدد نفسه
- 55- مسعود محمد : - الحاج قادر الكويي ، ج 3 ، مطبعة المجمع العلمي الكردي ، بغداد 1976 ص 139 .
- 56- ف . ف . مينورسكي : - المصدر السابق هامش ص 27 كذلك انظر ، احمدي خاني : - مه ووزين ، ط 2 مطبعة اربيل 1988 ص 208 ، اللغة الكردية ، اعداد كيو موكرياني .
- 57- للاستاذ غياث الدين النقشبندي احد اعضاء البرلمان العراقي سابقا والذي توفي عام 1944 اشعار وطنية سلسة وقصيدة في مدح آل بدرخان وخاصة العالمين جلادت وكامران ، انظر : انور المائي ، المصدر السابق ص 211
- 58- يعتبر الدكتور اوردبخان جليل ، رائداً لدراسة وجمع الاغنية الكردية التاريخية ، والمرحوم ووردي اغتبر الاغنية التاريخية ضمن الاغنية السياسية ، والاستاذ محمود زامدار في كتابه السابق الذكر ، لم يتطرق اصلاً للاغنية التاريخية ..
- 59- يطلق على اكراد هذه المنطقة اسم « كوران » ، من قبل بقية اكراد بادينان ، ويجهل الكثيرون سبب هذه التسمية الصحيحة ، فالكوران معناها اكراد المزارعون الذين انفصلوا عن عشائرتهم ولم تعد تربطهم بها اي وتيرة وينطبق هذا تماماً على اكراد ناحية «بردهرش » ، واکراد قرى جبل مقلوب ومجمعي كلکچي وچرا اضافة الى ان « كوران » اسم لأكبر القبائل الكردية ذات الشهرة التاريخية في كردستان ايران ، ويطلق ايضاً على إحدى اللهجات الكردية . انظر : -
- ف . ف . مينورسكي : - المصدر السابق ص 34 ، وشاكر خصبک : - المصدر السابق ص 199-201 وحسين علي

68- يعتبر كاويس اغا من مشاهير المغنين في اداء اللاووك بشكل جيد ، وقد يعود هذا الى انه كان سجيناً في كردستان تركيا وعاش فترة فيها ، اضافة الى لقائه بالكثير من المغنين .
69- احمد الخاني : - مم وزين ، ترجمة محمد سعيد رمضان البوطي ... ص 14

70- سجل اغنية ، بورجابه لك ، للاذاعة الكردية الفنان عيسى برواري ، ولكن ليس بالشكل الذي اورده ، حيث حذفت منها بعض الفقرات التي تخص اغنية ، جزيرة بوتان ، وفي مقابلة مع الفنان ، قال لي انه اخذها هكذا من المغني الشعبي البوتاني ، عدوى نوران ، المتوفي في جزيرة بوتان ، هذا ويعتبر عيسى برواري اليوم اكثر مغني الاذاعة والتلفزيون الاكراة قدرة على اداء الاغنية الكردية التاريخية ملائمة صوته الجهوري ، الواضح وبراعته في الاداء والتأثير .

71- د . عزالدين مصطفى رسول : -

المصدر السابق ص 108 - 109 شبه خاني حديقة امراء بوتان ، بارم ذات العماد ، الوارده في سورة الفجر ، الاية الكريمة 68 .
انظرو وصف اخمدي خاني لقصر وحديقة امير بوتان وباللغة الكردية في كتاب : اخمدي خاني : مهم وزين ، اعداد كيو موكرياني .. ص 43 - 44 ، 110 .

72- بدرخان السندي : - المصدر السابق ص 20 - 21

معاني بعض الكلمات : -

1- كوسه ميسرى - نوع من السيوف المشهورة انذاك .
2- خالقا : - بقايا العشيرة الكردية العريقة التي عرفت بالخلديين تاريخيا ويتألف بعضهم بالخالدي .
3- بهلك : - اللونان الاسود والابيض اذا اجتمعا في شي سمي بهلك في اللغة الكردية ويظهر ان قصر امراء بوتان كان مبنياً بحجر المرمر الرمادي اللون ، وقد اعتاد سكان المناطق البركانية التكوين حيث مواد الانشاء ذات الالوان المتعددة متوفرة بناء مساكنهم باللونين الاسود والابيض على سبيل الزخرفة ، كما في قصور دياربكر والجزيرة . انظر : د. دبليو اي . ويكرام المصدر السابق ص 34

4- ناوكر ، ناك كر ، : - منطقة تابعة لناحية العشائر السبعة في قضاء عقرة فيها بعض القرى .

5- خوجھيا : - سكان البلد

6- مينا : - شبيه ، مثل

7- ثانيا : - جبهة الانسان

8- ناشيو : - لاتستطيع

9- كوچكى كوشتهرى : - الكلاب القتلة

10- هنگ ، هوين : - انتم

11- ناحهسى : - لايصمد

12- دهوسى : - آثار الاقدام ..

شانوف : - شعر الشاعر الكردي المعاصر عبدالله كوران ، ترجمة شكور مصطفى ، مطبعة دار الجاحظ ، بغداد ، 1975 ص 9
● اما اسم ، العشائر السبعة ، فقد اطلقها رجال العهد الملكي في الثلاثينات ، على اساس وجود سبعة عشائر تسكن المنطقة ، ولا تستند هذه التسمية على اساس والنعي ، ففي القرية الواحدة قد توجد اسر تنتمي الى سبع عشائر ، علما ان الناحية تتألف من سبعين قرية او اكثر . واصطلاح العشائر السبعة لا تستخدم الا في المكاتبات الرسمية ، اما شعبياً وبلدياً فتسمى الناحية باسم « بردهرش ، اكبر قرى المنطقة ومركز للناحية . والناحية تابعة لقضاء عقرة ، محافظة نينوى .

والجدير بالذكر ان الاستاذ جمال بابان في كتابه ، اصول اسماء المدن والمواقع العراقية ، ج 1 ، بغداد ، 1976 ، ص 260 ، وقع في نفس الخطا ، بالنسبة للتسمية ، واورد اسماء سبعة عشائر ليس لبعضها وجود واسماءها غريبة حتى على سكان المنطقة ، والان اصبح لقب كوران شاملاً لجميع سكان المنطقة .

60- القرى البوتانية التابعة لناحية « بردهرش ، هي : - كرديان ، دوسره ، شيخالك ، قانسي ، قانسي ، كهلوك ، بهركيل ، درين بوت : ترپه سبي ، كهويلان ، وكانت اجملها ولم تعد قائمة اليوم .

61- مقابلة مع بعض المسنين في قرية كرديان في 28 / 7 / 1984 و 18 / 8 / 1984

62- حول تغير النصوص الفولكلورية ، انتقالها ، ومؤلفيها . انظر كتاب ، عبدالامير جعفر : - الاغنية الفولكلورية في العراق ، دراسة ونصوص ، مطبعة العبايجي ، بغداد ، 1976 .

63- الميجرسون : - المصدر السابق ج 2 ، مطبعة التايمس بغداد ، 1971 ، ص 179 - 181 وهامشيها .

64- للمزيد من المعلومات عن اشهر الاصوات التراثية .. وشركات التسجيل التجارية . راجع مجلة كاروان ، العدد 21 ، القسم العربي ، حيث مقال الاستاذ كمال رؤوف محمد ، اسطوانات قديمة واصوات كردية ،

65- كلى رەش ، المدفع الاسود ، المقصود به طوب « ابو خزامة ، الذي جاء به السلطان العثماني مراد الرابع عند فتحه بغداد ، وشاع عن هذا المدفع وعن قوته الخارقة الكثير من الخرافات ، بين العرب والكرد .

66- قضاء غرزان ، في كردستان تركيا ، فيها اثار وخرائب المدينة القديمة ارزون بين سعرد ومياقارقين وتسمى خرائب ارزون الان ، خراب بازار ، اي المدينة الخربة ، شاربت مدينة غرزان على الدولة العثمانية بين عامي 1838 - 1890 ، وقضى على ثورتها المشير حافظ باشا ، واشترك معه القائد الالماني المارشال « فون مولتكه ، .

67- قد يكون فتح بك هذا .. هو نفسه الذي جاء الى قرية كردهپان ، هارباً من بوتان ، قبل اكثر من قرن .

الفنان عثمان خال

اعداد
جعفر قادر البرزنجي

اشترك في المعارض الفنية الاربع المقامة من قبل فناني
السليمانية .
شارك مع الفنانين الكرد الذين شاركوا في المعرض الفني
الكردي الذي اقيم في برلين .
كان ضمن الفنانين الكرد الذين شاركوا في المعرض الفني
الكردي الذي اقيم بمناسبة المهرجان الاول للفن الكردي الذي
اقيم في اذار عام 1974 ببغداد .

يبحث كثيراً في لوحاته من خلال الزوايا الاجتماعية التي
يعيش في تماس معها ، لذا نجد الفنان عثمان خال في جميع زوايا
لوحاته الجميلة يعيش مع شعبه في حديث طويل لانهاية له يعكس
جميع الجوانب الاجتماعية للشعب الكردي ..

ولد الفنان عثمان مصطفى علي خال سنة 1935 في مدينة
الحب والجمال الساحر وسط سلسلة جبال كويژه ذات القمة
البيضاء في فصل الشتاء وفي محلة كويژه بمحافظة السليمانية .
التحق بالمدرسة الابتدائية سنة 1942 ثم دخل معهد
الفنون الجميلة قسم الرسم في بغداد سنة 1955 وتخرج منه عام
1959 . بعد ذلك عين مدرساً في دار المعلمين الابتدائية في
السليمانية ، واصل التدريس فيها حتى عام 1968 حيث نسب بناءً
على طلبه الى الدورة التدريبية ليقوم بتدريس مادة الفن ..
في عام 1975 أصبح مشرفاً على النشاط الفني وفي عام
1960 - 1961 - 1962 - 1963 اقام معارض شخصية مع زملائه
الفنانين ..

بدأ الفنان عثمان خال هوايته في الرسم عام 1949 إذ كان
يرسم المناظر الطبيعية وتعتبر موهبته في هذا المجال موهبة فطرية
لعدم اتمام الفائدة التي كان يتوخاها من معلميه نظراً لعدم
معرفتهم بأصول الطرق السليمة بتعليم مادة الرسم والفنون
الآخري . الا انه استفاد من معلمه الفنان الاستاذ انور توني
كثيراً ، ويرجع الفضل اليه في تشجيعه عندما كان تلميذاً .
ساعده ولعه الكبير بهذا الفن العظيم واستمراره على غور

معاله في تخطي عقبات كثيرة في حياته ، مما دفعه الى تقديم المزيد
من المشاعر والاحاسيس النبيلة التي كانت تنبع من رؤوس
فرشاته الملونة الحاملة لخطوطها أسس راسخة لمستقبله الفني ..
ان الاعمال التي قدمها الفنان عثمان خال تقوم على أساس
المدرسة الحديثة في الاسلوب الفني الواقعي ..

سلاو

کارهای

KARWAN CARAVAN

كاروان المسيرة

Monthly Cultural Magazine Issued in Kurdish
and Arabic languages by the General Secre-
tariat for Culture and youth

مجلة ثقافية شهرية
تصدرها الامانة العامة للثقافة والشباب باللغتين
الكردية والعربية

طبع دار افلق عربية للصحافة والنشر

سعر (٢٠٠) فلس

الاخراج الفني محمد زاده

رقم الايداع في المكتبة الوطنية «469» لسنة 2002

الاشراف على الطبع جعفر البرزنجي